Dagmar Lagerberg

KONTEXT OCH FUNKTION

Bidrag till innehållsanalysens
teori och metod

Summary:
Contributions to the Theory
and Method of Content Analysis

Uppsala 1975

Dagmar Lagerberg

KONTEXT OCH FUNKTION

Bidrag till innehållsanalysens teori och metod

Summary:
Contributions to the Theory
and Method of Content Analysis

Uppsala 1975

Doktorsavhandling framlagd vid samhälls-
vetenskapliga fakulteten vid Uppsala universitet
läsåret 1975/76

ISBN 91-506-0038-9

UNIV.
LEIDEN
BIBL.

© Dagmar Lagerberg 1975

Printed in Sweden 1975

Fyris-Tryck AB Uppsala 1975

FÖRORD

Ulf Himmelstrand har under arbetets gång genom sin idérikedom och sitt konstruktiva tänkande varit mig till ovärderlig hjälp.

Kaj Håkanson har med sin klarsynthet och stringens lärt mig mycket och på ett avgörande sätt hjälpt mig att genomföra arbetet.

Lowe Hedman, Sonja Calais, Lars Tornstam och Claes Witting har i klargörande diskussioner givit mig många värdefulla synpunkter och råd.

Karin Wengelin har på ett skickligt och insiktsfullt sätt hjälpt mig i det praktiska klassificeringsarbetet.

Björn Nilsson, Expressen, har med intresse och hjälpsamhet försett mig med de för undersökningen erforderliga tidningsexemplaren.

Ragnar Berfenstam, min förre chef, har med stor generositet och personligt engagemang underlättat mina möjligheter att ägna mig åt avhandlingsarbetet. Mina kamrater vid Socialmedicinska institutionen har hjälpt mig med att besvara undersökningens frågeformulär.

Undersökningen har möjliggjorts genom anslag från fonden till främjande av ograduerade forskares vetenskapliga verksamhet, Uppsala universitet.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

I. INLEDNING 1

II. INNEHÅLLSANALYS: LITTERATUR OCH TEORETISK DISKUSSION 4

II.1 Kommunikation och masskommunikation 4

II.2 Grundläggande regler och begrepp 7

II.3 Några beskrivningar 10

II.4 Kvantitativ och kvalitativ innehållsanalys 11

II.4.1 Begreppsparets metodologiska innebörd 12

II.4.2 Begreppsparets teoretiska innebörd 13

II.5 Manifest och latent innehåll 18

II.5.1 Syntaktiskt och semantiskt innehåll 18

II.5.2 Pragmatiskt och övrigt latent innehåll 21

II.5.3 Innehållsanalys och pragmatik 24

II.5.4 Innehållsfunktioner 28

II.6 Exemplifiering av innehållsanalytiska studier 34

II.7 Avslutande synpunkter 39

III. OBJEKTIVITETSBEGREPPET 41

III.1 Inledning 41

III.2 Objektivitet enligt Westerståhl 41

III.3 Balans 43

III.3.1 Hermeréns kritik av balanskravet 44

III.3.2 Två aspekter av opartiskhet 47

III.3.3 Motbalansering 50

III.3.4 Innehållsanalys och balans 52

III.4 Neutral presentation 55

III.5 Sanning 57

III.5.1 Sanning i olika dimensioner 58

III.5.2 Möjligheten och vikten av sanna meddelanden 67

III.5.3 Oproblematiska och problematiska meddelanden 71

III.6 Relevans 76

III.6.1 Relevans - olika synsätt 76

III.6.2 Relevans genom nyhetsvärderingsprinciper 79

III.6.3 Relevansmätning genom kategorisering 81

III.6.4 Beskrivningsrelevans 83

III.6.5 Balansmätning och relevans 86

III.7 Sammanfattning 88

IV. ANALYS- OCH OBSERVATIONSVARIABLER 94
IV.1 Undersökningens metodologiska och teoretiska syften 94
IV.2 Analysvariabler 96
IV.2.1 Behandling av parter 96
IV.2.2 Sändarinställning 97
IV.3 Observationsvariabler 98
IV.3.1 Källa 99
IV.3.2 Part 104
IV.3.3 Typ av sats 107
IV.3.4 Tendens 112
IV.3.5 Intern och accepterad tendens 120
IV.3.6 Uttrycksform hos accepterad tendens 125
IV.3.7 Redaktionell betoning 126
IV.4 Avslutande anmärkningar och sammanfattning 127

V. MATERIAL OCH METODER 137
V.1 Material 137
V.2 Metoder 138
V.2.1 Hela artikeln som analysenhet 139
V.2.2 Stycket som analysenhet 143
V.2.3 Temat som analysenhet 146
V.3 Bearbetning 152
V.4 Reliabilitetens betydelse 154
V.5 Felkällor 156

VI. RESULTAT 161
VI.1 Överensstämmelse mellan olika mättillfällen 166
VI.1.1 Källa 166
VI.1.2 Part 171
VI.1.3 Typ av sats 173
VI.1.4 Intern tendens 176
VI.1.5 Interna tendenser i skilda kontexter 185
VI.1.6 Accepterad tendens 192
VI.1.7 Den accepterade tendensens uttrycksform 201
VI.1.8 Redaktionell betoning: vägning 207
VI.1.9 Samband mellan analysenheter. Övningseffekter 211
VI.1.10 Temastrukturering 215

VI.2 Exempel på variablernas användning 227
VI.2.1 Källa 227
VI.2.2 Part 229
VI.2.3 Typ av sats 231
VI.2.4 Intern tendens 232
VI.2.5 Accepterad tendens 235
VI.2.6 Särskild redovisning vid temaanalys 237
VI.3 Avslutande synpunkter 242
VI.3.1 För- och nackdelar hos analysenheter 243
VI.3.2 Variablernas användning och reliabilitet 245

VII. PROBLEMDISKUSSION OCH SAMMANFATTNING 249
VII.1 Reportage, analys och förklaringsmodell 249
VII.1.1 Kontextens betydelse 249
VII.1.2 Ämnen för analysen 251
VII.1.3 Förklaringsmodellers samband och adekvans 254
VII.2 Innehållsanalytiska problem av generell natur 257
VII.2.1 Det empiriska problemet 257
VII.2.2 Det syntaktiska problemet 259
VII.2.3 Substansproblemet 261
VII.2.4 Fullständighetsproblemet 262
VII.2.5 Det semantiska problemet 263
VII.2.6 Väsentlighetsproblemet 264
VII.3 Kontext- och funktionsproblematiken analyserad med hjälp av jurygrupp 264
VII.4 Sammanfattning 269

SUMMARY: CONTRIBUTIONS TO THE THEORY AND METHOD OF CONTENT ANALYSIS 274

APPENDIX 1. MÄTINSTRUKTIONER OCH STANSUNDERLAG 296

APPENDIX 2. KOMPLETTERANDE TABELLER TILL KAPITEL VI, AVSNITT 2 305

APPENDIX 3. FORMULÄR FÖR JURYGRUPPSSTUDIE 316

REFERENSER 323

I. INLEDNING

Det som först aktualiserade tanken på detta arbete var de innehållsanalytiska mätningar av objektivitet i massmedia, som genomförts av Westerståhl (1969, 1972). Som särskilt väsentliga har jag uppfattat problemen kring de teoretiska premisserna för sådana studier och möjligheterna att översätta det abstrakta begreppet "objektivitet" till empiriskt mätbara storheter, avsedda att kunna identifieras i mediautbud av olika slag. En viktig fråga i detta sammanhang är hur den innehållsanalytiska teknikens egna förutsättningar och begränsningar kan ha påverkat begreppets ursprungliga innebörd.

Problemet, sådant det här skisserats, för med sig frågor av teoretisk och metodologisk art. De teoretiska frågorna gäller vilka aspekter av objektivitetsbegreppet som i princip är tillgängliga för innehållsanalys resp. vilka som inte låter sig undersökas med hjälp av denna metod enbart. De metodologiska frågorna å sin sida hänför sig till möjligheterna att precisera och utveckla tekniken för mätning av innehållsanalytiskt tillgängliga objektivitetsaspekter. Båda slagen av frågor hör dessutom hemma i ett större sammanhang: innehållsanalysens generella teori och metod.

En sådan referensram skisseras i kapitel II, som ger en summarisk översikt över innehållsanalysens metod, teori och tillämpning. Här görs ett försök att strukturera diskussionen kring de båda debattämnena kvantitativ och kvalitativ analys resp. analys av manifest och latent innehåll, problem som också har betydelse för den egna undersökningen. Dessa båda avsnitt kan betraktas som centrala i förhållande till bokens teoretiska syfte; det avslutande problemkapitlet (VII) kommer att återknyta till de frågor som här tas upp.

I kapitel III behandlas de av Westerståhl framlagda preciseringarna av "objektivitet" samt frågan i vilka avseenden detta begrepp lämpar sig för innehållsanalytiska studier. I kapitlet diskuteras också vissa problem som inte har direkt innehållsanalytisk relevans utan snarare hör hemma inom massmediadebatten. I förhållande till arbetets generella syfte är de rent massmedieanknutna resonemangen perifera och delvis helt fristående.

Den egna metodutvecklingen syftar till att pröva hur olika variabler med anknytning till objektivitetsbegreppet kan under-

sökas empiriskt. Kapitel IV inleds med en kortfattad redogörelse för de metodologiska och teoretiska avsikterna: att pröva olika analysenheter, dvs. genomföra mätningar med utgångspunkt i större och mindre textavsnitt, på identiskt material; att försöka precisera variabeluppsättningen och analysera praktiska och teoretiska problem, som kan uppstå vid mätningarna. De olika variablerna samt dessas syften och förhållande till objektivitetsbegreppet genomgås. Materialet - hämtat ur tidningen Expressens rapportering kring det s.k. oktoberkriget 1973 - samt de tillämpade mätmetoderna beskrivs i kapitel V.

I kapitel VI följer resultatredovisningen, uppdelad i två huvudavsnitt. Det första av dessa ger enkla reliabilitetssiffror för de olika variablerna vid olika analysenheter. I det andra huvudavsnittet exemplifieras de kvantitativa beskrivningar, som de olika variablerna och analysenheterna möjliggör. Undersökningen är dock inte avsedd som någon empirisk studie över tidningens faktiska rapportering: de metodologiska synpunkterna har i stället varit avgörande, varför tabellerna och figurerna får ses som enbart exempel. Kapitel VI uppfattar jag som väsentligt på grund av att här någorlunda detaljerat behandlas praktiska och teoretiska mätproblem. Kapitlet försöker också ge ett svar på frågan vilken analysenhet som bäst lämpar sig för studier av här diskuterat slag.

Vid genomförandet av en analys av så tentativ art som beskrivs i denna framställning är det oundvikligt att nya principiella problem dyker upp under arbetets gång. Jag är benägen att se dessa uppkommande problem som en lika väsentlig del av arbetet som själva metodutvecklingen. I kapitel VII sammanförs och diskuteras problemen; här försöker jag - självfallet utan anspråk på att kunna ge några definitiva lösningar - sätta in frågorna i ett mer allmängiltigt teoretiskt sammanhang. I detta kapitel beskrivs också, som en illustration, resultaten från en mindre s.k. jurygruppsstudie där ett antal personer tillfrågats om sina reaktioner inför olika texter. Utifrån ett allmänt innehållsanalytiskt perspektiv, som sträcker sig längre än enbart till metodutvecklingen i kapitlen IV-VI, kan kapitel VII betraktas som arbetets mest centrala.

Till de viktigaste problemen i kapitel VII räknar jag frågor som rör kontexten, dvs. sammanhanget i olika bemärkelser. Exem-

pel på sådana kontexter är: olika media med skilda uppfattningar i en fråga, olika artikeltyper med varierande syften (analys, åsiktspåverkan, rapportering) samt det skiftande innehållet i sådan text, som omger det för tillfället analyserade stycket eller temat.

Ett annat viktigt fenomen, som inte saknar samband med kontext-problematiken, är den funktion ett meddelande kan ha. Detta begrepp grundas på förhållandet, att vad som i själva verket utsägs i ett påstående kan vara något helt annat än det ytligt sett givna innehållet. I detta arbete har funktionsbegreppet inskränkts till att gälla implicita ställningstaganden bakom påståenden, vilkas omedelbara innehåll är av annat slag, t.ex. en till synes neutral utsaga om något faktiskt förhållande.

De svåråtkomliga kontext- och funktionsproblemen är enligt min mening fundamentala i bemärkelsen att de - även om de inte är möjliga att lösa en gång för alla - visar på de risker som kan vara förenade med ytliga analyser av från varandra och från det större sammanhanget lösryckta textavsnitt. Med tanke på detta har de båda problemkomplexen fått ge namn åt denna bok.

II. INNEHÅLLSANALYS: LITTERATUR OCH TEORETISK DISKUSSION

I detta kapitel skall i korthet behandlas innehållsanalysens metod, teori och tillämpning: inledningsvis bestäms med hjälp av en schematisk modell innehållets eller "utbudets" plats i kommunikationsprocessen. Därefter förklaras innehållsanalysens innebörd och viktigaste terminologi; efter detta följer en diskussion kring de två stridsfrågorna kvantitativ och kvalitativ analys resp. manifest och latent innehåll. Kapitlet avslutas med ett antal konkreta exempel på innehållsanalytiska studier av olika slag.

Avsikten med denna genomgång är trefaldig: att ge en bakgrund till den metodologiska studie som redovisas i det följande, att förklara den ståndpunkt jag intar i frågorna om kvalitativ analys och det latenta innehållets betydelse samt att beskriva den egna undersökningen i metodologiskt och teoretiskt avseende.

II.1 Kommunikation och masskommunikation

Som en referensram för diskussionen i detta arbete, främst i kapitlen II och III, återges här en schematisk modell över masskommunikationens komponenter. I anslutning till denna måste emellertid begreppen "kommunikation" och "masskommunikation" bestämmas.

Wright ger följande definition (1959, s. 11):

Communication is the process of transmitting meaning between individuals (i svensk översättning, Lundberg-Hultén, 1968, s. 30: "... kommunikation innebär en process, varigenom mening överföres mellan individer").

Om "mening" ges en vidsträckt innebörd, så att termen får beteckna både meddelanden om fakta och icke-beskrivande uttryck, t.ex. interjektioner, skulle "kommunikation" alltså kunna bestämmas som en process, genom vilken mening överförs mellan individer (eller grupper).

Med "masskommunikation" avser Wright en särskild kommunikationsform, vilken enligt honom uppvisar följande kännetecken (1959, s. 12-16):

- Den begagnar sig av tekniska hjälpmedel
- Den mottagargrupp till vilken dess meddelanden riktas är

- Relativt stor: sändaren kan inte kommunicera med var och en av gruppens medlemmar
- Heterogen med avseende på variabler av typen ålder, kön, utbildning, bostadsort m.m.
- Anonym: sändaren är inte personligen bekant med mottagarna

- Dess meddelanden är
  - Offentliga: de är inte riktade till någon speciell person eller grupp
  - Snabba: de når på kort tid ett stort antal mottagare
  - Övergående: de är avsedda för omedelbar användning

- Dess verksamhet administreras av en organisation, som tillämpar en omfattande arbetsfördelning och som är förenad med stora kostnader

Till massmedia - "kanaler för masskommunikation" - brukar räknas radio och TV samt dags- och annan periodisk press, ibland också film och böcker. De båda sistnämnda uppvisar dock inte alla de av Wright beskrivna kännetecknen.

Den schematiska masskommunikationsmodellen omfattar de parter, som agerar i processen, samt dennas resultat - innehållet eller utbudet - och den större sociala strukturen. Modellen är en modifierad version av Shannons "Schematic diagram of a general communication system" (1949, s. 5). De flesta svenska beteckningarna är hämtade från Windahl (1972, s. 14). Figuren skall läsas från vänster till höger och symboliserar genom denna riktning meddelandets väg under processen.

Figur 1. Schematisk modell över masskommunikationens komponenter

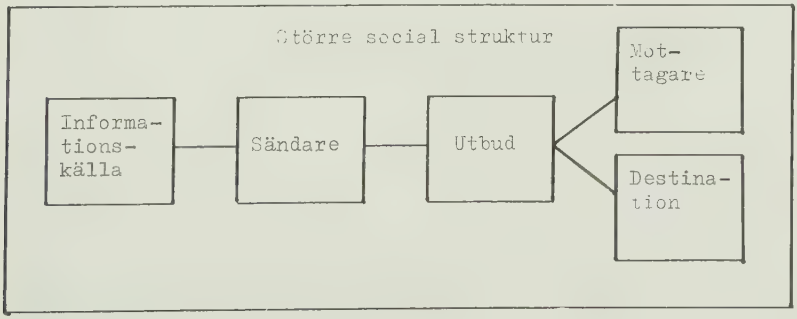

I Shannons ursprungliga modell saknas den omgivande större sociala strukturen. Som Windahl dessutom framhåller (1972, s. 15), markeras i Shannons diagram varken effekter av eller responser på meddelanden. Det kan också påpekas, att även avsikter och syften hos sändaren uteslutits.

I detta arbete uppfattas modellens olika delar på nedanstående sätt:

Informationskällan överför meddelanden till sändaren. Denna källa kan vara en nyhetsbyrå eller någon annan uppgiftslämnare men också, tidigare i processen, nyhetsbyråns egen uppgiftskälla.

Sändaren motsvarar den inom mediet verksamma redaktionen och dess enskilda medarbetare. Sändarbegreppet är dubbeltydigt: det kan å ena sidan beteckna den samlade redaktionen - i denna mening kan man t.ex. tala om en "tidnings" uppfattning i någon fråga. Sändaren blir i detta fall liktydig med redaktionen som företrädare för en gemensam ståndpunkt. Å andra sidan kan man med "sändare" också förstå en enskild reporter eller journalist.

När ett meddelande nått sändaren, kan det via teknisk apparatur vidarebefordras och förvandlas då till utbud. Jag föredrar detta uttryck framför beteckningen "innehåll", som kan hänföras också till andra företeelser, t.ex. i sammanställningen "latent innehåll". Utbudet är masskommunikationsprocessens resultat. Det kan bestå av skriven text (press), ljud (radio) eller bild (television).

Mottagarna är de individer, som faktiskt nås av och tar del av utbudet. Med "destination" förstås den grupp för vilken utbudet är avsett. Så utgörs t.ex. destinationen för en lokal tidning av personerna i dess visserligen vagt avgränsade "spridningsområde". Mottagargruppen behöver inte sammanfalla med destinationen. De som i praktiken nås av ett meddelande kan oftast räknas till destinationen, men detta är inte nödvändigt. Omvänt kan det mycket väl inträffa att en del av destinationen undgår att nås av ett meddelande.

I figur 1 har mottagarna och destinationen ritats intill varandra. Detta får inte tolkas som om de båda grupperna normalt skulle vara helt åtskilda. Mottagargruppen kunde också ha placerats helt eller delvis inom destinationsgruppen. Figuren avser

endast att ge en bild av processens olika komponenter och kan modifieras efter den speciella situation man vill beskriva.

Den större sociala strukturen syftar till att illustrera förhållandet, att masskommunikationen inte försiggår i något socialt vacuum utan inom ramen för ett vidare sammanhang. Till detta hör faktorer av ekonomisk art och de produktionsvillkor som massmedia arbetar under. Den sociala strukturen omfattar också individer och grupper - samt relationerna mellan och inom dessa - vilka normalt inte deltar i processen i egenskap av sändare eller informationskällor. De tillhör alltså inte massmedias verkställande organisation utan bör vanligen räknas till mottagarna eller till destinationen.

I det följande kommer jag att hänvisa till komponenterna i figur 1 så snart detta kan förtydliga det behandlade problemet.

II.2 Grundläggande regler och begrepp

Innehållsanalys, "content analysis", kan betecknas som en vetenskaplig metod, vilken tillämpas vid studiet av kommunikationskomponenten "utbud".* Utbudet kan vara av skiftande slag, t.ex. text (press, skönlitteratur, brev), etermediautbud (radio- och TV-program) eller konstprodukter (måleri, musik). Om analysen inte gäller massmediautbud kan vissa av begreppen i figur 1, t. ex. "informationskälla", sakna motsvarighet i den aktuella situationen.

Innehållsanalytisk metod tillämpas ofta i studier där man eftersträvar en numerisk-statistisk beskrivning av innehållsegenskaper. Ett vanligt tillvägagångssätt är att undersökaren bryter ned sitt material i mindre enheter, som sedan klassificeras med avseende på bestämda kriterier, t.ex. förekomst av vissa ord eller uttryck. Resultaten redovisas numeriskt med uppgift om antalet enheter som uppfyller de olika kriterierna.

---

* Hadenius och Weibull skiljer mellan "innehållsanalys" och "content analysis" (1972, s. 36): den senare betraktas som ett specialfall av den förra. "Content analysis" svarar sålunda mot en renodlat vetenskaplig verksamhet, medan den vidsträcktare innehållsanalysen omfattar även vardagligare relationer mottagare-utbud: tidningsläsning, TV-tittande, radiolyssnande etc. Någon motsvarande åtskillnad mellan "innehållsanalys" och "content analysis" görs ej i detta arbete.

Holsti framställer tre krav, som den innehållsanalytiska metoden enligt honom - och ett flertal andra författare - bör uppfylla (1969, s. 3-4, 5):

Objectivity stipulates that each step in the research process must be carried out on the basis of explicitly formulated rules and procedures. Even the simplest and most mechanical forms of content analysis require the investigator to use his judgment in making decisions about his data. What categories are to be used? How is category A to be distinguished from category B? What criteria are to be used to decide that a content unit (word, theme, story, and the like) should be placed in one category rather than another? Once the document has been coded and the findings are summarized, what was the reasoning that led to one inference rather than alternative ones? Objectivity implies that these and other decisions are guided by an explicit set of rules that minimize - although probably never quite eliminate - the possibility that the findings reflect the analyst's subjective predispositions rather than the content of the documents under analysis.

- - -

Systematic means that the inclusion and exclusion of content or categories is done according to consistently applied rules. This requirement clearly eliminates analyses in which only materials supporting the investigator's hypotheses are admitted as evidence. It also implies that categories are defined in a manner which permits them to be used according to consistently applied rules.

- - -

Generality ... requires that the findings must have theoretical relevance. Purely descriptive information about content, unrelated to other attributes of documents or to the characteristics of the sender or recipient of the message, is of little value. ... a datum about communication content is meaningless until it is related to at least one other datum. The link between these is represented by some form of theory. Thus all content analysis is concerned with comparison, the type of comparison being dictated by the investigator's theory.

Holsti framhåller vidare (1969, s. 5):

The requirements of objectivity, system, and generality are not unique to content analysis, being necessary conditions for all scientific inquiry. Thus in general terms, content analysis is the application of scientific methods to documentary evidence.

Med "innehållsanalys" skall jag i fortsättningen avse följande:

Innehållsanalys är en vetenskaplig metod för studiet av kommunikationsprocessens resultat (figur 1, modellens utbudskomponent), liksom också av andra dokument, vilkas primära syfte inte är att överföra meddelanden om fakta, t.ex. konst och poesi. Analysen bör såväl i begreppsbestämning och materialval som i klassifi-

cering och beräkningar uppfylla vissa krav på stringens samt dessutom ha teoretisk relevans - dess resultat skall kunna generaliseras till andra material än de faktiskt undersökta, resultaten skall ge upplysning om något förhållande som materialet förutsätts "avspegla" etc.

Analysvariabeln svarar mot det teoretiska begrepp som bestäms av studiens syfte. Analysvariabeln måste operationaliseras, dvs. omformuleras i termer av iakttagbara egenskaper hos materialet, innan detta kan klassificeras. Om undersökaren t.ex. avser att studera analysvariabeln "etnocentrism" i någon speciell tidskrift, kan operationella variabler definieras som förekomst av positiva resp. negativa uttalanden om olika folkgrupper i ett urval artiklar från denna tidskrift.

Operationella variabler skall jag i fortsättningen kalla "observationsvariabler".

Analysenheter är de formellt definierade avsnitt, i vilka undersökningsmaterialet indelas (Hadenius-Weibull 1972, s. 49) och som utgör basen för beräkningarna, dvs. aggregeras till summor och proportioner. Att analysenheterna är formellt definierade innebär att de bestäms med ledning av materialets yttre strukturering: enheten kan sålunda vara en hel artikel, ett mindre stycke, en mening eller ett ord.

Holsti beskriver analysenheten - "recording unit" - som "the specific segment of content that is characterized by placing it in a given category" (1969, s. 116).

Holsti definierar ännu ett viktigt innehållsanalytiskt begrepp, som på grund av svårigheten att finna ett adekvat svenskt uttryck här kommer att behållas i sin ursprungliga form (1969, s. 118): "the context unit is the largest body of content that may be searched to characterize a recording unit." Begreppet kan förklaras på följande sätt: en referens till ett bestämt föremål kan synas helt neutral inom den enskilda analysenhetens gränser, frikopplad från det större sammanhanget. I ljuset av hela artikeln kan referensen emellertid få en positiv eller negativ innebörd och därmed avslöja sändarens inställning. Om analysenheten i ett sådant fall vid klassificeringen markeras som icke-neutral snarare än som neutral, har hela artikeln tjänat som "context unit".

Observationsvariabelns olika värden kallas "kategorier". Variabeln "referens till viss folkgrupp" kan sålunda ha de fyra kategorierna "förekommer ej", "förekommer:neutral", "förekommer: positiv", "förekommer:negativ". Kategorierna beskrivs av Hadenius och Weibull som "ett sätt att ange innebörden av variabeln" (1972, s. 50). Varje analysenhet förs vid klassificeringen till någon av observationsvariabelns kategorier.

II.3 Några beskrivningar

Två viktiga problem skall längre fram diskuteras: motsättningen mellan kvantitativ och kvalitativ innehållsanalys samt det manifesta resp. latenta innehållets betydelse. Jag skall illustrera förekommande uppfattningar i dessa avseenden genom att återge ett antal föreslagna beskrivningar av innehållsanalys. De flesta citaten är ursprungligen hämtade från sammanställningar av Berelson (1952, s. 14-15) och Holsti (1969, s. 2-3, 13). De bör, utan att vara uttömmande, kunna ge en god bild av olika författares synsätt.

1. A social science sentence may be called one of "content analysis" if it satisfies all of the following requirements: 1) it must refer either to syntactic characteristics of symbols ... or to semantic characteristics.... 2) it must indicate frequencies of occurrence of such characteristics with a high degree of precision. One could perhaps define more narrowly: it must assign numerical values to such frequencies. 3) it must refer to these characteristics by terms which are general.... 4) it must refer to these characteristics by terms which occur ... in universal propositions of social science. One may consider adding to this definition another requirement: 5) a high precision of the terms used to refer to the symbol characteristics studied (Leites-Pool 1942, s. 1-2).*

2. In recent years there has been ... developed ... a technique known as content analysis, which attempts to characterize the meanings in a given body of discourse in a systematic and quantitative fashion (Kaplan 1943, s. 230).

3. "Content analysis" may be defined as referring to any technique for the classification of sign-vehicles; which relies solely upon the judgments - which, theoretically, may range from perceptual discriminations to sheer guesses - of an analyst or group of analysts as to which sign-vehicles fall into which categories; on the basis of explicitly formulated rules; provided that the analyst's judgments

---

* Här återgivet efter Berelson då ursprungstexten ej kunnat erhållas.

are regarded as the reports of a scientific observer (Janis 1943, s. 429).

4. Content analysis is a research technique for the objective, systematic, and quantitative description of the manifest content of communication (Berelson 1952, s. 18).

5. ... we propose to use the terms "content analysis" and "coding" interchangeably to refer to the objective, systematic, and quantitative description of any symbolic behavior (Cartwright 1953, s. 424).

6. The term "content analysis" is used here to mean the scientific analysis of communications messages. ... The method is broadly speaking the "scientific method", and while being catholic in nature, it requires that the analysis be rigorous and systematic (Barcus 1959, s. 8).

7. ... we define content analysis as a procedure whereby one makes inferences about sources and receivers from evidence in the messages they exchange ... (Osgood 1959, s. 35).*

8. Content analysis is any technique for making inferences by objectively and systematically identifying specified characteristics of messages (Holsti 1969, s. 14).

II.4 Kvantitativ och kvalitativ innehållsanalys

I så gott som samtliga ovan återgivna beskrivningar av innehållsanalys betonas åtminstone ettdera av kraven på kvantitet resp. systematik. Ett grundläggande kvantitetskrav är att resultaten bör ges numerisk form (se beskrivning 1). Vidare kan en kvantitativ aspekt påvisas även hos kravet på systematik: detta innebär ju bl.a. att samtliga relevanta dokument, eller i varje fall ett representativt urval, skall analyseras. Kvantitetskravet är dock mest uttalat i de tidigare citaten (1, 2, 4 och 5). I Barcus', Osgoods och Holstis beskrivningar från 1959 resp. 1969 är detta krav inte nämnt: innehållsanalysens område vidgas därmed i riktning mot ett "kvalitativt" fält.

---

* Osgoods här efter Holsti återgivna beskrivning är extraherad ur en mening, som i sin helhet lyder:

> But if we define content analysis as a procedure whereby one makes inferences about sources and receivers from evidence in the messages they exchange, then the problem falls precisely in the field of special interest of the psycholinguist - even though he probably will not go by that name and may claim affiliation with sociology, political science, psychology, linguistics, literature, history, anthropology, or some other field entirely.

Diskussionen kring kvantitativ och kvalitativ analys har bl.a. gällt frågan huruvida någon teoretisk motsättning existerar mellan dessa båda analysformer. Jag skall här argumentera för att begreppsparet "kvantitativ/kvalitativ" kan uppfattas i två olika bemärkelser, en metodologisk och en teoretisk. En meningsfull diskussion blir knappast möjlig att föra utan att man skiljer mellan dessa båda bemärkelser. Tolkas begreppen metodologiskt, råder enligt min mening ingen teoretisk oförenlighet dem emellan. Om "kvantitet/kvalitet" däremot ges en teoretisk innebörd, kan ett verkligt motsatsförhållande påvisas.

II.4.1 Begreppsparets metodologiska innebörd

Holsti framhåller (1969, s. 11), att kvantitativ och kvalitativ analys inte är artskilda och väl kan komplettera varandra. Författaren stöder sig i sitt resonemang på Lazarsfeld och Barton, vilka skriver (1951, s. 155):

> It is the contention of this chapter that there is a direct line of logical continuity from qualitative classification to the most rigorous forms of measurement, by way of intermediate devices of systematic ratings, ranking scales, multidimensional classifications, typologies, and simple quantitative indices.

Det bör observeras, att författarnas resonemang här gäller själva den innehållsanalytiska klassificeringstekniken: man tänker sig "kvantitet" och "kvalitet" som ytterpunkter på ett numeriskt kontinuum, vilket sträcker sig från komplicerade matematiska redovisningar till enkla klassificeringar på nominalnivå. Skiljelinjen mellan kvantitativ och kvalitativ analys skulle alltså bestämmas av beräkningarnas exakticitet och matematiska precision. Holsti påpekar också (1969, s. 5-12), att innehållsanalytiska resultat kan beskrivas både i frekvenser och proportioner och i mindre exakta uttryck av typen "more", "less", "increasing" - även de sistnämnda betraktas dock som kvantitativa. Hur Holsti själv definierar begreppen framgår inte helt av författarens resonemang, men jag föreställer mig att han med "kvalitativ analys" skulle avse en sådan "nonfrequency"-teknik som bygger på registrering av "appearance" och "nonappearance" (1969, s. 7):

> A pioneering application of content analysis, the RADIR (Revolution and the Development of International Relations) studies, combined frequency and nonfrequency techniques. Each editorial

in the sample taken from a series of "prestige newspapers" during a 60-year period was coded according to the appearance or nonappearance of certain key symbols (Lasswell, Lerner, and Pool, 1952). Thus at the coding stage an editorial received the same score ("present") whether a symbol occurred once or a dozen times. The findings were then summarized by tabulating the number of editorials in which each symbol was present.

En kvalitativ analys skulle alltså grunda sina klassificeringar på dikotomin "förekommer/förekommer ej". Kategorierna markeras då inte för var gång de aktualiseras i en och samma analysenhet utan endast en gång per analysenhet. Resultaten kan, som Holsti också framhåller (1969, s. 8), redovisas kvantitativt, t.ex. så att antalet analysenheter som har eller saknar en bestämd egenskap anges numeriskt. Dimensionen "kvantitet/kvalitet" är alltså i detta resonemang hos Holsti närmast metodologisk.

Vår första definition av begreppsparet "kvantitativ/kvalitativ", här taget i metodologisk bemärkelse (m), lyder som följer:

Kvantitativ (m): I metodologiskt kvantitativ analys markeras och aggregeras varje enskild aktualisering av resp. kategori.

Kvalitativ (m): I metodologiskt kvalitativ analys markeras och aggregeras aktualisering av resp. kategori endast en gång per analysenhet, oavsett antalet förekomster inom en och samma analysenhet.

Det förefaller rimligt att instämma med Holsti, Lazarsfeld och Barton i att någon teoretisk motsättning mellan kvantitativ och kvalitativ analys inte uppstår, så länge man håller sig till dessa definitioner. Båda metoderna kan tillämpas på samma variabler, i samma analys och för att pröva samma hypoteser. Emellertid fångar distinktionen ovan ingalunda den teoretiska motsättning, som härnäst skall behandlas.

II.4.2 Begreppsparets teoretiska innebörd

Lasswell, Lerner och Pool företräder ett "kvantitativt" teoretiskt synsätt (1952, s. 45):

There is clearly no reason for content analysis unless the question one wants answered is quantitative. Content analysis will not tell us whether a given work is good literature; it will tell us whether the style is varied. It will not tell us whether a paper is subversive; it will tell us if its contents change with the party line. It will not tell us how to convince the Russians; it will tell us what are the most frequent themes of Soviet propaganda.

Den motsatta, "kvalitativa" ståndpunkten, som här får representeras av Kracauer, innebär att numeriska beräkningar riskerar att ge resultat utan relevans för det teoretiska problemet. Variablerna i en kvalitativ analys kan däremot definieras med utgångspunkt i svåråtkomliga egenskaper hos innehållet, bestämda av dess underförstådda mening eller det helhetsintryck det ger, och därmed kanske föra fram till mer valida resultat. Kracauer skriver (1952, s. 639):

But by virtue of its ability to use non-quantifiable frequencies, qualitative exegesis also penetrates textual dimensions which are completely inaccessible to quantitative techniques. An example of the limitations placed on quantitative analysis may be found in Berelson's statement that "Whenever one word or one phrase is as 'important' as the rest of the content taken together, quantitative analysis would not apply." Qualitative exegesis would; and it would make its breakdowns hinge on this one word or one phrase.

Innebörden av Kracauers kritik är alltså att de innehållsegenskaper, som har speciell relevans för analysvariabeln, kan grunda sin betydelse på andra faktorer än frekvens-kvantitet. Mot den kvantitativa analysen har också invänts att den lätt blir alltför atomistisk och inte fångar de egenskaper, som utmärker innehållet som "gestalt". Kracauer framhåller (1952, s. 632):

Yet even the most refined tools of measurement may not enable the analyst to reconstruct the direction of the original communications. His rigidly atomistic data are likely to preclude inferences as to the way in which the data are interrelated. Significantly, it is this very interrelationship which often contributes largely, and sometimes definitively, to determine the direction of the overall text.

Det kan knappast vara metodologiska skiljaktigheter, som Kracauers kritik gäller. Det bör efter vad jag kan finna inte ha så stor teoretisk betydelse, dvs. så stor relevans för de grundläggande premisserna bakom en undersökning, om man föredrar att beräkna antalet analysenheter i vilka en viss symbol förekommer framför att addera samtliga förekomster av denna symbol (en annan sak är att de båda metoderna kan tänkas ge olika resultat). Valet av metod kan här styras av resursöverväganden, t.ex. beträffande tid eller pengar, snarare än av teoretiska ställningstaganden.

Vad Kracauer åsyftar är - enligt min tolkning - följande: kvalitativ analys studerar helt andra innehållskarakteristika än sådana som den kvantitativa analysens företrädare arbetar med.

Den teoretiska motsättningen påvisas tydligt av George (1959), trots att dennes definitioner i och för sig lika väl uttrycker den metodologiska aspekten (1959, s. 9-10):

1. Quantitative content analysis as we here define it is concerned with the frequency of occurrence of given content characteristics; that is, the investigator works with the frequency of occurrence of certain content characteristics.
2. Inferences from content to noncontent variables, however, need not always be based on the frequency values of content features. The content term in an inferential hypothesis or statement of relationship may consist of the mere presence or absence of a given content characteristic or a content syndrome within a designated body of communication. It is the latter type of communication analysis, which makes use of "nonfrequency" content indicators for purposes of inference, that is regarded here as the nonquantitative or nonstatistical variant of content analysis.

Men att frågan inte bara gäller skillnader i metodologisk praxis framgår väl av följande deklaration (George 1959, s. 7):

Qualitative analysis of a limited number of crucial communications may often yield better clues to the particular intentions of a particular speaker at one moment in time than more standardized quantitative methods.

Det viktiga ordet i detta citat är "crucial". Det är alltså inte frekvens eller kvantitet utan någonting annat, som bestämmer de kvalitativa kriteriernas betydelse. Exakt vad detta andra är kan inte preciseras i någon enkel definition: här får man i varje fall räkna med att forskarens impressionistiska och subjektiva intryck får större betydelse för valet av variabler än vid kvantitativ analys.

Om begreppen fattas i teoretisk bemärkelse (t), föreligger i själva verket en motsättning, som ingalunda är skenbar, mellan kvalitativ och kvantitativ analys:

Kvantitativ (t): I teoretiskt kvantitativ analys operationaliseras analysvariabeln i termer av frekvens/omfång av olika innehållskarakteristika. Frekvensen förutsätts "uttrycka" eller "avspegla" analysvariabeln.

Kvalitativ (t): I teoretiskt kvalitativ analys studeras innehållskarakteristika vilkas teoretiska relevans inte är bunden till frekvens/omfång.

Distinktionen skall exemplifieras. Citatet ovan (s. 13) från Lasswell, Lerner och Pool tolkar jag som om författarna främst hade teoretiskt kvantitativ analys i tankarna: litteraturens kvalitet förutsätts avspegla sig i frekvenser av olika stilis-

tiska kriterier, subversivitet i frekvenser av innehållsegenskaper i olika material etc. Författarna tycks alltså betrakta frekvensvariablerna som approximativa operationaliseringar av de teoretiska begreppen (1952, s. 45):

Many questions about communications are asked nonquantitatively but require answers that are, in part, quantitative. For example, the question is frequently asked whether textbooks deal fairly with x, y, or z ... This question always involves, in the first place, some standard of what constitutes a fair attitude. Should the textbooks be favorable, unfavorable, or balanced? This is a question of values to be answered by citizens and not by content analysts. But once it is answered, questions of fact arise which are amenable to content analysis: What is the actual distribution of favorable, unfavorable, and neutral items in the current body of textbooks?*

Holsti ger följande exempel på kvalitativ analys i genuint teoretisk bemärkelse (1969, s. 10):

An example ... is found in a study of Chinese documents prior to China's active entry into the Korean war in October 1950. The change from the passive term fan tui to the word k'ang yi, previously used as an exhortation to action against Japan and against the Chinese Nationalists, provided the first clue that Chinese leaders had decided upon overt intervention in the war ...

Det är tänkbart att ordet "k'ang yi" förekom sparsamt i materialet. Det är också tänkbart att mätningar av mer frekventa kriterier inte skulle ha avslöjat något om de kinesiska ledarnas planer. En kvalitativ ansats erbjuder i ett sådant fall möjligheter som vida överträffar den kvantitativa analysens. Detta hindrar dock inte att själva mätningsteknikem kan vara kvantitativ: vare sig man räknar det exakta antalet "k'ang yi" eller endast antalet analysenheter, i vilka uttrycket över huvud taget förekommer, är analysen i teoretisk mening kvalitativ.

Trots resonemanget i ovanstående citat tycks Holsti inte vara fullt medveten om skillnaden mellan analyser, som bestämmer sina variabler på andra grunder än frekvens, och sådana som enbart i metodologisk bemärkelse är kvalitativa (dvs. markerar kategorier på visst sätt). Holsti skriver (1969, s. 10):

---

* Det är sannolikt analyser av här exemplifierat slag som Barcus åsyftar i sin kritik (1959, s. 8-9):

Suffice it here to say that the quantitative restriction has led to certain biases in the selection of problems for research and the manner in which they are studied.

Qualitative content analysis, which has sometimes been defined as the drawing of inferences on the basis of appearance or non-appearance of attributes in messages, has been defended most often, though not solely, for its superior performance in problems of applied social science.

I detta stycke tycks författaren åsyfta den metodologiska innebörden, samtidigt som den kvalitativa analysens teoretiska överlägsenhet antyds. Något längre fram försöker Holsti överbrygga en föreställd motsättning mellan teoretiskt och metodologiskt kvalitativ analys, en motsättning som enligt mitt resonemang bör vara oproblematisk (1969, s. 10):

But even studies which identify and draw inferences from the unique aspects of each document are not simply qualitative; rather than counting frequencies the analysts have chosen to formulate nominal categories into which one of two scores are recorded- present or absent.

I själva verket förhåller det sig så, att klassificeringssättet ingenting ändrar i undersökningens teoretiskt kvalitativa karaktär.

Berelson har i ett inträngande avsnitt av sitt arbete (1952) analyserat olika egenskaper, som enligt honom brukar betraktas som utmärkande för kvalitativ analys. Genomgången sker dock utan att Berelson riktigt klargör vari motsättningen mellan kvantitativ och kvalitativ analys består. Den metodologiska och den teoretiska aspekten antyds båda under samma rubrik (1952, s. 119-120):

"Qualitative" analysis is often based upon presence-absence of particular content (rather than relative frequencies): In one sense this is a special case of quantification - the case in which the quantities are limited to zero or one ...
A good many of the conclusions reached in the analysis of projective tests like the Rorschach and the TAT are probably of this variety, with a single reference by the subject sufficient to support a psychological interpretation.

Att teoretiskt kvalitativ analys ofta gäller komplicerade och svåråtkomliga fenomen tycks Berelson dock vara medveten om, då han senare framhåller att detta slags analys studerar innehåll som "a 'reflection' of 'deeper' phenomena" snarare än innehållet som sådant (1952, s. 123) samt att den arbetar med mer komplexa, "gestaltbetonade" analysenheter (1952, s. 126). Sammanhanget, kontexten, är ju en viktig kunskapskälla för kvalitativ analys (jfr ovan s. 14).

De risker för bristande systematik och impressionistiska bedöm-

ningar, som också är förenade med kvalitativa studier, har påtalats av Lasswell (1949, s. 42-43). Denna form av kritik tror jag är i sak korrekt: motsättningen mellan kvantitet och kvalitet ligger just i detta att kriterierna för vad som är "viktigt" är olika. I det ena fallet avgör frekvensen-omfånget, i det andra är det kanske ett enda ord eller en enda vändning som på en gång fångar textens väsentliga innebörd. Det impressionistiska synsättet hör till själva premisserna för kvalitativ analys: bristerna i systematik blir ett pris man får betala för de vinster i validitet som i bästa fall är möjliga.

II.5 Manifest och latent innehåll

II.5.1 Syntaktiskt och semantiskt innehåll

Beskrivning 1 ovan (s. 10) hävdar att innehållsanalysen endast bör intressera sig för syntaktiska och semantiska karakteristika hos materialet. Detta krav kan betraktas som en specificering av uppfattningen i beskrivning 4 (s. 11) att analysens objekt skall vara det manifesta innehållet - enligt Holsti lika med "the surface meaning of the text" (1969, s. 12).

Manifest innehåll är av två slag: syntaktiskt och semantiskt. Omvänt gäller enligt min uppfattning att allt syntaktiskt och semantiskt innehåll också är manifest.

För att redan på detta stadium ge diskussionen en teoretisk förankring skall jag här återge Kaplans definitioner av syntaktiska, semantiska och pragmatiska karakteristika. Kaplans terminologi bygger på en begreppsapparat som utvecklats av Morris (1938, s. 3-9). Jag återger här Kaplans mer stringenta och artikulerade version, som väl ansluter sig till detta avsnitts syften (Kaplan 1943, s. 231):

When an organism takes account of something through the mediation of something else a process of semiosis is said to take place; semiotic is the study of this process. That which does the mediating is called a sign; the organism is said to interpret the sign; that which is mediately taken account of may be called the signification of the sign.
Signs enter into three basic sorts of relationships, and exhibit three kinds of characteristics; the study of each of these may be regarded as a distinct branch of semiotic. Relations holding among signs themselves are syntactical relations; syntactical characteristics of signs are those which may be described without reference to either interpreters or significations; the study of such relations and characteristics is called syntac-

tics. Similarly, semantics deals with the relations between signs and their significations, pragmatics with the relations between signs and their interpreters.

Med "syntaktiskt innehåll" avses i detta arbete själva tecknen som företeelser att percipiera, dvs. ljud, bilder eller bokstavskonstellationer - s.k. "black-marks-on-white" eller "sign-vehicles" (denna definition överensstämmer inte helt med Morris' synsätt). För att ge mening måste det percipierade syntaktiska innehållet tolkas av mottagarna.

Semantiskt innehåll är den betydelse som efter tolkning av det syntaktiska innehållet direkt kan utläsas ur ett dokument, dvs. framgår av vad som klart finns utsagt och inte bygger på interpretation av underförstådda innebörder, avsikter eller hänsyftningar. Semantisk mening är lexikalisk: den grundas på ordens beskrivande - deskriptiva - betydelser, sådana de framträder i exempelvis ordböcker. Exempel:

Två dödsoffer i mörkerolycka

Det syntaktiska innehållet i ovanstående rubrikexempel är de i texten ingående bokstavskonstellationerna. Det semantiska innehållet utsäger att två personer omkommit vid en trafikolycka i mörker. Detta är vad som klart framgår; till det semantiska innehållet räknas däremot inte de slutsatser som eventuellt kan dras om att vägbelysningen varit otillfredsställande el. dyl.

Relationerna mellan syntaktiskt och semantiskt innehåll kan förtydligas med hjälp av en modifiering av modellen i figur 1:

Figur 2. Relationer mellan syntaktiskt och olika former av semantiskt innehåll

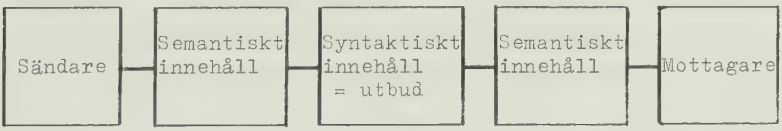

Som figuren illustrerar, kan det semantiska innehållet betraktas som intermediärt i förhållande till sändare-utbud resp. utbud-mottagare. Innehållets semantiska betydelser kan sägas ligga i själva relationen mellan sändaren och utbudet å ena sidan och mellan det senare och mottagaren å den andra. Sändaren omvandlar

det semantiska budskapet till syntaktiska tecken, t.ex. bokstäver och ord. Mottagarna tolkar det syntaktiska innehållet, så att detta får semantisk mening, t.ex. genom att ta del av de skrivna meddelandena.

Ur skillnaden mellan syntaktiskt och semantiskt innehåll uppstår ett ganska svårbemästrat innehållsanalytiskt problem: medan analysenheterna, t.ex. meningar, stycken, artiklar, väljs efter syntaktiska kriterier, ligger det för analysen relevanta innehållet ofta i de semantiska betydelserna. Frekvenser av semantiskt innehåll beräknas med det syntaktiska innehållet som bas: så och så många meningar är "positiva", "negativa" resp. "neutrala". Som framgår av beskrivning 3 ovan av innehållsanalys (s. 10), gäller klassifikationen själva "sign-vehicles", dvs. det syntaktiska innehållet som sådant. Å andra sidan syftar analysen ofta till att beskriva "the meanings in a given body of discourse" (beskrivning 2, s. 10), dvs. det semantiska innehållet. Det är i själva verket inte givet, att relationen mellan dessa båda slag av innehåll medger att semantiska karakteristika beskrivs i syntaktiska enheter. Andrén och medförfattare (1972, s. 15-17) har kritiserat innehållsanalysen för dess benägenhet att alltför lättvindigt gå förbi denna problematik.

Skälen till att trots den angivna svårigheten behålla syntaktiska analysenheter som bärare av semantiskt innehåll finner jag vara följande:

1. Det är svårt att bestämma någon annan analysenhet, som uppfyller kraven på formell avgränsbarhet och påtaglighet.

2. Ett visst positivt samband kan ändå finnas mellan semantisk "tyngd" och syntaktiskt utrymme, så att sändaren ger större plats åt sådant innehåll, som han betraktar som väsentligt, och så att mottagarna uppfattar innehåll, vilket ägnas stort utrymme, som betydelsefullt.

Analyser, som inte bygger på atomistiska uppdelningar av materialet, har i ovanstående avseende en fördel: de semantiska innehållsegenskaperna kan i en metodologiskt kvalitativ studie (tillämpande kategorierna "förekommer"/"förekommer ej") beskrivas utan att bindas vid lösryckta syntaktiska enheter.

II.5.2 Pragmatiskt och övrigt latent innehåll

Latent innehåll är den betydelse som inte direkt kan utläsas ur en framställning utan som grundar sig på en tolkning av denna. Det latenta innehållet beror av framställningens icke-deskriptiva egenskaper, t.ex. den expressiva eller emotiva värdeladdningen kring vissa uttryck. Detta slag av innehåll kan utsäga något om sändarens inställning, om något som har inträffat men inte direkt omtalas eller om sändarens avsikter med framställningen.

Lasswell ger följande definition (1941, här återgiven efter Kaplan 1943, s. 234)*:

> To speak of latent meaning is to predict that something else will be (or has been) said (or done) under certain circumstances. It is an interpretation. "I love my husband more than anyone in the world" may be taken at its face value; or we may decide that the wife "doth protest too much." In the first instance, we describe manifest content; and in the second, we interpret according to latent meaning.

I Lasswells exempel utsägs latent något om orsakerna till att yttrandet fått den angivna formen: denna beror på, eller är ett uttryck för, att den talande personen överdriver. Mer allmänt kan en tolkning av latent innehåll utsäga något om önskningar, avsikter, sinnesbeskaffenhet hos den som står för ett meddelande eller något om tänkbara reaktioner bland mottagarna. Faktorer av detta slag hör till framställningens pragmatiska karakteristika, vilka jag uppfattar som en särskild form av latent innehåll. Pragmatiska kategorier hänför sig till egenskaper eller avsikter hos sändaren resp. effekter på och responser bland mottagarna.

Relationerna mellan olika former av manifest och latent innehåll skall åskådliggöras med hjälp av en utbyggnad av figur 2. I figur 3 symboliserar de streckade pilarna det som innehållet i varje särskilt fall säger något om, t.ex. sändarens inställning eller reaktioner bland mottagarna.

I figuren har det latenta innehållet placerats bakom det manifesta, detta för att åskådliggöra förhållandet att det förra i princip görs tillgängligt genom interpretation av det senare. Pilarna 1-4 beskriver hur innehållet kan utsäga något om sändare

---

* Ursprungstexten har ej kunnat erhållas.

Figur 3. Olika former av manifest och latent innehåll

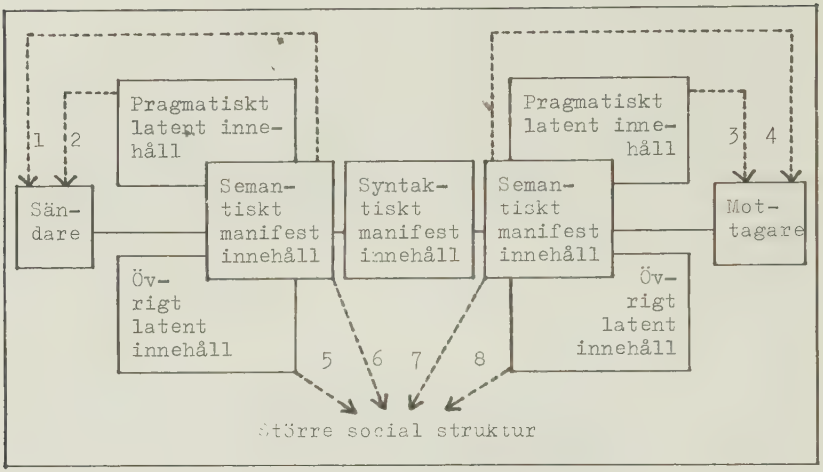

resp. mottagare. Pilarna 1 och 4 utgår emellertid från det semantiska (manifesta) innehållet, 2 och 3 från det latenta. Detta illustrerar en fundamental distinktion, som Holsti beskriver på följande sätt (1969, s. 12-13):

The requirement of objectivity stipulates that only those symbols and combinations of symbols actually appearing in the message be recorded. In other words, at the coding stage of research, the stage at which specified words, themes, and the like are located in the text and placed into categories, one is limited to recording only those items which actually appear in the document. "Reading between the lines", so to speak, must be reserved to the interpretation stage, at which time the investigator is free to use all of his powers of imagination and intuition to draw meaningful conclusions from the data.

Alltså: när analyskategorierna endast hänför sig till manifesta egenskaper hos materialet (pilarna 1 och 4) uppskjuts den pragmatiska interpretationen av sändar- och mottagaregenskaper till det stadium, då de färdiga resultaten redan föreligger. Om man emellertid redan vid klassificeringen av materialet tillämpar kategorier vilkas användning bygger på latent pragmatiskt innehåll, har man flyttat in tolkningsmomentet i själva mätningsproceduren (pilarna 2 och 3). Pragmatiska kategorier av det senare slaget kan ha ungefär följande form (Janis 1943, s. 437):

"probably intended to create a favorable attitude toward X", "probably motivated by hostility toward X", "probably produces anxiety", "probably produces a favorable attitude toward X".

Om man t.ex. studerar vilka slag av tilltalsord sändaren använder, när han riktar sig till mottagarna, kan dessa manifesta karakteristika vid ett senare stadium av analysen möjliggöra en tolkning av sändarens uppfattning om förhållandet till mottagarna (distanserande, förtroligt etc.). I ett sådant fall arbetar man enligt den modell, som pil 1 åskådliggör. Om man däremot primärt klassificerar sina enheter efter huruvida de ger ett allmänt intryck av distans, förtrolighet etc. i sändarens attityd, följer analysen pil 2 i figur 3.

Motsvarande distinktion aktualiseras av pilarna 5-8. Det latenta innehållet kallas här inte längre "pragmatiskt" utan "övrigt", eftersom det inte direkt handlar om sändare eller mottagare. Det sätts i stället in i ett större sammanhang och betraktas som en integrerad del i en övergripande social struktur (Barcus 1959, s. 10):

> Content can be looked at not only from the point of view of inferences about the source or about the possible effects on the receiver, but also as basic social data which both shape and reflect the social situation.

Här skall också nämnas en annan form av latent innehåll, som kan hänföras till kategorin "övrigt": jag tänker då på sådana faktiska upplysningar, som inte direkt meddelas utan endast antyds eller ges vid handen. Ur exemplet ovan (s. 19) om mörkerolyckan kan möjligen utläsas att vägbelysningen inte fungerat som den skulle. Detta antydda sakförhållande illustrerar vad jag här åsyftar med latent innehåll av övrigt slag.

Det hittills förda resonemanget kan sammanfattas på följande sätt:

Manifest innehåll:	1. Syntaktiskt	- tecken, "sign-vehicles"
	2. Semantiskt	- betydelsebärande
Latent innehåll:	1. Pragmatiskt	- utsäger något om sändare eller mottagare
	2. Övrigt	- antyder något om andra företeelser, t.ex. om den större sociala strukturen eller om faktiska förhållanden av annat slag

Tolkningar av innehållets "betydelse" kan vara av två slag:

1. Baserade på klassificering av manifesta innehållskarakteristika

2. Baserade på interpretation av latent mening vid själva klassificeringen av materialet.

II.5.3 Innehållsanalys och pragmatik

Berelson förefaller att uppfatta latent och pragmatiskt innehåll som identiska fenomen. Denne författare anser - i överensstämmelse med beskrivningarna 1 och 4 av innehållsanalys (se ovan s. 10, 11) - att pragmatiska tolkningar inte hör hemma bland innehållsanalysens kategorier (1952, s. 16):

> The syntactic-and-semantic requirement is meant to rule out the analysis of communication content for the pragmatic dimension of language ... That is, content analysis is ordinarily limited to the manifest content of the communication and is not normally done directly in terms of the latent intentions which the content may express nor the latent responses which it may elicit. Strictly speaking, content analysis proceeds in terms of what-is-said, and not in terms of why-the-content-is-like-that (e.g., "motives") or how-people-react (e.g., "appeals" or "responses").

Berelson utesluter pragmatiska kategorier av följande tre skäl (1952, s. 16):

1. Låg validitet hos resultaten, eftersom man inte kan veta om de avsikter eller effekter, som resultaten tycks ge vid handen, verkligen har förelegat resp. kommer att inträffa.
2. Låg reliabilitet (bristfällig överensstämmelse mellan olika bedömare).
3. Risk för cirkelbevis, eftersom resultaten av de pragmatiska interpretationerna kan användas just för att bevisa de pragmatiska hypoteser som skulle prövas.

Janis accepterar endast det första av dessa skäl och anser att reliabiliteten inte behöver bli låg om reglerna för analysen är tillräckligt rigorösa (1943, s. 457). Inte heller behöver slutledningarna enligt Janis bli cirkulära, om man exempelvis arbetar med två oberoende pragmatiska variabler och undersöker den ena innehållsanalytiskt och den andra genom empirisk iakttagelse av annat slag ("if the content analysis is in terms of probable attitude-change in the audience and if the results are correlated with voting behavior"). Röstsiffrorna får alltså i författarens exempel validera de innehållsanalytiska hypoteserna.

Invändningarna mot reliabilitets- och cirkularitetsskälen förefaller i princip korrekta. Detta utesluter inte att tolkningar

av latent innehåll kan vara osäkra och kan kräva speciellt väl utformade regler, liksom att man helst bör undvika att dra slutsatser om sändare eller mottagare enbart på grundval av pragmatiska resultat. Det senare gäller i varje fall så länge man inte har någon generell kunskap om relationerna mellan sändare/mottagare å ena sidan och utbud å den andra.

Invändningen avseende bristande validitet gäller, efter vad jag kan finna, mer för effekter bland mottagarna än för egenskaper hos sändaren. Det är inte givet att avsikter och effekter, trots att båda är pragmatiska företeelser, i alla avseenden har samma teoretiska status:

Janis uppehåller sig i sin argumentation speciellt vid sådana pragmatiska kategorier, som definieras i termer av effekter; han framhåller att dessa aldrig kan valideras med innehållsanalytiska metoder, vilket synes rimligt. Därifrån och till att hävda att inte heller sändaravsikter kan studeras på nämnda sätt är steget långt. Avsikter och responser är inte samma sak: effekter av ett meddelande är mångfaldiga och disparata; avsikterna bakom ett meddelande härrör däremot i allmänhet från en eller ett fåtal sändare. Och vidare: det manifesta innehållet står i ett annat samband med det latenta innehållet i form av redan förefintliga avsikter än med de kommande och kanske långsiktiga effekterna. Det manifesta innehållet kan i bästa fall fungera som en "nyckel" till de bakomliggande avsikterna. Skillnaden mellan sändar- och mottagarpragmatiska egenskaper hos innehåll är alltså enligt min mening ett förhållande som i varje fall bör beaktas innan alla former av pragmatik utrensas ur analysen.

Även om pragmatiska kategorier i denna vida bemärkelse utesluts, återstår emellertid möjligheten att arbeta med s.k. "halvpragmatiska" eller "halvsemantiska" kriterier. Den följande diskussionen skall klargöra detta.

Trots att begreppen "pragmatik" och "semantik" i princip kan särskiljas definitionsmässigt, kvarstår det viktiga faktum att gränsen mellan semantiskt och pragmatiskt innehåll liksom mellan manifest och latent innehåll över huvud är vag. Detta är den avgörande punkten i vårt resonemang och innebär att det i vissa fall inte är möjligt att annat än rent godtyckligt avgöra om en betydelse skall kallas manifest eller latent, semantisk

eller pragmatisk:

Vi återknyter till exemplet ovan (s. 19): "Två dödsoffer i mörkerolycka". Slutsatsen, att olyckan på något sätt orsakats av mörkret, ligger nära till hands. I själva verket ges orsakssambandet så klart vid handen att det är svårt att säga om det skall föras till det manifesta eller till det latenta innehållet. Exemplet hör alltså hemma inom det vaga område, där manifest och latent innehåll så att säga flyter samman. Jag uppfattar begreppen "manifest" och "latent" inte som artskilda utan som de båda ytterpunkterna på ett och samma kontinuum. Ju längre man på detta kontinuum kommer i riktning mot ytterpunkten "manifest", desto mindre ansträngning kräver textinterpretationen och desto mer kommer textens betydelser att vara inbyggda i själva det deskriptiva innehållet.

För klarhetens skull bör framhållas, att jag med "expressivitet" eller "emotivitet" endast avser den värdeladdning som ibland åtföljer ordens deskriptiva innebörder: uttrycken "mördare" och "person, som har slagit ihjäl någon" betecknar deskriptivt samma sak - "mördare" har dessutom en negativt värdeladdad expressiv eller emotiv mening, som jag inte inläser i den längre beskrivningen. Expressivitet kan alltså vara ett sätt att pragmatiskt uttrycka en attityd. Även icke-expressiva uttryck - dvs. uttryck utan värdeladdning - kan dock ha pragmatisk relevans (se nedan, avsnitt II.5.4, "Innehållsfunktioner"). Termen "expressivitet" ("emotivitet") reserveras i detta arbete för "uttrycksfullhet genom värdeladdning"; uttrycksfullhet på annat sätt hör ej hemma under denna beteckning, trots att båda kan betraktas som pragmatiska företeelser.

Som framgår av ovanstående, är den exakta gränsen mellan semantik och pragmatik svår att dra, även om definitionerna av de båda begreppen i och för sig är entydiga. Janis för sin del anser, att expressiva uttryck kan tolkas på samma sätt som uttryck med enbart deskriptiv mening; de förra uppfattas alltså som helt semantiska till sin natur. Janis exemplifierar med "murderer" och "evil person" (1943, s. 433):

> ... a term like "murderer" does refer to a designatum which belongs to the class "evil person." This class is, therefore, a semantical one ... and may be properly used as a content analysis category.

Av detta citat kunde man visserligen dra slutsatsen, att Janis grundar de expressiva uttryckens semantiska status på förhållandet, att de kan skrivas om i termer av "evil" etc. I ett sådant fall rör man sig helt och hållet inom en lexikalisk ram. På ett annat ställe synes dock författaren räkna även med själva de expressiva värdeladdningarna som semantiska (1943, s. 435):

Valuational signs express approval or disapproval and it is these significations which are of major psychological, social and political interest.

- - -

It appears to me that those signs which are recognized as valuational, or as expressing approval or disapproval, include the concept of valuation in their definitions.

I motsats till Janis uppfattar Kaplan de expressiva uttrycken som närmast "halvpragmatiska". Kaplan skiljer nämligen mellan "purely semantical", "purely pragmatical" och "mixed characteristics". Dessa exemplifieras med följande satser, som utsäger något om de olika karakteristika (1943, s. 231,232):

The phrase 'the democracies' refers to France, England, and the United States (purely semantical - svarar enligt författaren mot "referential meanings", dvs. deskriptiva/lexikaliska innebörder).

The Koreans have twenty modes of speech, appropriate to various differences in the social status of speaker and hearer (purely pragmatical - avser endast teckenens användning och funktioner i den sociala verkligheten).

'So are they all, all honorable men' is a splendid example of irony (mixed - svarar mot "emotive" eller "expressive meanings").

Kaplans ståndpunkt är att "mixed characteristics" är ett legitimt område för innehållsanalysen trots att de enligt honom inte är semantiska i snäv bemärkelse. Han framhåller (1943, s. 237):

We conclude, then, that content analysis restricts itself to semantics; in some investigations to semantics in the wider sense, in others to semantics in the narrower sense.

"The wider sense of semantics" definieras på följande sätt (Kaplan 1943, s. 231):

Semantics studies all types of signification, whether the interpreter is directly involved or not (semantik i den snävare bemärkelsen utesluter hänvisningar till sändare och mottagare).

Mot semantik i vid mening svarar "the narrower sense of pragmatics" (1943, s. 231):

Pragmatics studies the use and function of signs - dvs. exklusive "those aspects of signification which directly involve the interpreter."

Både Janis och Kaplan synes alltså räkna de expressiva uttrycken till innehållsanalysens legitima studieområde. Denna uppfattning påverkas inte av att författarna skiljer sig i den teoretiska bestämningen av expressiva uttryck: Janis ser dem som semantiska, Kaplan som halvsemantiska eller i snäv mening pragmatiska.

Det är min uppfattning, att halvsemantiska (annorlunda uttryckt: halvpragmatiska) kategorier av ovannämnt slag bör kunna tillämpas i innehållsanalytiska studier så länge de inte antyder något om mottagarresponser utan endast hänför sig till sändarens inställning. Vi kan tänka oss följande tre exempel, av vilka jag alltså är beredd att acceptera nummer tre:

1. Avser att åstadkomma en negativ attityd till X (hos mottagarna).
2. Avser att uttrycka en negativ attityd till X (hos sändaren).
3. Uttrycker en negativ attityd till X (hos sändaren).

Det första av dessa exempel utsäger något om förekomsten av en avsikt och dessutom om denna avsikts innehåll med avseende på mottagarnas reaktioner. Det andra exemplet inskränker avsiktens innehåll till sändaren. I det tredje - pragmatiskt snävaste - fallet har både avsikt och avsedd effekt utgått; i stället har kommit en beskrivning i termer av uttryckt attityd utan att något sägs om huruvida denna attityd med säkerhet förelegat, varit avsedd att komma till uttryck eller ens varit medveten för sändaren.

II.5.4 Innehållsfunktioner

Kategorier av typen "uttrycker en attityd av visst slag till företeelsen X" kommer i min analys att kunna tillämpas inte endast på expressiva uttryck utan även på meddelanden, som antyder en inställning hos sändaren utan att vare sig direkt beskriva den eller ge den vid handen med hjälp av ett emotiv ordval (jfr ovan s. 26). Jag skall använda formuleringen, att sådana meddelanden fyller "funktionen" att uttrycka inställningen i fråga.

"Funktion" kan ha många betydelser.* Här kommer termen att användas i en bemärkelse som liknar den nedan exemplifierade "mening med", dvs. för att markera ett meddelandes ändamålsenlighet.

Andersson och Furberg ger följande exempel (1972, s. 90, 91):

Min diskande hustru säger till mig: 'Diskhandduken ligger på bordet.' Hennes mening med yttrandet är att få mig att hjälpa henne. Samma poäng skulle hon ha kunnat göra genom att säga: 'Torka disken!'.
Meningen med de två yttrandena är densamma, meningen hos dem är olika.

- - -

Meningen med ett yttrande skiftar från situation till situation och från individ till individ; meningen hos ett yttrande växlar endast när språkets konventioner förändras.

- - -

Det är ... viktigt att skilja meningen hos ett yttrande från meningen med samma yttrande; mening hos och mening med är olika saker. Meningen hos en utsaga är vad utsagan betyder; meningen med utsagan är vitsen eller poängen med att fälla utsagan.

Det är naturligt att anta, att avsikten i det citerade exemplet varit fullt medveten för den talande. Men generellt innefattar det här tillämpade funktionsbegreppet inte något antagande om sändarens kognitiva förhållande till det funktionella beteendet, dvs. om huruvida han eller hon är medveten om dettas ändamålsenlighet eller inte. Sålunda kan ett meddelande fylla en funktion utan sändarens medvetna avsikt.

"Funktion" definieras här på följande sätt:

Med "funktion" avses ett meddelandes egenskap att uttrycka en inställning hos sändaren (i den bemärkelse som anges i exempel 3 ovan, s. 28) till någon företeelse, utan att denna inställning framgår av meddelandets faktuella manifesta innehåll - dvs. de förhållanden eller händelser som beskrivs eller de förklaringar som ges - eller av dess eventuella expressivitet.

Definitionen beskriver en snävare form av det ovan relaterade begreppet "mening med": snävare därför att poängen med utsagan i vårt fall inte är godtycklig utan just att den skall uttrycka en attityd; den senare får heller inte uttryckas genom ordens

---

* En översikt över några tänkbara innebörder finns hos Merton (1951, s. 22-24).

expressiva meningar.

I definitionen nämns ingenting om medvetna avsikter hos sändaren. Analysen blir kanske varken reliablare eller validare av att sändarens avsikter lämnas utanför bedömningarna; däremot minskar risken för illa underbyggda påståenden om förhållanden, som ligger utanför själva innehållet och som inte är möjliga att med säkerhet fastställa på något enkelt sätt.

Funktionens särmärke är att den kan utläsas ur det latenta innehållet hos uttryck som saknar expressivitet. Vi kan tänka oss en rubriktext av ungefär följande utseende:

Sjukhusavdelning sommarstängs
Akuta vårdköer växer

Det är inte alltför svårt att i denna text läsa in ett missnöje med situationen och att till och med uppfatta det hela som kritik mot sjukhusledningen. Denna funktion, att uttrycka ogillande, eventuellt också att försöka påverka sakernas tillstånd, framgår efter vad jag kan se av det latenta innehållet, dock inte av någon expressivitet hos de förekommande orden.

Det förhåller sig alltså så, att sympatier/antipatier, gillande/ogillande etc. tycks kunna uttryckas via ett helt neutralt språk, som i stort sett saknar emotiv mening. Vad som ger exemplet ovan dess funktion är i stället att det berör företeelser som är otillfredsställande, brukar ogillas etc.

Kaplan ger ett annat exempel (1943, s. 235):

Nazi flyers strafe (bombar) lifeboats

Detta exempel innehåller inget expressivt uttryck men kan enligt Kaplan tolkas även på annat sätt än genom kategorier av typen "military affairs", "ship sinkings", "axis forces". Även kategorin "unfavorable reference" uppfattar Kaplan som rimlig. Detta grundar han på skälet att exemplets negativa tendens bör kunna identifieras med samma grad av reliabilitet som de tre övriga föreslagna kategorierna. Den höga reliabilitet, som Kaplan antar, grundar sig dock enligt min tolkning just på förhållandet att det allmänt anses moraliskt klandervärt att anfalla livbåtar. Exemplet visar alltså hur en sändare kan uttrycka avståndstagande genom att semantiskt referera till en negativ företeelse.

Latenta attityder i ett material kan självfallet uttryckas på

ett flertal olika sätt.* De båda här diskuterade sätten, via expressiva uttryck resp. icke-expressiva uttryck vilkas semantiska mening refererar till något som gillas eller ogillas, uppfattar jag dock som särskilt väsentliga för innehållsanalytisk teori.**

Diskussionen skall något fördjupas med hjälp av en utvikning kring vad som har kallats "the representational" resp. "instrumental model":

I uppsatsen "Exploring Emotional States by Content Analysis" (1959) har Mahl behandlat meddelandens instrumentella egen-

---

* Kracauer beskriver t.ex. hur ett innehålls "emotionalitet" kan härledas ur kontrasten mellan det semantiska innehållets art och framställningssättet (1952, s. 636):

For certainly the very absence of value-laden terms in, for example, a sober announcement of the fall of a city, an army, or an individual may constitute a "matter-of-factness" which is in effect highly emotional.

** "Expressivitet" i här tillämpad bemärkelse tycks motsvara "independent emotive meaning", sådan denna definieras av Stevenson (1944, s. 72):
To whatever extent emotive meaning is not a function of descriptive meaning, but either persists without the latter or survives changes in it, let us say that it is "independent."

Jag åsyftar alltså förhållandet att värdeladdade uttryck av typen "demokrati", "frihet" (Stevensons exempel, 1944, s. 73) etc. enligt författaren åtminstone delvis har en emotiv mening som inte omedelbart påverkas av förändringar i deskriptiv innebörd. Stevenson skriver vidare (1944, s. 73):
... to whatever extent emotive meaning is a function of descriptive meaning, changing with it after only a brief "lag", let us say that it is "dependent."

Beroende emotiv mening i Stevensons bemärkelse skulle alltså - enligt min tolkning - kännetecknа sådana manifest neutrala ord vilka semantiskt refererar till något som är uppskattat eller illa omtyckt.

För upptäckten av ovanstående analogi står jag i tacksamhetsskuld till Himmelstrand (1960, s. 233, not 12).

Det är sannolikt att Janis' semantiska tolkning av expressivitet (se ovan s. 26-27) sammanhänger med att denne författare inte skiljer mellan beroende och oberoende emotiv mening. Uppfattningen att "those signs which are recognized as valuational, or as expressing approval or disapproval, include the concept of valuation in their definitions" (1943, s. 435) skulle alltså härröra ur förhållandet att Janis betraktar all emotiv mening som beroende, dvs. knuten till det semantiska innehållet. Under sådana förutsättningar blir icke-semantisk emotiv mening en omöjlighet.

skaper, dvs. deras karaktär av ändamålsenliga signaler, kontrasterade mot deras "föreställande" uppgift (1959, s. 89-90):

... when a person says he is frightened or talks of frightening things that is taken to show that he is frightened. In practice the converse is also assumed: that when he is frightened, the words of any message he utters will necessarily refer to "fear," "frightening things," or "frightening experiences." Thus, this viewpoint assumes the face validity of the manifest lexical content of a message.

- - -

The term "instrumental model" emphasizes the instrumental function of language in need or drive gratification, in the implementation of motives and attitudes, etc. Here language functions principally as instrumental behavior and should be regarded as having the basic functional properties of all instrumental behavior.

Mahls exempel är hämtade från det talade språket. Författaren framhåller, att samma meddelande kan fungera som uttryck för olika motiv - "I'm hungry", sagt av ett barn, kan vara dikterat av "hunger", "anxiety" eller "wish to stay up past bedtime". På omvänt sätt kan samma motiv, t.ex. hunger, uttryckas på olika, mer eller mindre direkta, sätt: "I'm hungry", "irritating chatter" etc. Vidare behöver enligt Mahl det instrumentella beteendets innebörd inte vara fullt medveten för den agerande. Valet av uttryckssätt förklarar Mahl i termer av en psykologisk förstärkningsteori: beteendet dikteras alltså av tidigare erfarenheter av belöningar och bestraffningar.

Mahl anser att en instrumentell ansats är mer valid i försök att tolka emotionella tillstånd, t.ex. vid psykiatriska intervjuer, än när det gäller att innehållsanalysera skriven text. Här ställer sig författaren mer tveksam till eventuella försök att "läsa mellan raderna" (1959, s. 97):

The assumption is made that one can profitably classify, count, etc., utterances, though in terms of private rather than conventional meanings. There are two difficulties with this procedure. The first is the prospect of poor reliability in the determination of the private meanings. The second difficulty is the theoretical one that this procedure still in some way implies the representational viewpoint, for it assumes that "on some level of organization" the speaker is always motivated to encode his drive, or that the linguistic encoding of drive states is a necessary event, required by behavioral laws. It is extremely difficult to tell whether or not words have been used with private meaning.

Mahl anser alltså dels att analyser av instrumentell mening

kommer att ge låg reliabilitet, dels att det över huvud är svårt att avgöra om ett bestämt uttryck skall tas i föreställande eller instrumentell bemärkelse.

För att börja med Mahls andra invändning: här finner jag det motiverat att fråga huruvida det finns några särskilda kriterier på vilken ansats som är den mest korrekta i ett givet fall. Mahl framhåller (1959, s. 98), att situationens art kan ge en viss vägledning: "What is the external situation at the time the message is started?"

Vid analys av talat språk kan sådant som tonfall och gester enligt Mahl definiera situationen och därmed förbättra validiteten (1959, s. 100-101).* Vid innehållsanalys, rättare sagt vid analys av skriven text, skulle problemet efter vad jag kan finna gälla möjligheten att identifiera särskilda former av „utbud - särskilda kontexter - inom vilka man kunde anta att instrumentell mening förekommer.

Frågan aktualiserar ett av huvudproblemen för detta arbete: hur stor vikt skall tillmätas sammanhanget (här = den texttyp analysen för tillfället gäller)? Är det rimligt att tillämpa samma variabler och kategorier på alla slag av text? I den följande undersökningen har någon åtskillnad i dessa avseenden inte

---

* Beträffande skriven text aktualiserar Mahl en intressant men troligen begränsad väg (1959, s. 102):

> Sol Saporta noted at the conference that the structure of a language itself may impose restrictions on the degree of permissible variation in some nonlexical features, just as it does on permissible variation in the lexicon. ... As this author sees it, the implication is that in the development of nonlexical indices of emotional states, it would be most fruitful to pick those features that are not part of the language, for then there may be less confounding of linguistic and behavioral effects and also greater variability in the attribute due to emotional effects. Word order, for example, plays a definite role in English, but is of much less linguistic significance in German, where similar functions are played by the declensions and conjugations. Much greater variation in choice of word order is permissible by the language, without a breakdown in communication, in German than in English. Accordingly, one would suspect that variation in word order would be a much more sensitive nonlexical indicator of emotional states in German than in English.

Variationer i ordföljd - inom ramen för vad grammatiken tillåter - skulle alltså enligt Mahl kunna utgöra kriterier på instrumentell mening.

skett, men en av slutsatserna har också blivit att olika texter bör behandlas olika just på grund av att de utgör olika kontexter.

Förekomsten och innebörden av instrumentellt innehåll bestäms av den svårfångade och mångfasetterade "causal context", medan vanlig lexikalisk mening grundas i en av språkliga konventioner begränsad "meaning context". De båda begreppen förklaras av Kaplan på följande sätt (1943, s. 233; jfr också ovan s. 29, citatet av Andersson och Furberg, andra stycket):

> In the causal context, the intention is embodied in the act of the speaker, in all its concreteness, involving the speaker's motives and purposes; the effect in the causal context is similarly the concrete reaction of the audience, including whatever overt responses may result from interpreting the signs in question. In the meaning context, the intention and effect are the intended and comprehended significations, not in the concrete case, but as an abstraction from the whole class of causal contexts in which the signs occur.

Det innehållsanalytiska validitetsproblemet uppstår alltså ur svårigheten att identifiera olika "causal contexts" i vilka instrumentellt innehåll saknas resp. förekommer.

Mahls första invändning mot innehållsanalys av instrumentell mening gällde reliabiliteten (se ovan s. 32-33). Svårigheten ligger här för vår del i att funktioner, som ju kan kallas en form av instrumentellt innehåll, knappast kan identifieras på basen av uttömmande regler. Kanske kan man ändå beskriva vissa kännetecken, också de hörande till "causal context", som antyder funktioners förekomst och tendens: frågan gäller då vilka ledtrådar texten eller sammanhanget kan tänkas ge. Sådana ledtrådar kan vara av skiftande slag. Längre fram i detta arbete skall jag uppehålla mig vid tre: 1) den explicit uttryckta sändarinställningen, 2) det omgivande textsammanhanget samt 3) sändarens benägenhet att uttrycka en attityd via meddelanden med semantiskt innehåll av annat slag, dvs. av ett slag som inte direkt handlar om attityder.

II.6 Exemplifiering av innehållsanalytiska studier

Den tidigare diskussionen leder fram till nedanstående egenskapsrymd eller typologi längs dimensionerna kvantitativ/kvalitativ resp. manifest/latent (figur 4). Jag skall illustrera de olika analysformerna med exempel och sätta in den egna studien

i dess sammanhang.

Figur 4. Egenskapsrymd över olika typer av innehållsanalys

Typ av innehåll:	Typ av analys: Kvantitativ (t) Metod: Kvant.(m)	Kval.(m)	Kvalitativ (t) Kvant.(m)	Kval.(m)
Manifest: syntaktiskt				
Manifest: semantiskt				
Latent: pragmatiskt				
Latent: övrigt				

Studier av syntaktiskt innehåll begränsar sig till materialets fysiska manifestationer utan att de semantiska betydelserna kommer in i bilden. Till de syntaktiska studierna räknar jag också mätningar av utrymme och tid (t.ex. i spaltcentimeter, minuter etc.). Dessa studier har visserligen semantiska aspekter - man mäter kanske utrymme åt sådant innehåll som handlar om ett bestämt ämne - men någon närmare differentiering av det semantiska innehållets olika betydelser sker inte.

Kvantitativ analys i metodologisk bemärkelse särskils i denna översikt inte från kvalitativ.

Kvantitativ (t) analys, syntaktiskt innehåll:
Stewart (1943) studerade sambandet mellan frekvenskriterier - "frequency of symbol occurrence" - och andra syntaktiska kriterier på betoning - "importance", "prominence" - i en undersökning över tidningsinnehåll. Stewart ifrågasatte tanken att frekvenser skulle vara valida kriterier på betoning av olika slags innehåll. Han jämförde därför rena frekvenstal med följande syntaktiska "prominence devices" (1943, s. 288-289): 1) Length; 2) Column width of headline; 3) Placement on the page; 4) Page location. Som väntat gav de båda redovisningssätten olika resultat: det mest betonade innehållet blev alltså ett annat när bedömningen skedde efter frekvens än när de fyra "prominence devices" tjänade som kriterier. Stewart drar därför slutsatsen att frekvenser inte ger valida mått på "physical importance".

Stewarts fyra syntaktiska kriterier har också applicerats på tidningsinnehåll i en senare studie, där jämförelsen gällde

nyhetsbyråerna AP och UPI å ena sidan och tre amerikanska dagstidningar å den andra (Lewis 1960).

Kvantitativ (t) analys, syntaktiskt och semantiskt innehåll:
Kobre (1953) studerade 34 tidningars behandling av valkampanjen 1952 mellan Eisenhower och Stevenson. Variablerna var följande (1953, s. 164):

Number of news stories for each political party
Number of inches given each party
Size of headlines for each party
Number of stories on front page for each party
Position of stories on front page
Number of pictures for each party
Number of editorials for each party
Number of articles by national and local columnists for each party

De syntaktiska aspekterna ligger i utrymme och placering, de semantiska i ställningstaganden för eller emot någon av kandidaterna. Vid korstabulering av syntaktiska mot semantiska kategorier fann man att fördelaktig behandling i det ena avseendet inte stod i något entydigt samband med fördelaktig behandling i det andra.

Kvantitativ (t) analys, semantiskt innehåll:
Ellsworth (1965) analyserade olika typer av påståenden från debatter i samband med presidentvalskampanjen 1960. Hans kategorier var: "analysis", "evidence", "declaration" samt "criticism" och "defense"; var och en av de tre förra kombinerades dessutom med var och en av de båda senare. Avsikten med studien var att bestämma nivå och kvalitet hos argumentationerna samt faktorer som påverkade graden av "rationality", vilken alltså bestämdes i termer av de angivna kategorierna.

Kvantitativ (t) och kvalitativ (t) analys, syntaktiskt, semantiskt och pragmatiskt innehåll:
Klein och Maccoby (1954) genomförde en studie kring massmediatendenser vid presidentvalskampanjen 1952. Man tillämpade syntaktiska variabler som hänförde sig till rubrikstorlek, placering, bilders antal och storlek samt utrymme. Semantiska variabler var rubrikernas tendens (positiv eller negativ), antalet direkta citat av parterna, där tendensen var positiv för den talande eller negativ för motparten, samt "story content", som beskrivs på följande sätt (1954, s. 292):

Was there anything in the actual reporting language of the news

stories which could sway the reader toward a particular point of view? To answer this question, each of the 371 stories reported was carefully combed for descriptive terms, phrases or introjected comments which seemed to express an opinion favorable to the preferred candidate or unfavorable to the opposed candidate.

- - -

Coders often reported a "feeling tone" that a story seemed quite biased in its written content, yet they could not always point to specific words or phrases to support their feeling.... Nevertheless, coding reliability on this index averaged 94 percent.

Första stycket i ovanstående citat antyder ett teoretiskt kvalitativt synsätt: författarna tycks nämligen inte anse att tendensen nödvändigtvis måste härledas ur uttryckssätt, som är särskilt frekventa. Formuleringen ger vid handen, att även enstaka ord eller vändningar förutsätts kunna avspegla en attityd.

I citatets andra stycke framhålls att tendensen inte alltid kunde identifieras med hjälp av tydliga manifesta innehållsegenskaper: bedömarna interpreterade materialet. Detta visar att Klein och Maccoby även räknade med latenta pragmatiska - eller i varje fall halvpragmatiska - karakteristika i analysen.

Kvantitativ (t) och kvalitativ (t) analys, semantiskt och pragmatiskt innehåll:

Merrill (1965) studerade tendens i framställningar av presidenterna Truman, Eisenhower och Kennedy. Författaren hämtade sitt material från tidskriften "Time" och definierade sex olika redaktionella tekniker, genom vilka framställningen förutsattes bli tendentiös (1965, s. 564-565):

Attribution Bias designates bias which stems from the magazine's means of attributing information to the President. In other words, this is bias which is contained in the synonym for the word "said" used by the magazine. An attribution verb such as "said" is neutral ... and was ignored in the study. An attribution verb such as "snapped" (negatively affective) is a word designed to appeal to the reader's emotions, to give a judgmental stimulus. An attribution verb such as "smiled" is counted as a "favorable" term, for it is positively affective.

Adjective Bias is a type which, like attribution bias, attempts to build up an impression of the person described; this is accomplished by using adjectives, favorable or unfavorable, in connection with the person.

- - -

Adverbial Bias depends on qualifiers or magnifiers - adverbs - to create an impression in the reader's mind. Often this adverbial bias is a sort of reinforcing of another bias expression already present (e.g., when an adverb reinforces an attribution bias as in this case: "He barked sarcastically.")

- - -

Contextual Bias cannot be notated in neat lists. It is the bias in whole sentences or paragraphs or in other (and larger) units of meaning, even an entire story. The purpose is to present the person reported on in a favorable or an unfavorable light by the overall meaning or innuendo of the report, not by specific words and phrases alone.

- - -

Outright Opinion, of course, is the most blatant and obvious type of bias or subjectivity in newswriting. The expression of opinion by the publication might be called "presenting a judgment" ...

- - -

Photographic Bias ... These questions were asked in trying to determine this bias: What overall impression does the photograph give? How is the President presented in the picture - dignified, undignified; angry, happy; calm, nervous, etc.? What does the caption say/imply?

Den kvalitativa aspekten av dessa variabler ligger i att deras förmåga att avspegla innehållets tendens inte måste vara beroende av frekvenser: i princip kan en ensam instans av "bias" väga synnerligen tungt. Genom aggregering av sådana instanser får man emellertid ett kvantitativt uttryck för olika tendensers förekomst.

Av de sex tendensformerna kan "contextual" och "photographic" betraktas som direkt hänförliga till det latenta innehållet. De förutsätter en tolkning. "Outright opinion" är manifest innehåll utom i ett speciellt fall (Merrill, 1965, s. 565):

The expression of opinion is sometimes disguised. In other words, through semantic tricks Time permits someone else (or the whole United States) to say or believe something about the President, thus presenting its own opinion indirectly.

I fall av ovanstående slag kan alltså egna åsikter döljas bakom det manifest neutrala innehållet.

De övriga tre tendensformerna, "attribution", "adjective" och "adverbial", närmar sig det halvpragmatiska-halvsemantiska expressiva innehållet.

Kvalitativ (t) analys, pragmatiskt innehåll:

Westin (1973) har undersökt invandrares syn på sin tillvaro i Sverige och deras identitetsuppfattning, interpreterade ur det latenta innehållet i brev till Invandrartidningen. Analysens kvalitativa aspekt består i att författaren lade vikt vid sådana icke-frekventa innehållsegenskaper som t.ex. brevskrivarnas sätt att presentera sig.

I den egna analysen kommer metoden att vara både kvantitativ och kvalitativ, dvs. olika registreringstekniker kommer att tillämpas. Det undersökta manifesta innehållet är semantiskt utom vid mätningen av redaktionell betoning, som avser syntaktiskt innehåll: placering på viss sida och typ av tryckstil. Vid analysen av tendenser sker ingen skarp gränsdragning mellan manifest och latent (pragmatiskt, övrigt) innehåll.

Observationsvariablerna är i flertalet fall teoretiskt kvantitativt bestämda: vad som förutsätts avspegla analysvariabeln är alltså frekvenser av olika kategorier. En enda kvalitativt definierad variabel förekommer: här uppfattar jag variabelns vikt som i princip oberoende av hur ofta den aktualiseras.

II.7 Avslutande synpunkter

I detta kapitel har beskrivits kommunikationsprocessens komponenter, utbudets plats i denna process samt i någon mån innehållsanalysens metod, teori och tillämpning. Dubbeltydigheten hos begreppsparet "kvantitativ/kvalitativ" påvisades; det vaga gränsområdet mellan semantik och pragmatik, mellan manifest och latent innehåll, bestämdes som ett legitimt objekt för innehållsanalys; något sades om vikten av att förstå meddelandens instrumentella innebörder, i vårt fall manifesterade som "funktioner", och av att identifiera olika "causal contexts" med olika relevans för sådant innehåll.

Som framgått av de tidigare resonemangen, är det min uppfattning att innehållsanalys kan tillämpas på olika slag av innehåll och från skilda teoretiska och metodologiska utgångspunkter. Detta bör dock sägas med ett par reservationer:

I vad gäller pragmatiken bör endast kategorier som hänför sig till sändaren vara tillåtna, däremot ej sådana som avser mottagarna, t.ex. effekter bland dessa. Kategorierna bör dessutom

hänsyfta på förhållandet att innehållet uttrycker en sannolik inställning hos sändaren, inte på att sändaren helt säkert har denna inställning och medvetet avser att uttrycka den.

Vidare har jag i den undersökning, som längre fram skall beskrivas, behandlat all text på samma sätt, dvs. klassificerat allt material enligt samma kategorier (jfr ovan s. 33-34). Interpretation av latent innehåll redan på klassificeringsstadiet, dvs. den teknik som illustreras av pilarna 2 och 5 i figur 3 (s. 22), har varit tillåten. Latenta innehållsaspekter har enligt min mening alltför stort teoretiskt intresse för att a priori kunna utmönstras ur analysen. De beskrivna förfarandena är dock preliminära: undersökningsresultaten kommer att visa att restriktioner måste införas i vissa avseenden.

Efter detta kapitels kortfattade beskrivning av vad jag senare kommer att göra skall nästa kapitel förklara vad jag inte har för avsikt att göra - mäta samtliga relevanta aspekter av objektivitet - och varför jag anser detta vara en uppgift, som inte utan vidare och i sin helhet är tillgänglig för innehållsanalytisk undersökningsmetod.

III. OBJEKTIVITETSBEGREPPET

III.1 Inledning

I detta kapitel skall jag diskutera några olika preciseringar av objektivitetsbegreppet och samtidigt försöka visa att inte alla objektivitetsaspekter är tillgängliga för innehållsanalytisk undersökningsmetod utan samtidig kombination med andra metoder. Problemet aktualiseras av att innehållsanalytiska mätningar av objektivitet i massmediautbud har företagits av Westerståhl (1972). Mina egna variabler kommer till viss del att påminna om Westerståhls; skillnaden mellan dennes och min egen ansats ligger i att variablerna i föreliggande arbete inte syftar till att mäta objektivitet utan i stället till att undersöka huruvida texten uttrycker någon inställning hos sändaren och huruvida denna inställning möjligen kan antas stå i samband med rapporteringen. Framställningen struktureras efter de olika preciseringar av "objektivitet", som framlagts av Westerståhl.

Man brukar skilja mellan objektivitet i "process" och i "resultat" (jfr Hermerén 1972, s. 11-12; Bergström 1972, s. 15). Även om denna distinktion är öppen för olika preciseringar, kan man här summariskt säga att processen - i vetenskapliga sammanhang - är samlingsbegreppet för det arbete, som innefattar teoretiska överväganden, val av material och metoder, insamling av uppgifter etc. Resultaten är produkterna av detta arbete, dvs. innehållet i vetenskapliga framställningar av olika slag: rapporter, sammanfattningar, begreppsbeskrivningar etc.

Distinktionen kan på analogt sätt tillämpas på massmedia. Man skiljer då mellan nyhetsinsamling och programförberedelser å ena sidan (jfr figur 1, s. 5, informationskällans och sändarens verksamhet) och nyhetstext och färdiga program å den andra (utbudskomponenten i figur 1). I det följande kommer jag i allmänhet att utgå från resultatsaspekten i definitioner och analyser.

III.2 Objektivitet enligt Westerståhl

I sin bok "Objektiv nyhetsförmedling" (1972, s. 12) definierar Westerståhl "objektivitet" i termer av "saklighet" och "opartiskhet" (se även Westerståhl 1969, s. 20). Denna begrepps-

bestämning ligger i linje med de rekommendationer, som enligt radiolagen och avtal mellan staten och Sveriges Radio gäller för etermedias programverksamhet. Även den för Radionämnden gällande instruktionen liksom Sveriges Radios allmänna programregler betonar kraven på opartiskhet och saklighet (Westerståhl 1972, s. 23-25; Lagar och avtal, 1967, s. 6, 14, 30).

Westerståhl strukturerar sin begreppsapparat i tre nivåer av olika precision. "Objektivitet" blir sålunda en övergripande beteckning, uppdelad i "saklighet" och "opartiskhet" på den mellersta nivån. Uppdelningen illustrerar en dubbel innebörd, som Westerståhl förknippar med objektivitetsbegreppet: detta anknyter å ena sidan till verklighetsframställningen (saklighet), å den andra till behandlingen av parter i en konfliktsituation (opartiskhet).

Den tredje nivån, från vilken Westerståhl utgår vid de empiriska mätningarna, preciserar "saklighet" i "sanning" och "relevans" samt "opartiskhet" i "balans/icke-partiskhet" och "neutral presentation".

De fyra bestämningarna på den lägsta nivån kan, som Westerståhl framhåller (1969, s. 20; 1972, s. 10-11), härledas ur lagen, avtalet och Sveriges Radios allmänna programregler. Speciellt utförligt beskrivs relationerna mellan de båda lägre nivåerna i programreglerna (återgivna av Westerståhl 1972, s. 24-25):

> I första hand innebär kravet på opartiskhet att Sveriges Radio själv icke får ta ställning i några kontroversiella frågor - - - Det måste därför starkt understrykas, att de åsikter som framförs i ett program i regel är de medverkandes och inte Sveriges Radios.
>
> - - -
>
> I andra hand innebär kravet på opartiskhet att olika åsiktsriktningar får komma till tals i programmen och balanseras på ett rättvist sätt.
>
> - - -
>
> Kravet på saklighet innebär i främsta rummet att påståenden skall vara sanna och att ämnesval och framställning skall ta sikte på vad som är väsentligt.

Dessa regler tycks ganska osökt föra fram till den tredje nivåns begreppsstrukturering. Denna kan därför enligt min mening inte betraktas som någon fri uppfinning av Westerståhl, vilket har gjorts gällande (Furhoff 1970, s. 159; Westerståhl 1970, s. 163).

Uttrycket "objektivitet" förekommer däremot inte i lagen, avtalet eller reglerna utan har införts som en samlande beteckning av Westerståhl själv.

III.3 Balans

Westerståhl upptar balanskravet som en av de båda preciseringarna under "opartiskhet". Kravet innebär enligt författaren att alla parter skall behandlas lika. Ur Westerståhls diskussion (1972, s. 18-21) kan utläsas följande tre preciseringar:

1. Varje part skall behandlas på lika stort utrymme/under lika lång tid, dvs. ägnas samma uppmärksamhet.

2. Varje part skall få tillfälle att uttala sig på lika stort utrymme/under lika lång tid. I detta fall kan utrymmet/tiden också sättas i relation till respektive parts storlek el. dyl. Den absoluta tilldelningen av utrymme eller tid behöver då inte bli exakt densamma för alla parter.

3. Varje part skall beskrivas med ungefär lika stor andel positiva som negativa sidor. Detta balanskrav kan enligt författaren endast tillämpas på "bakgrundsmaterial", dvs. innehåll som inte beskriver några faktiska händelser. Sådana "allmänt formulerade omdömen" hör enligt Westerståhl inte till den egentliga nyhetsförmedlingen (1972, s. 20). När det gäller den senare måste, som Westerståhl framhåller (1972, s. 13-14), sanningskravet överordnas andra objektivitetskrav. Författaren anser därför att man bör skilja mellan balans i "karakteriserande omdömen" och i verklighetsbeskrivningar, på vilka balanskravet egentligen inte är tillämpligt.

En reflexion, som här inställer sig, är att Westerståhl synes förutsätta en klar gräns mellan meddelanden om fakta och allmänna omdömen. I teorin är denna gräns inte så svår att dra, men i ett konkret fall kan det vara svårt att skilja vad som är meddelanden om faktiska förhållanden från vad som skall betraktas som omdömen. Skildringar av faktiska händelser, t.ex. den ena partens juridiska manipulationer i lagens periferi, kan fungera som negativa (eller positiva) karakteristiker. Deras funktion (jfr ovan s. 29) är att uttrycka positivt eller negativt karakteriserande omdömen: det deskriptiva elementet blir endast en semantisk bärare av dessa omdömen. Det är alltså inte helt

klart huruvida meddelanden av detta slag skall uppfattas som "fakta" eller som omdömen; detta gäller oavsett om meddelandena i och för sig är sanna. Därmed blir det också svårt att avgränsa balanskravets exakta tillämpningsområde.

I sin teoretiska diskussion klargör Westerståhl sanningskravets prioritet över balanskravet. I sina empiriska mätningar arbetar författaren dock inte helt efter denna premiss: så klassificerar Westerståhl i Katangastudien (1972, s. 34-36) nyhetsmaterialet efter huruvida en gynnsam eller ogynnsam bild av FN-aktionen förmedlas. I detta fall tillämpas balanskravet på ren nyhetsrapportering kring faktiska händelser, vilket strider mot regeln om inskränkning till "bakgrundsmaterial". En gruppering av motsvarande slag sker i Vietnamstudien (1972, s. 60-62). Som exempel på positiva händelser nämns här "nedtrappning av krigsaktivitet" och "upphävande av censur", på negativa "avrättning av fångar" och "arrestering av civila".

Att Westerståhl tillämpar balanskravet även på nyhetsrapportering sammanhänger med att hans metod går ut på att jämföra olika media, inte på att karakterisera varje enskilt medium. Nödvändigheten av att på detta sätt relativisera har Westerståhl själv varit medveten om, då han talar om att jämförelser måste ske mellan media (1972, s. 21, 69). Westerståhls resultat beskriver alltså hur ett visst medium förhåller sig till andra, hur proportionerna av goda och dåliga informationer varierar mellan media, för vilka samma ursprungliga informationsutbud förutsätts. I enlighet med terminologin från figur 1 (s. 5) kunde man säga, att informationskällan antas tillställa alla sändare identiskt primärmaterial.

III.3.1 Hermeréns kritik av balanskravet

Hermerén hävdar att Westerståhls balansbegrepp i själva verket saknar relevans för objektivitet - i en av Hermerén definierad bemärkelse - och snarare har att göra med vissa, dock på intet sätt ointressanta, rättviseaspekter (1973, s. 162). Hermerén framhåller att "opartiskhet" skall förstås i en annan bemärkelse än "balans" och att innehållsanalys av Westerståhls typ inte mäter opartiskhet i denna andra mening.

"Objektivitet", som begreppet definieras i ett tidigare arbete

av Hermerén, innebär att framställningen skall vara "saklig, opartisk och inte missvisande" (1972, s. 94). Med "partiskhet" menas inte (Hermerén 1973, s. 162) att "framställningen råkar gynna, eller är skriven i avsikt att gynna, en part på bekostnad av en annan. Det viktiga är om den gynnar den ena parten på bekostnad av den andra på ett ojuste sätt". Och vidare (1973, s. 162): "Det semantiska kriterium jag förespråkar ... innebär ju, att det måste vara så att den aktuella framställningen har vissa brister, och att undersökningen med dessa brister (dvs. därför att den har dessa brister) favoriserar den ena parten på bekostnad av den andra."

Vad Hermerén här åsyftar är - enligt min tolkning - att en framställning, som t.ex. genom att förtiga väsentliga fakta favoriserar en part på bekostnad av en annan, är partisk. Detta gäller oavsett sändarens faktiska inställning, vare sig förtigandet skett avsiktligt eller oavsiktligt, och vare sig framställningen är balanserad eller obalanserad med avseende på positiva och negativa meddelanden.

Hermerén skiljer mellan olika typer av balansbegrepp hos Westerståhl, vilka Hermerén alltså preciserar: absoluta och relativa, kvantitativa och kvalitativa, deskriptiva och normativa. Begreppen har följande innebörder (1973, s. 153):

Absolut balans$_1$. X är absolut balanserad$_1$, om och endast om A, B och C får framträda lika lång tid eller på lika stort utrymme i X.

Absolut balans$_2$. X är absolut balanserad$_2$, om och endast om lika stort utrymme eller lika lång tid ägnas åt nyheter om A, B och C i X.

Relativ balans$_1$. X är relativt balanserad$_1$, om och endast om den tid eller det utrymme A, B och C får framträda själva på i X står i en bestämd (lika för alla) relation till parternas medlemsantal, röster, insatser (dvs. vad de uträttat), el. dyl.

Relativ balans$_2$. X är relativt balanserad$_2$, om och endast om det utrymme eller den tid som ägnas nyheter om A, B och C i X står i en bestämd (lika för alla) relation till parternas medlemsantal, röster, insatser, el. dyl.

Samtliga dessa balansbegrepp beskrivs som kvantitativa. Det finns också en kvalitativ balans (1973, s. 154):

Kvalitativ balans. X är kvalitativt balanserad, om och endast om de berörda parterna A, B och C behandlas på samma sätt i X (om och endast om man inte favoriserar en part på bekostnad av

en annan).

De hittills citerade balansbegreppen benämner Hermerén deskriptiva, till skillnad mot de två normativa (kvantitativa) balansformerna (1973, s. 154):

Normativ balans$_1$. X är normativt balanserad$_1$, om och endast om X beskriver ungefär lika många positiva och negativa sidor hos A (respektive hos B och hos C).

Normativ balans$_2$. X är normativt balanserad$_2$, om och endast om X innehåller ungefär lika många positivt och negativt värdeladdade ord vid karakteriseringen (beskrivningen, analysen, osv) av A (respektive av B och av C).

Huvudpunkterna i Hermeréns kritik av Westerståhls koppling av balansen till objektivitetsbegreppet är följande (1973, s. 159):

(a) att några av de kvantitativa metoder Westerståhl använder för att mäta om vissa program varit objektiva inte mäter objektivitet i den här definierade bemärkelsen och (b) att om man skall mäta objektivitet i denna bemärkelse, måste man använda metoder som Westerståhl inte utnyttjar.

Hermeréns tanke är att i själva verket inget av balansbegreppen - utom det kvalitativa - implicerar något vare sig nödvändigt eller tillräckligt krav för objektivitet. Framställningens sakliga korrekthet och fullständighet måste sålunda bedömas med andra än rent inominnehållsliga kvantitativa metoder, dvs. först och främst genom empiriska iakttagelser, vilka jämförs med framställningens semantiska innehåll (detta är innebörden av Hermeréns semantiska kriterium, se ovan s. 45). Det blir av Hermeréns resonemang klart, att en beskrivning mycket väl kan vara perfekt balanserad och ändå behäftad med vissa brister (i fråga om sanning eller fullständighet), som gör att den gynnar en part på en annans bekostnad.

Opartiskhet i den nya bemärkelsen, dvs. framställningens egenskap att ej vara missvisande på någon parts bekostnad, innefattar Hermerén i det kvalitativa balansbegreppet, som han dock anser bör omformuleras, eftersom det i föreliggande form implicerar att objektivitet kunde förverkligas även "om massmedia förvränger samtliga parters åsikter ungefär lika mycket" (1973, s. 161):

Detta krav är uppfyllt, om och endast om massmedia ger en riktig (sakligt korrekt och icke missvisande) bild av samtliga berörda parters eller riktningars åsikter och handlingar.

Men, framhåller författaren, i denna formulering blir kravet

knappast längre något balanskrav: det är svårt att se vilka faktorer som skall balanseras mot varandra.

Även de båda normativa balanskraven tillbakavisas av Hermerén: skälen till detta är att de saknar relevans för opartiskhet i den angivna bemärkelsen och att verklighetens beskaffenhet inte motsvarar någon rimlig innebörd hos dem (det senare är i varje fall min tolkning av Hermeréns ståndpunkt).*

III.3.2 Två aspekter av opartiskhet

Hermeréns diskussion ger anledning att närmare utveckla ett principiellt och praktiskt viktigt problem:

Måste det, förutsatt att opartiskhet i Hermeréns mening är för handen, därför också vara givet att framställningens balansering saknar betydelse för reaktionerna bland mottagarna? Man kan tänka sig en situation med två parter, A och B, vilkas argument för oförenliga ståndpunkter återges i en framställning om 200 rader. Tio av dessa ägnas A och resten (95 %) B. I båda fallen är resonemangen korrekt, begripligt och fullständigt återgivna. I B:s fall tillkommer ett antal exemplifieringar och förklaringar av vad B:s argumentation innebär. Framställningen är opartisk i bemärkelsen att båda sidors skäl är återgivna på ett sakligt korrekt, fullständigt och rättvisande sätt.

Nu är det tänkbart att A:s synpunkter kommer att gå många läsare förbi just på grund av den kvantitativa obalansen. Det kan vara lätt att halka förbi tio rader vid läsning av en större textmängd. Följden av den exemplifierade framställningens proportioner kan bli att mottagarna lägger vikt vid B:s argument, medan vad A hade att säga glöms bort. Det hela kan komma att uppfattas som om A inte hade några argument eller leda till falska föreställningar om A:s skäl för sin ståndpunkt. Är framställningen alltså missvisande?

Självfallet är den det inte i strängt formell mening. Om den emellertid får ungefär samma verkan som en genuint missvisande framställning, t.ex. en som utelämnar eller förvränger all information om A, är den partisk i en empirisk "effekt"-bemär-

---

* Westerståhls kommentar till Hermeréns kritik med replik av den senare återfinns i Statsv. Tidskrift 1974, s. 101-104.

kelse: den har givit upphov till falska föreställningar om A.

Bristande kvantitativ balans kan alltså tänkas vara något som inte i och för sig gör en framställning missvisande men som bidrar till att denna ger ett missvisande intryck.

Det principiella problemet härrör ur att opartiskheten kan sägas ha två aspekter:

Av modellen i figur 2 (s. 19), som beskriver förhållandet mellan syntaktiskt och semantiskt innehåll, framgår att det senare kan vara av två slag. Å ena sidan finns det innehåll som sändaren formulerar i utbudet, å andra sidan det som mottagarna utläser ur detta. Ingenting garanterar att dessa båda innehåll är identiska. "Sändarinnehållet" kan alltså vara sakligt korrekt och ej missvisande samtidigt som "mottagarinnehållet" är partiskt på grund av att dess kvantitativa obalans väcker vissa reaktioner bland mottagarna.

Frågan om balansbegreppets relevans för opartiskheten kan därför betraktas som en fråga om hur man vill definiera "opartiskhet": i sändar- eller mottagarorienterade termer.

Hermeréns definition hänför sig till sändarinnehållet, dvs. kriteriet är att det som innehållet semantiskt utsäger skall vara sakligt korrekt och ej missvisande. Detta är ett krav som ställs på sändaren - hur mottagarna kan komma att uppfatta innehållet saknar relevans för opartiskhet i denna mening och ingår inte i definitionen.

Ryding (1971) intar en mer mottagarorienterad ståndpunkt; denne formulerar följande "princip om mottagarens prioritet" (1971, s. 8): "Om avsändaren vet, att adressaterna ur hans yttrande med största sannolikhet kommer att utläsa påståendet p, och avser, att de skall göra det, så har han påstått p". Denna princip förefaller väl förenlig med en definition av "opartiskhet", som gör mottagarnas reaktioner till avgörande kriterium. En ännu radikalare formulering vore att hävda att varje framställning är partisk, som ger mottagarna en missvisande bild, oavsett om detta varit avsett eller inte.

Westerståhl intar en mellanställning i definitionsfrågan: så förekommer t.ex. i studien av LKAB-konflikten (1972, s. 115-118) kategorier som avser att mäta sändarinställning, men i

Vietnamstudien (1972, s. 60-62) kategorier med tänkta mottagareffekter som kriterier. Effektkategórierna är av typen "kan förväntas få en positiv/negativ effekt på mottagarnas inställning till parterna". Förfarandet tyder på att Westerståhl inte är främmande för att definiera "opartiskhet" i mottagarorienterade termer: i så fall kan balanseringen, som framgår av ovanstående resonemang, få en reell betydelse, och Hermeréns kritik behöver inte vara tillämplig.

För egen del ansluter jag mig till den sändarorienterade bestämningen av "opartiskhet". Härigenom undgår man problemet att definiera en majoritet och behöver inte heller fastställa något generellt samband balans-reaktion med hjälp av empiriska effektstudier. Ett sådant samband bör ju vara belagt innan man genomför innehållsanalytiska mätningar av balans som tecken på "effekt"-opartiskhet. Det tyngst vägande skälet för att välja en sändarorienterad definition finner jag dock vara att en sådan tillhandahåller ett entydigt empirisk-semantiskt kriterium: meddelandena skall vara sanna och ej missvisande. Innehållsanalys är dock ej tillräcklig för att studera opartiskhet i Hermeréns bemärkelse. Härför skulle dessutom krävas jämförelser med verkliga förhållanden, vilket skulle innebära att man tvingades gå utanför själva det givna innehållet.

Något skall här sägas om effektkategoriers plats i innehållsanalysen:

Om man med denna metod vill pröva effekterna av ett bestämt utbud på mottagarna, bör man inte använda mottagarpragmatiska kategorier, t.ex. "kommer att få effekten X". Detta var ju nämligen vad man ville pröva: om kategorier av angivet slag tas med vid klassificeringen blir slutledningarna alltså cirkulära. En annan sak är att man för att pröva en hypotes om mottagareffekter kan använda mottagarpragmatiska kategorier och sedan jämföra de innehållsanalytiska resultaten med på annat sätt verifierade effekter (jfr ovan s. 24).

Det är dock inte alltid teoretiskt olämpligt att innefatta mottagareffekter i analysen: detta är fullt godtagbart så länge resultaten inte är avsedda att användas för att verifiera någon hypotes om just effekter. Analysen kan i stället syfta till att beskriva ett innehåll efter vissa dimensioner. Westerståhls förfarande är fullt korrekt, eftersom hans avsikt inte har varit

att studera effekter eller reaktioner utan att beskriva ett bestämt nyhetsutbud.

Det praktiska problem, som aktualiseras av opartiskhetens två aspekter, kan formuleras: vilka balanseringskrav bör rimligen ställas på sändaren? Vare sig man väljer att definiera "opartiskhet" i sändar- eller mottagarorienterade termer, bör det enligt min mening vara ett okontroversiellt krav att massmedia skall undvika att avsiktligt vilseleda sina mottagare. För media bör alltså gälla Rydings "princip om mottagarens prioritet" (se ovan s. 48). Därför kan man också hävda att balansmätningar, liksom studier av innehållet i rubriker, ingresser och på förstasidor - vilket innehåll sannolikt läses mer än det övriga - har ett principiellt intresse för frågan om "effekt"-opartiskhet.

Vid tillämpningen av principen om mottagarnas prioritet kan svårigheter uppstå att fastställa en majoritet (se även Ryding 1971, s. 122). Hur stor skall denna vara för att man skall kunna säga, att sändaren hos en majoritet väcker falska föreställningar? Ett annat problem är att avgränsa en referensgrupp: vilken grupps tolkning skall räknas som den relevanta? För massmedia bör enligt min mening destinationen vara referensgrupp. I själva verket är ju också destinationen heterogen: även här uppstår problemet att bestämma en majoritet. Man kan inte gå hur långt som helst i strävandena att förvissa sig om att varje enskild medlem av destinationen, med sin specifika kombination av kunskaper, erfarenheter och värderingar, uppfattar innehållet på det avsedda sättet. Situationen försvåras också av att destinationen sannolikt varierar mellan olika media (morgontidningar, kvällstidningar, tidskrifter, etermedia) och mellan olika delar av utbudet i ett och samma medium.

III.3.3 Motbalansering

Himmelstrand framhåller att balanskravet kan råka i konflikt med normativa överväganden (1972, s. 17):

> Vi talar om att motbalansera, när man av rättviseskäl ger större utrymme åt en sida, därför att den i verkligheten uppmärksammas för litet; en obalanserad verklighet får genom ett motbalanserande mediautbud en normativ korrigering.

Motbalanseringens normativa karaktär illustreras i följande

exempel (Himmelstrand 1972, s. 15-16):

Motsättningen mellan manssamhällets och kvinnornas intressen dyker med ojämna mellanrum upp i nyhetsförmedling och kommentarer. Här kan man säga, att verkligheten till följd av manssamhällets struktur är högst obalanserad. Kravet på balans blir då normativt, d.v.s. innebär ett krav på att denna obalans skall korrigeras bl.a. genom att massmedia ger större uppmärksamhet åt kvinnornas speciella problem. Detta exempel klargör att det förhållandet att verkligheten är "obalanserad" inte i och för sig berättigar till ett obalanserat informationsutbud i sådana fall, där det finns i vida kretsar accepterade värderingar med innebörden att verkligheten bör korrigeras. Man kan då tala om ett krav på motbalansering.

I anslutning till detta skulle jag vilja inskjuta tanken, att det är möjligt att till och med en helt jämn balansering eller en aktiv motbalansering av utrymme skulle missgynna den svagare parten. Man kan sålunda tänka sig att ett bestämt auditorium lättare identifierar sig med den starkare parten, den som har högre social prestige el. dyl., och att det därmed uppfattar en kontroversiell situation i enlighet med vissa givna mönster. Himmelstrand skriver (1970, s. 4):

Taking your starting point in notions of authority and consensus, and events like repeated illegal demonstrations and strikes, and occupying a fixed top-dog standpoint you are bound to end up analyzing the situation in terms of dynamic assumptions emphasizing equilibration through corrective societal response to deviance, etc.

Vid en konfrontation mellan parter i en konflikt av ovannämnt slag är det kanske inte alltid tillräckligt att ge båda parter lika mycket utrymme för att garantera en rättvisande balansering. Effekten av de båda parternas uttalanden på mottagarna kan förbli "obalanserad". Här kan åter anknytas till modellen i figur 2 (s. 19), som antyder att det av sändaren avsedda semantiska innehållet ingalunda behöver vara identiskt med det av mottagaren uppfattade. Det är inte givet att den önskvärda kongruensen kan uppnås med hjälp av balansering eller ens motbalansering. Kanske krävs någon form av kommentar eller förklaring, som låter den svagare partens argument komma till sin rätt.

Sanningskravets prioritet medför att motbalansering får en rimlig innebörd endast i större kontexter:

Det kan betraktas som ett väsentligt intresse att mediautbudet genom motbalansering fäster människors uppmärksamhet på bort-

glömda fenomen i samhället: man utgår från vissa syften för nyhetsrapporteringen i stort. Av normativa och ideologiska skäl kan då t.ex. kvinnornas situation uppmärksammas i speciellt hög grad.

Av det generella syftet behöver emellertid inte följa att motbalansering är lämplig också i snävare kontexter. Resonemanget kan exemplifieras med utgångspunkt i en enskild händelse, t.ex. ett vårdnadsmål i samband med skilsmässa. Mannens och kvinnans respektive versioner kan vara helt olika och varandra motsägande. Om mannens version är korrekt, skulle ett till kvinnans förmån motbalanserande reportage råka i konflikt med sanningskravet. Att däremot inom ramen för mediautbudet i stort uppmärksamma eftersatta gruppers situation i samhället innebär självfallet inte något avsteg från sanningskravet.

III.3.4 Innehållsanalys och balans

Att döma av tidigare resonemang kunde det tyckas som om balansmätningar inte alls skulle ha någon relevans för frågan om opartiskhet i Hermeréns bemärkelse. För att en obalanserad framställning skall vara partisk krävs ju att den också är missvisande eller osann - en obalanserad men korrekt framställning är inte partisk. Å andra sidan kan en balanserad framställning vara missvisande, om den inte stämmer med verkliga förhållanden.

Att en framställning är obalanserad är alltså inte liktydigt med att den är missvisande till någon parts förmån. Det rör sig om två skilda dimensioner, som kan kombineras på olika sätt (figur 5).

Figur 5. Möjliga kombinationer av balans- och sanningskategorier

Framställningen är:	Sann = ej missvisande	Ej sann = missvisande
Balanserad	1	3
Obalanserad	2	4

Figur 5 visar att en framställnings sanning eller egenskap att ej vara missvisande inte står i något entydigt samband med dess balansering. Om verkligheten är balanserad, blir balanserade framställningar sanna och skall föras till cell 1 i figuren. De obalanserade blir missvisande och hänförliga till cell 4. Om däremot verkligheten uppvisar brister i balans, så att de för den ena parten positiva händelserna överväger, blir en balanserad framställning missvisande (cell 3) och en obalanserad rättvisande (cell 2). Allt efter omständigheterna kan alltså både ett balanserat och ett obalanserat innehåll vara korrekt resp. missvisande. Vilket som gäller i ett enskilt fall låter sig inte avgöras genom innehållsanalys enbart. Jämförelser med verkliga förhållanden krävs dessutom.

Trots vad som nyss sagts anser jag att balansmätningar kan ha en viss indirekt betydelse för opartiskhetsproblemet, även när "opartiskhet" uppfattas i Hermeréns mening, nämligen på följande sätt:

1. Det är möjligt att göra jämförelser mellan olika medias balansering av rapporterna kring ett och samma händelseförlopp. Härvid kan man t.ex. finna att för någon part positiva rapporter överväger i ett av medierna, för samma part negativa i ett annat. Man får en grov ordinalskala.

2. Utan andra jämförelser än vad som sägs under 1 kan man självfallet inte säga något om eventuell partiskhet i rapporteringen. Men det är också möjligt att sätta rapporteringens balansering i relation till den explicita eller implicita sändarinställningen, sådan den framkommer i t.ex. ledare. Om man finner att balanseringen går stick i stäv med vad man kunde väntat sig med hänsyn till mediets inställning, kan man möjligen dra slutsatsen att rapporteringen här är mer rättvisande än i sådana fall där balanseringen helt följer mediets kända sympatier/antipatier. Sambandet inställning-balansering kan fastställas för vart och ett av medierna på skalan.

3. Vid analys av sändarinställning bör det vara tillåtet att tolka även faktapåståenden som uttryck för sympatier/antipatier, nämligen i de särskilda "causal contexts" där man förutsätter att meddelandena kan ha en annan funktion än

att vidarebefordra ett visst deskriptivt innehåll. Jag menar alltså att man bör ha rätt att anta att sändarens åsikter verkligen kommer till uttryck i ledartexten - även bakom det faktuella manifesta innehållet.

Slutsatsen av ovanstående resonemang blir att mätningar av faktarapporternas balansering, kombinerade med analys av det positiva och negativa faktainnehållet i ledare (som uttryck för en sändarinställning) bör kunna ha en åtminstone indirekt relevans för bedömningen av opartiskhet. Om både inställning och balansering pekar åt samma håll, är detta enligt min uppfattning en indikator på att framställningen möjligen kan vara missvisande i Hermeréns sändarorienterade bemärkelse. Det kan dock aldrig bli fråga om annat än en indikatorisk validitet hos balansmåtten - utan att betrakta den empiriska verkligheten är det inte möjligt att säkert säga hur det faktiskt förhåller sig. Därför kan man inte heller hävda att balansen direkt avspeglar objektiviteten eller opartiskheten - dessa båda begrepp är inte omedelbart tillgängliga för innehållsanalytiska mätningar.

Ovanstående förfaranden ger upphov till fyra svårigheter:

1. Den första svårigheten är att man i princip lika väl kan tänka sig att de faktiska händelserna påverkar sändarens inställning som att inställningen påverkar rapporteringen. En obalanserad verklighet, där för den ena sidan negativa händelser dominerar, kan påverka sändaren att ta avstånd från denna sida, lika väl som mediets förutfattade mening kan leda till att balanseringen missgynnar parten i fråga. Det förra fallet tror jag är mer sannolikt vid nya och okända konflikter, där mediet inte har någon bestämd uppfattning från början. Vid sådana konflikter, där man sedan tidigare har sin ståndpunkt klar, är sannolikheten större att denna faktiskt kan påverka balanseringen. Analysen måste därför ta hänsyn till vilket slag av händelseförlopp rapporteringen gäller.

2. En annan svårighet ligger i att uttrycket "sändare" kan stå för ett flertal olika personer: den som skriver ledarna är förmodligen inte identisk med den eller dem som sköter nyhetsrapporteringen. Man kan därför inte vara säker på att de olika sändarna representerar en gemensam ståndpunkt.

Detta är något som måste undersökas innan sambandens relevans analyseras.

3. Det kan också uppstå svårigheter att hålla ledare och nyhetsrapporter åtskilda: om alla innehållsanalytiska bedömningar görs av samma person, riskerar man att få slutsatserna från nyhetsrapporteringen färgade av slutsatserna från ledartexterna och vice versa. Bäst är därför att låta olika bedömare analysera olika slag av text, även om man därigenom råkar i andra svårigheter att få de olika bedömarna att tolka instruktioner och kategorier på samma sätt.

4. Slutligen ligger den kanske allvarligaste svårigheten i att de olika indikatorerna på en möjligen missvisande framställning aldrig kan säga något om hur verkligheten faktiskt ser ut, om var på skalan "sanningen" ligger. Detta är den tyngsta invändningen mot innehållsanalytiska mätningar av objektivitet över huvud.

Om man emellertid nöjer sig med att söka efter indikatorer på framställningens korrekthet - utan anspråk på bevis eller på bekräftelser av faktiska förhållanden - erbjuder balansmätningar enligt min uppfattning en möjlig om också grov och ofullständig väg. Vid mätningar av detta slag bör man så långt möjligt söka komma till rätta med de svårigheter som nämns i punkterna 1-3 ovan.

III.4 Neutral presentation

För Sveriges Radio/TV gäller att ställningstaganden av egna medarbetare i kontroversiella frågor inte får förekomma. Westerståhl beskriver detta neutralitetskrav på följande sätt (1972, s. 21):

> Kravet på neutralitet innebär att meddelandet ej utformas på ett sådant sätt att meddelaren identifierar sig med eller tar avstånd från den berörda parten. Det blir alltså själva uttryckssättet eller ordvalet som här blir avgörande, i första hand användandet av ord med en positiv eller negativ värdebetoning i sådant sammanhang att den som framför meddelandet också kommer att stå för värderingen. Ett meddelande av typen "A förklarade B vara en imperialistisk lakej" berör alltså ej presentationen ... men däremot meddelandet att "imperialistlakejen B påstod idag, att ...".

Skillnaden mellan Westerståhls båda begrepp "neutral presentation" och "balans av positiva och negativa sidor" ligger enligt

min mening i att det positiva/negativa innehållet i det förra fallet förmedlas med hjälp av uttryckssättet - man utnyttjar alltså ordens emotiva/expressiva bimeningar - i det senare framträder genom det semantiska, deskriptiva, innehållet.

För Hermeréns sändarorienterade, semantiskt bestämda, opartiskhetskrav saknar frågan om neutral presentation teoretisk relevans. Ett invektiv, som knappast tjänar till att ge någon beskrivning eller förklaring av ett faktiskt förhållande, torde inte heller kunna vara missvisande. Det uttrycker i stället sändarens avståndstagande (jfr ovan s. 55, Westerståhls exempel "imperialistlakej"). I Westerståhls mening skulle ett sådant invektiv vara tecken på partiskhet, men för att avgöra frågan om partiskhet i Hermeréns preciserade bemärkelse blir det utan inflytande. Neutralitetskravet reduceras därmed till något som kunde kallas ett lämplighetskrav.*

Det sagda förutsätter att "opartiskhet" definieras som en egenskap hos det innehåll, som vidarebefordras av sändaren. Om man däremot betraktar innehållet från mottagarnas perspektiv (jfr figur 2, s. 19), kan man på analogt sätt som i fråga om balansen befara att ett oneutralt presentationssätt kan suggerera mottagarna att dra falska slutsatser och tillägna sig felaktiga uppfattningar om parterna, trots att framställningen i och för sig är sakligt korrekt och ej missvisande.

Westerståhls val av "neutral presentation" som en precisering av "opartiskhet" blir fullt rimligt med utgångspunkt från den programregel som säger att Sveriges Radio "själv icke får ta ställning i några kontroversiella frågor". För detta slag av opartiskhet är presentationssättet av väsentlig betydelse. Det bör dock av den tidigare diskussionen stå klart, att partiskhet i bemärkelsen "ställningstagande" på intet sätt behöver utesluta

---

* Resonemanget är enligt min mening tillämpligt på alla emotiva uttryck, även sådana som också har deskriptiv innebörd. De relativa proportionerna av deskriptivitet och emotivitet kan nämligen variera för olika uttryck:

Andersson och Furberg (1972, s. 97-98) anser att det emotiva elementet ofta tar över det deskriptiva och alltså betyder mest för framställningens innebörd, medan Ryding (1971, s. 90-93) utvecklar en femgradig skala, där uttryck av olika slag kan klassificeras efter de relativa proportionerna "känsloöverbyggnad" resp. "saklig beskrivning".

att framställningen ger en sakligt korrekt och icke missvisande bild av alla parter. Det är till och med enligt min uppfattning mer väsentligt att mediet ger en rättvisande bild av parterna än att sändaren i varje sammanhang avstår från att deklarera en egen ståndpunkt. Neutral presentation kan inte heller betraktas som en garanti för att framställningen inte är missvisande till någon parts förmån - om neutralitetskravet grundas på tanken att man härigenom får en sådan garanti, utgår man från felaktiga premisser.

Trots vad som ovan sagts har presentationssättet otvivelaktigt betydelse för frågan om sändarens inställning. Den senare kan alltså studeras via textens uttryckssätt och ordval. Härigenom har man dock inte, lika litet som vid balansmätningar, undersökt objektivitet eller opartiskhet i Hermeréns bemärkelse, men man har belagt en ståndpunkt hos sändaren, en ståndpunkt som senare kan jämföras med nyhetsrapporternas balansering.

III.5 Sanning

"Sanning" utgör i Westerståhls schema en av preciseringarna under "saklighet". En vanlig översättning av "sanning" är "korrekthet hos sakframställningar", "överensstämmelse med verkliga förhållanden" el. dyl. Detta är i linje med den s.k. korrespondensteorin (se Bergström 1972, s. 88) och svarar mot en betydelse som förefaller väl tillämplig på massmedia.

Kravet på korrekt information återkommer i olika versioner av de för pressen gällande publiceringsreglerna, ursprungligen utfärdade av Publicistklubben (PK) och första gången kodifierade 1923.*

De reviderade PK-reglerna från 1967 och 1970 talar i likhet med radiolagen om "saklighet och opartiskhet i nyhetsförmedlingen". År 1974 framlades emellertid förslag till nya etiska regler för massmedia, inklusive etermedia (Publicistklubbens årsbok 1974, s. 68-74). I förslaget har formuleringen "saklighet och opartiskhet" utgått, men kvar står kraven på korrekt och allsidig

---

* Olika revisioner av PK:s publiceringsregler - från 1952, 1967 resp. 1970 - finns återgivna i Pers 1967, s. 67-70, Sterzel 1971, s. 238-241, resp. Spelregler för pressen, 1970, s. 5-8.

nyhetsförmedling. Den slutliga skrivningen av de för press, radio och TV gemensamma reglerna överensstämmer i angivna avseenden med förslaget (Spelregler för press, radio och tv, 1975, s. 7).

Att etermedia numera (1975) är underställda samma etiska regler som pressen innebär inte att radiolagen eller Sveriges Radios avtal med staten upphört att gälla. Tvärtom framhålls att Sveriges Radio "ansluter sig ... till dessa regler i den utsträckning som de kan tillämpas med hänsyn till radiolagen och företagets avtal med staten" (Spelregler för press, radio och tv, 1975, s. 6). För etermedia gäller alltså fortfarande kraven på saklighet och opartiskhet.

III.5.1 Sanning i olika dimensioner

Den fortsatta diskussionen kräver att vi skiljer ut olika dimensioner för vilka sanningsbegreppet på olika sätt har relevans.

En grundläggande skiljelinje går mellan "oproblematisk" och "problematisk" verifierbarhet, en distinktion som behandlats av Himmelstrand (1972). Oproblematisk verifierbarhet (i nedanstående citat lika med "objektivitet") utmärker sålunda entydiga och relativt lätt prövbara meddelanden, t.ex. följande (Himmelstrand 1972, s. 7):

A för krig med B
Hundratusentals barn i B dör hungerdöden
Vissa kretsar i A hävdar: Svält är ett legitimt vapen i krig

Vidare (1972, s. 8):

Det ligger nära till hands att dra slutsatsen att A bär skulden till svälten och hungerdöden i B. En annan närliggande slutsats är att A ämnar vinna kriget genom avspärrningar, som tvingar folket i B på knä genom svälten. Men man behöver inte vara en alltför skarpsinnig logiker för att inse, att dessa slutsatser ingalunda har samma grad av oproblematisk objektivitet som de fakta varpå de grundar sig.

I fortsättningen (1972, s. 9) framhålls att det kan finnas andra - oproblematiskt verifierbara - förhållanden som motsäger de nyss citerade problematiskt verifierbara slutsatserna.

I exemplen ovan framträder ytterligare en skillnad, nämligen den mellan beskrivning och förklaring. Det oproblematiskt verifierbara meddelandet "Hundratusentals barn i B dör hungerdöden"

kan betraktas som en beskrivning av förhållanden i B. Förklaringen till dessa kan vara att A ämnar vinna kriget genom avspärrningar. Förklaringen är alltså här av kausal natur. Omvänt kan de tre återgivna oproblematiskt verifierbara påståendena (se ovan s. 58, "A för krig med B" etc.) framföras som skäl för slutsatsen, att A ämnar vinna kriget på angivet sätt. I det senare fallet kan slutsatsen betraktas som en beskrivning och de oproblematiska påståendena som förklaringar, dvs. som stöd för beskrivningen.

Det hittills förda resonemanget leder fram till en egenskapsrymd om fyra fält:

Figur 6. Egenskapsrymd över för sanningsbegreppet relevanta dimensioner

Typ av meddelande:	Verifierbarhet: Oproblematisk	Problematisk
Beskrivning		
Förklaring		

Figur 6 tycks ge vid handen, att vart och ett av de fyra fälten entydigt skulle kunna avgränsas från vart och ett av de övriga till innebörd och omfång. Så är emellertid inte fallet: begreppsparet "oproblematisk/problematisk" kan, som den följande framställningen skall visa (se nedan, avsnitt III.5.3, "Oproblematiska och problematiska meddelanden"), tillämpas i minst fyra olika bemärkelser, liksom ett och samma påstående kan vara både beskrivning och förklaring (jfr ovan). Resonemanget skall utvidgas med hjälp av en mer preciserad egenskapsrymd (figur 7).

Som framgår av figur 7 har varje fjärdedel tilldelats en romersk siffra. Inom varje sådan kvadrant har cellerna markerats med beteckningarna 1,1, 2,1, 3,1, 4,1 osv. (vertikalt) resp. 1,1, 1,2, 1,3, 1,4 osv. (horisontellt). Den horisontella skalan illustrerar stigande grad av s.k. medelbar verifierbarhet, den vertikala stigande grad av praktisk svårighet att verifiera meddelandena.

Figur 7. Utvidgad egenskapsrymd över för sanningsbegreppet relevanta dimensioner

		INTERPRETERANDE				ICKE-INTERPRETERANDE			
		Omedelbar - - - - Verifierbarhet - - - - Medelbar				Omedelbar - - Verifierbarhet - - Medelbar			
BE-SKRIV-NING	Lätt Verifierbarhet	1,1 A vill hinna med tåget	1,2	1,3	1,4	1,1 A springer till stationen	1,2	1,3	1,4
		2,1 A ämnar vinna kriget genom avsp	2,2	2,3	2,4	2,1 A för krig med B etc	2,2	2,3	2,4
II		3,1	3,2 Beskr av verkl enl ol mod	3,3	3,4 Beskr av själsl (Freud)	3,1	3,2	3,3	3,4 I
	Svår	4,1	4,2	4,3	4,4	4,1	4,2	4,3	4,4
FÖR-KLA-RING	Lätt Verifierbarhet	1,1 A springer till stationen A vill hinna med tåget	1,2	1,3	1,4	1,1	1,2	1,3	1,4
III		2,1	2,2	2,3	2,4	2,1	2,2	2,3	2,4 IV
		3,1 A för krig m B etc A ämn vinna kr g avsp	3,2	3,3	3,4	3,1	3,2	3,3	3,4
	Svår	4,1	4,2 Förkl av soc fen enl olika mod	4,3	4,4 Förkl av beteenden (Freud)	4,1	4,2	4,3	4,4

Av utrymmesskäl har texten i vissa av figurens celler måst decimeras. Det totala innehållet kommer emellertid att framgå av nedanstående kommentarer.

Figurens dimensioner har följande innebörder:

Beskrivning:	Påstående om ett empiriskt förhållande.
Förklaring:	a) Påstående om ett empiriskt förhållande anfört som orsak till ett annat empiriskt förhållande. b) Påstående om ett empiriskt förhållande anfört som skäl för slutsats om ett annat empiriskt förhållande.
Interpreterande:	Påståendet innebär en tolkning av omedelbart iakttagbara empiriska förhållanden.
Icke-interpreterande:	Påståendet gäller omedelbart iakttagbara empiriska förhållanden utan tolkning av dessa.
Omedelbar verifierbarhet:	Det förhållande som skall verifieras är omedelbart tillgängligt för iakttagelse eller introspektion.
Medelbar verifierbarhet:	Det förhållande som skall verifieras är endast medelbart (via preciseringar eller operationaliseringar) tillgängligt för iakttagelse eller introspektion.
Lätt verifierbarhet:	Verifiering kan ske utan stor arbetsinsats och på kort tid.
Svår verifierbarhet:	Verifiering kräver stor arbetsinsats och/eller lång tid.

Det bör slutligen observeras, att "verifiering" har olika betydelser beroende på om det är en beskrivning eller en förklaring som skall verifieras. För beskrivningar gäller endast kravet att de skall vara korrekta beskrivningar av verkligheten. När verifieringen däremot avser förklaringar, är det själva sambandet som skall bekräftas, dvs. att de angivna orsakerna/skälen är de riktiga.

Jag övergår nu till att närmare förklara de olika exemplens innebörder:

"A springer till stationen". I cell I:1,1 är detta en icke-interpreterande beskrivning av en vardaglig iakttagelse. Den är icke-interpreterande därför att den ej förutsätter någon tolkning av empiriskt givna data. Den är lätt att verifiera genom

perception; verifieringen sker omedelbart, dvs. beskrivningens empiriska korrelat är direkt tillgängligt för iakttagelse. Det råder alltså ett slags kongruens mellan den empiriska verkligheten och det semantiska innehållet: det senare behöver inte "översättas" till observerbara förhållanden.

Motsvarande resonemang är tillämpligt på cell I:2,1, där "etc" står för ytterligare två meddelanden: "Hundratusentals barn i B dör hungerdöden" och "Vissa kretsar i A hävdar: Svält är ett legitimt vapen i krig". Dessa exempel skiljer sig från det föregående endast i att de kräver en större arbetsinsats för att verifieras (iakttagelser av många fall, eventuellt intervjuer med ledande personer). På grund av denna större praktiska svårighetsgrad har exemplen placerats längre ned på skalan "lätt/svår verifierbarhet".

Icke-interpreterande beskrivningar är enligt min mening definitionsmässigt omedelbart verifierbara. Vidare kan icke-interpreterande förklaringar av logiska skäl inte förekomma. Motsvarande celler har därför överkorsats i figuren.

I kvadrant II förekommer interpreterande beskrivningar i cellerna 1,1 och 2,1. "A vill hinna med tåget" resp. "A ämnar vinna kriget genom avspärrningar" kan ses som beskrivningar av önskemål eller avsikter. Dessa beskrivningar är interpreterande, därför att de baserar sig på tolkningar av empiriska förhållanden, t.ex. dem som anges i cellerna I:1,1 resp. I:2,1. Trots att det rör sig om interpreterande beskrivningar, är dessa fortfarande omedelbart verifierbara. Jag uppfattar nämligen situationen så att avsikter och önskemål är omedelbart tillgängliga för introspektion: man kan vara medveten om att man har en bestämd avsikt; denna avsikt är då omedelbart igenkännbar och behöver inte översättas till något annat, som är möjligt att iaktta direkt.

Det kanske kan förefalla svårt att skilja mellan icke-interpreterande/interpreterande beskrivningar å ena sidan och beskrivningar med omedelbar/medelbar verifierbarhet å den andra. Jag menar trots detta att det rör sig om två skilda dimensioner. Alla medelbart verifierbara beskrivningar (och förklaringar) är visserligen interpreterande, men det finns också omedelbart verifierbara interpreterande utsagor, vilket exemplifierats i

ovanstående stycke.*

Båda de här diskuterade beskrivningarna - "A ämnar vinna kriget genom avspärrningar", "A vill hinna med tåget" - kan i princip verifieras genom att A tillfrågas om deras korrekthet. Att verifieringen är lättare i tågexemplet beror på att det här är mer sannolikt att svaret är korrekt än i krigsexemplet. I det senare fallet kan det finnas taktiska skäl till att A svarar på ett bestämt sätt, och dessa taktiska skäl måste penetreras innan verifieringen är fullt genomförd.

De fyra exemplen återkommer som förklaringar i cellerna III:1,1 resp. III:3,1. De icke-interpreterande beskrivningarna från kvadrant I ses här som interpreterande förklaringar. Man drar alltså slutsatsen att A vill hinna med tåget resp. att A ämnar vinna kriget genom avspärrningar, därför att man har observerat vissa faktiska förhållanden, vilka tas som skäl för de angivna slutsatserna. Omvänt kan dessa slutsatser anföras som orsaker till de observerade empiriska förhållandena (svälten bland barnen i B skulle alltså vara orsakad av att A har bestämt sig för att vinna kriget genom avspärrningar).

Även som förklaringar är påståendena omedelbart verifierbara, dock har "A för krig med B etc" och "A ämnar vinna kriget genom avspärrningar" flyttats till cell 3,1 i stället för som tidigare

---

* En särskild komplikation är förenad med omedelbart verifierbara interpreterande utsagor, vilka handlar om avsikter, önskemål etc.: i dessa fall är det endast den person som har avsikten (önskemålet), som omedelbart - introspektivt - kan verifiera densamma. Omedelbarheten är alltså ej intersubjektiv. Andra personer är för verifieringen hänvisade till att fråga A om hans avsikt. Därvid är det möjligt att A ger ett medvetet felaktigt svar. I detta arbete uppfattar jag trots denna subjektivitet de omedelbart verifierbara interpreterande utsagorna som en särskild form av meddelanden. Intersubjektiv verifierbarhet krävs inte: det räcker att avsikter och önskemål är omedelbart introspektivt tillgängliga för den person de gäller. För övrigt rör det sig om två skilda dimensioner: om A ljuger, och den frågande därför kanske måste ställa många och intrikata frågor, är detta något som har att göra med verifieringens praktiska svårighet (vertikal skala), inte med verifieringens medelbarhet (horisontell skala). Det introspektiva innehållet är omedelbart känt av åtminstone en person. Om verifieringen är subjektiv eller intersubjektiv, lätt eller förenad med stora praktiska svårigheter, är faktorer som inte har med omedelbarheten som sådan att skaffa.

2,1. Detta markerar att verifieringen här är förenad med än större praktiska svårigheter: det är inte endast fråga om att bekräfta påståendena som beskrivningar, man måste också fastställa att de angivna skälen/orsakerna är de riktiga, dvs. att de antagna sambanden gäller. I krigsexemplet kräver detta ganska stort arbete, bl.a. att man tar reda på om det inte finns andra orsaker, andra relevanta men förbisedda fakta osv. I det vardagliga tågexemplet aktualiseras knappast några sådana svårigheter: sambandet förefaller givet utan att man behöver ta till alltför vidlyftiga undersökningar.

I cell II:3,2 talas om beskrivning av verkligheten enligt olika modeller. Vad jag här speciellt åsyftar är de fyra s.k. betraktelsesätt som utvecklats av Himmelstrand (1972, s. 21-27):

1. Händelser och handlingar kan ses som uttryck för en kulturkamp eller idékamp. (Time Magazine citeras, min anm.): "With an Oxford education, a rare gift for rhetoric and a deep sense of the tragedy encompassing the war, he is endowed with the best that the white man has given Africa and beset by the worst of Africa's many ills".
   Av detta citat framgår tydligt att den biafranske ledaren Ojukwu sågs som en representant för västerländska värden, medan Afrika för övrigt var försänkt i mörker och anarki. Läser man flera skildringar av samma slag blir detta ännu tydligare. Biafra var kristet, medan resten av Nigeria felaktigt men symtomatiskt skildrades som dominerat av muselmaner och befolkat av människor utan västerländsk bildning och utan ibo-elitens tekniska och administrativa förmåga och den företagaranda som betytt så mycket för Nigeria före utbrytningen. Också där inbördeskriget i Nigeria karakteriserades som en stamkonflikt framhävdes ofta de stora kulturella skillnader som utmärkte de "stammar" som var inbegripna i konflikten.
   Det är inte svårt att finna liknande exempel från andra konfliktbärdar på världsscenen, där man skildrat striden som slag mellan företrädare för olika "politiska kulturer" - t.ex. kommunismen och demokratins försvarare.

   - - -

2. Ett annat sätt att karakterisera aktörer på världsscenen är att koncentrera uppmärksamheten på ledande personligheter eller på folkens "nationalkaraktärer".... Uppmärksamheten riktas här mot ledande personers eller folks djupaste motiv och avsikter och på deras mer eller mindre lysande eller frånstötande karaktärsdrag. Ofta flyter karakteristiker av typ 1 och typ 2 smidigt in i varandra i skildringen av stridande parter. Detta betraktelsesätt har gammal hävd; man talar ju om personlighetens roll i historien.

3. Ett mindre personifierande och mera kausalt betraktelsesätt går ut på att försöka fastställa de händelsekedjor, som lett fram till det aktuella läget. Man söker efter tidigare händel-

ser, som utlöst senare händelser och som i sin tur utlösts av ännu tidigare händelser. Ett problem med detta betraktelsesätt är att man någonstans måste sluta att nysta på händelsekedjorna. Vem började bråket? Företrädare för de båda stridande parterna tenderar naturligtvis att godtyckligt sluta sin historieskrivning vid någon punkt, där motsidan kan fastnaglas som skyldig. Självständiga och oberoende journalister och kommentatorer behöver givetvis inte ge de historiska händelsekedjorna så opportuna startpunkter. Ändå finns ett ofrånkomligt inslag av godtycklighet i detta betraktelsesätt. Hur långt skall man egentligen gå tillbaka i historieskrivningen? Och om man ser saken ur den aktuella situationens synpunkt, vilka händelser i nuet kan tänkas utlösa olika sorters händelser i framtiden och vilka händelser blir utan verkningar? ... I avsaknad av andra urvalskriterier blir nyhetens säljvärde naturligtvis ofta avgörande.

4. En del mera ambitiösa korrespondenter och kommentatorer går ibland längre än till att betrakta händelser såsom uttryck för idéer, intressen, personlighetsdrag eller händelseförlopp ... De förstår att händelsekedjor kan förvandlas till onda cirklar, men har också klart för sig att händelser kan rinna ut i sanden eller ha effekter som är mindre våldsamma. Frågan blir då varför händelsekedjorna ibland får så förödande konsekvenser och varför verkningarna under andra betingelser blir så mycket mindre. Enligt det betraktelsesätt som här skall antydas, så är det strukturella förhållanden som avgör vad som händer med händelsekedjor.... När man talar om maktbalans eller om maktstrukturer och alltså ser en maktkamp som uttryck för hur denna balans eller struktur är beskaffad snarare än som ett uttryck för maktlystnaden hos intressegrupper eller andra aktörer, så anlägger man detta slags betraktelsesätt.

- - -

Nigerias fundamentala problem hade Gowon berört tidigare i sitt tal: "Nigerias problem sträcker sig längre än till de beklagansvärda handlingar som nu begås av den regionala regeringen i Östra Nigeria ... Det huvudsakliga hindret för en framtida stabilitet i detta land är den brist på strukturell balans som föreligger i den nigerianska federationen". Gowon framhöll fortsättningsvis att inte ens en "lös associering", som Östra Nigerias ledare Ojukwu önskat, skulle överleva om en eller annan del av landet var tillräckligt mäktig att öva utpressning mot de övriga. I stället för den av britterna introducerade regionala strukturen med tre stora regioner dominerade av var sitt majoritetsfolk med en rad minoritetsfolk i understol, ville Gowon göra verklighet av de aldrig realiserade planerna att dela upp Nigeria i flera delstater. Dessa skulle inte vara mäktiga nog att öva utpressning mot varandra, och genom en högre grad av ömsesidigt beroende skulle de tvingas att ta större hänsyn till varandra inom ramen för Nigerias ekonomi och politik. I det tal, varur ovan anförda citat hämtas, dekreterade Gowon också upprättandet av denna nya federala struktur baserad på tolv mindre delstater.

- - -

När delstaternas storlek minskar ökar dessutom deras antal, så att antalet möjliga kombinationer och koalitioner av delstater

också ökar, vilket skapar mera politiskt manöverutrymme än vad den tidigare fyrstatsfederationen någonsin erbjöd.
Dessa exempel utgör prov på vad vi tyvärr med en ganska abstrakt term nödgas kalla för ett "strukturalistiskt" betraktelsesätt. Både Gowon och Ojukwu gav uttryck för betraktelsesätt av det slaget.
Medan korrespondenter och kommentatorer, vilkas betraktelsesätt präglades av de grepp som antytts under 1 och 2 härovan, inte hade något intresse av att jämföra strukturer, så skulle tidningsmän med ett strukturalistiskt betraktelsesätt ha ägnat betydligt större uppmärksamhet åt Ojukwus och Gowons citerade uttalanden och åt faktiska förhållanden i Nigeria som kunnat belysa eller stödja dessa olika sätt att se på saken. Så vitt jag kunnat finna var det ytterst få tidningsmän som hade ett sådant strukturalistiskt betraktelsesätt.

För att återgå till resonemanget kring figur 7 innebär alltså "Beskrivning av verkligheten enligt olika modeller" (cell II:3,2) att man t.ex. anlägger något av de återgivna betraktelsesätten. Som interpreterande betraktelsesätt uppfattar jag här särskilt det kulturella, personifierande resp. strukturella. Dessa är interpreterande därför att de anlägger vissa tolkningsmönster på verkligheten. Identifieringen av händelsekedjor kan möjligen delvis räknas till icke-interpreterande beskrivningar, såvida händelserna betraktas som entydiga, empiriskt givna fakta, vilka inte behöver tolkas. Å andra sidan innebär fastställandet av kausalsamband alltid en interpretation.

De interpreterande betraktelsesättens verifierbarhet är enligt min mening medelbar:

En kultur- eller idékamp, personlighetsdrag, nationalkaraktärer och strukturella balanser kan iakttas först genom de konkreta fenomen, i vilka de manifesterar sig. Utbildning, konstnärligt skapande, religion, teknisk utvecklingsnivå kan ses som kulturella manifestationer, handlingar och uttalanden som avspeglingar av personlighetdrag och kynnen, arbetsmarknads- och ekonomiska realiteter som uttryck för strukturella förhållanden etc. Verifieringen går via en sådan precisering eller operationalisering av begreppen, på i princip analogt sätt som när en teori operationellt prövas genom empiriska observationer. Motsvarande resonemang är tillämpligt på cell III:4,2, "Förklaring av sociala fenomen enligt olika modeller". När det gäller förklaringar, blir också händelsekedjorna interpreterande: sambanden mellan olika händelser, liksom valet av bestämda händelser som orsaker till andra händelser, utgör exempel på interpretation.

Den praktiska svårighetsgraden att verifiera beskrivningar resp. förklaringar av nu angivet slag har jag skattat till cellerna 3,2 resp. 4,2.

Slutligen har vi i cellerna II:3,4 och III:4,4 hänvisningar till Freud, dvs. psykoanalysen. Jag har tagit med dessa exempel, "Beskrivning av själslivet" och "Förklaring av beteenden", för att illustrera en högre grad av medelbarhet hos verifieringen. Sambandet mellan t.ex. ett "överjag" och drömmar, föreställningar och handlingar förefaller betydligt mindre påtagligt än sambandet mellan t.ex. kulturbegreppet och levnadssätt, umgängesformer och materiell standard. De empiriska uttrycksformernas relation till det teoretiska begreppet framstår som betydligt mindre självklar i det förra fallet. Liksom i fråga om betraktelsesätten har jag uppfattat psykoanalytiska förklaringar som mer svårverifierbara (rent praktiskt) än psykoanalytiska beskrivningar (cellerna 3,4 resp. 4,4).

De fyra cellerna i respektive dimension är självfallet inte uttömmande. I princip kan man tänka sig ett oändligt antal skalsteg.

Det skall till sist framhållas, att exemplen tenderar att bli allt mindre partikulära och allt mer generella, vittfamnande och komplicerade, ju längre bort man avlägsnar sig från cell 1,1 i riktning mot cell 4,4 (dvs. diagonalt över kvadranterna).

III.5.2 Möjligheten och vikten av sanna meddelanden

Under denna rubrik skall jag med ledning av distinktionerna i figur 7 behandla följande frågor:

1. När är sanning möjlig?

2. När är sanning väsentlig?

3. Vilka sanningskrav kan ställas på nyhetsförmedlingen?

Westerståhls betraktelsesätt i förhållande till nyhetsförmedlingen liknar det av Himmelstrand beskrivna kausala (händelsekedjor). Westerståhl skriver (1972, s. 14):

> Varje enskild händelse ingår i en kedja, varje del av verkligheten står i förbindelse med andra delar ... Frågan om en viss nyhet är sann eller inte torde emellertid främst aktualiseras i förhållande till en enskild, avgränsad händelse: har A begått det brott han utpekas som skyldig till, fanns politikern B med

bland undertecknarna av ett antisemitiskt upprop, har en viss dag fem amerikanska helikoptrar skjutits ner över Indokina? Här är det teoretiskt möjligt, och ofta också praktiskt möjligt, att få ett bestämt svar på sanningsfrågan.
Tar man däremot upp mera allmänna spörsmål och därmed också större och mera komplicerade stycken av verkligheten, t.ex. brottslighetens orsaker, ett visst partis inställning i en fråga, bakgrunden till kriget i Indokina, då blir sanningsfrågan inte bara svårare att avgöra utan också mindre aktuell. Den centrala frågan gäller då snarast relevansaspekten.

Westerståhls här återgivna ståndpunkt uppfattar jag som om författaren ansåg att de fall, där sanning är möjlig att fastställa, sammanföll med dem där sanning är väsentlig. Det påpekas nämligen att sanningsfrågan både blir svårare och mindre aktuell vid generella och komplicerade problem.

Westerståhls syn på sanningskravet har kritiserats av Andrén och medförfattare, vilka anser att det tvärtom måste vara "viktigare att bakgrunden till ett krig tecknas på ett korrekt sätt än att enstaka påståenden om antalet nedskjutna helikoptrar är sanna" (1972, s. 21). Man påvisar också distinktionen mellan beskrivning och förklaring och framhåller (1972, s. 10-11), att sanningskravet måste gälla även de senare.

Med den terminologi, som används i figur 7, kunde man säga att Westerståhl betraktar sanning som en möjlig och väsentlig egenskap hos icke-interpreterande, lätt verifierbara beskrivningar, däremot ej hos medelbart verifierbara interpreterande förklaringar. Westerståhl går inte närmare in på de övriga typfall, som figur 7 exemplifierar, inte heller på att beskrivningar kan vara komplicerade (medelbara) och förklaringar enkla (omedelbart och lätt verifierbara). När Westerståhl i sina exempel jämställer svårigheten att fastställa ett partis inställning i en fråga med svårigheten att bestämma brottslighetens orsaker, rör han sig dock i själva verket inom två olika dimensioner: i det förra fallet är svårigheten av praktisk art - man måste kanske företa noggranna efterforskningar - men partiets inställning är i varje fall i princip möjlig att direkt fastställa. Svårigheten illustreras i detta fall av den vertikala skalan i figur 7 (lätt/svår verifierbarhet). När problemet däremot gäller brottslighetens orsaker, ligger svårigheten i att man måste utveckla någon form av modell, som endast medelbart kan verifieras. Svårigheten är här applicerbar på den horisontella skalan (omedelbar/medelbar verifierbarhet). Härtill kan självfallet komma även

praktiska svårigheter.

Andrén et al. framhåller i polemik mot Westerståhl att sanning är mer väsentlig i komplicerade och generella fall än i partikulära, icke-interpreterande. Vad dessa författare däremot inte går in på är frågan om möjligheten av sanning i komplicerade fall. Denna möjlighet tycks vara förutsatt.

Jag är benägen att instämma med Andrén et al. i att sanning i och för sig skulle vara ett lika väsentligt krav även vid medelbart verifierbara förklaringar. Sådana frågor kan ha generella implikationer och stor social räckvidd. Jag tror däremot - i likhet med Westerståhl - att sanning i dessa fall inte är teoretiskt möjlig i samma mening som gäller för partikulära enkla beskrivningar. Detta sammanhänger enligt min uppfattning just med medelbarheten hos vissa beskrivningar och förklaringar. Sådana meddelanden, som endast medelbart är verifierbara, kan av teoretiska skäl inte verifieras direkt. Den kritiska länken i verifieringskedjan är här själva övergången mellan teori/modell och operationaliseringar eller preciseringar. Att entydigt bekräfta den förra låter sig inte göra med empiriska metoder.

Det är sannolikt överväganden av detta slag, som ligger till grund för Westerståhls uppfattning att relevansfrågan i komplicerade fall blir central. "Relevans" tolkar jag här på följande sätt: om modellen eller teorin är fruktbar i bemärkelsen att den ger goda möjligheter till förklaring och förståelse av verkligheten, uppfyller den ett relevanskrav. Detta krav bör dock enligt min mening kompletteras med ett fullständighets- eller mångsidighetskrav: flera modeller av olika slag kan ge varierande infallsvinklar och förklara nya fenomen.

För medelbart verifierbara beskrivningar och förklaringar kan vidare sägas gälla ett rimlighetskrav, som svarar mot omedelbart verifierbara meddelandens sanningskrav. Rimlighetskravet innebär att man ställer sig frågor av följande slag: finns det några faktiska förhållanden som talar för att denna tolkning är korrekt, eller finns det några - eventuellt fler - som motsäger den?

Sanningens möjlighet och vikt i förhållande till olika slags meddelanden kan åskådliggöras som nedan i figur 8, vilken är en schematiserad version av figur 7. Jag föreställer mig att

Westerståhls syn på möjligheten av sanning överensstämmer med min egen, sådan denna uttrycks i figuren.

Figur 8. Väsentligheten och möjligheten av sanning hos olika slag av meddelanden

		Interpreterande			Icke-interpreterande		
Beskrivning	Lätt	Omedelbar	V*	Medelbar	Omedelbar	V*	Medelbar
		Väsentlig Möjlig		Väsentlig Ej möjlig	Väsentlig Möjlig		
	V*			(i stället mångsidighet,			
	Svår	Väsentlig Möjlig		rimlighet)	Väsentlig Möjlig		
Förklaring	Lätt	Väsentlig Möjlig		Väsentlig Ej möjlig			
	V*			(i stället mångsidighet,			
	Svår	Väsentlig Möjlig		rimlighet)			

* V = verifierbarhet

Den kategoriska gränsdragning, som figuren ger intryck av, svarar inte riktigt mot problemets verkliga nyansering: i själva verket kan gränsen vara svår att dra mellan omedelbar och medelbar verifierbarhet. Många beskrivningar och förklaringar har så starka och entydiga empiriska korrelat att det kan synas helt rimligt att tala om sanning, medan det långt ute på medelbarhetsskalan kan finnas så vaga och abstrakta teorier, att man med fog kan ställa frågan om det över huvud taget är meningsfullt att tala om sanning eller falskhet.

Den tredje frågan, vilka krav som kan ställas på nyhetsförmedlingen, antyder en viss motsättning:

Man kunde å ena sidan kräva att inga misstag fick begås i fall där sanningen är lätt att (omedelbart) fastställa, dvs. ungefär i cellerna 1,1 och 2,1 (figur 7). Å andra sidan kunde man också kräva att sändaren speciellt skulle vinnlägga sig om sanning i mer svårverifierbara fall (cellerna 3,1 och 4,1), därför att man här kan komma in på generella problem med vidsträckt social betydelse. I det förra fallet betonar man att massmedia inte

bör begå misstag av en typ som är lätt att undvika. I det senare fallet dikteras sanningskravet av uppfattningen att sanning är väsentligare i generella frågor än i partikulära, liksom att det bör vara massmedias uppgift att förse mottagarna med korrekt information även om detta kräver stor arbetsinsats.

Efter vad jag kan finna är sanning ett i princip lika viktigt krav i lätt verifierbara, partikulära fall som i svårverifierbara, generella, inte minst på grund av att partikulära meddelanden ofta ligger till grund för slutsatser och förklaringar. Ett nyhetsutbud bemängt med felaktigheter ger också ett dåligt intryck och kan minska förtroendet för mediet i fråga. Kravet bör därför gälla lika i båda fallen.

För medelbart - lätt eller svårt - verifierbara meddelanden bör i stället för det okomplicerade sanningskravet gälla ett fullständighets- (eller mer realistiskt: mångsidighets-) krav samt ett krav på rimlighet. Dessa krav är inte mindre väsentliga än sanningskravet.

Med mitt resonemang i detta avsnitt har jag något velat strukturera debatten kring möjligheten och vikten av sanning i nyhetsförmedlingen. Kvar står i varje fall att såväl sannings- som rimlighetsprövning alltid innefattar ett empiriskt element och alltså inte kan ske med innehållsanalytiska metoder enbart, vilka inskränker sig till utbudet som sådant. Diskussionen av verifierbarhet för emellertid över till ett problem med en annan form av tänkbar innehållsanalytisk relevans. Detta problem behandlas i nästa avsnitt.

III.5.3 Oproblematiska och problematiska meddelanden

Terminologin "oproblematisk/problematisk" kan, tillämpad på begreppsapparaten i figur 7, svara mot fyra olika distinktioner:

1. Beskrivning/förklaring
2. Icke-interpreterande/interpreterande
3. Omedelbar/medelbar verifierbarhet
4. Lätt/svår verifierbarhet

I den egna analysen har jag försökt skilja ut icke-interpreterande beskrivningar från övriga meddelanden (distinktion 2 ovan). De förra har jag kallat "oproblematiskt verifierbara" ("oprob-

lematiska"), de senare "problematiskt verifierbara" ("problematiska"). Den slutgiltiga begreppsapparaten, sådan den framställs i figur 7, utvecklades dock efter den empiriska analysens genomförande, varför variablerna i denna analys inte definierats på exakt samma sätt som variablerna i figur 7. Även svårverifierbara icke-interpreterande påståenden (cell I:4,1, figur 7) fördes i den empiriska studien till den problematiska kategorin.

Tanken att det skulle kunna finnas ett samband mellan meddelandenas typ - oproblematisk eller problematisk - och sändarinställningen grundar jag på att det är lättare för olika personer att vara överens om icke-interpreterande påståenden än om interpretationer. De förra kan knappast bortförklaras; de kan däremot tolkas på olika sätt. Man kan alltså tänka sig att flera personer är ense om en enkel, icke-interpreterande beskrivning men oense om hur denna skall förklaras eller om vilka förutsägelser den möjliggör.

Om det är riktigt att olika personer kan interpretera samma omedelbart iakttagbara empiriska förhållande på skilda sätt, ligger det nära till hands att anta att interpretationernas varierande innehåll kan bestämmas av de agerande personernas varierande attityder, eller att dessa attityder i varje fall är en av flera förklaringar till skiljaktigheterna. Analys av interpretationernas positiva eller negativa innehåll kan därför tänkas ge en viss uppfattning om sändarens inställning.

Shepard (1956) har påvisat ett samband mellan påståendetyp och innehåll med positiv eller negativ tendens. Tendensens riktning visade sig däremot svårare att korrelera med meddelandets art. Shepard undersökte "factual" och "nonfactual assertions" (1956, s. 17):

> A factual assertion is confined to a statement of verifiable circumstance, free of interpretation and judgment. A nonfactual assertion contains interpretation and judgment with or without the factual base.

Shepards definition av "factual" synes alltså överensstämma med de här använda uttrycken "oproblematiskt verifierbart", "icke-interpreterande" påstående.

Shepard fann att i hans material av radiotal över konservativ resp. liberal politik positivt och negativt värderande uttalanden var vanligare i det icke-faktuella innehållet än i det fak-

tuella (1956, s. 18-19). Detta stöder antagandet om en benägenhet hos sändaren att uttrycka åsikter och attityder via icke-faktuella påståenden, även om inställningens riktning inte kunde avslöjas enbart utifrån påståendets art utan analys av det semantiska innehållet.

Några exempel skall klargöra det sagda:

"A ämnar vinna kriget genom avspärrningar". För den som inte sympatiserar med A-sidan kan det falla sig troligt att detta är den korrekta förklaringen till att så många barn i B avlider genom svält. En person med motsatt inställning skulle kanske tolka förhållandena på ett sätt, som ställde A i en mindre ogynnsam dager, t.ex. "B accepterar detta för att inte riskera sina vapensändningar".*

"A är troligen bättre utrustat än B". Även om ett sådant påstående är felaktigt, kan det modifierande tillägget "troligen" fungera som ett slags skydd för den rapporterande mot att beslås med avsiktlig osanning. Påståenden som innefattar uttrycket "troligen" eller någon synonym härtill har jag därför uppfattat som möjliga avslöjare av en sändarinställning och alltså fört till den problematiska kategorin. Vidare kan mycket svårverifierbara meddelanden ligga i linje med en bestämd attityd och framföras utan risk för snabb vederläggning. Detta gäller även för utsagor om framtida händelser, som alltså ännu inte inträffat, t.ex. "A kommer att segra i kriget". Att innehållet i meddelanden av detta slag åtminstone ibland kan dikteras av sändarens attityd är sannolikt. Meddelanden av den typ som beskrivits i detta stycke har alltså uppfattats som problematiska.

Situationen kompliceras dock av att en dominans av oproblematiskt verifierbara påståenden inte behöver betyda att några mer eller mindre dolda sympatier/antipatier för viss part inte föreligger. Oproblematiskt verifierbara påståenden kan nämligen

---

* Denna tolkning ligger nära till hands utifrån följande tilläggsinformation (Himmelstrand 1972, s. 9):
Högsta ledningen i B har avvisat A:s förslag om Röda Korssändningar under dagen; man hävdar inofficiellt att endast nattliga flygningar med vapen och hjälpsändningar i varvade transporter kan ge skydd åt vapensändningarna, eftersom A ogärna vill riskera att angripa hjälpsändningar, med tanke på den internationella opinionen.

väljas på ett sådant sätt eller sättas in i ett sådant sammanhang att de trots sin oproblematiska status kommer att fungera som uttryck för en sändarinställning:

På en viss nivå, isolerat från kontexten, kan alltså det oproblematiskt verifierbara påståendet synas neutralt och otendentiöst, men på en annan nivå, i förhållande till kontexten, kan det ändå få en positiv eller negativ funktion (jfr ovan s. 9, "recording unit" och "context unit").

Exempel: "A för krig med B"; "Hundratusentals barn i B dör hungerdöden". Vart och ett av dessa påståenden, taget för sig, kan uppfattas som neutralt. Sammantagna utgör de dock en kontext med en alldeles klar tendens (mot A).

Det är alltså inte tillrådligt att endast räkna med interpreterande meddelanden som tendensbärande. Till yttermera visso kan icke-interpreterande meddelanden ha positiv eller negativ tendens även lösryckta ur kontexten. Ett exempel på detta är: "Vissa kretsar i A hävdar: Svält är ett legitimt vapen i krig". Detta meddelande ställer A i ogynnsam dager även utan att sättas in i ett större sammanhang.

Validiteten hos distinktionen "oproblematisk/problematisk" som medel att påvisa förekomsten av en sändarinställning kan därför inte anses given. Än svårare bör det vara att fastställa ett samband mellan meddelandetyp och tendensens riktning: detta problem skulle kunna lösas endast om man t.ex. lyckades visa att problematiska påståenden alltid gynnar den part de gäller och att motsatsen är fallet beträffande oproblematiska påståenden. Det förefaller helt orealistiskt att några sådana samband skulle kunna beläggas, vilket också de följande resultaten skall ge vid handen.

En något mer rimlig tanke, som skall analyseras i den kommande studien, är att meddelandetyp kombinerad med andra innehållskarakteristika skulle kunna avslöja olika mönster i behandlingen av parter: vad jag därför särskilt kommer att inrikta mig på är att kombinera meddelanden från olika källor - mediet självt, olika parter - med uttalandets typ (oproblematisk/problematisk) och den part det avser. Om det är så att alla meddelanden om en part är oproblematiska och alla meddelanden om den andra är problematiska, innebär detta en skillnad i

behandling av parterna; på motsvarande sätt är det en skillnad i behandling om parten A får uttala sig om parten B enbart genom interpretationer, medan allt vad B framför om A är av oproblematiskt slag. Vilken den närmare innebörden av dessa skiljaktigheter är kan inte avgöras med sådana grova mätningar, men det är inte a priori otänkbart att varierande proportioner av interpreterande och faktabeskrivande innehåll om olika parter kan göra framställningen missvisande. Den kommande analysen ger visserligen inga belägg för att variabeln "meddelandetyp" skulle vara användbar i det här angivna sammanhanget, men detta är inte något som kan avgöras på förhand.

Det sagda innebär inte att meddelandenas oproblematiska eller problematiska status skulle vara utan intresse för tolkningen av innehåll: för att en sådan tolkning skall bli meningsfull måste man dock ta hänsyn till mer djupgående semantiska aspekter än vad som är möjligt med en grov klassificering i ett fåtal typer.

En annan svårighet ligger i att ett och samma meddelande kan förekomma både som beskrivning och som förklaring (vilket exemplifierades i figur 7, s. 60). Vid de empiriska mätningarna har jag inte räknat med denna möjlighet. Varje meddelande kategoriserades i princip lösryckt från den semantiska kontexten. De här antydda svårigheterna kommer att tas upp mer utförligt i kapitel VII.

Utöver oproblematiska och problematiska påståenden ("påståenden" eller "meddelanden" kallas vid mätningarna för "satser") har jag medtagit också en tredje typ, nämligen satser som uttrycker värderingar. Dessa, som enligt min uppfattning inte kan vara sanna eller falska i samma mening som faktameddelanden, liknar de problematiska påståendena i att oenighet kan råda kring dem utan att saken låter sig slutgiltigt och entydigt avgöras genom prövning av empiriska förhållanden. Till denna tredje typ har också räknats satser som av rent formuleringsmässiga skäl inte är möjliga att verifiera, t.ex. frågor och utrop. I resultatredovisningen förekommer beteckningen "retoriska" för denna tredje grupp.

Vi får alltså tre slag av satser: 1) oproblematiskt verifierbara, 2) problematiskt verifierbara, 3) retoriska eller satser utan sanningsvärde.

III.6 Relevans

I detta avsnitt kommer "relevans" att förekomma i ett flertal olika betydelser. Avsnittet inleds därför med en översikt över dessa:

Extern relevans:
1. Väsentlighet i förhållande till ett utominnehållsligt syfte.
2. Relevansen uppnås genom hänsynstagande till önskemål hos mottagarna.
3. Relevansen kan endast bedömas med hjälp av utominnehållsliga metoder.

Intern relevans:
1. Ett påstående är relevant för ett annat:
   a) Logiskt (ett påstående följer av ett annat).
   b) Empiriskt (ett påstående utgör en "pusselbit" som saknas i en beskrivning eller förklaring. Hela strukturen blir begriplig när pusselbiten faller på plats).
2. Relevansen uppnås genom sändarens sätt att arbeta.
3. Relevansen är åtminstone delvis möjlig att bedöma med innehållsanalytiska metoder.

III.6.1 Relevans - olika synsätt

Det andra kravet under "saklighet" innebär att nyhetsförmedlingen skall fästa avseende vid det väsentliga (Westerståhl 1972, s. 11) eller relevanta. Detta svarar mot extern relevans 1 ovan (väsentlighet i förhållande till ett utominnehållsligt syfte). Syftet preciseras av Westerståhl i följande termer (1972, s. 15):

... det mest väsentliga för att förstå vad som sker och för att kunna förutse utvecklingen ...

Westerståhl aktualiserar relevansfrågan i två skilda sammanhang (1972, s. 15): dels beträffande enskilda "länkar" i händelsekedjor, dels i förhållande till olika händelser utan samband med varandra.

När det gäller händelsekedjor, där alltså en händelse kan bli relevant för förståelsen av hela kedjan, anser Westerståhl att relevansfrågan möjligen kan avgöras "genom en i efterhand utförd vetenskaplig undersökning. Att göra en motsvarande bedömning när man arbetar mitt i en strid flod av nyheter är, minst sagt, vanskligt" (1972, s. 15).

Ovanstående avgörande gäller frågan huruvida urvalet bland händelser att rapportera gjort framställningen så relevant som möjligt i betydelsen "extern 1". Enligt Westerståhl skulle detta avgöras med utominnehållsliga metoder (extern relevans 3). Det bör dock enligt min mening vara möjligt att i någon mån avgöra relevansfrågan i förhållande till händelsekedjor även med innehållsanalytiska metoder (intern relevans 3). Meddelandenas inbördes relevans skulle då avgöras med hjälp av sådana kriterier, som ovan antyds under "intern relevans 1 b".

Det kan vidare framhållas, att Westerståhls relevansbegrepp i förhållande till händelsekedjor är internt i betydelsen 2, dvs. relevansen uppnås genom sändarens sätt att arbeta.

När jämförelsen gäller från varandra fristående händelser formulerar Westerståhl ett externt relevansbegrepp (i betydelsen 2). Relevansen förverkligas sålunda här genom hänsyn till önskemål hos mottagarna: mottagarintressena blir det avgörande kriteriet (1972, s. 15-16)*:

> Låt oss anta att någon energiskt hävdar, att nyheter om en internationell konflikt under alla förhållanden är viktigare än nyheter om engelska ligamatcher. Om en annan svarar, att vederbörande konflikt kan han ingenting göra åt, men utförliga nyheter om fotbollsmatcher ökar hans chanser att få en tipsvinst, så finns egentligen inte mycket att tillägga. Intresseinriktningen och därmed den inbördes relevansen av olika slags nyheter skiftar mellan olika individer.

Den form av relevans, som hittills har diskuterats, har haft den externa innebörden 1, "väsentlighet i förhållande till ett utominnehållsligt syfte" (en annan sak är att denna relevans kan uppnås internt: diskussionen kompliceras av att de olika relevansbegreppen så att säga hör till olika nivåer - vad som menas med "relevans", hur den skall förverkligas, hur den skall mätas. Jag hoppas emellertid att resonemanget i varje särskilt fall skall kunna klargöra vilken betydelse som avses).

Man kan också tala om intern relevans (i betydelsen 1), i vilken

---

* Att fastställa mottagarönskemål och dessas samband med sociala och psykologiska faktorer, mediaanvändning och även mediaeffekter hör till den del av massmediaforskningen, som kallas "uses and gratifications research". Utgångspunkten för detta forskningsområde ligger i mottagarnas behov och olika betingelser för behovens uppkomst (se översikt av Katz, Blumler och Gurevitch 1973).

bemärkelse ett påstående är relevant för ett annat. I Hermeréns framställning bestäms "saklighet" bl.a. av att de påståenden, som framförs som stöd för andra påståenden, uppfyller vissa krav, av vilka ett är relevanskravet (1972, s. 86, 95-96). Detta innebär att argumentet X skall ge stöd åt påståendet Y: "Y följer ur X eller X är god evidens för Y".

Dualismen hos relevansbegreppet (intern 1/extern 1) framträder i följande båda citat av Andrén et al. (1972, s. 25),

Det är nog fruktbart att se "relevans" som en relation mellan omdömen. Att ett omdöme är relevant i förhållande till ett annat omdöme innebär, kort sagt, att hållbarheten hos det senare omdömet är avhängigt hållbarheten hos det förra. Men om detta är allt vi lägger in i "relevant" blir alla omdömen relevanta. Det verkar rimligt att dessutom kräva att relevanta omdömen är förbundna med hållbarheten hos vissa omdömen. Vilka? Här kan man t.ex. försöka skilja mellan olika slag av problem och påstå att relevanta är de omdömen, som kastar ljus över viktiga problem, eller som är förbundna med hållbarheten hos något sådant omdöme.

Vidare (1972, s. 11):

Problemet att ge kravet på väsentlighet ett konkret innehåll bör ... ses som identiskt med problemet att specificera vilket det allmänna syftet med nyhets- och samhällsrapporteringen är.

Syftet för nyhetsförmedlingen kan bestämmas på olika sätt. För att illustrera detta skall jag här återge några olika formuleringar.

Andrén et al. (1972, s. 12):

Följande tillräckliga (men inte nödvändiga) villkor på vad som utgör en nyhet anser vi borde ingå som en del i en acceptabel målsättning: Som nyheter i en viss situation skall betraktas sådana relativt obekanta beskrivningar och förklaringar av händelser och förlopp som i denna situation är av betydelse för det stora folkflertalets intressen. Vid utformningen av dessa beskrivningar skall sådana aspekter belysas som ger möjlighet till rationell förståelse av de krafter som är väsentliga för strävandena att avlägsna förtryck och orättvisor.

Hedlund, Hellström och Åhnberg (1974, s. 81):

Vi definierar relevant information som sådan information som kan vara av värde för mottagaren i dennes strävan att kontrollera och påverka sina egna och samhällets livsvillkor.

Man kan här anknyta till en annan och vidare målformulering (Star och Hughes 1950, s. 389):

... how a community may become so intelligently informed on world affairs as to be a dynamic force in the creation of an ordered and eventually a peaceful world.

Himmelstrand formulerar följande olika målsättningar (1972, s. 32-33):

a) Nyhetsförmedlingens uppgift är att producera ett så balanserat och mångfasetterat urval av objektiv information som möjligt med hänsyn till förefintliga resurser och till tjänst för den allmänhet, som vill orientera sig eller få underlag för egna ställningstaganden och beslut.

b) Nyhetsmedias främsta uppgift är att gå ihop som företag och helst också vara sina aktieägare till belåtenhet. Därav följer att de budskap man förmedlar, inklusive nyheter, i första hand måste vara säljbara, måste ha nyhetsvärde.

c) Många tidningar är i första hand organ för någon rörelse eller partibildning och en viktig målsättning blir då att värna om denna rörelses intressen, propagera för dess sak och bedriva motpropaganda mot motståndaren.

Det första av dessa synsätt (a) förefaller att ligga nära Westerståhls, medan det andra (b) svarar mot en mer kommersiell syn på massmedias uppgifter. Min egen analys, liksom de mätningar som genomförts av Westerståhl, vilar närmast på det citerade synsättet (a) ovan, även om själva mätningarna inte alltid lyckats fastställa den objektivitet eller den relevans som avses i citatet.

III.6.2 Relevans genom nyhetsvärderingsprinciper

Frågan om relevanta syften för nyhetsförmedlingen drar med sig följdfrågor om hur de olika syftena skall uppnås.

Westerståhl framhåller, att relevans (i betydelsen att förstå verkligheten och förutsäga utvecklingen) i viss mån kan garanteras genom tillämpandet av s.k. nyhetsvärderingskonventioner. Han pekar på att det visserligen kan råda en diskrepans mellan kvalificerade och kommersiella intressen. "Sannolikt är det dock fortfarande (p.g.a. konventionerna, min anm.) fråga om en i förhållande till majoritetens smak starkare inriktning på vad som uppfattas som mera 'kvalificerade' nyheter" (1972, s. 16).

Det behöver dock enligt min uppfattning inte alltid vara så att nyhetsvärderingsprinciper verkligen garanterar relevans i den kvalificerade bemärkelsen. Östgaard beskriver i sin bok "Nyhetsvärdering" vilka innehållsegenskaper som ger "nyhetsvärde" (1968, s. 34-78). Ett meddelande med nyhetsvärde kan sålunda kännetecknas av att det är förståeligt för mottagaren. Detta kan enligt författaren innebära risk för bristande nyansering. Ny-

hetsvärdet kan emellertid också öka om meddelandet åtföljs av en förklarande kommentar. Ytterligare ett kriterium på nyhetsvärde är meddelandets möjligheter att erbjuda "identifikation". Härmed avses de egenskaper hos en nyhet, som gör att den lätt väcker mottagarens intresse, t.ex. genom att beröra något som mottagaren känner till eller som tilldragit sig i mottagarens fysiska eller kulturella närhet. Till nyhetsvärdet hänför Östgaard vidare ett meddelandes anknytning till personer med hög social status liksom till människor över huvud taget: "Det är lättare att identifiera sig med en person än med ett föremål" (1968, s. 57). Slutligen framhålls, att sensationella meddelandens nyhetsvärde är högt. Sensationella är enligt Östgaard sådana meddelanden som uppväcker känslor hos mottagarna. Ovanliga händelser, som innebär aktivitet, som sker snabbt eller som nyligen har inträffat ökar det sensationella elementet och därmed nyhetsvärdet, såvida möjligheterna till identifikation finns kvar.

Nu är det emellertid tydligt, att nyhetsvärderingsprinciper som svarar mot kriterier av detta slag inte nödvändigtvis garanterar relevans i någon mer intressant mening, trots att Östgaard även räknar förklarande kommentarer till faktorer som höjer nyhetsvärdet. Den externa relevans (i betydelsen 1), som nyhetsvärderingskonventionerna befrämjar, kan lätt bli identisk med den som framträder i citatet (b) ovan (s. 79).*

Det kanske ligger nära till hands att uppfatta de nyhetsvärderingsprinciper, som Östgaard beskriver, som dikterade av mottagarönskemål. Relevansen skulle då ha bestämts som "värdefull i förhållande till mottagarnas behov och intressen" (extern 2). Att dessa behov och intressen skulle vara primära i förhållande till rapporteringen behöver emmelertid ingalunda vara någon korrekt tolkning. Det kan lika väl förhålla sig så att nyhetsvärderingsprinciperna är uttryck för en form av subkultur inom media: man har bildat sig en föreställning om vad mottagarna önskar i form av nyheter. De så erhållna nyhetsvärderingskonventionerna kan i sin tur komma att bestämma vad människor upp-

---

* Hanson (1968, s. 37-41) har kritiserat benägenheten hos speciellt landsortspressen att ge "returinformation", dvs. skriva om sådant som den lokala läsekretsen själv varit med om och känner till. Sensationsjournalistiken har kritiserats av t.ex.P.O. Johansson (1972).

fattar som nyheter och vad de förväntar sig. Mottagarönskemålen skulle i så fall vara sekundära i förhållande till konventionerna och determinerade av dessa i stället för motsatsen (jfr Katz, Blumler och Gurevitch 1973, s. 520; McCombs och Shaw 1972).

III.6.3 Relevansmätning genom kategorisering

En innehållsanalytisk metod att fastställa relevansen i ett material är att beräkna de utrymmesproportioner, som tilldelats olika ämnesområden eller innehållstyper. Dessa proportioner jämförs sedan med på förhand uppställda syften för mediautbudet (extern relevans 1). Det blir här fråga om en form av kvantitativ relevans: man förutsätter att mer väsentligt innehåll skall tilldelas mer utrymme än sådant som betraktas som mindre värdefullt.

Ett försök att kvantitativt studera andelen "relevant" tidningsinnehåll genomfördes av Matthews (1910), som grupperade sitt material i fyra kategorier (referatet av denna undersökning är hämtat från Holsti 1969, s. 54)*:

> ... trivial (light, inconsequential matter), demoralizing ("all such items as when read will leave one's character not quite as clean as it was before reading"), unwholesome (of the same type as "demoralizing," but not necessarily injurious to character), and worthwhile.

Endast den senare kategorin, som i Matthews' studie ej uppnådde 40 %, torde kunna kallas "relevant" i någon mer kvalificerad bemärkelse.

Detta slag av mätning baseras på en, som det synes, helt godtycklig klassificering. En mer reliabel kvantitativ teknik vore kanske att i stället för att bestämma normativa kategorier beskriva materialet med hjälp av neutrala, semantiska eller syntaktiska, innehållskategorier, som sedan kunde sammanföras till "relevansgrupper".

Bush (1960) refererar ett system av detaljerade kategorier för mindre innehållsenheter (ej hela artiklar). Kategorierna är avsedda att vara tillräckligt många för att hindra att innehåll tvingas in i på förhand bestämda, rigida grupperingar, som illa passar det aktuella fallet. Systemet är tänkt för studier av

---

* Ursprungstexten har ej kunnat erhållas.

läsarintresse men skulle i princip kunna användas även för relevansgrupperingar. Bland de 47 kategorierna kan noteras följande (Bush 1960, s. 208-210):

People well known, People not well known, People in groups, Our community, Our nation, Other nations, Governmental acts, Politics, Economic activity, Prices, Taxes, Labor, Accidents, Social and safety measures, Science and invention, Weather, Natural deaths, Education, Amusements, The arts culture, Human interest.

Oscarsson och Rydén (1972) har utvecklat ett klassificeringssystem, som är tillämpligt på större innehållsenheter (hela artiklar). Kategorierna, som applicerades på ett urval av Norrköpings Tidningar 1880-1898, är följande (1972, s. 16-36):

1. Huvud (tidningens titelvinjett samt utrymmen för datumangivelser etc.)
2. Annonser
3. Ledare
4. Nyhetstext utrikes (korrespondenser, övrigt)
5. Nyhetstext inrikes (korrespondenser, riksdagsnyheter, personalia, övrigt)
6. Insändare
7. Handel och sjöfart
8. Kultur (kulturartiklar, recensioner, kulturnotiser)
9. Skönlitterära bidrag (följetong, övrig prosa, vers)
10. Övrigt

Riktlinjerna för vilka kategorier som skall föras till vilka relevansgrupper kan hämtas från någon klassificering av massmedias uppgifter, t.ex. den som föreslagits av Wright (1959, s. 16-23; de svenska beteckningarna är hämtade från Nowak, Carlman och Wärneryd 1968, s. 8):

1. Surveillance - övervakning av omgivningen
2. Interpretation and prescription - tolkningar av information samt handlingsföreskrifter
3. Transmission of culture - överförande av kulturella och andra normer
4. Entertainment - underhållning

Enligt Wrights närmare beskrivning innefattar den första av dessa uppgifter den rena nyhetsrapporteringen men också annat, t.ex. värderleksrapporter och börsnoteringar; tolkningar och handlingsföreskrifter åsyftar analyser och förtydliganden ("editorial activity") samt åsikts- och attitydpåverkan. Normöverföringen är avsedd att skapa en socialiserande etisk och kulturell referensram, gemensam för stora grupper av mottagare. Underhållningen syftar till att bereda

mottagarna förströelse och avkoppling.*

Den syn på massmedias uppgifter, som kommer till uttryck i dessa kategorier, svarar ganska väl mot vad som i avtalet mellan staten och Sveriges Radio sägs om "skyldighet för bolaget att i lämplig form upplysa om nuets händelser och orientera om viktigare kultur- och samhällsfrågor samt stimulera till debatt kring sådana frågor", "olika intressen i fråga om ... religion, musik, teater, konst, litteratur och vetenskap", "god förströelse och underhållning" (Lagar och avtal, 1967, s. 14).

Resonemanget i detta avsnitt har varit inriktat på kvantitativa bestämningar av relevans. I nästa avsnitt skall en mer kvalitativt determinerad relevansbestämning behandlas.

III.6.4 Beskrivningsrelevans

En viktig distinktion, som har betydelse för frågor kring relevansen, har framförts av Hedlund, Hellström och Åhnberg (1974, s. 18-19):

Att göra ämnesval är att välja ut de delar av verkligheten som man vill skildra i sin nyhetsförmedling. Formatval inkluderar både val av utrymme och val av placering i det medium man utnyttjar, medan man vid val av beskrivning väljer ett av de

---

* Wrights framställning beskriver hur massmedias uppgifter eller "activities" kan ha olika effekter. Dessa kallas "funktioner" och kan vara "manifesta", dvs. avsedda ("intended") och kända ("recognized"), eller "latenta", dvs. ej avsedda eller kända. Sådana effekter, som inte är värdefulla för det sociala systemet, kallas "dysfunktioner" (Wright 1959, s. 17). Terminologin manifest/latent är ursprungligen hämtad från Merton (1951, s. 51). Wright har också givit exempel på funktioner och dysfunktioner hos massmediaaktiviteter (1959, s. 16-23; 1960, s. 611-613). Exemplen grupperas i det senare arbetet under olika målgrupper för effekterna: society, individual, specific subgroups, culture.

Wrights/Mertons funktionalistiska teorier bygger på synen att företeelser i samhället kan vara värdefulla för det sociala systemet i dess helhet. Mot denna förutsättning har kritiken riktats att det som har ansetts gagna hela systemet i själva verket är värdefullt endast för vissa "besuttna" eller "styrande" klasser. Det har också framhållits att s.k. dysfunktioner kan vara värdefulla därför att de kan bidra till rättvisa genom att hela systemet slås omkull. En viss differentiering av grupper i samhället tycks dock vara förutsatt i Wrights arbete från 1960, där "Political elite" förs till kategorin "Specific subgroups" (1960, s. 611, 612).

närmast oändligt många sätt, på vilka en viss händelse e d kan beskrivas; man väljer t ex: vilket perspektiv man skall lägga på händelsen, vilka källor man skall referera, vilka språkliga formuleringar man skall använda etc.

När man kvantitativt – med hjälp av kategoriseringar – mäter relevans, studerar man i själva verket ämnes- och formatrelevans, dvs. vilka mer eller mindre värdefulla innehållstyper som förekommer och hur stort utrymme olika slag av innehåll tilldelats. Man får emellertid inte veta något om varför den ena kategorin är mer relevant än den andra.

När Westerståhl framhåller, att nyhetsvärderingsprinciperna garanterar en viss relevans och att relevansen dessutom kan fastställas med hjälp av opartiskhetskriterier (1972, s. 16-18), menar han enligt min tolkning följande:

Eftersom nyhetsvärderingsprinciperna enligt Westerståhl hindrar enskilda nyhetsförmedlare från att välja ut händelser att rapportera på ett alltför godtyckligt och partiskt sätt, bör man kunna sluta sig till att en i flera media överensstämmande bild av samma förlopp är baserad på dessa "objektiverade" principer. I så fall får man enligt författaren också anta att de relevanta aspekterna har kommit med i nyhetsförmedlingen.

Denna slutsats kan emellertid enligt min mening inte anses given. Den väsentliga frågan här är i vilken utsträckning dessa principer verkligen garanterar, inte bara ämnes- och formatrelevans, utan även beskrivningsrelevans. Principerna kan också tänkas bidra till en ökad tendens att "vinkla" nyheter på ett mindre relevansbefrämjande sätt. F. Johansson skriver (1972, s. 158; jfr ovan s. 79-80, Östgaards diskussion av "nyhetsvärde"):

> Avvikelser från en faktarefererande information motiveras ... ofta med massmediekonsumenternas behov av sådant som engagemang, upplevelse och identifikation. Den inflationsartade användningen av ord som dessa tre i kultur- och samhällsdebatten har otvivelaktigt samband med "upplevelsemediet" framför andra, TV. Det är också genom televisionen som den emotionella och kontroversiella vinklingen blivit praktiskt taget vedertagen arbetsmetod.
> Denna vinkling som består i att medvetet och systematiskt lägga informationen tillrätta för att vädja till massmediekonsumenternas känslor är en ytterst tvivelaktig företeelse. Den på sina håll odlade föreställningen att den emotionella vinklingen skulle vara ägnad att hjälpa massmediekonsumenterna tillrätta i flödet av nyheter är en illusion eller i förekommande fall ett grovt bedrägeri.

Av att en bild är överensstämmande i så måtto att flera media

tillmäter samma händelse ungefär samma vikt och ger den lika stort utrymme - med ledning av nyhetsvärderingskonventionerna - tycks inte följa att bilden också är överensstämmande i beskrivningsrelevans, dvs. att varje medium behandlar händelsen på ett lika relevant sätt som de övriga. Man kan ju tänka sig att ett medium ger en utförlig beskrivning av bakgrund, tänkbara konsekvenser etc., medan ett annat mer inriktar sig på de sensationella aspekterna av händelsen. Hänvisningen till nyhetsvärderingsprinciper kan därför inte vara tillräcklig för att garantera beskrivningsrelevans.

Att anlägga olika betraktelsesätt kan sägas innebära att man "vinklar" på olika sätt, ger "vinklingen" olika innehåll. De ovan (s. 64-66) återgivna, av Himmelstrand beskrivna, betraktelsesätten skulle kunna tillmätas olika grader av beskrivningsrelevans. Jag föreställer mig att den emotionella vinkling, om vilken Johansson talar i citatet på föregående sida, bäst svarar mot något av betraktelsesätten 1 eller 2 (kulturellt, personifierande). Himmelstrand förklarar beskrivningsrelevansen hos betraktelsesätten 3 och 4 (händelsekedjor, strukturer) på följande sätt (1972, s. 30, 31):

Tänker man efter en smula så är det klart att betraktelsesätten 1 och 2 ger mindre goda utgångspunkter för objektivt och relevant informationssökande än betraktelsesätten 3 och 4. Svaren ligger inte så nära till hands vid de sistnämnda betraktelsesätten, eftersom de ställer större krav på information om händelser och strukturella förhållanden och inte tillåter journalisten att nöja sig med intryck av åsikter och personligheter. Betraktelsesätten 1 och 2 ger också journalisten ett sämre skydd mot den jakt på nyhetsvärdiga sensationer och evenemang som ofrånkomligen är en dominerande drivkraft i en kommersiell nyhetsförmedling.

- - -

Om ett visst betraktelsesätt vid samma insats av tid och personal visar sig producera en större mängd på en gång relevant, oproblematiskt objektiv och korrekt information än ett annat betraktelsesätt, då kan vi i en överförd bemärkelse säga, att det förra betraktelsesättet är mera "objektivt" än det senare. Korrektare men språkligt oformligare vore det kanske att tala om ett "mera objektivitetsfrämjande" betraktelsesätt. Vi har redan hävdat, att betraktelsesätten 3 och 4 - särskilt i kombination med varandra - frambringar mera relevant och oproblematiskt objektiv information än betraktelsesätten 1 och 2. Under i övrigt lika betingelser skulle de således också vara mera "objektiva" eller åtminstone objektivitetsfrämjande.

Vad som utsägs i detta citat ger ett konkret innehåll åt den

beskrivningsrelevans, som nyhetsvärderingskonventionerna inte kunde garantera.

Om man förutsätter att det externa syftet för nyhetsrapporteringen (se ovan s. 76, extern relevans 1) skall vara att "producera ett så balanserat och mångfasetterat urval av objektiv information som möjligt med hänsyn till förefintliga resurser och till tjänst för den allmänhet, som vill orientera sig eller få underlag för egna ställningstaganden och beslut" (se ovan s. 79) och att betraktelsesätten 3 och 4 bäst kan förverkliga ett sådant syfte, bör det enligt min mening vara möjligt att undersöka detta slags relevans med innehållsanalytiska metoder (intern relevans 3, s. 76). Man fastställer då innehållsliga kriterier på de fyra betraktelsesätten och undersöker i vilken utsträckning dessa betraktelsesätt kommer till uttryck i beskrivningar och förklaringar. Det är uppenbart att en sådan analys ställer ganska höga krav på logisk och semantisk penetrering av framställningens innehåll och argumentation.

III.6.5 Balansmätning och relevans

Himmelstrand framhåller beträffande möjliga felkällor hos en oreflekterad balansering (1972, s. 17):

> I en utvidgad bemärkelse kan också en framställning, som är balanserad genom att uppmärksamma två motsidor, vara - obalanserad. Genom att koncentrera sig på ett snitt genom verkligheten, genom att söka och rapportera information om bara en motsättning, undgår man kanske att notera andra snitt och andra motsättningar. Genom att utelämna dessa aspekter blir också den ytligt sett "balanserade" framställningen obalanserad.... Låt oss införa beteckningen mångfasetterad, när vi har att göra med en framställning som lägger många snitt genom verkligheten.

Det återgivna citatet aktualiserar en allvarlig risk för bristande relevans vid oreflekterad balansering. Om en framställnings relevans delvis bestäms av de olika "snitt" eller "fasetter" som behandlas, kan det väl förhålla sig så att balansmätning inte säger något om relevans i denna mening. Valet av mätinstrument innebär att synfältet begränsas: av praktiska skäl kan det bli nödvändigt att basera mätningarna på ett fåtal parter. Man förbiser lätt dynamiken inom varje part om man endast tänker i termer av de lättast identifierbara parterna. Framställningens eventuella mångfasettering blir irrelevant för balansmätningen, liksom balanskravets utformning kan medföra att re-

portern avstår från att fasettera. Eftersom mätningarna måste genomföras på de parter som faktiskt förekommer i framställningen, får man inget svar på frågan om valet av sidor eller parter varit schablonmässigt eller mångfasetterat. Dessa begränsningar ligger i själva analystekniken, som alltså för det första inte bedömer valet av sidor i relevanshänseende, för det andra är bunden att inskränka mätningarna till faktiskt förekommande parter.

Kravet på rättvisande framställning av part kan gälla två typfall:

1. Missvisande rapportering, som kränker enskild persons, grupps eller organisations anseende.

2. Missvisande rapportering, som ger en sakligt felaktig bild av en parts agerande eller som brister i beskrivningsrelevans.

Det är ett väsentligt krav att fall av typ 1 skall ges möjlighet till rättelse. I en annan bemärkelse kan det dock för rapporteringens kvalitet vara mer väsentligt att parterna i en större konflikt beskrivs på ett korrekt och relevant sätt.

Sannolikt har PK-reglerna, som till stor del handlar om skydd för privatliv och anseende, genmälesrätt etc., bidragit till att de i Pressens Opinionsnämnd - POn - behandlade ärendena ofta rört just fall av typ 1 (se Sterzel 1971).*

Pressens Opinionsnämnd inrättades 1916. Dess uppgift är att tillse att pressen iakttar s.k. "god publicistisk sed". I nämnden behandlas ärenden efter anmälan av enskilda - av saken berörda - eller av allmänhetens pressombudsman (PO). Denna tjänst konstituerades 1969; PO:s uppgift är att efter anmälan från enskild person eller självmant inför POn eller berörd tidning påtala sådant som kan anses strida mot god publicistisk sed. Kriterierna härför är ej kodifierade, men PK-reglerna har ofta åberopats i opinionsnämndens uttalanden.** Reglernas syfte beskrivs på följande sätt (Sterzel 1971, s. 13):

---

* En översikt över beslut fattade av Radionämnden (avseende etermedias verksamhet) har sammanställts av Vängby (1971).

** Numera (1975) gäller samma etiska regler för både press och etermedia (se ovan s. 57-58).

"att hindra tillkomsten av oriktiga eller genom sin ofullständighet skadande meddelanden" och att vara "till skydd för den enskilde mot onödigt lidande."

Opinionsnämnden har uppfattat sitt ändamål på följande sätt (Sterzel 1971, s. 28):

Nämndens uppgift ... avser främst sådana fall, då enskilda personer eller korporationer anse sig kränkta av någon tidnings uttalande eller skildringar.

Av ovanstående kan dras slutsatsen, att opinionsnämndens allmänna inriktning tycks ha kunnat bidra till att objektivitetsundersökningar mer befattat sig med rättviseaspekter av typ balans än med frågor kring innehållets art och kvalitet. Om detta är riktigt, kan det innebära att PK-reglernas utformning, opinionsnämndens verksamhet och objektivitetsmätningarnas uppläggning tillsammans har kommit att fungera som ett slags rapporteringskonventioner, vilka determinerat nyhetsförmedlingens allmänna utseende.

Med detta menar jag självfallet inte att opinionsnämndens ändamål skulle vara oväsentligt eller dess verksamhet obehövlig; en nämnd är inte rätt forum för avgöranden om massmedias kvalitet. Men det är värdefullt med en allmän debatt kring nyhetsförmedlingens beskrivningsrelevans; i en sådan debatt har de av Himmelstrand utvecklade betraktelsesätten en given plats.

III.7 Sammanfattning

I detta kapitel har behandlats de fyra preciseringar av objektivitetsbegreppet, vilka framlagts av Westerståhl. Huvudsyftena har varit att diskutera och förtydliga några aspekter av dessa preciseringar och att visa i vilka avseenden och med vilka begränsningar innehållsanalytiska metoder är tillämpliga.

De fyra preciseringarna är: balans, neutral presentation, sanning och relevans. De båda första är i sin tur preciseringar "opartiskhet", de båda senare av "saklighet". För balans och neutral presentation gäller att de - såvida "opartiskhet" definieras i sändarorienterade termer (se ovan s. 47-50) - saknar teoretisk relevans för detta begrepp. Om "opartiskhet" däremot definieras i mottagarorienterade termer, så att varje framställning, som hos mottagarna väcker falska föreställningar om någon sida, betecknas som partisk, kan balansering och presentations-

sätt tänkas tjäna som kriterier. För att innehållsanalytiskt bekräfta denna form av opartiskhet krävs dock att man först belägger ett generellt samband mellan förekomsten av missuppfattningar hos en majoritet av den relevanta mottagargruppen å ena sidan och bristande balansering av utrymme och oneutral presentation å den andra. Utan ett sådant generellt samband ger analysen inte annat än indicier på att "effekt"-partiskhet eventuellt kan föreligga.

Presentationssättet kan däremot betraktas som ett direkt uttryck för partiskhet eller opartiskhet, om med "opartiskhet" avses frånvaron av eget ställningstagande. Vidare kan presentationssättet analyseras som uttryck för en sändarinställning och sättas i relation till mediets sätt att rapportera.

Sanning (liksom även rimlighet) kräver någon form av empirisk prövning och kan därför inte undersökas genom innehållsanalys enbart. För relevansbegreppet gäller att extern relevans (i betydelsen 1, se ovan s. 76), dvs. det yttersta syftet för nyhetsförmedlingen, aldrig kan bestämmas med innehållsanalytiska metoder utan endast genom en värderande bedömning. Huruvida syftet är uppfyllt kan dock i princip prövas innehållsanalytiskt: vad man då undersöker är intern relevans i betydelsen 3, dvs. sådan som kan prövas med inominnehållsliga metoder. Sålunda kan de kvantitativa proportionerna av olika typer av innehåll eller den logiska och empiriska uppbyggnaden av beskrivningar och förklaringar (intern relevans 1 a, 1 b) samt inte minst olika betraktelsesätt göras till föremål för innehållsanalys.

I figur 9 ges en sammanfattning av de fyra preciseringarnas relationer till innehållsanalytisk undersökningsmetod. För varje precisering anges huruvida innehållsanalytiska metoder är möjliga att tillämpa. Härefter följer den analysvariabel som motsvarar preciseringens innebörd samt analysvariabelns förhållande till objektivitetsbegreppet i Hermeréns (se ovan s. 45) eller Westerståhls bemärkelse. Efter detta beskrivs ett antal tänkbara observationsvariabler. Till sist anges de slutsatser som är möjliga att dra med utgångspunkt i de olika observationsvariablerna.

De begränsningar, som uppstår ur den innehållsanalytiska metodens egna förutsättningar, avspeglas i preciseringarnas relationer till objektivitetsbegreppet: man kan under "balans" och

Figur 9. Objektivitetsbegreppets preciseringar och dessas relationer till innehållsanalytisk undersökningsmetod

BALANS

Tillgänglig för innehållsanalytisk undersökningsmetod:	Ja
Analysvariabel:	Behandling av parter i kvantitativt avseende
Analysvariabelns relation till objektivitets-begreppet:	Utgör ej precisering av "saklig, opartisk och inte missvisande"
Observationsvariabler:	1. Fördelning av utrymme och tid åt meddelanden om parterna resp. uttalanden av parterna 2. Fördelning av positiva och negativa meddelanden om parterna 3. Fördelning av satstyper (oproblematiska/problematiska) i meddelanden om resp. uttalanden av parterna
Slutsatser: (Slutsatsernas siffer-beteckningar motsvarar observationsvariablernas)	1. a) Att parterna behandlats rättvist/orättvist b) (Om olika utrymme eller tid ägnats uttalanden av parterna): att framställningen kan vara missvisande på grund av att i huvudsak endast en part fått komma till tals c) Att framställningen på grund av sin obalans kan ge upphov till falska föreställningar hos mottagarna till någon parts förmån - "effekt"-partiskhet 2. Att framställningen kan vara missvisande (om balansmåtten kombineras med sändarinställning och jämförs med andra media) 3. Att parterna behandlats på olika sätt; innebörden härav kan ej fastställas utan närmare semantisk penetrering av innehållet

Figur 9 forts.

NEUTRAL PRESENTATION

Tillgänglig för innehållsanalytisk undersökningsmetod:	Ja
Analysvariabel:	Sändarinställning
Analysvariabelns relation till objektivitets-begreppet:	Utgör ej precisering av "saklig, opartisk och inte missvisande"; kan däremot vara en rimlig precisering av "opartiskhet" i betydelsen "frånvaro av ställningstagande"
Observationsvariabler:	1. Förekomst av explicita ställningstaganden 2. Fördelning av positiva och negativa omdömen om parterna (även i form av funktioner - implicita ställningstaganden bakom det semantiska innehållet - i särskilda kontexter, t.ex. ledartext)
Slutsatser:	1. Att sändaren med säkerhet sympatiserar med en part, tar avstånd från en annan 2. Att sändaren sannolikt sympatiserar med en part, tar avstånd från en annan

SANNING

Tillgänglig för innehållsanalytisk undersökningsmetod:	Nej

Figur 9 forts.

RELEVANS

Tillgänglig för innehållsanalytisk undersökningsmetod:	Ja
Analysvariabel:	Väsentlighet i betydelsen att innehållet ger möjlighet till förståelse och förutsägelse samt underlag för beslut och ställningstaganden
Analysvariabelns relation till objektivitetsbegreppet:	Utgör en rimlig precisering av objektivitetsbegreppets relevansaspekt
Observationsvariabler:	1. Logisk relevans: ett påstående följer ur ett annat 2. Empirisk relevans: ett påstående "faller på plats", gör framställningen begriplig 3. Förekomst av olika betraktelsesätt i beskrivningar och förklaringar 4. Förekomst av många "fasetter" (snitt genom verkligheten) 5. Fördelning av utrymme och tid åt olika slag av innehåll (grov metod, som mäter ämnes- och formatrelevans, ej beskrivningsrelevans)
Slutsatser:	Att innehållet är relevant på det sätt observationsvariabeln avser i förhållande till fastställt syfte

"neutral presentation" utläsa att den ursprungliga innebörden kommit att reduceras till behandling av parter samt till förekomst av en bestämd sändarinställning. Detta hindrar inte att balansmått, i kombination med uppgift om sändarinställning och relaterade till andra media, kan tjäna som indicier på att framställningen är missvisande. Vidare kan sändarens sympatier och antipatier vara av intresse även för andra syften än jämförelser med balanseringen. Så kan t.ex. sändarens inställning sättas i samband med åsiktsförändringar bland mottagarna; dessa förändringar kan också relateras till det sätt på vilket sändarens åsikt kommer till uttryck, t.ex. manifest eller latent. Det är därför inte utan intresse att utveckla metoder för sådana mätningar.

Den enda precisering, som är direkt tillgänglig för innehållsanalys utan att förlora sin ursprungliga innebörd, är relevansen. Här krävs dock att man på förhand bestämt relevansens externa innebörd (i betydelsen 1) samt fastställt iakttagbara kriterier på att den externa relevansen förverkligats i det studerade innehållet.

I nästa kapitel skall detta arbetes metodologiska del inledas med en beskrivning av de observationsvariabler som förekommer i analysen. Observationsvariablerna kan härledas ur analysvariablerna "behandling av parter" och "sändarinställning". Deras relation till opartiskhetsbegreppet är alltså indirekt: de kan endast ge indicier på att framställningen eventuellt är missvisande - såvida man inte sätter likhetstecken mellan "partiskhet" och "förekomst av en bestämd uppfattning hos sändaren".

IV. ANALYS- OCH OBSERVATIONSVARIABLER

I detta kapitel beskrivs de analys- och observationsvariabler som den följande undersökningen avser att mäta. Inledningsvis genomgås i punktform arbetets metodologiska och teoretiska syften. Därefter diskuteras kortfattat partsbehandling och sändarinställning, de analysvariabler - eller teoretiska begrepp - som observationsvariablerna förutsätts avspegla.

Observationsvariablerna, som beskrivs i nästföljande avsnitt, är - med undantag för ett fall - teoretiskt kvantitativa. Deras teoretiska relevans grundas alltså på frekvens. I metodologiskt hänseende gäller att både kvantitativa och kvalitativa tekniker tillämpas.

Det skall också framhållas, att undersökningen inte är avsedd att leda fram till någon exakt redogörelse för vilken faktisk sändarinställning och vilken faktisk rapportering som kan påvisas i de studerade texterna. Syftet är i stället att använda dessa texter som illustrationsmaterial för metodutvecklingen, som avser att pröva hur sympatier och antipatier hos sändaren skulle kunna undersökas och sättas i samband med olika former av rapportering. Det är i ljuset av denna förutsättning som materialets litenhet och bristande representativitet får betraktas.

Undersökningens praktisk-metodologiska aspekter behandlas mer utförligt i kapitel V, "Material och metoder". Här skall endast nämnas, att de behandlade texterna är hämtade från tidningen Expressens rapportering kring det s.k. oktoberkriget 1973 mellan å ena sidan Israel och å den andra Syrien och Egypten. I materialet har ingått såväl nyhetsrapporter som ledare och analyserande artiklar.

IV.1 Undersökningens metodologiska och teoretiska syften

Det fortsatta arbetets syften kan sammanfattas på följande sätt:

1. Att pröva vilken analysenhet som ger de mest detaljerade, mest reliabla och samtidigt teoretiskt mest meningsfulla slutsatserna. Samma material har undersökts med tre olika analysenheter av varierande omfång, vilket ger möjlighet att bestämma för- och nackdelar hos var och en av analysenheterna.
2. Att pröva vilka praktiska och teoretiska problem som uppstår vid kategoriseringen. Flertalet tillämpade kategorier är

varken särskilt originella eller ens nya: mitt syfte har i första hand varit att försöka tränga bakom den numeriska redovisningens skenbara exakticitet och peka på vilka slag av problem undersökaren konfronteras med vid kategoriseringen av konkreta fall. Jag föreställer mig att dessa problem också kan bidra till att fördjupa diskussionen kring innehållsanalysens allmänna förutsättningar. Den tentativa ansatsen mynnar alltså ut i den probleminventering som är ämnet för kapitel VII.

3. Ett annat syfte är att i analysen införa vissa förnyelser och variabelpreciseringar som jag uppfattar som teoretiskt motiverade: hit räknas distinktionen mellan intern och accepterad tendens samt uppdelningen av positiva och negativa meddelanden efter tendenstyp, dvs. det avseende i vilket en tendens är positiv resp. negativ.

4. Ett fjärde syfte är att pröva huruvida alla variabler är tillämpliga på alla slag av text - rapport, analys, ledare - eller om man i stället måste arbeta med olika variabler i olika textsammanhang. För denna diskussion har det latenta och instrumentella innehållet sin givna teoretiska relevans.

Av vad som ovan sagts framgår att arbetets metodologiska syften inskränker sig till punkterna 1 och 2 - att pröva vilken analysenhet som bäst fångar några olika balans- och attitydaspekter samt vilka praktiska problem som kan uppstå vid sådana mätningar. Det skall redan här sägas, att metoden inte kommer att visa sig optimal. På grund av ett flertal teoretiska komplikationer kommer det att bli nödvändigt att hävda att innehållsanalys enbart inte kan bidra med annat än ganska grova indicier på missvisande behandling av part. Metoden når alltså så långt man enligt min uppfattning kan nå utan att tillgripa utominnehållsliga metoder. Härmed är inte sagt att det skulle vara meningslöst att arbeta med inominnehållsliga metoder, men det är troligt att man ändå skulle komma längre om man också tog i betraktande förhållanden utanför innehållet som sådant.

Ett viktigt teoretiskt syfte för detta arbete är att inringa de principiella problem som kan aktualiseras vid mätningarna. Också denna uppgift kan föras till punkt 2 ovan. Andra syften är att utveckla en teoretiskt relevant variabelprecisering och att försöka visa vilka olika "causal contexts" skilda innehållstyper

utgör och vad detta har för innehållsanalytiska implikationer - punkterna 3 och 4. I föregående kapitel har jag också försökt uppfylla ett annat teoretiskt syfte, nämligen att visa hur objektivitetsbegreppet måste modifieras för att över huvud taget kunna pressas in i innehållsanalytiska kategorier.

IV.2 Analysvariabler

IV.2.1 Behandling av parter

Behandlingen av parter är en obestämd analysvariabel, som kan preciseras på skilda sätt. Här avses med begreppet sådana skiljaktigheter i framställningen av parterna, som kan ha betydelse för frågan om innehållet eventuellt är missvisande till någon sidas fördel eller nackdel. Om huvudsakligen en part får komma till tals kan rapporteringen snedvridas, om innehållet till övervägande delen - och kanske särskilt det redaktionellt betonade innehållet: förstasidor, rubriker och ingresser - behandlar den ena partens agerande, kan mottagarna få en felaktig uppfattning. De kan t.ex. komma att förbise alla väsentliga men undanskymda uppgifter om motsidan och endast uppmärksamma det redaktionellt betonade innehållet om den favoriserade parten. Fördelningen av oproblematiska och problematiska meddelanden i kombination med olika parter och uppgiftslämnare kan ge en antydan om att parterna framställs från olika utgångspunkter och med olika syften: en sida kan beskrivas enbart i termer av förskönande eller graverande interpretationer, den andra endast via handfasta faktarapporter. Om vidare balanseringen av positiva och negativa meddelanden om en part är ojämn till förmån för den part med vilken sändaren sympatiserar, kan detta vara ett indicium på att framställningen möjligen är missvisande. För att en sådan slutsats skall kunna dras krävs dock att resultaten jämförs med värden från andra media.

Slutsatser om partsbehandlingen kommer i huvudsak att dras på basen av det manifesta semantiska - och även syntaktiska - innehållet, dvs. i princip på det sätt som illustreras av pilarna 1 och 4 i figur 3 (s. 22). I figuren har för överskådlighetens skull inga pilar dragits från det syntaktiska innehållet: man kan emellertid mycket väl dra slutsatser om sändaravsikter och mottagareffekter även med utgångspunkt i detta innehåll, till

vilket räknas den redaktionella betoningen. Den teknik som illustreras av pilarna 5 och 6 kommer också att tillämpas: innehållet i positiva och negativa rapporter om faktiska förhållanden eller inträffade händelser kan vara både semantiskt-manifest och antytt-latent.*

IV.2.2 Sändarinställning

Studiet av sändarinställning innebär att man försöker finna manifesta - pil 1, figur 3 - eller pragmatiska - pil 2 - innehållsliga tecken på hos vilken av konfliktens båda sidor mediets eller reporterns huvudsakliga sympatier ligger.

Till de manifesta innehållsegenskaperna räknas först och främst explicita sympatiuttalanden eller avståndstaganden, men också mediets benägenhet att utnyttja resp. part som informationskälla och att acceptera eller förkasta uppgifter från eller om parter-

---

* Figur 3 är i själva verket otillfredsställande genom att den beskriver olika analysstadier: å ena sidan kan pilarna ses som illustrationer av själva kategoriseringsarbetet - hur man direkt ur det manifesta eller latenta innehållet utläser något om sändaren, mottagaren eller verkligheten i övrigt. Å andra sidan svarar pilarna också mot analysens sista stadium, där man drar slutsatser om verklighet, sändare eller mottagare på grundval av de tidigare framräknade resultaten från kategoriseringen. Så kan t.ex. pil 1 illustrera både ett enskilt fall av semantiskt explicit ställningstagande från sändarens sida och en generell slutsats om sändaren, baserad på samtliga rapporters balansering av positiva och negativa meddelanden.

Verkligheten är alltså betydligt mer komplicerad än vad modellen ger vid handen och kan inte på något helt tillfredsställande sätt inpassas i denna. Figur 3 bör därför inte hårdras utan betraktas som en approximativ abstraktion till hjälp för den teoretiska diskussionen.

Ytterligare en komplikation ligger i att figurens båda semantiska innehåll - ett på var sida om det syntaktiska - avser att illustrera innehåll som i princip inte behöver vara identiska: det av sändaren avsedda vänstra resp. det av mottagarna uppfattade högra. Att dessa båda kan vara olika är ju innebörden av figur 2 (s. 19). Men när modellen, som fallet är i figur 3, beskriver analysförfarandet och inte vilka olika slag av innehåll som förekommer i kommunikationsprocessen, får man tänka sig de båda semantiska innehållen som identiska och lika med det innehåll som undersökaren analyserar. Det studerade innehållet kan inte vara både sändar- och mottagarinnehåll samtidigt; det måste utgöra en välavgränsad och väldefinierad semantisk enhet, motsvarande antingen sändarinnehållet eller mottagarinnehållet.

na. I det förra fallet uppfattar jag sändarens uttalanden som direkta avspeglingar av en bestämd inställning till parterna; i de båda senare tolkar jag benägenheten att återge resp. acceptera eller förkasta partsuppgifter som ett indirekt uttryck för samma sak. Vad som nu sagts om manifesta ställningstaganden samt om accepteranden och tillbakavisanden av uppgifter gäller på analogt sätt för det latenta innehållet: så kan t.ex. förhållandet att sändaren inte sätter tro till ett inkommet meddelande vara antytt lika väl som klart utsagt.

Att känna till sändarinställningen kan vara av betydelse för frågan om indikatorer på möjlig partiskhet hos en framställning. Kombinerad med behandlingen av parter och vid samtidig analys av andra media kan sändarinställningen ge vissa nycklar till antaganden om framställningens opartiskhet, dvs. dess förmåga att ge en sakligt korrekt och rättvisande bild av samtliga parter.

Som tidigare framhållits (s. 6), är uttrycket "sändare" dubbeltydigt: det kan beteckna både en enskild journalist eller reporter och mediet som en samlad enhet. I det här aktuella sammanhanget används "sändare" i den förra bemärkelsen, alltså som beteckning för enskilda - olika - skribenter. Detta hindrar inte att sändaren någon gång kan förutsättas representera hela mediet, nämligen när analysen gäller ledartext.

IV.3 Observationsvariabler

Observationsvariablerna svarar mot de innehållsegenskaper som kan iakttas i texterna och som förutsätts uttrycka eller avspegla analysvariablerna. De förra skall alltså i princip ge operationaliserade mått på de senare.

I detta avsnitt exemplifieras observationsvariablerna med hjälp av de vid mätningarna tillämpade instruktionerna. Om de senare kan sägas dels att de är preliminära och alltså kan komma att kräva modifieringar - i ett par fall har variablerna till och med andra beteckningar i instruktionerna än i den övriga framställningen, vilket sammanhänger med att jag senare funnit de ursprungliga benämningarna mindre lämpliga - dels att de inte är tillräckligt rigorösa eller detaljerade för att garantera optimal reliabilitet. Min avsikt har emellertid varit att arbeta

med ganska obestämda instruktioner just för att se hur nära varandra två oberoende bedömare trots detta kan komma och vilka principiella problem som kan bli följden av instruktionernas obestämda karaktär.

IV.3.1 Källa

Med "källa" avses den part eller instans, från vilken en uppgift härstammar (jfr figur 1, s. 5, "informationskälla"). Till källor räknas inte nyhetsbyråer, då det väsentliga syftet är att mäta hur många uppgifter i texten som kan föras tillbaka på någon av parterna i konflikten. För uppgifter utan angiven källa står "tidningen själv" som meddelare (= sändaren, figur 1). Sådana källor, som ej är identiska med tidningen själv, kallar jag "externa" (dvs. informationskällan ≠ sändaren).

För att klargöra källvariabelns innebörd återger jag här de delar av mätinstruktionerna, i vilka kategoriseringen beskrivs (instruktioner återges i fortsättningen av detta arbete med enkelt radavstånd och indragen marginal, detta för att klart skiljas från den löpande texten och från litteraturcitat):

> Med "källa" avses den som, enligt texten, står för ett meddelande (ej nyhetsbyråer). Denna variabel är i hög grad beroende av tidningens redigering och svarar ej alltid mot de ursprungliga uppgiftslämnarna (ett meddelande från någon av parterna i en konflikt kan ges formen av ett eget uttalande från tidningens sida). Självfallet förekommer även genuint egna påståenden (t.ex. i analyser och ledare). Variabeln kan emellertid säga något om vilka meddelanden tidningen ställer sig bakom och uppfattar som korrekta.
>
> Kategoriseringen är grov (officiella och icke-officiella källor, privatpersoner etc. förs till en och samma grupp om de tillhör samma "sida").
>
> 1: Israelsidan
> 2: Arabsidan (Egypten och Syrien)
> 3: Tidningen själv (redaktion eller korrespondent)
> 9: Annan, ospecificerad

Vid analysenheten "stycke" är markering av mer än en källa per analysenhet möjlig (se nedan, avsnitt V.2.2, "Stycket som analysenhet"); för sådana fall ges följande instruktioner:

> Den större flexibiliteten vid ostrukturerade stycken* ger bättre möjligheter till kodning av två källor, när detta

---

* dvs. styckena är ej indelade i kortare meningar, som analyseras var för sig.

förekommer.

Exempel:

1) Det råder ingen tvekan om att vi kommer att segra, sade Israels premiärminister Golda Meir i ett radiotal.

2) Israels försvarsminister Moshe Dayan är övertygad om seger.

3) Samma sak (att Israel ska segra) säger försvarsminister Moshe Dayan som dock medger att Egypten och Syrien haft framgångar i de inledande striderna.

Följande källor kodas:

Israelsidan

Tidningen själv

Det bör observeras att meddelandena får olika innehåll beroende på vilken källa som anges. Om Israelsidan anges som källa blir meddelandets innehåll att Israel skall segra; om tidningen själv är källa blir innehållet däremot att premiärministern framträder i radio resp. att försvarsministern är övertygad om seger eller medger framgångar för motsidan. Detta har också betydelse för kodningen av satstyp (se nedan).

Som synes kan denna typ av kodning ibland få en viss dubbeleffekt (den korta meningen i exempel 2 kodas med två källor).

Vid referat och återgivanden (som ej är direkta citat) och än mer vid tolkningar och bedömningar av någons avsikter, åsikter, ståndpunkter etc. kan källkodningen bli mer problematisk. Kriteriet på annan källa än tidningen själv måste vara om det refererade innehållet kan anses stå för den angivna källan eller snarare får tolkas som en tämligen osäker konstruktion från tidningens sida. I nedanstående exempel förekommer inte tidningen som källa, men resonemanget gäller självfallet även när mer än en utomstående källa anges:

4) President Sadat har tidigare uppgetts ha haft långt framskridna planer på att låta en elitstyrka tränga in i Sinai och hålla ett begränsat område tills en internationell storpolitisk aktion inletts för att lösa den sex år långa konflikten.

Källor: arabsidan resp. "Annan, ospec." ("uppgetts").

5) Den centrala punkten i Golda Meirs tal, menar politiska iakttagare, var att Israel under någon tid iakttagit truppkoncentrationer längs den syriska och egyptiska gränsen.

Källor: Israelsidan resp. "Annan, ospec." ("politiska iakttagare").

I följande exempel bör däremot endast tidningen själv, ej den egyptiska sidan, stå som källa (tolkning av tidningen):

6) Den egyptiska strategin går av allt att döma ut på att upprätta ett brohuvud och inte på att försöka återerövra hela halvön.

Källkategoriseringen är förenad med vissa problem. Om man finner den i instruktionerna medgivna dubbelkodningen (markering av mer än en källa per analysenhet) mindre tillfredsställande på grund

av att den inte tvingar till något ställningstagande i frågan vad som verkligen är meddelandets innebörd, måste man bestämma sig för en tolkning i någon riktning. Om det t.ex. rapporteras, att någon part har uttalat sig i en fråga, kan källan klassificeras antingen som vederbörande part - innehållet blir då vad som har sagts - eller som tidningen själv, varvid innehållet blir att den aktuella parten har uttalat sig i frågan.

Genom dubbelkodning kommer man alltför lättvindigt förbi svårigheten att avgöra vad det egentligen är tidningen vill rapportera, att någon har uttalat sig, vad vederbörande har sagt eller båda. Tyngden i det ovan återgivna exemplet 2, "Israels försvarsminister Moshe Dayan är övertygad om seger", kan ligga på två ställen: meddelandet kan antingen anföras t.ex. som stöd för tanken att Israel kommer att segra eller som en beskrivning av optimismen inom det ena lägret. Ofta måste det omgivande sammanhanget tas till hjälp vid bedömningar av detta slag.

Ett annat problem uppstår ur regeln att källa skall markeras på basen av mediets egna formuleringar snarare än efter vad man vet om meddelandets härstamning. Detta innebär att meddelanden, som i själva verket är partsuppgifter, kommer att kategoriseras som sådana endast om källan finns explicit angiven. I annat fall betraktas uppgifterna som härstammande från mediet självt. Genom alltför stor restriktivitet i förhållande till externa källor frånhänder man sig möjligheten att i maximal utsträckning få indikatorer på var sändarens sympatier ligger. Det är alltså en brist hos undersökningen att inte alla analyserade meddelanden förts tillbaka på en ursprungskälla. Skälen till att så inte har skett är dels de praktiska svårigheterna att fastställa källor, dels tanken att överensstämmelsen mellan olika bedömningar skulle bli större om endast formuleringsmässiga aspekter av innehållet beaktades - i annat fall hade man riskerat att behöva gissa sig till vissa uppgifters härstamning.

Om källa endast markeras i de fall där den är explicit angiven, kan detta medföra risker i validitetshänseende: det är fullt möjligt att mediet citerar eller refererar en källa, inte alls på grund av att man sympatiserar med denna utan kanske just av motsatt skäl - för att illustrera en ståndpunkt som man inte kan instämma i. I dessa fall är det också troligt att den källa man ogillar verkligen anges tydligt och alltså kommer med vid

klassificeringen. Här avspeglar källpreferenserna sändarens avståndstagande snarare än hans eller hennes sympatier. Mätningarna mister sin validitet. Den senare kan emellertid höjas genom att den här tillämpade metoden i princip ger möjlighet att skilja mellan sådana partsuppgifter, i vilka sändaren instämmer, och sådana man tar avstånd från (jfr nedan, avsnitt IV.3.5, "Intern och accepterad tendens").

Den restriktiva källkodningen innebär risk för låg validitet också i ett annat avseende: om sändaren grundar sina beskrivningar, analyser och referat på den ena sidans uppgifter utan att källan klart anges, bör ett sådant framställningssätt enligt min mening verkligen kunna betraktas som en följd av sändarens inställning till parterna. Här skulle man alltså helst vilja föra tillbaka varje uppgift på en primärkälla. På grund av regeln om inskränkning av källmarkering till sådana fall som framgår explicit av texten, mister man emellertid möjligheten att registrera utnyttjade men ej nämnda externa källor.

De här diskuterade komplikationerna leder till frågan: kan de frekvenser, med vilka olika källor förekommer i materialet, verkligen betraktas som valida avspeglingar av sändarens inställning till parterna? Trots vad som ovan sagts tror jag att så är fallet: det kan finnas en benägenhet hos massmedia att i större utsträckning citera och referera den sida man sympatiserar med, liksom att företrädesvis hämta sina uppgifter därifrån. Detta gäller enligt min mening även om det kan finnas andra skäl till sådana obalanser, t.ex. att den ena parten är den enda som ger någorlunda utförliga rapporter. Denna senare svårighet är dock i princip möjlig att komma till rätta med om man i enlighet med Westerståhls metod gör jämförelser mellan olika media, som för sin rapportering har att välja bland ungefär identiskt urvalsutbud från de primära informationskällorna.

Sambandet mellan källpreferenser och sändarinställning är inte totalt. Visserligen kan generellt sett en obalanserat stor andel referat och citat från ena parten tyda på en positiv inställning till denna part. Å andra sidan utesluter, som vi har sett, en sådan obalans inte att sändaren i själva verket sympatiserar med motsidan. Man får heller inte utgå från att källfrekvenserna skulle kunna motbevisa de i texten framlagda ställningstagandena, dvs. att en funnen obalans till förmån för part A skulle "be-

visa" att sändaren i själva verket tar A:s parti, trots att man säger sig sympatisera med B. Det är med andra ord inte särskilt märkvärdigt om källpreferenser och explicit sändarinställning skulle peka i motsatta riktningar.

I själva verket aktualiseras källvariabeln i två skilda sammanhang, som inte särskilts i detta arbete: en sak är frågan om vems uttalanden som citeras mest, en annan sak vilken part man oftast litar till för inhämtandet av uppgifter. Ingenting hindrar att mediet handlar på olika sätt i dessa sammanhang: inhämtar rapporter från den sida man betraktar som mest pålitlig, citerar den sida man sympatiserar med - eller möjligen den som man tar avstånd från. Även om det i praktiken ofta kan vara så att den favoriserade sidan får fungera som källa i båda sammanhangen, är detta inte något som man utan vidare får ta för givet. Därför skulle en optimal analys skilja mellan källor till allmänna uttalanden och källor till rapporter och faktauppgifter.

Ett annat problem hos källregistreringen, liksom hos all kategorisering av parter, är att dessa framstår som homogena, trots att de i verkligheten är differentierade. Så snart någon rapportör kan sättas i samband med den ena eller andra sidan har detta registrerats, oavsett om det rört sig om myndigheter, inofficiella källor eller civilpersoner. Genom att konfliktens båda parter uppfattas som enhetliga företeelser går möjligheten att undersöka sändarens inställning till olika grupperingar inom resp. part förlorad (jfr ovan s. 86-87, mångfasettering). Detta behöver å andra sidan inte vara någon större nackdel om mediets inställning är något så när odifferentierad, vilket jag i stort har funnit vara fallet. Man sympatiserar alltså med en part helt och hållet och tar lika kategoriskt avstånd från den andra.

I denna studie har ingen särskild registrering av nyhetsbyråer skett (jfr Westerståhl 1972, s. 63-64). Ett meddelande kan i själva verket både härröra från en bestämd part och samtidigt vara förmedlat till sändaren via en nyhetsbyrå; uppgifternas väg fram till mediet har alltså inte beaktats.

Källklassificeringen bör hållas isär från mätningar av hur stor del av ett innehåll som enbart handlar om respektive part. Vi skall nämligen strax exemplifiera, att mätningar av det senare slaget inte behöver ge några upplysningar om sändarinställning.

Jag tror alltså att inställningen tenderar att ta sig uttryck i ojämna källfrekvenser snarare än i ojämn rapportering, kvantitativt sett, om parterna över huvud: möjligheten finns alltid att sändaren haft för avsikt att ge en mängd negativa upplysningar om den icke favoriserade parten. Källvariabeln uppfattar jag också som mer relevant för eventuell opartiskhet i Hermeréns mening än enbart den kvantitativa utrymmestilldelningen: slagsida åt en parts version bör kunna innebära viss risk för att framställningen blir sakligt missvisande till denna parts förmån.

IV.3.2 Part

Nästa variabel mäter just vilken av parterna som mest frekvent förekommer i materialet. Parten skall alltså vara "identifior":

Uttrycket "identifior" är hämtat från Janis (1943, s. 431), vilken bygger på Morris' senare fullt utvecklade begreppsapparat (1946, s. 76-79). "Identifior" är den företeelse på vilken en bestämd hänsyftning görs; "characterizor" utsäger något om den företeelse till vilken refereras.

När en part förekommer som "identifior" betyder detta alltså endast att något utsägs om denna part. "Identifiors" skiljer sig från "characterizors" i att de senare framhåller ytterligare något om objektet, dvs. utöver själva identifieringen.

Instruktionerna beskriver partsvariabeln på nedanstående sätt. Antalet kategorier varierar något beroende på vilken analysenhet som för tillfället gäller.* När analysenheten är en mindre sats, kan endast konfliktens båda huvudparter komma i fråga - endast satser i vilka parterna förekom togs nämligen med i denna del av analysen. Vid analysenheten "stycke" anges också "ingen speciell part" (kategori 0), detta för att en tillämplig kategori skulle finnas även för stycken som inte behandlade någon part över huvud. Vid analysenheterna "hel artikel" och "stycke" förekommer dessutom parten "annan" (= 9), t.ex. FN, USA eller Sovjet (se mätinstruktioner och stansunderlag, Appendix 1).

> Med "part" avses den sida om vilken något utsägs av källan. Denna part är i princip identisk med subjektet i satsen. I

---

* De olika analysenheterna - hel artikel, stycke, mindre sats eller tema - beskrivs närmare i kapitel V, "Material och metoder".

analogi härmed uppfattas parten i uttryck av typen "Fem broar har förstörts" som den icke närmare angivne gärningsmannen. I satser med dubbelt subjekt (av typen "Parten X meddelar något om parten Y") kodas X som källa och Y som part.

1: Israelsidan
2: Arabsidan
(Till följd av bestämningen av sats är dessa de enda som kan förekomma.)

Exempel:	Källa	Part
Egyptisk framgång	3	2
Egypten uppger att man håller hela östra zonen vid Suezkanalen	2	2
Israel hävdar att Egypten och Syrien gemensamt inledde kriget	1	2

För hela stycken som analysenheter gäller följande instruktioner:

På grund av den större flexibiliteten vid detta slags kodning kan olika parter anges utan att förekomma som subjekt eller agerande i en enskild mening (detta gäller även för hel artikelnivå).

Exempel (parter: Israel och Egypten):

1) Det är inget tvivel om, säger utländska bedömare i Tel Aviv, att det kommer att kräva mycket massiva israeliska insatser för att åter kasta tillbaka egypterna över kanalen.

Part 0: Här kodas sådant innehåll som antingen avser båda parter utan att klart differentiera mellan dem eller inte kan hänföras till någon part över huvud taget.

Exempel:

2) Striderna inleddes strax efter middagstid på lördagen.

3) Uppgifterna om striderna är ännu förvirrande och de båda sidorna ger totalt motsägande rapporter om läget.

4) Nytt krig (rubrik)

5) Den tredje krigsdagen (rubrik)

Part 9: Hit förs andra länder och folk (d.v.s. utom Israel, Egypten och Syrien), men även instanser som FN och t.ex. "världsopinionen".

I instruktionerna har ursprungligen framhållits att parten skall förekomma som subjekt i satsen. En "identifior" kan emellertid framhävas genom olika slags grammatiska konstruktioner. Exempel:

Hittills har det i stort sett gått enligt israelernas planer.

Detta exempel är semantiskt ekvivalent med "Hittills har israelerna i stort sett kunnat fullfölja sina planer" el. dyl. Det förefaller inte rimligt att i kategoriseringshänseende göra åtskillnad mellan den ena och den andra formuleringen. Att endast

det formella subjektet skulle få vara "identifior" synes därför vara en alltför snäv regel, som också kan ha påverkat reliabiliteten negativt genom att bedömningarna kan ha vacklat i sådana fall, där subjektet är semantiskt och inte formellt.

En annan svårighet, som kan medföra att överensstämmelsen blir lägre, är att valet av part ibland blir beroende av valet av källa. Exempel:

Arabsidan tolkar FN-resolutionen som ett krav på att Israel skall lämna alla de områden som ockuperats i striderna 1967.

Om "tidningen själv" här markeras som källa, blir "arabsidan" part - tidningen säger något om hur den ena parten ser på FN-resolutionen. Om däremot "arabsidan" betraktas som källa, blir Israel "identifior" - arabsidan framhåller att Israel enligt resolutionen bör lämna de ockuperade områdena.

Ytterligare ett förhållande att nämna är att "identifiors" kan förekomma utan att anges med namn, t.ex. i konstruktioner med "de", "han", "hon" etc. "Identifiors" kan också vara underförstådda, t.ex. genom utelämnande av subjektet. Vem som åsyftas måste då avgöras med ledning av sammanhanget. Om man emellertid anser att det är viktigt att också innehåll av nämnda slag tas med i analysen, kan man inte basera identifieringen av parter på en i förväg uppgjord uttömmande namnlista, som kunde appliceras närmast syntaktiskt: det relevanta innehållet skulle då igenkännas i form av "black-marks-on-white". Ett annat slags urval, där det relevanta innehållet identifieras på semantisk grund och med hjälp av sammanhanget, förefaller betydligt mer meningsfullt, även om detta kan göra reliabiliteten lägre.* I instruktionerna för urval av temata om parter (se nedan, avsnitt V.2.3, "Temat som analysenhet") har tänkbara benämningar på parterna visserligen exemplifierats någorlunda utförligt, men listan är inte avsedd att ge fullständiga kriterier för urvalet.

Partsvariabelns validitet som avslöjare av sändarens inställning kan diskuteras. Det är inte säkert att kvantitativ favorisering

---

* Geller, Kaplan och Lasswell (1942 b) fann att kategorisering enligt allmänt hållna regler gav signifikant sämre reliabilitet än när varje medlem av resp. kategori specificerades exakt. (Denna slutsats återges här efter Holsti 1969, s. 136-137, då ursprungstexten ej kunnat erhållas.)

– i form av utrymmestilldelning – av en part är ett tecken på sändarsympatier. Häri tycks den nu diskuterade variabeln skilja sig från källvariabeln. Partsregistreringen utförs i detta arbete främst för att lägga ytterligare evidens till det redan kända faktum att utrymme och sändarinställning inte behöver vara positivt korrelerade:

Lazarsfeld, Berelson och Gaudet (1968) fann i en undersökning av valkampanjmaterial från press och radio att tilldelat utrymme inte behöver stå i positivt samband med sympatier (1968, s. 117):

The campaign material in press and radio favored Willkie slightly more than 2-to-1, but it centered on Roosevelt 3-to-2. Thus partisanship and focus are far from identical.

Vid mindre analysenheter kan partsvariabeln fylla en funktion genom att en bestämd part då kan kopplas till källa och satstyp i enskilda fall (se nedan, avsnitt V.2.3, "Temat som analysenhet"). Vidare kan kvantitativ obalans mellan parter innebära att framställningen från mottagarnas perspektiv blir missvisande genom att huvudsakligen endast en part uppmärksammas.

IV.3.3 Typ av sats

Tidigare har beskrivits tre satstyper: 1) icke-interpreterande beskrivningar (oproblematiskt verifierbara), 2) interpreterande beskrivningar och förklaringar (problematiskt verifierbara), 3) satser utan sanningsvärde, vilka också kallas "retoriska": värderingar, frågor, utrop etc.

Satstyp beskrivs i instruktionerna på nedanstående sätt. Definitionerna är här preliminära i förhållande till den mer djupgående begreppsanalys som företagits i kapitel III. Överensstämmelsen mellan detta kapitels interpreterande påståenden och instruktionernas problematiska är därför inte total (mycket svårverifierbara icke-interpreterande meddelanden har i instruktionerna förts till den problematiska gruppen).

> Avsikten med denna variabel är att skilja sådant innehåll, som är diskutabelt p.g.a. osäkerhet, olika tolkningsmöjligheter, svårighet att verifiera etc. från sådana påståenden, som visserligen kan vara falska men om vilkas innebörd knappast delade meningar kan råda (d.v.s. om vilka empiriska förhållanden som skulle verifiera resp. falsifiera dem) och vilka i praktiken skulle kunna prövas någorlunda lätt.

I satser som anger att någon uttalar sig om något kodas påståendetyp med ledning av innehållet i själva uttalandet. Exempel:

Kairos radio uppgav att elva israeliska plan hade skjutits ned innan mörkret föll (påståendets innehåll är alltså att elva plan skjutits ned).

Typen av påstående (påstående = sats med sanningsvärde) är beroende av flera dimensioner, av vilka följande fyra aktualiseras här:

1. Status av oproblematiskt eller problematiskt påstående.
2. Praktisk prövbarhet.
3. Status av säkert eller osäkert faktum.
4. Tempus.

1. Oproblematiskt-problematiskt påstående

Ett oproblematiskt påstående utsäger något om ett faktiskt förhållande, där alla parter rimligen borde kunna vara överens om huruvida påståendet är sant eller inte. Olika inställningar eller tolkningsmöjligheter påverkar inte påståendets innebörd.

Exempel:

1) Striderna inleddes strax efter middagstid på lördagen.

2) Båda sidor har satt in flyg, tungt artilleri, stridsvagnar och flottenheter.

3) Egyptiska kommandotrupper har gått över Suezkanalen och Arabrepublikernas federationsflagga vajar för första gången i Sinai.

Ett problematiskt påstående innebär någon form av tolkning av verkligheten. Ett kriterium på att ett påstående är problematiskt är att olika parter kan tänkas vara oense om huruvida påståendet är sant eller falskt, trots att de är överens om de fakta, på vilka påståendet baseras. Detta är alltså i viss mån vagt eller mångtydigt. Det saknar dock ej sanningsvärde, d.v.s. det kan - efter vissa preciseringar - i princip visas vara sant eller falskt.

Exempel:

4) Pendeln svänger nu sakta till Israels förmån.

5) Kriget förefaller nu ha utvecklats till en kapplöpning med tiden.

2. Praktisk prövbarhet

Både oproblematiska och problematiska påståenden kan vara lätta eller svåra att pröva i praktiken. En svårighet ligger i att företa de nödvändiga preciseringarna av problematiska påståenden. Det är dock inte denna svårighet som avses här utan de rent praktiska svårigheterna vid själva prövningen.

Exempel:

6) Vidare måste Israel vara angeläget att så snart som möjligt ...

Även om detta påstående uppfattas som oproblematiskt (vilket

jag är benägen till)*, måste det vara svårare, rent praktiskt, att pröva än exempelvis ett påstående om att en bro rivits. Prövningen skulle kunna nödvändiggöra intervjuer med personer i ledande ställning. Sådana intervjuer skulle kunna medföra svårigheter vid bedömningen av svarens innebörd och sanningshalt.

3. Säkert-osäkert faktum

Både oproblematiska och problematiska påståenden kan framställas som odiskutabla utsagor om faktiska förhållanden och som osäkra påståenden, d.v.s. som något man antar, sluter sig till eller i varje fall inte är helt säker på.

Exempel på ett oproblematiskt påstående med status av osäkert faktum:

7) Allt tyder på att båda sidor det senaste dygnet successivt mobiliserat allt större enheter längs stilleståndslinjerna ("allt tyder på" uppfattas som uttryck för en viss, ehuru mycket måttlig, osäkerhet).

4. Tempus

Påståenden hänförande sig till närvarande eller förfluten tid kan i princip prövas vid den tidpunkt då de framställs och bör därför skiljas från påståenden om framtiden, som inte kan prövas förrän vid en senare tidpunkt.

Exempel:

8) Dayan sade att man räknade med att skicka förstärkningar till Sinai under natten till söndagen (närvarande tid, man räknar nu med ...).

9) Israel: Vi skall segra (kommande tid).

Utöver påståenden (med sanningsvärde) förekommer satser utan sanningsvärde, vilka kategoriseras separat (t.ex. utrop, retoriska satser, frågor, uttryck för värderingar, för gillande eller ogillande). Dessa satser anses inte kunna vara sanna eller falska.

Exempel:

10) Snabb seger nu?

11) Båda parter har fel.

Koder:

1: Oproblematiskt påstående, som är relativt lätt att pröva och som framställs som ett säkert faktum och gäller närvarande eller förfluten tid. (Konjunktion av fyra delkomponenter, d.v.s. samtliga delkomponenter skall gälla.) Graden av säkerhet, med vilken ett påstående framställs, måste ibland bedömas med ledning av sammanhanget (ev. hela artikeln).

2: Problematiskt påstående och/eller påstående som är svårt

---

* Påståendet i exempel 6 har alltså i instruktionerna uppfattats som oproblematiskt, trots att det enligt diskussionen i kapitel III borde vara problematiskt (interpreterande).

att pröva och/eller osäkert och/eller avseende tillkommande tid (disjunktion av fyra delkomponenter, d.v.s. minst en delkomponent skall gälla).*

3: Sats utan sanningsvärde.**

9: Ej klassificerbar sats (vid svåra avgöranden).***

Det bör observeras att typ av sats ibland måste dubbelkodas vid dubbla källor. I exemplet "Det råder ingen tvekan om att vi kommer att segra, sade Israels premiärminister Golda Meir i ett radiotal" blir uttalandet att Israel skall segra en sats av typ 2, medan däremot uppgiften om premiärministerns radiotal blir en sats av typ 1. Jfr även exemplet "Den centrala punkten i Golda Meirs tal, menar politiska iakttagare, var att Israel under någon tid iakttagit truppkoncentrationer längs den syriska och egyptiska gränsen" ("Den centrala punkten i Golda Meirs tal var ..." = typ 2; "Israel har iakttagit truppkoncentrationer längs den syriska och egyptiska gränsen" = typ 1).

Satstypen har relevans för partsbehandling och sändarinställning främst vid analys av mindre innehållsenheter, för vilka tendens, part och satstyp kan kopplas samman. Det kan vara så att det som gynnar en sida - A - till övervägande delen består av problematiska påståenden, medan det som gynnar motsidan - B - är av oproblematiskt slag. Detta kan tolkas så att tidningen i sina interpretationer försöker vrida opinionen till A:s förmån, trots att verkligheten - och faktarapporteringen - gynnar B. Framställningssättet är ett uttryck för sändarinställning, samtidigt som man kan säga att framställningen dessutom är partisk i Hermeréns bemärkelse. Materialet bör alltså om möjligt klassificeras efter både part och tendensriktning på ett sådant sätt att dessa kan kopplas till satstyp.

Om man vidare analyserar samtliga förekomster av källa, part och satstyp i mindre innehållsenheter, kan sändarinställning studeras på ett fördjupat sätt. Vid kombination av de tre angivna variablerna kan man tänkas finna differentierande mönster. Detta är en ny aspekt av sändarinställning. Är det så att tidningen systematiskt lägger värderingar och problematiskt verifierbara meddelanden i munnen på den part man tar avstånd från, medan motparten får tillhandahålla alla handfasta fakta? Eller formu-

---

* Hela denna grupp benämns i fortsättningen "problematiska".

** Hela denna grupp benämns i fortsättningen även "retoriska".

*** Denna kategori har aldrig tillämpats vid de empiriska mätningarna.

lerar man sig olika allt efter vilken part som är "identifior"? Kan detta tänkas ha någon speciell innebörd i ljuset av tidningens synsätt och inställning? Dessa frågor blir i sin allmänna form mycket tentativa; funna samband kan interpreteras på olika sätt.

Exempel:

a. Det råder ingen tvekan om att vi kommer att segra, sade Israels premiärminister Golda Meir i ett radiotal.

b. Egypten uppger att man håller hela östra zonen vid Suezkanalen.

Om den ena sidans uppgifter till största delen är av typ a, dvs. framtidsutsikter eller på annat sätt problematiskt verifierbara påståenden, medan den andra sidans uppgifter är oproblematiska (som b), kan detta tolkas på olika sätt:

1. Sändaren sympatiserar med den sida som tillhandahåller problematiskt verifierbara påståenden (man försöker uppväga ogynnsamma fakta med uttalanden som tyder på segervisshet etc.).

2. Sändaren sympatiserar med den sida som tillhandahåller oproblematiskt verifierbara påståenden (genom att sändaren låter entydiga faktauppgifter härstamma från denna part, framstår parten i fråga som trovärdig och välunderrättad).

Det sagda visar, att samband mellan källa, part och satstyp är utomordentligt svårtolkade.

Man kan också fråga vad satstypen egentligen mäter. Är det så säkert att det verkligen handlar om sändarinställning? Å ena sidan kan man hävda, att funna diskrepanser kan vara indicier på en bestämd attityd och därmed också på att framställningen möjligen är missvisande i Hermeréns mening (interpretationerna snedvridna etc.). Å andra sidan är det tänkbart att skiljaktigheterna tvärtom är uttryck för ett försök från sändarens sida att vara rättvisande: det kan vara så att de för en part skenbart gynnsamma fakta i ljuset av en korrekt förklaring övergår till att i stället missgynna parten i fråga. Olika mönster i fördelningar och kombinationer av källa, part, satstyp och tendens kanske därför i första hand bör betraktas som uttryck för att det finns särskilda orsaker till att framställningen fått den speciella formen, bland vilka en önskan hos

sändaren att gynna den ena parten kan vara en, men inte den enda.

När man kommer till större analysenheter (hel artikel och stycke), där satstyp inte kan sättas samman med källa och part i enskilda fall, mister variabeln mycket av sin eventuella användbarhet. Mätningarna kan då i stället syfta till att pröva huruvida distinktionerna över huvud är gripbara och huruvida olika artikeltyper (rapporterande, analyserande) kan skiljas ut med deras hjälp.

Det skall slutligen framhållas, att satser som uttrycker värderingar inte har samma teoretiska status som t.ex. frågor. Båda saknar sanningsvärde, de förra i logisk bemärkelse, de senare ofta endast på grund av att de råkat formuleras som frågor i stället för som påståenden, vilket är något annat. Det kan då synas olämpligt att hänföra båda till samma kategori. Praktiskt saknar detta dock större betydelse, då det har visat sig att antalet retoriska satser är få i materialet. Den dominerande delen består av problematiskt eller oproblematiskt verifierbara påståenden.

IV.3.4 Tendens

Med "tendens" avses sådant innehåll som talar till någon parts fördel eller nackdel eller som uttrycker gillande eller ogillande av part. Tendensen är alltså en form av "characterizor" (jfr ovan s. 104).

Tendensmätning kan tillgå så att man beräknar frekvensen av positiva respektive negativa meddelanden, fördelningen av olika slag av icke-neutrala uttryck etc. Man kan också bedöma tendensen i relation till en förväntad effekt: mottagarnas attityder kan påverkas i positiv eller negativ riktning.

Hadenius och Weibull skriver om tendensmätning (1972, s. 59, 60):

Här använder man sig av s.k. tendenskategorier (valenskodning). Detta innebär att analysvariabeln skall bedömas som t.ex. positiv eller negativ i förhållande till sändare eller mottagare.

- - -

Tendensmätningen baserar sig på ett visst påstående om en part eller ett sakförhållande, vilket innehåller ett ställnings-

tagande. Man noterar t.ex. för vilken part noteringen är positiv eller negativ eller om påståendet innehåller ett ställningstagande i någon sakfråga.

Ett flertal olika klassificeringar av grunder för tendensmätning, s.k. "standards" eller "values", förekommer i litteraturen. Det är vanligt att man baserar sådana mätningar på dimensioner av något av de följande fyra slagen: värdering, moralisk status, makt eller styrka samt aktivitet (eller synonymer till dessa termer). Tendensen bedöms alltså som positiv eller negativ i förhållande till exempelvis en moralisk måttstock osv. Nedan följer några exemplifieringar av "standards".

Lasswell och Kaplan skiljer mellan "welfare values" och "deference values" (1950, s. 55, 56):

Welfare values: well-being, wealth, skill, enlightenment.
Deference values: power, respect, rectitude, affection.

Parsons, Shils och Olds (1952, s. 57) skiljer mellan "complexes of qualities" och "complexes of performances", vilket innebär att objekten bedöms efter vad de är, t.ex. moraliskt, resp. efter vad de uträttar, t.ex. aktivitet.*

Osgood, Suci och Tannenbaum (1957, s. 36-38) har utvecklat dimensionerna "evaluative", "potency" och "activity", dimensioner som enligt Holsti ofta har befunnits vara "primary in cognition irrespective of culture" (1969, s. 167). Osgood beskriver de tre dimensionerna på följande sätt (1962, s. 11-12):

An evaluative factor, which we identify as the attitudinal component of meaning, is characterized by scales like good-bad, pleasant-unpleasant, and positive-negative; what we call a potency factor, orthogonal to evaluation, is characterized by scales like strong-weak, heavy-light, and hard-soft; what we call the activity factor, independent of both evaluation and potency, is characterized by scales like fast-slow, active-passive, and excitable-calm.

Osgoods beskrivning är intressant ur följande två synvinklar:

För det första innefattas i attitydfaktorn både gillande-ogillande (pleasant-unpleasant) och moraliska aspekter (good-bad). Det kommer i den egna analysen att visa sig, att det verkligen kan vara svårt att skilja dessa två bedömningsgrunder från varandra: gillande-ogillande uttrycks ofta just genom påståenden med

---

* Beteckningarna återges här efter Holsti (1969, s. 165), då ursprungstexten ej kunnat erhållas.

moralisk relevans.

För det andra skiljer Osgood mellan styrka och aktivitet och har funnit att dessa är oberoende av varandra. Även i det egna materialet kunde en särskild aktivitetsaspekt upptäckas utan att ha tagits upp i instruktionerna.

Jag kommer här att arbeta med tre olika grunder för tendensklassificering: en "moralisk" dimension (till vilken räknas krigförande parters behandling av civilbefolkningen), en "prestationsdimension" (framför allt militära fram- och motgångar) samt en "identifieringsdimension" (sympatier och antipatier, dvs. vilken sida mediet identifierar sig med).

Kaplan och Goldsen (1949) har beskrivit dessa dimensioner på följande sätt, som trots att det i någon mån avviker från mina egna definitioner ändå fångar de väsentliga innebörderna (1949, s. 84):

The categories of standard most frequently used are "strength-weakness" and "morality-immorality." "Strength-weakness" includes any property characterizing a referent with respect to its military, economic, diplomatic or ideological power - e.g., its army is winning or losing; its production is increasing or decreasing; it is gaining or losing allies; its policies are being supported or attacked. "Morality-immorality" characterizations are those which indicate the referent's conformity or nonconformity to norms of morality - e.g., the breaking or keeping of promises; heroism or cowardice; patriotism or treason. The categories of direction - "favorable" and "unfavorable," in their ordinary sense, may be used either separately or in conjunction with the above or other categories of standard.

Som framgår av citatet skiljer Kaplan och Goldsen, till skillnad mot Osgood, mellan "morality-immorality" och "direction" (hos Osgood = "evaluative factor", se ovan s. 113).

Rapporter av typen "its policies are being supported or attacked" kan uppfattas som hemmahörande under identifieringsdimensionen, eftersom de handlar om ställningstaganden till förmån för den aktuella parten (detta synsätt avviker från det av Kaplan och Goldsen beskrivna, enligt vilket exemplet förs till "strength-weakness" i stället för till "favorable-unfavorable"). Vidare kunde "heroism or cowardice" föras till "strength"-dimensionen i stället för till "morality", eftersom stridsmoral är en faktor av betydelse för militära framgångar.

Nedan återges de avsnitt av mätinstruktionerna, i vilka de tre

tendensformerna beskrivs.

Med "tendens" avses det positiva eller negativa ljus i vilket en part framställs i texten.

0: ingen tendens
1: positiv för Israelsidan
2: negativ för arabsidan
3: positiv för arabsidan
4: negativ för Israelsidan

a. Moral

Som relevanta räknas alla påståenden som kan tänkas påverka den moraliska bedömningen av någon parts agerande i konflikten (oavsett hur denna part rent politiskt skall bedömas). Här avsedda påståenden gäller sådant som överraskningsanfall, konventionsstridig behandling av krigsfångar, angrepp mot civila mål etc.

Exempel:

1) De använde den judiska helgen Jom Kippur för ett överraskningsanfall, men vi kände till deras planer och var beredda, säger israelerna.

b. Prestation

Detta slags tendens hänför sig till motgångar och framgångar, överlägsenhet och underlägsenhet i själva kriget. Hit hör t.ex. uppgifter om att någon part drivits tillbaka, att flygplan skjutits ned, att materiel förlorats etc. Som relevanta för prestationstendens betraktas också uppgifter om överlägsenhet/underlägsenhet i utrustning och stridsmoral.

Exempel (relevanta tendenser understrukna):

2) Det israeliska flyget har varit i aktion oavbrutet hela dagen. Man har bombarderat de syriska militära målen ända framme vid Damaskus förorter.

3) Israeliska plan fortsatte under natten att bomba mål inne i Egypten och Syrien.

Påståenden om att angrepp skett mot bestämda mål medtas ej, om ingen uppgift finns om utgången (skillnaden mellan denna typ av påståenden och exemplet ovan är dock formellt hårfin och reellt måhända ingen).

Påståenden om kommande eller väntade framgångar räknas ej (kodas 0).

c. Identifiering

Detta slags tendens innebär att skribenten eller den citerade källan identifierar sig med eller tar avstånd från någon part i konflikten. Detta kan ske explicit i uttalanden med innebörden "Parten X har fel i konflikten" eller genom att man framhåller något negativt hos den ena parten, exempelvis bristande vilja till fred eller förhandlingar. Identifieringen avser främst ett politiskt ställningstagande, varför påståenden om negativa eller positiva handlingar och egenskaper bör hänföra sig till den politiska bedömningen. Bristande förhandlingsvilja betraktas alltså här som politiskt snarare än moraliskt relevant (jfr ovan under "Moral"). Implicit

identifiering kan också ta sig uttryck i ett ordval, som avslöjar talarens perspektiv.

Exempel (underförstådd identifiering):

4) Israel släpper inte de arabiska områden som erövrades i junikriget 1967. Inte ens i utbyte mot fred.

5) De diplomatiska vägarna för Egypten, Syrien och Jordanien att återta sina förlorade områden tycks ha stängts definitivt detta år.

Exempel (ordval):

6) Det är Dayans annekteringspolitik som nu i praktiken fastslagits som Israels linje.

Som framgår av citatet av Kaplan och Goldsen (se ovan s. 114) är dimensionerna moral, prestation och identifiering inte nya. Skälen till att jag trots detta har tagit med dem i den egna studien är följande:

1. Samma meddelande kan få olika förtecken (positivt eller negativt) beroende på vilken tendenstyp som avses. Detta förhållande, som strax skall exemplifieras, ger goda illustrationer till hur ett meddelandes semantiska innehåll och dess funktion kan peka i olika riktningar.

2. Det kan vara av praktiskt och teoretiskt intresse att försöka visa hur dessa olika tendenser verkligen interpreteras i ett givet material. Vad händer alltså i praktiken, när undersökaren konfronteras med konkreta fall, som skall passas in i de olika kategorierna, och vilka teoretiska slutsatser kan dras härav med avseende på tendenstypernas relevans och användbarhet?

3. Genom att de tre typerna hålls åtskilda kan identifieringstendens jämföras med var och en av de övriga, vilket kan avslöja hur mediets inställning eventuellt kan ha påverkat dess rapportering i moraliskt resp. framgångs/motgångshänseende.

4. Ytterligare fördjupning och diskussion, bl.a. av funktioner, krävs för att den moraliska dimensionen skall kunna särskiljas från identifieringen. Utredningar av detta slag kan vara teoretiskt värdefulla.

5. En ny distinktion införs genom att man skiljer mellan "intern" och "accepterad" tendens (se nedan, avsnitt IV.3.5, "Intern och accepterad tendens"). Detta ger möjlighet att beskriva

relationer mellan intern och accepterad tendens inom var och en av de tre tendenstyperna. Dessa jämförelser fördjupar bilden av innehållet, en bild som också nyanseras av att de tre dimensionerna hålls isär.

Sammanställningen i figur 10 över exempel från Westerståhls Vietnamstudie (1972, s. 61) åskådliggör de olika tendenstypernas innebörder och visar hur samma meddelande kan ha tendenser med motsatta förtecken (jfr punkt 1 ovan). Genom att Westerståhl inte skiljer mellan olika tendensformer förloras möjligheten till detta slags jämförelse.

Figur 10. Exempel på differentiering av tendenser efter riktning och typ

Exempel	Tendens enl. Westerståhl	Tendens enligt förcliggande framställning		
		Moral	Prest.	Ident.
1. Frigivning av fångar	Pos	Pos		Pos
2. Mord på civilbefolkningen	Neg	Neg	Pos	Neg
3. God stridsmoral	Pos	Neg	Pos	Pos/neg
4. Lyckad taktisk manöver	Pos	Neg	Pos	Pos/neg
5. Misslyckad taktisk manöver	Neg	Neg	Neg	Neg
6. Stöd från civilbefolkningen	Pos	Pos		Pos

Exempel 1 har en moraliskt positiv innebörd. Därmed tycks det också ha en positiv funktion: genom själva faktum att det över huvud taget rapporteras kan det ses som ett uttryck för sändarens positiva inställning. När det gäller moraliskt relevanta tendenser är det svårt att föreställa sig att sådana meddelanden någonsin skulle kunna ha en funktion, som vore motsatt det semantiska innehållet, dvs. att ett moraliskt positivt meddelande skulle kunna uttrycka en negativ sändarinställning eller tvärtom. Exempel 2, "mord på civilbefolkningen", kan däremot ha en (latent) positiv prestationsinnebörd - antydan om militära framgångar - men knappast annat än en negativ funktion, hänförlig till identifieringstendensen: det uttrycker en negativ sändarinställning, ett avståndstagande.

Exempel 3, "god stridsmoral", uppvisar en positiv prestationstendens - man "slåss bra". Men latent kan meddelandet antyda moraliskt negativa brutaliteter eller att sändaren tar avstånd från parter som går till väpnad konflikt (negativ identifiering - ironi). Identifieringstendensen kan emellertid också tänkas bli positiv - god stridsmoral skulle då representera något som sändaren uppskattar.

Samma resonemang är tillämpligt på exempel 4, "lyckad taktisk manöver". Att handla taktiskt kan ses som moraliskt klandervärt, samtidigt som manövern i prestationshänseende har varit positiv. Identifieringen blir positiv eller negativ beroende på vilken tendenstyp som legat till grund för ställningstagandet. En misslyckad taktisk manöver illustrerar på analogt sätt något både moraliskt och prestationsmässigt negativt: till följd av denna dubbla negativa innebörd blir identifieringen entydigt negativ. Slutligen kan "stöd från civilbefolkningen" (exempel 6) latent hänsyfta på moraliskt positiva handlingar och därmed också uttrycka en positiv identifiering.

Det sagda visar att tendensriktning inte är något entydigt. Dels kan olika riktningar (positiv-negativ) påvisas hos ett och samma meddelande, dels kan dessa skiftande riktningar bestämma meddelandenas latenta funktioner, dvs. vilka sändarinställningar eller identifieringar de uttrycker. Genom att inte särskilja identifiering från övriga tendenser får man sämre möjligheter att skilja ut ironier, som kan ha en innebörd rakt motsatt det semantiska innehållets. Om man arbetar med tre tendenstyper får man vidare tillfälle att iaktta på vilka grunder - moraliska eller prestationsmässiga - en identifiering sker. Här förefaller det som om den förra tendensen uppvisade ett starkare samband med identifieringen än den senare: dels så att identifiering sannolikt oftare föreligger tillsammans med moraliskt relevanta meddelanden, dels så att moralisk och identifieringstendens går i samma riktning (ett meddelande om t.ex. militär underlägsenhet kan däremot tänkas framfört just till stöd för den part det avser; i ett sådant fall pekar prestations- och identifieringstendenserna i motsatta riktningar).

Med tanke på alla dessa komplikationer kan frågan ställas om man verkligen är berättigad att dra några som helst slutsatser om tendensriktning hos olika meddelanden. En viss vägledning

kan enligt min uppfattning erhållas genom kännedom om sändarens inställning till parten i fråga: det är t.ex. rimligt att tänka sig att "god stridsmoral" uttrycker en positiv sändarinställning såvida mediet sympatiserar med parten, i motsatt fall en negativ.* Man kan säga att man här i en viss bemärkelse tar kontexten till hjälp. På motsvarande sätt erbjuder det omgivande textsammanhang, i vilket ett meddelande ingår, en kontextuell vägledning.

Frågan om tendensvariablernas validitet sammanhänger i själva verket med frågan om ett meddelande skall betraktas som föreställande ("representational") eller instrumentellt, dvs. som en funktion (jfr ovan s. 28-34). Om man med andra ord ser till det semantiska innehållet enbart, är det kanske ganska lätt att nå fram till en entydig klassificering av positiva och negativa tendenser. Skall innehållet däremot bedömas efter vad det har betytt för sändaren, vad sändaren vill uttrycka eller ofrivilligt uttrycker, blir tolkningsproblemen mycket mer komplicerade. Kärnfrågan i hela denna problematik gäller hur det är mest rimligt att uppfatta olika slag av medieinnehåll: som föreställande eller som instrumentella.

I detta arbete kommer tendensernas skiftande intensiteter inte att differentieras. Jag har med andra ord inte gått in för att

---

* Nedanstående arbeten kan sägas påvisa en motsvarighet på mottagarsidan till det i huvudtexten behandlade fenomenet: liksom sändarens inställning kan determinera den innebörd ett meddelande har för honom eller henne, kan en given mottagarattityd påverka det sätt på vilket ett meddelandes innehåll uppfattas:

Hyman och Sheatsley (1947, s. 419-421) har framhållit den på förhand givna attitydens betydelse för informationseffekter.

Holsti (1967) har i en studie över Dulles' offentliga uttalanden om Sovjetunionens politik 1953-59 visat hur en grundlagd attityd hos mottagaren kan påverka interpretationen av i och för sig positiva handlingar från motpartens sida, så att dessa tillskrivs negativa snarare än positiva orsaker. Holsti skriver (1967, s. 57):

1. Perceptions of decreasing Soviet hostility resulted in no significant change in the general evaluation of the Soviet Union.
2. Perceptions of decreasing Soviet hostility resulted in assessments of decreasing success in Soviet foreign policy.
3. Perceptions of decreasing Soviet hostility resulted in assessments of decreasing Soviet capabilities.

försöka avgöra hur "tungt" eller "betydelsefullt" ett meddelande är i förhållande till ett annat. Intensitetsfrågorna hör inte till arbetets väsentliga syfte, varför de inte kommer att beröras här.

IV.3.5 Intern och accepterad tendens

Ett meddelande med en bestämd tendens måste inte nödvändigtvis uttrycka någon tendens som sändaren själv är beredd att stå för. Med andra ord: den tendens jag kallar intern och som uttrycker meddelandets egenvärde kan antingen överensstämma eller inte överensstämma med sändarens uppfattning och i det senare fallet modifieras av sändarens egen kommentar. Den accepterade tendensen är i denna studie identisk med den som ligger i linje med sändarens uppfattning eller inställning, uttryckt genom reservationer eller nyanseringar. Om det t.ex. meddelas, att en sida anser sig ha haft framgångar eller tillfogat motståndaren en förlust, men journalisten-reportern i nästa mening framhåller att dessa uppgifter inte förtjänar tilltro, har man en accepterad tendens som avviker från den ursprungliga, interna prestationstendensen. Denna positiva interna tendens, som kan fastställas utan hänsyn till eventuella modifieringar i kontexten. "krymper" eller neutraliseras genom de tillagda kommentarerna. En likartad neutralisering kan åstadkommas med hjälp av det uttryckssätt och det ordval sändaren använder. Om däremot invändningar från sändarens sida saknas, bör man kunna dra slutsatsen att denne accepterar den interna tendensen i dess ursprungliga form.

Instruktionerna för kategorisering av intern och accepterad tendens lyder som följer (i instruktioner och stansunderlag står beteckningen "kontextuell tendens" för "accepterad tendens"; den ursprungliga termen ändrades på grund av att accepterad tendens inte täcker vad som vanligen avses med kontextualitet):

a. Intern

Intern tendens hänför sig till innehållet som sådant utan hänsyn till dettas sammanhang i texten eller till vem som framlägger ett påstående.

Exempel:

1) De använde den judiska helgen Jom Kippur för ett överraskningsanfall, men vi kände till deras planer och var beredda, säger israelerna.

Detta yttrande,uppvisar internt en negativ moralisk tendens i förhållande till Egypten och Syrien. Kontextuellt blir tendensen 0, vilket framgår av resonemanget nedan. Intern tendens kan vara manifest-explicit, d.v.s. klart utsagd i ord, eller latent-implicit, d.v.s. underförstådd eller uttryckt genom ordval och sammanhang.

b. Kontextuell

Den kontextuella tendensen innebär en modifiering av den interna tendensen med hänsyn till det sammanhang i vilket denna förekommer. I exemplet ovan ("De använde den judiska helgen ...") neutraliseras den interna tendensen av att det (manifest) framgår av artikeln i övrigt att tidningen inte har tagit ställning till yttrandets sanningshalt. Vidare framgår av det manifesta innehållet att tidningen själv inte är källa. Kontextuell tendens kan alltså definieras som intern tendens neutraliserad av vad som kan tydas som tidningens egen ståndpunkt eller inställning. Om någon sådan neutraliserande kontext inte föreligger, överförs den interna tendensen i oförändrat skick och uppfattas då som överensstämmande med tidningens eget synsätt.

Kontextuell tendens bedöms, om så behövs, med ledning av hela artikeln. Den kan liksom intern tendens vara manifest eller latent.

Exempel:

2) Egypten och Syrien hävdar att de sammanlagt har skjutit ned hundra plan i de första två dagarnas strider. Uppgifterna betvivlas dock av militära bedömare.

I detta exempel neutraliseras prestationstendensen (negativ för Israelsidan) av att uppgifterna framställs som osäkra. Att tidningen här hänvisar till de militära bedömarna kan uppfattas som uttryck för visst(latent) tvivel från tidningens sida.

Att ett påstående har en annan källa än tidningen själv innebär inte att dess interna tendens automatiskt neutraliseras:

3) Natten till söndagen uppgav sig Israel ha sänkt fyra syriska robotbestyckade örlogsfartyg och en torpedbåt utanför den syriska kusten. Samtidigt hade enligt Israel egyptiska kommandotrupper landsatts bakom de israeliska linjerna i Sinai.

Detta exempel ger ingen anledning att anta att uppgifterna betvivlas av tidningen, i synnerhet som källan i den andra meningen ej är identisk med parten.

Den accepterade tendensen betraktas i detta arbete som en i grunden teoretiskt kvalitativ variabel: dess egenskap av indikator på sändarens inställning uppfattar jag som i stort sett oberoende av frekvens, även om dess tyngd kan påverkas i positiv riktning av stigande frekvenser. Det handlar om att misstro den ena partens uppgifter, förringa positiva meddelanden om den ena parten, okritiskt acceptera positiva rapporter om den andra etc.

Exempel:

De första krigsrapporterna talar om betydande och överraskande egyptiska och syriska framgångar. Det hör dock till Israels vana att i ett sådant här skede undvika allt som kan leda till överdriven optimism. Det är alltså möjligt att de egyptisk-syriska framgångarna är mera skenbara än de första rapporterna ger vid handen.

I detta exempel framgår den accepterade tendensen av att de egyptiska och syriska framgångarna beskrivs som mindre än vad krigsrapporterna uppger. Den ursprungliga plus-tendensen (prestationsdimensionen) förvandlas till en nolltendens eller blir i varje fall betydligt blygsammare. Tidningen har alltså fått tillgång till uppgifter, som är positiva för Syrien och Egypten och som man också publicerar. Men de publiceras med tillägget att framgångarna möjligen inte är så stora: den ena sidan kanske kommer med överdrifter, den andra är klok nog att tiga innan man vet mer om hur kriget kommer att förlöpa. Som jag ser det, avslöjar detta exempel i blixtebelysning skribentens uppfattning om parterna: det kan visserligen vara sant att de arabiska framgångarna är skenbara och att Israel har för vana att uttala sig försiktigt - men skulle författaren ha skrivit så om han inte sympatiserade med Israel?

Om den accepterade tendensen uppvisar en bestämd riktning, kan häri ligga en - möjligen också missvisande - vridning till förmån för någon av parterna, en vridning som kan vara betingad av sändarens inställning och som kanske aldrig kommer att upptäckas om man nöjer sig med att beräkna frekvenser av interna tendenskategorier enbart. Om den ena sidan av någon anledning står för alla inkommande uppgifter ger analysen av accepterad tendens vidare möjlighet att pröva om mediet genom modifierande kommentarer balanserat eller avstått från att balansera detta.

Förhållandet mellan de båda tendensformerna markeras vid mätningarna så att den interna tendensen först kategoriseras som positiv eller negativ. Den accepterade tendensen sätts lika med den interna, om det är bedömarens uppfattning att sändaren instämmer i denna. I motsatt fall sätts noll: en positiv eller negativ intern tendens neutraliseras. I princip är det också möjligt att vända en intern tendens i dess motsats: så kunde i exemplet om de egyptisk-syriska framgångarna den ursprungliga plus-tendensen ha bytts ut mot en minus-tendens. Sändaren skulle då ha ansett att det i själva verket gått illa i krigföringen för Syrien och Egypten. Varje analysenhet klassificeras sålunda

efter både intern och accepterad tendens (se stansunderlag, Appendix 1).

Distinktionen intern-accepterad tendens motsvarar inte distinktionen manifest-latent innehåll. Även en intern tendens kan vara latent. Däremot kan det latenta innehållet aktualiseras på mer komplicerade sätt vid bedömningar av accepterad tendens, t.ex. när det gäller att avgöra vad som "verkligen" är mediets uppfattning.

En sådan svårighet uppstår vid citat och referat av externa källor, dvs. källor som inte är identiska med sändaren. Skall sådana citat och referat betraktas som uttryck för sändarens egen uppfattning eller inte? I enlighet med det senare synsättet - att de inte kan anses stå för sändarens räkning - kunde man formulera den generella regeln att neutralisera (nollställa) samtliga tendenser i samtliga citat och referat. Detta är emellertid enligt min mening olämpligt av tre skäl:

1. Citat behöver inte vara redovisningar av den citerades mening enbart. Tuchman (1972) har påpekat, att citat ofta fungerar som uttryck för sändarens egen uppfattning. Mediet använder alltså citat för att utveckla eller stödja den egna framställningen. Tuchman framhåller (1972, s. 668):

   > The newsmen view quotations of other people's opinions as a form of supporting evidence. By interjecting someone else's opinion, they believe they are removing themselves from participation in the story, and they are letting the "facts" speak ...

2. Om man systematiskt nollställer alla tendenser med externa källor, kan detta få effekten att validiteten försämras: det kan vara så att den part, med vilken sändaren sympatiserar, är betydligt mer citerad än den andra. Detta förhållande kan vara orsakat av sändarens inställning och dessutom vara förenat med att denne implicit instämmer i uppgifterna. Automatisk nollställning av citerade tendenser skulle då innebära att båda parter blev lika missgynnade i den accepterade tendensformen; man skulle alltså riskera att förlora värdefull information.

3. Vid bearbetning av mindre analysenheter, som var och en kan kopplas till en bestämd källa, vinner man mer på att inte företa någon automatisk nollställning på kategoriserings-

stadiet. En sådan kan nämligen lätt genomföras maskinellt vid de slutliga bearbetningarna: alla tendenser med extern källa sätts lika med noll. Poängen med ett sådant förfarande är att man får möjlighet till information från två olika bearbetningsfaser.

Det stora problemet i förhållande till citat och referat ligger i att avgöra när dessa uttrycker resp. inte uttrycker sändarens uppfattning. Om den omgivande texten klart tar avstånd från det som citeras, är det i allmänhet inte svårt att bestämma den accepterade tendensen. Svårare blir detta när två påståenden med motsatta tendenser står mot varandra utan något ställningstagande från tidningens sida. En part kan t.ex. säga sig ha haft stora framgångar, medan motparten förnekar detta. Även om båda parter i och för sig kan ha rätt i relation till sina förväntningar, är det ändå troligt att sändaren anser att vad den ena parten säger är sant och vad den andra säger är falskt. Vilken uppfattning skall man då betrakta som sändarens egen? Här måste en tolkning ske på basen av det latenta innehållet. Till detta latenta innehåll räknas ordval och uttryckssätt:

Det kan t.ex. rapporteras att den ena parten "meddelar", medan den andra "hävdar". I ett sådant fall känner jag mig benägen att förlägga sändarens uppfattning om hög trovärdighet till den sida som "meddelar". Att "hävda", liksom att "påstå", har en bibetydelse av låg trovärdighet. Det är dessvärre uppenbart att bedömningar av detta slag kan bli högst godtyckliga. Trots allt står det klart att språket har sådana subtila innebörder och att det borde vara värdefullt att kunna fånga dessa i analysen.

Resonemanget kan exemplifieras med hjälp av några illustrationer. Vi tänker oss tendenser (prestationstypen) i tre meddelanden av den lydelse som framgår av figur 11 (s. 125). För att man skall kunna bestämma den accepterade tendensen i de båda första meddelandena krävs en interpretation av uttrycken "påstår" resp. "meddelar". Den interna tendensen framgår klart av det manifesta innehållet, men att denna tendens skall nollställas resp. kvarstå bestäms av vad som utsägs latent genom bibetydelserna hos "påstår" och "meddelar". Det sista exemplet innesluter däremot den accepterade tendensen redan i det manifesta innehållet: det är uppenbart att sändaren själv ställer sig bakom detta meddelande.

Figur 11. Exempel på beräkning av interna och accepterade tendenser

Meddelande	Tendens	
	Intern	Accepterad
A påstår att man har lyckats jaga B på flykten	+ A	0 (latent)
B meddelar att man har lyckats jaga A på flykten	+ B	+ B (latent)
B har i dag haft stora framgångar	+ B	+ B (manifest)
Tendenssummor	+ A = 1 + B = 2	+ A = 0 + B = 2

Ytterligare en komplikation ligger i att man kanske mer eller mindre avsiktligt tolkar den accepterade tendensen med ledning av vad man vet om sändarens inställning. Om denne t.ex. tar avstånd från en av parterna, kan man frestas att nollställa alla positiva meddelanden om just denna part. Detta kan naturligtvis också i och för sig vara korrekt - det kanske är en rimlig strategi att ta sändarens kända inställning till hjälp vid texttolkningen - men kategoriseringen blir därmed inte oberoende av denna kännedom.

IV.3.6 Uttrycksform hos accepterad tendens

Uttrycksformen avser det slag av innehåll, genom vilket den accepterade tendensen framträder: det manifesta eller det latenta (jfr figur 11, där uttrycksformen angivits inom parentes). Variabeln mäter alltså huruvida tendensen är tydligt utsagd eller antydd.

En viss begreppsförvirring vidlåder instruktioner och stansunderlag: i dessa har den accepterade tendensens uttrycksform tilldelats den otympligare beteckningen "bedömningsgrund för kontextuell tendens". I fortsättningen kommer termen "uttrycksform" att användas. Instruktionerna lyder som följer:

> Den kontextuella tendensen skall alltså avspegla tidningens egen inställning. Med "bedömningsgrund" för denna tendens avses det slag av innehåll på vilket kodningen baserats. Av praktiska skäl skiljer vi här endast mellan manifest och latent bedömningsgrund.
> Vid manifest bedömningsgrund har den kontextuella tendensen bestämts med ledning av manifest innehåll (reservationer,

källangivelser som uppges avvika från tidningens egen ståndpunkt etc.). Vid latent bedömningsgrund bygger kodningen på underförstådda ställningstaganden, uttryckssätt, ordval, sammanhanget i texten etc. Kombinationer av båda formerna kan förekomma.

1: Manifest
2: Latent
3: Manifest och latent
9: Ej klassificerbar (vid svåra avgöranden)*

Koden 3 används när den kontextuella tendensen i ett och samma fall framträder genom både manifesta och latenta egenskaper hos texten. Detta fall skiljer sig sålunda från användningen av 1 och 2, som anger att en viss tendens bedömts på enbart manifesta grunder, en annan på enbart latenta.

Vidare kan noteras att en manifest tendens kan neutraliseras kontextuellt på latenta grunder. Detta gäller t.ex. vid manifesta uppgifter om framgångar eller motgångar, där det av det latenta innehållet (kanske antytt genom citationstecken eller frågetecken) tycks framgå att tidningen själv inte riktigt tror på uppgifterna. Kodningen skiljer sig alltså här inte från det fall då själva tendensen är latent (t.ex. ett ogillande uttryckt genom ordval).

För att inte alltför mycket utöka antalet variabler har jag inte tagit med någon uttrycksform för intern tendens. Det har dock visat sig, att en sådan variabel skulle ha kunnat vara till nytta för en mer exakt bestämning av i vilka avseenden en tendens är manifest resp. latent (en intern tendens kan alltså i sig vara manifest men förhållandet, att den bör nollställas i den accepterade formen, vara grundat på vad det latenta innehållet utsäger; jfr ovan, sista stycket i instruktionerna).

IV.3.7 Redaktionell betoning

Den sista variabeln är redaktionell betoning, dvs. den utsträckning i vilken olika parter och partsrelaterade kategorier förekommer på tidningssidor och i stilarter av olika tyngd: förstasidor, insidor, rubriker, ingresser och brödtext (brödtext = text med den minsta stilsorten). Denna betoning, som visserligen hör till de syntaktiska utanverken, är å andra sidan till allra största delen beroende av sändarens gottfinnande och kan därigenom tänkas vara en god indikator på dennes inställning.

Rubrikernas betydelse för massmediaeffekter har påvisats av Tannenbaum (1953, s. 190), som framhåller att mycken tidnings-

* Denna kategori har aldrig tillämpats vid de empiriska mätningarna.

läsning endast sker via rubriker och på ett översiktligt sätt. Styrning av innehållets effekter via rubriker och ingresser kan därför vara ett verksamt medel för sändaren att uttrycka ett bestämt synsätt. Genom stora variationer i redaktionell betoning kan också en obalanserad bild av parterna förmedlas till mottagarna. Därmed blir redaktionell betoning en indikator inte bara på vissa tänkbara mottagareffekter utan även på möjliga avsikter hos sändaren och på vad sändaren uppfattar som väsentligt: med tanke på hur de faktiska läsvanorna ter sig bland mottagarna måste det synas naturligt för sändaren att reservera redaktionellt betonade sidor och stilarter för det semantiskt "viktigaste" innehållet. En komplikation ligger i att det inte alltid är samma person som författar rubriker och övrig text. För studier av mottagareffekter genom redaktionellt betonat innehåll saknar denna komplikation dock relevans.

I synnerhet om den sätts i samband med andra variabler kan redaktionell betoning vara av intresse: kombination med tendensvariabler kan t.ex. visa att positiva meddelanden om en part i särskilt hög grad framhävs, medan de negativa däremot hänvisas till den blygsammare brödtexten. Motsatsen kan vara fallet beträffande den andra parten. I så fall ger alltså den kombinerade redovisningen av tendens och betoning en information som kanske eljest skulle ha förbisetts.

Redaktionell betoning registreras genom angivande av analysenhetens sidplacering och stilart (stor rubrik, liten rubrik, ingress resp. brödstil; se instruktioner, Appendix 1). För analysenheten "hel artikel", där flera stilsorter förekommer inom en och samma enhet, har den redaktionella betoningen kategoriserats dels genom sidangivelse, dels genom ett subjektivt vägningsförfarande, som närmare beskrivs i metodkapitlet (V).

IV.4 Avslutande anmärkningar och sammanfattning

Berelson har framhållit (1952, s. 198), att sådana variabler, som mäter egenskaper hos innehållet om vilka sändaren inte varit medveten, ofta är de mest fruktbara. Det vill synas som om accepterad tendens och möjligen även satstyp hörde till denna grupp, medan källa, part, intern tendens och redaktionell betoning däremot hänför sig till för sändaren mer uppenbara innehållsegenskaper.

Instruktionerna är i detta och nästföljande kapitel återgivna i sin ursprungliga form utan sådana förbättringar eller preciseringar som den senare diskussionen kan ge anledning till. Instruktionerna kan alltså på intet sätt betraktas som optimala för en meningsfull analys. De exempel som förekommer i instruktionerna är ej hämtade från undersökningens egna texter.

Stansunderlag och mätinstruktioner (Appendix 1) återges i den slutgiltiga form de erhållit sedan kolumnindelning, analysenheter och variabler definitivt bestämts:

Ursprungligen förekom ytterligare ett par variabler, nämligen "förklaringsmodell" (= "betraktelsesätt" i Himmelstrands mening) samt textens karaktär av "reportage", "analys" eller "övrigt". Dessa variabler undersöktes vid mättillfällena I och III (se kapitel V) och med avseende på analysenheterna hel artikel och stycke. Att de uteslöts från den senare bearbetningen berodde på att det visade sig svårt att kategorisera förklaringsmodeller med ledning av de preliminära och tentativa instruktioner som tillämpats. Jag har därför inte funnit det meningsfullt att ge en detaljerad numerisk redovisning av hur kategorierna applicerats på materialet: en sådan redovisning bör hellre få formen av exempel från den givna texten. Mätningarna har varit alltför behäftade med osäkerhet för att medge några hållbara metodologiska slutsatser. Däremot skall vi i kapitel VII återkomma till de problem som variablerna gav upphov till och de generella slutsatser som kan dras av dessa problem.

Nedan återges instruktioner och exempel:

Reportage (beskrivning och bedömning av händelseförloppet)

0: Förekommer ej
1: Förekommer

Avsikten med denna variabel är att undersöka i vilken utsträckning beskrivningar av enstaka händelser i kriget eller bedömningar av utsikterna till seger eller motgång dominerar på bekostnad av mer analyserande redogörelser för själva konflikten och dess innebörd.

Exempel på beskrivning av striderna och bedömning av framtidsutsikter (obs. att även problematiska påståenden hör hemma under denna kategori, så länge de gäller själva krigsförloppet):

Strider mellan Israel och Egypten-Syrien pågick med oförminskad styrka under hela lördagen. De knapphändiga kommuni-

kéerna ger en förvirrad bild av stridsläget. Klart är att flyg, stridsvagnar, artilleri och krigsfartyg deltar i ett totalt krig på två fronter, vid Suezkanalen i Egypten och på de av Israel ockuperade Golanhöjderna i Syrien.
De första krigsrapporterna talar om större arabiska framgångar än vid tidigare krigstillfällen. Även israelisk radio erkänner exempelvis att egyptiska trupper lyckats ta sig över Suezkanalen. Israel är emellertid betydligt starkare rustat än arabstaterna, och det förefaller osannolikt att arabstaterna skulle kunna vinna några mera bestående militära framgångar.

Analys av konflikten

0: Förekommer ej
1: Förekommer

Under denna rubrik kodas analys av själva konflikten (dess orsaker, förlopp, framtidsutsikter etc.). Av praktiska skäl görs ingen åtskillnad mellan analys av den nu aktuella konfliktyttringens uppkomst och dess bakgrund i en mer utdragen motsättning.

Exempel på förklaring av den nuvarande konfliktyttringen:
Det palestinska problemet är lika olöst. I princip är det skälet till att parterna än en gång riktar sina vapen mot varandra i massiv skala.

Exempel på förklaring av motsättningens ursprung:
Man hade redan 1917 i praktiken lovat att ett judiskt nationalhem skulle få upprättas i Palestina. Man hade också lovat den framväxande arabiska nationalismen att Palestina skulle förbli en del av arabvärlden. Så här långt efteråt är det många som menar att inte bara britternas dubbla löften, utan också deras praktiska politik bidrog till att förbittra konflikten mellan palestinarna och judarna.

Övrigt innehåll

0: Förekommer ej
1: Förekommer

Hit förs innehåll som ej kan hänföras till vare sig reportage- eller analyskategorin. Exempel:

Kriget började på Jom Kippur, den stora judiska försonings- och fastedagen som är den judiska religionens största högtid då hela landet faller i stillhet och alla judar samlas till bön som pågår från soluppgång till solnedgång.

Sedan kriget bröt ut i lördags har producentländerna flera gånger talat om att avbryta oljetillförseln till USA på grund av det amerikanska stödet till Israel. Hur oljevapnet kommer att användas beror på vilka vändningar kriget tar.

Variabeln "förklaringsmodell" blev aktuell endast i sådana fall där "analys av konflikten" markerats som förekommande. Förklaringsmodellen avsåg alltså att närmare specificera analysens art. Till instruktionerna fogades sidorna 21-27 ur Himmelstrands skrift "Objektivitet i nyhetsförmedlingen" (1972), där förklaringsmodellerna - betraktelsesätten - närmare specificeras.

Dessa sidor är i förkortad form citerade i kapitel III ovan (s. 64-66). I övrigt lyder instruktionerna som följer:

Förklaringsmodell

Kodningen av förklaringsmodell hör till de osäkraste och svåraste uppgifterna, dels därför att samma förklaring sannolikt kan uppfattas på olika sätt, dels därför att förklaringsmodellerna ingalunda är oberoende av varandra. Troligen är också atypiska fall vanliga.

För varje förklaringsmodell kodas förekomst enligt nedanstående:

0: Förekommer ej
1: Förekommer i anslutning till Israelsidan
2: Förekommer i anslutning till arabsidan
3: Förekommer i anslutning till båda
4: Förekommer utan relation till någon part

Den kulturella modellen

Konflikten uppfattas som grundad i en motsättning mellan "kulturer", "kulturella värden", "idéer" eller "ideologier". Den kan också uppfattas som orsakad av sådana värden.

Exempel:
Med Sovjet för tillfället delvis ute ur den diplomatisk-politiska bilden och med en nyupprättad gemenskap av i stor utsträckning konservativa och antikommunistiska regimer såsom drivkrafter bakom det nya kriget kan nya vägar öppna sig för amerikanska aktioner.

Den psykologiserande modellen

Konflikten uppfattas som orsakad av vissa ledares eller hela folks karaktärsegenskaper eller i personligheten grundade avsikter.

Exempel:
Detta är det enda president Sadat drömt om, under de senaste åren: några timmar på andra sidan om Suezkanalen och hans diplomatiska "fredspolitik" skulle vara räddad.

Händelsemodellen

Konflikten uppfattas som utlöst av en följd av händelser.

Exempel:
Liksom många gånger tidigare har en palestinsk gerillaaktion följts av stridsutbrott i Mellanöstern.

Den strukturella modellen

Konflikten uppfattas som bottnande i maktförhållanden och i relationer betingade av dessa förhållanden.

Exempel:
Arabstaterna önskar återta de territorier som Israel ockuperade 1967. Israel menar att ett starkt försvar och vidgade gränser är enda garantin för den judiska statens fortbestånd.

Svårigheten att entydigt bestämma specifika modeller framgår av följande exempel (förklaringsmodellerna förkortas K, P, H och S):

På ömse sidor fronterna har man den allra senaste tiden anklagat motparten för militär uppladdning (H). Men detta kan inte vara ens halva skälet till varför kriget kom. Snarare är det så att Israel ännu efter 25 år inte fått sin existens godtagen av sina arabiska grannar (K). Och de i sin tur har inte fått tillbaka de områden som föll i Israels hand efter segern i junikriget (S). Det palestinska problemet är lika olöst (S). I princip är det skälet till att parterna än en gång riktar sina vapen mot varandra i massiv skala.
I grund och botten går konflikten djupare än så. Så sent som den 17 september sade Libyens statsöverhuvud, överste Muammar Khadaffi, på frågan hur han upplevde möjligheten till en fredlig uppgörelse med Israel: "Så snart Israel är totalt isolerat, kommer problemet att lösa sig självt. Och ett steg på vägen vore om USA talade om för Israel att det inte har rätt att hålla arabiskt land ockuperat" (P, S).
När Newsweeks intervjuare frågade Khadaffi om han syftade på de områden som Israel ockuperat sedan junikriget 1967, svarade Libyens ledare: "De ockuperade områdena intresserar mig inte. Jag talar om Palestina". Känslomässigt sett är svaret säkerligen det mest representativa vi kan få från arabvärlden. Det är inte dagens geografiska situation det rör sig om (S). Snarare är det så att Israel över huvud taget inte har rätt att vara där det är, enligt arabisk syn (K). Men Israel och det judiska folket anser att de har rätten till sitt hemland just där (K). Därmed är konflikten given och beständig som ett antikt drama.

Vid flera klassifikationsmöjligheter (som exemplet visar) kodas samtliga. Vilken modell som är lämpligast kan i många fall diskuteras.

Variablerna "reportage", "analys", "övrigt innehåll" och "förklaringsmodell" hör närmast hemma under objektivitetsbegreppets relevansaspekt (se ovan s. 92, figur 9, observationsvariablerna 2 och 3).

Sist i detta kapitel sammanställs i schematisk form de undersökta variablernas innebörder, syften, teoretiska status samt relationer till analysvariablerna och till objektivitetsbegreppet (figur 12).

Figur 12. Sammanställning över undersökningens observationsvariabler

KÄLLA

Innebörd: Part som uppgiftslämnare
Part citerad eller refererad

Syfte: Undersöka reliabilitet
Undersöka förmåga att differentiera mellan parterna
Undersöka problem vid mätningen

Teoretisk status: Kvantitativ

Relation till analysvariablerna:

1. Behandling av parter
   a) Visar huruvida parterna behandlats rättvist/orättvist
   b) Kan vara indikator på att framställningen möjligen är missvisande i Hermeréns bemärkelse genom att endast en part fått komma till tals
   c) Kan vara indikator på att framställningen genom sin obalans möjligen ger upphov till felaktiga föreställningar hos mottagarna till nackdel för någon part - "effekt"-partiskhet
2. Sändarinställning

   Endast indikatorisk relation (källpreferenser kan ge vid handen, men bevisar inte, att sändaren sympatiserar med den mest citerade etc. parten)

Relation till objektivitetsbegreppet:

Endast indikatorisk relation till opartiskhet i Hermeréns sändarorienterade bemärkelse eller i den mottagarorienterade "effekt"-bemärkelsen

Anmärkningar:

Källregistreringen bygger på textens formuleringar snarare än på vad man vet eller kan sluta sig till om uppgifternas härstamning

Det kan förhålla sig så att allt material som informationskällorna tillhandahåller uteslutande härrör från den ena parten. I så fall har sändaren inte haft någon reell valmöjlighet. Vid mätningar av källförekomster bör jämförelser göras mellan olika media med identiskt primärmaterial från informationskällorna.

PART

Innebörd: Part som "identifier"

Syfte: Undersöka reliabilitet
Undersöka förmåga att differentiera mellan parterna
Undersöka problem vid mätningen

Teoretisk status: Kvantitativ

Figur 12 forts.

Relation till analysvariablerna:

1. Behandling av parter

   a) Visar huruvida parterna behandlats rättvist/orättvist

   b) Kan vara indikator på att framställningen genom sin obalans möjligen ger upphov till felaktiga föreställningar hos mottagarna till nackdel för någon part - "effekt"-partiskhet

2. Sändarinställning

   Sannolikt inte ens indikatorisk (inget samband förväntas mellan sändarinställning och kvantitativ utrymmestilldelning åt parterna)

Relation till objektivitetsbegreppet:

Endast indikatorisk relation till opartiskhet i den mottagarorienterade "effekt"-bemärkelsen

TYP AV SATS

Innebörd: Förekomst av oproblematiska, problematiska och retoriska satser

Syfte: Undersöka reliabilitet
Undersöka förmåga att differentiera mellan parterna
Undersöka problem vid mätningen
Undersöka i vilken utsträckning en meningsfull tolkning av resultaten kräver semantisk penetrering av innehållet

Teoretisk status: Kvantitativ

Relation till analysvariablerna:

1. Behandling av parter

   Mönstren av samtidigt förekommande källor, tendenser och satstyper för olika parter kan vara indikatorer på att sändaren framställt någon part på ett missvisande sätt

2. Sändarinställning

   Mönstren av samtidigt förekommande källor, tendenser och satstyper för olika parter kan vara indikatorer på att sändaren har olika inställning till parterna

Relation till objektivitetsbegreppet:

Endast indikatorisk relation till opartiskhet i Hermeréns sändarorienterade bemärkelse

Anmärkning:

Sammankopplingen av källa, part, tendens och satstyp förutsätter att tillräckligt små analysenheter kan avgränsas på ett reliabelt och meningsfullt sätt

Figur 12 forts.

INTERN TENDENS

Innebörd: Förekomst av positiva och negativa meddelanden och uttalanden (moral, prestation, identifiering)

Syfte: Undersöka reliabilitet
Undersöka förmåga att differentiera mellan parterna
Undersöka problem vid mätningen

Teoretisk status: Kvantitativ

Relation till analysvariablerna:

1. Behandling av parter

   Moral- och prestationstendens: kan vara indikator på att framställningen är partisk i Hermeréns sändarorienterade bemärkelse; jämförelser krävs med andra media med identiskt urvalsutbud från de primära informationskällorna. Resultaten bör också sättas i relation till sändarens inställning (identifieringstendens)

2. Sändarinställning

   a) Moral- och prestationstendens: endast indikatorisk (ger vid handen, men bevisar inte, att sändaren sympatiserar med den part som erhållit de flesta positiva meddelandena)

   b) Identifieringstendens: Avspeglar direkt sändarens inställning (utom vid andras, av mediet endast citerade, åsikter)

Relation till objektivitetsbegreppet:

Moral- och prestationstendens: endast indikatorisk (kan ge vid handen, men bevisar inte, partiskhet i Hermeréns sändarorienterade bemärkelse)

Identifieringstendens: mäter opartiskhetskomponenten "neutral presentation" (enligt Westerståhl)

ACCEPTERAD TENDENS

Innebörd: Förekomst av positiva och negativa meddelanden och uttalanden i vilka sändaren själv instämmer (moral, prestation, identifiering)

Syfte: Undersöka reliabilitet
Undersöka förmåga att differentiera mellan parterna
Undersöka problem vid mätningen

Teoretisk status:

a) Som avslöjare av sändarinställning: kvalitativ

b) Som kriterium på partsbehandling: kvantitativ

Figur 12 forts.

Relation till analysvariablerna:

1. Behandling av parter

   Moral- och prestationstendens: kan vara indikator på att framställningen är partisk i Hermeréns sändarorienterade bemärkelse

2. Sändarinställning

   a) Moral- och prestationstendens: endast indikatorisk (ger vid handen, men bevisar inte, att sändaren tar avstånd från den part vilkens uppgifter förkastas (nollställs) eller från den part om vilken positiva uppgifter förkastas)

   b) Identifieringstendens: Avspeglar i princip direkt sändarens inställning (man nollställer sympatiuttalanden för den part man ej identifierar sig med resp. avståndstaganden från den part man sympatiserar med)

Relation till objektivitetsbegreppet:

Moral- och prestationstendens: indikatorisk relation till opartiskhet i Hermeréns sändarorienterade bemärkelse samt till opartiskhetskomponenten "neutral presentation" (enligt Westerståhl)

För identifieringstendensen gäller att relationen till "neutral presentation" är mer direkt, inte endast indikatorisk

UTTRYCKSFORM

Innebörd: Den typ av innehåll, ur vilket de accepterade tendenserna kan utläsas (manifest eller latent)

Syfte: Undersöka reliabilitet
Undersöka problem vid mätningen

Uttrycksformen har ingen självständig relation till analysvariablerna eller till objektivitetsbegreppet, varför dessa relationer samt variabelns teoretiska status förbigås här.

REDAKTIONELL BETONING

Innebörd: Den utsträckning i vilken olika parter och partsrelaterade kategorier förekommer på tidningssidor och i stilarter av olika slag (förstasidor, insidor, rubriker, ingresser, brödtext)

Syfte: Undersöka reliabilitet (vid analysenheten "hel artikel")
Undersöka förmåga att differentiera mellan parterna
Undersöka problem vid mätningen (vid analysenheten "hel artikel")

Teoretisk status: Kvantitativ

Figur 12 forts.

Relation till analysvariablerna:

1. Behandling av parter

   Kan vara indikator på att framställningen genom sin obalans i betoning möjligen ger upphov till felaktiga föreställningar hos mottagarna till nackdel för någon part - "effekt"-partiskhet

2. Sändarinställning

   Endast indikatorisk relation (kan ge vid handen, men bevisar inte, att sändaren sympatiserar med den redaktionellt mest betonade parten)

Relation till objektivitetsbegreppet:

Endast indikatorisk relation till opartiskhet i den mottagarorienterade "effekt"-bemärkelsen

V. MATERIAL OCH METODER

V.1 Material

Undersökningsmaterialet består av 43 artiklar ur tidningen Expressen från perioden 7/10 - 22/10 1973. Samtliga dessa artiklar behandlar det s.k. oktoberkriget 1973 mellan Israel och Syrien-Egypten. En mindre del av materialet, omfattande 16 artiklar, utvaldes för enbart temastrukturering (se nedan, avsnitt V.2.3, "Temat som analysenhet").

Den nämnda konflikten valdes på grund av att den väckte stor publicitet och därför att den ger möjlighet att särskilja åtminstone två parter. För tydlighetens skull har antalet parter begränsats till två: Israel resp. Syrien-Egypten. Ur andra än rent metodologiska aspekter kan detta förfarande självfallet diskuteras.

I den följande framställningen refereras till Syrien och Egypten med beteckningen "arabsidan", detta som ett kortare sammanfattande uttryck för två parter, som i denna studie betraktas som en homogen enhet.

Svårigheten att bestämma relevanta parter hindrar inte, efter vad jag kan finna, att indelningen i parter fyller ett praktiskt syfte, alltså kan bidra till en adekvat modellbildning. Konflikter erbjuder möjligheter till teoretiskt och praktiskt intressanta verklighetsbeskrivningar och -förklaringar. Konflikter blir obegripliga utan parter: en analys av konfliktens art kräver att man identifierar olika sidor. En annan sak är att den mest närliggande och oreflekterade partsdifferentieringen kanske inte alltid är den mest fruktbara. Detta implicerar dock inte att partsbegreppet som sådant behöver utmönstras. För analys av sändarinställning erbjuder dessutom texter kring konfliktsituationer, i vilka parter kan identifieras, ett relevant undersökningsmaterial.

Materialet var ursprungligen avsett att hämtas från de fyra tidningarna Dagens Nyheter, Svenska Dagbladet, Aftonbladet och Expressen, men till följd av att planerna ändrades till att i stället låta mätningarna omfatta flera genomgångar av identiskt innehåll, medtogs endast Expressen, som visserligen är en kvällstidning men å andra sidan är Sveriges största dagstidning.

Urvalet omfattar i princip alla artiklar av nyhetskaraktär som publicerades i Expressens huvudupplaga under den angivna perioden. Med "nyheter" avses sådant innehåll som gäller själva krigsutvecklingen, däremot ej material rörande t.ex. svenskar i Mellanöstern eller korrespondenters personliga intryck av läget på hemmafronterna. Skälet till denna restriktion var att analysvariablerna partsbehandling och sändarinställning bäst förutsattes kunna studeras i rent nyhetsmaterial av det först angivna slaget, åtminstone med de observationsvariabler som använts.

Utöver nyhetsartiklar togs alla ledare och så gott som samtliga s.k. "krigsanalyser" med ("krigsanalyser" är specialskrivna artiklar i vilka stridsläget beskrivs och kommenteras). Allt förstasidesmaterial inkluderades utom i följande tre fall: 1) bild med enbart bildtext, 2) rapport om FN-svensk i Sinaiområdet, 3) artikel om demonstration av krigsfångar för pressen.

Resultatet av detta urvalsförfarande blev att alla medtagna artiklar författade av Expressens egna korrespondenter kom att härröra från Israelsidan eller från någon av fronterna; detta kan ses som en följd av att de utvalda artiklarnas innehåll i högre grad än rapporterna från motsidan gällde själva krigföringen (de senare artiklarna var oftare av typen personliga meddelanden och intryck). Materialet bör därför inte betraktas som representativt för Expressens hela rapportering: förutom från Tel Aviv inhämtade man korrespondentrapporter även från Damaskus, liksom för övrigt också från Beirut.

Det skall slutligen nämnas, att texterna före de definitiva mätningarna utskrevs på maskin, detta för att medge mångfaldigande i önskad utsträckning. Brödtexten skrevs härvid med enkelt radavstånd, ingresser med ett och ett halvt. Rubriker överfördes i ursprunglig stil (versaler eller gemena) och ströks under. Denna teknik skiljer inte mellan bokstäver av samma typ men olika storlek (t.ex. stora och små versaler).

V.2 Metoder

Mätmetoderna i studien är, som tidigare nämnts, kvantitativa och kvalitativa i bemärkelsen att i vissa fall endast förekomst registrerats, inte det exakta antalet förekomster. Varje metod innebär att en särskild analysenhet tillämpats. Analysenheterna är

tre: 1) hel artikel, 2) stycke, 3) tema.*

Syftet med att tillämpa olika analysenheter på identiskt material är att pröva hur resultaten skiljer sig i precision och reliabilitet vid olika mätsätt. Vissa av de längre fram redovisade resultaten är i själva verket endast möjliga att beräkna med temat som bas. Det gäller alltså att försöka nå en slutsats om vilken analysenhet som ger de säkraste, mest differentierande och samtidigt mest intressanta resultaten.

Geller, Kaplan och Lasswell (1942 a) jämförde fyra olika "recording units" och "context units" i en studie över identiskt innehåll. De fann överensstämmelse mellan de fyra metoderna i tendensens riktning, däremot inte i dess tyngd. Vid stycken och artiklar som "recording units" blev tendensen mer betonad, dvs. överskottet av negativa tendenser över positiva blev större än när analysenheten var tre meningar resp. en mening. Vid större "context units" minskade antalet neutrala enheter.

Någon helt motsvarande jämförelse kan inte företas här på grund av att de tre analysenheterna har samma "context unit", nämligen hela artikeln (detta innebär att kategoriseringen kan påverkas av innehåll från hela artikeln, oavsett avståndet mellan den studerade enheten och den modifierande kontexten). Däremot kan olika "recording units" av skilda storlekar jämföras.

V.2.1 Hela artikeln som analysenhet

När hela artikeln är analysenhet, anges för var och en av kategorierna någon av koderna "förekommer ej" (0), "förekommer" (1), resp. "förekommer som dominerande innehåll" (2). Med "dominerande" innehåll avses inte den i förhållande till hela artikeln dominerande innehållskategorin utan den kategori som dominerar inom en bestämd variabel. Om exempelvis två meningar, rader eller händelser avser part A och tre part B, anges B som dominerande part, även om större delen av artikeln inte handlar om någon part över huvud.

---

* I stansunderlag och mätinstruktioner (Appendix 1) refereras till de olika analysenheterna med beteckningen "nivå" (hel artikelnivå = 1, stycken = nivå 2, temata = nivå 3). Denna terminologi, som kan verka förvillande, kommer att undvikas i den följande framställningen.

Instruktionerna för kategorisering av hela artiklar återges nedan.

> Vid genomläsning av artikeln uppskattas dominerande resp. övrigt innehåll av olika kategorier. Denna bedömning sker kvantitativt och i två former:
>
> en "ovägd", där rubriker, ingresser och brödtext ges samma vikt, och en "vägd", där det dominerande innehållet påverkas av vad som står i rubrik och ingress (sådant innehåll tillmäts alltså större "vikt": rubriker exempelvis 10, ingresser 5).
>
> Den kvantitativa bedömningen grundas främst på skattning, ej på noggranna beräkningar. De ovannämnda vikterna bör alltså förstås ungefärligt. Dock kan ibland - vid ungefär lika omfattande kategorier - vissa beräkningar bli nödvändiga för bedömningen av dominerande innehåll. Härvid kan t.ex. rader, meningar, namn, händelser, enkla satser beräknas.
>
> Variabeldefinitionerna överensstämmer med dem som gäller för kodningen av stycken (se denna instruktion).
>
> För varje variabelvärde (dessa finns i förkortad form angivna på stansunderlaget) kodas - vägt och ovägt - förekomst enligt följande:
>
> 0: Förekommer ej
> 1: Förekommer i viss (större eller mindre) utsträckning
> 2: Förekommer som dominerande innehåll
>
> Förekommer flera innehållskategorier i lika stor utsträckning utan att någon av dem dominerar, kodas 1 på samtliga.
>
> Vid kodning av tendenser och förklaringsmodeller* tillämpas de fyra variabelvärdena separat på resp. undergrupp. Det finns alltså ingen möjlighet att koda tendenstyp resp. dominerande typ av förklaringsmodell. De olika graderna av förekomst avser förhållandet inom varje tendens- eller förklaringskategori (moral, prestation, identifiering, K, P, H, S).

Kodningen av hel artikel exemplifieras i figur 13:

Figur 13. Exempel på kategorisering av hel artikel

Källa	Ovägt	Vägt
Israelsidan (I)	1	2
Arabsidan (A)	1	1
Tidningen själv	2	1
Annan, ospec.	0	0

I den vänstra spalten anges ovägda värden: den källa, som är kvantitativt mest frekvent i artikeln, är tidningen själv, som tilldelas värdet 2 (dominerande innehåll). I övrigt förekommer också de båda parterna i konflikten som uppgiftslämnare. Detta

---

* Obs. att dessa variabler sedermera uteslutits (se ovan s. 128).

markeras med värdet 1 (förekommande innehåll). Emellertid gäller att Israelsidan är citerad i rubriken, vilket innebär att detta citat får större vikt. Vid den vägda skattningen (där man tänker sig att rubriker får en vikt som är tio gånger brödtextens) kommer Israel alltså att väga tyngre än tidningen själv som källa. I enlighet med detta blir Israel dominerande källa och markeras i den högra spalten med värdet 2; "tidningen själv" får värdet 1.

Relationen mellan ovägd och vägd klassificering av samma kategori säger alltså något om den redaktionella betoningen. I vårt exempel gynnar den redaktionella betoningen Israel, eftersom denna sida med rubrikens hjälp lyfts fram från att ha varit "förekommande" till att bli "dominerande" innehåll.

Vägningen kan också innebära att skillnaden mellan dominerande och övrigt innehåll utjämnas så att alla kategorier blir "förekommande" (eller tvärtom). Vad som skall vägas är strängt taget inte uttömmande specificerat: det kan vara både syntaktiska och semantiska enheter, t.ex. rader och meningar eller händelser och uttalanden. Dessa avgöranden hör till det subjektiva i vikttilldelningen och i bedömningen av dominerande innehåll.

Valet av vikter är grundat på ett antagande om läsfrekvens: man förutsätter alltså att de mottagare som endast läser rubriker är tio gånger fler än de som läser hela artikeln. För att bli realistiska måste sådana vikter baseras på empiriska undersökningar. Vikternas storlek är här emellertid knappast det väsentliga utan snarare deras förmåga att diskriminera - dvs. att förändra de ovägda markeringarna - och att leda till någorlunda reliabla bedömningar. Förmågan att diskriminera står sannolikt i omvänd proportion till reliabiliteten (vikterna 6-3-1 hade troligen diskriminerat bättre men också varit osäkrare). Detta antagande grundar jag på förhållandet att det vid så höga vikter som 10 och 5 krävs ganska stor rubrik- och ingressbetoning innan detta ger utslag i kategoriseringen. De höga vikterna tycks alltså göra metodens känslighet mindre men samtidigt minska riskerna för att olika bedömare kommer till olika resultat.

Syftet bakom vägningen är att pröva huruvida denna erbjuder en möjlig väg att studera redaktionell betoning utan att texten grupperas efter stilsort. I någon mån kan vägningens reliabilitet

prövas genom jämförelser med mer exakt beräknade "vägningar" av mindre analysenheter:

Det är möjligt att "översätta" markeringarna från stycke- och temamätningarna till hel artikelnivå. Man adderar därvid för varje enskild kategori antalet stycken resp. temata i vilka kategorin i fråga förekommer. Den kategori, som förekommer i det största antalet stycken eller temata, betraktas som "dominerande" osv. Vägningen sker genom att summorna multipliceras med faktorn 10 för rubriker resp. 5 för ingresser. Variablernas kategorier är i stort desamma för alla analysenheter, vilket möjliggör översättning.

Vägningen - liksom tekniken att endast ange "dominerande" och "förekommande" innehåll - har fördelen att vara en snabb metod som ganska väl svarar mot det vanliga sättet att läsa: översiktligt och utan dissekering av innehållet i mindre segment. Metoden har dock även flera nackdelar:

1. Förhållandet att antalet möjliga markeringar är tre ("dominerande", "förekommande", "ej förekommande") kan göra överensstämmelsen mellan olika mättillfällen lägre än den skulle ha varit om ingen åtskillnad gjorts mellan dominerande och förekommande innehåll.

2. När hela artikeln är bas för resultatredovisningen kan kategorier från skilda variabler inte sammankopplas med avseende på mindre innehållsenheter.

3. Metoden är grov, vilket innebär att stora skillnader krävs för att ge utslag i markeringarna: enstaka neutraliseringar av intern tendens i den accepterade dimensionen kan t.ex. drunkna bland alla de fall, där någon motsvarande neutralisering ej skett. Sådana enstaka skillnader kan gå förlorade vid resultatredovisningen. Vidare kan de kvantitativa variationerna bland "förekommande" kategorier vara större än skillnaden mellan den dominerande kategorin och den därnäst största. Metoden ger alltså inte full rättvisa åt frekvensernas variationsrikedom (se figur 14).

4. Markeringarna "dominerande" och "förekommande" utsäger ingenting om de absoluta frekvenserna av olika slags innehåll: så kommer t.ex. positiva eller negativa tendenser, vilka endast aktualiseras ett fåtal gånger och upptar en blygsam

del av innehållet, att uppfattas som "dominerande", om de hör till en och samma tendenskategori (t.ex. "negativ för arabsidan") och den aktuella tendensvariabelns övriga kategorier ej är representerade. "Dominerande kategori" betyder här i själva verket "enda förekommande kategori" (jfr figur 14, intern moraltendens).

Figur 14 är avsedd att illustrera något av det nyss sagda. Den nedre delen av figuren visar hur förekomsten av olika kategorier kan beskrivas grafiskt, när endast två värden är tillåtna: "förekommer som dominerande innehåll" resp. "förekommer". Dessa markeras med 2 resp. 1. Den övre delen av figuren visar hur de kvantitativt registrerade förekomsterna fördelar sig. Värdena är här hämtade från temaanalysen och avser det exakta antalet temata. Figuren utgör exempel på en sådan "översättning" till hel artikelnivå, om vilken talas ovan (se s. 142). Varje stapel i figurens övre del skall alltså jämföras med den som befinner sig omedelbart under. På hel artikelnivå (figurens nedre del) blir de stora skillnaderna, illustrerade av staplarnas varierande höjd i figurens övre del, utjämnade och standardiserade. Vad som sägs i den senare delen av punkt 3 ovan (s. 142) illustreras av variablerna "identifiering" och "uttrycksform"; punkt 4 åskådliggörs tämligen väl av den interna moraltendensen.

Analysenheten "hel artikel" kategoriseras enligt en kvasi-kvantitativ teknik: distinktionen mellan "dominerande" och "förekommande" innehåll innebär ett steg i riktning mot en kvantitativ registrering; å andra sidan är tekniken till dels kvalitativ, eftersom varje enskild förekomst inte markerats i stansunderlaget.

V.2.2 Stycket som analysenhet

Att avgränsa stycken i texten beredde i allmänhet inga svårigheter. Varje nytt stycke uppfattades sålunda som en enhet (syntaktisk avgränsning). På motsvarande sätt betraktades varje enskild rubrik som ett "stycke". Styckena var i allmänhet korta: i många fall bestod de av en enda mening.

Från varje analysenhet överfördes till stansunderlaget förekomsten – oavsett antalet förekomster – av respektive kategori. Förekomst markerades med en etta, frånvaro med blank kod och noll-

Figur 14. Grafisk jämförelse mellan exakta frekvenser av temata och grova kvasi-kvantitativa bedömningar av "dominerande" och "förekommande" innehållskategorier

ställning av intern tendens med en nolla. Varje stycke upptar en rad på stansunderlaget = ett hålkort. Figur 15 ger exempel på kategoriseringen (endast tre variabler; se i övrigt Appendix 1):

Figur 15. Exempel på kategorisering av stycken

Styckets nummer	Källa				Intern tendens (t.ex. prestation)				Accepterad tendens (t.ex. prestation)			
	1	2	3	9*	1	2	3	4*	1	2	3	4*
01		1	1			1		1		1		0
02			1		1		1		1		1	
03			1	1								
04	1		1			1	1			0	1	

* Siffrorna motsvarar resp. variabelkategori (t.ex. källa 1 = Israelsidan). Se kapitel IV, instruktioner för resp. variabel.

Den största fördelen hos denna metod är att den tillåter mer nyanserade jämförelser, i synnerhet mellan intern och accepterad tendens. Så gott som alla avvikande sändaruppfattningar ger här utslag, eftersom varje stycke bedöms för sig (se figur 15). På den grövre artikelnivån riskerar enstaka nollställningar av intern tendens att komma bort vid kategoriseringen.

De syntaktiskt avgränsade styckenas teoretiska relevans kan ifrågasättas. Det är inte självklart att olika frekvenser av stycken verkligen avspeglar den analysvariabel man vill studera. Stycken utgör dock i allmänhet sammanhängande helheter och tycks därför även i semantiskt avseende vara någorlunda meningsfulla enheter, i synnerhet som frekvensberäkningar av mindre analysenheter ger mer nyanserade resultat än när hela artiklar läggs till grund för beräkningarna. Man måste dock ta i betraktande att stycken kan ha högst varierande längd.

En fördel hos stycken som analysenheter är att avgränsningsproblem knappast uppstår: vid nytt stycke i texten börjar en ny analysenhet. Förhållandet att stycken motsvarar "semantiska gestalter" ger denna analysenhet en fördel framför temat: i temaanalysen, där mindre innehållsdelar ibland måste lyftas ur sitt sammanhang, kan det semantiska innehållet förryckas. Mindre väsentligt innehåll kan också komma att få en alltför framskju-

ten ställning.

V.2.3 Temat som analysenhet

Vid temaanalys är enheten en enkel mening eller del av en mening. Begreppet "tema" kräver en något utförligare redogörelse.

Berelson (1952) uppger flera förekommande beteckningar utöver det av honom själv använda "theme" (1952, s. 138): "assertion", "statement", "proposition", "idea", "issue", "argument", "thema". Som synes uttrycker de flesta att det rör sig om något slag av påstående.

I sin enklaste form är temat ett påstående av följande struktur:

X är f

där X är "identifior" och f "characterizor" (beträffande dessa begrepp, se ovan s. 104). Janis definierar "tema" på följande sätt (1943, s. 431):

The themes are simple grammatical sentences which contain the identifior category and the characterizor category.

Exempel (återgivna av Berelson 1952, s. 138, 139):

The United States is internally corrupt
The United Nations are disunited

De båda citerade temata är enkla: vart och ett består av en avslutad mening med en enda "identifior" och en "characterizor". Som semantiskt ekvivalent med denna form uppfattar jag "fX", där f är en bestämning till X (t.ex. "the disunited United Nations"). Ett sådant uttryck bildar ingen fullständig mening och kan alltså tänkas förekomma tillsammans med något annat tema i samma mening. Hur flera temata kan vara invävda i en och samma mening exemplifieras på ett klargörande sätt av Holsti (1969, s. 116-117):

For many purposes the theme, a single assertion about some subject, is the most useful unit of content analysis. It is almost indispensable in research on propaganda, values, attitudes, beliefs, and the like. A major drawback is that coding themes is usually time consuming. Another difficulty is that its boundaries are not as easily identified as those of the word, paragraph, or item. The sentence, "These clandestine Soviet actions on the imprisoned island of Cuba will not be tolerated by the American people," contains assertions about three nations. The coder must be able to reduce this sentence into its component themes before they may be placed in the proper categories. This process of reducing a grammatical unit into thematic units -

sometimes called "unitizing" – can seriously reduce reliability unless the structural properties of the thematic unit are precisely defined.

Geller, Kaplan och Lasswell antyder problemet på följande sätt (1942 a, s. 363):

A statement is the smallest intelligible sequence of symbols; several statements may be found in one sentence.

Förhållandet att en och samma mening kan innehålla flera temata, som kan kategoriseras på skilda sätt, är skälet till att meningar ej lämpar sig som "recording units". Vid temaanalys bryts materialet ned i så små enheter att i princip endast en kategori blir tillämplig per enhet och variabel. Holsti skriver (1969, s. 117):

In part because grammatical units such as the sentence or paragraph do not usually lend themselves to classification into a single category, they have rarely been used as recording units. The sentence about Soviet actions in Cuba, cited above, illustrates a problem that is even more severe when the paragraph is the recording unit. Should it be coded as an assertion about Soviet actions, as an expression of American policy, or as an evaluative statement about Cuban society? It is, of course, all three. The sentence or paragraph is rarely satisfactory when precision of measurement is important; in that case words or themes will probably be used.

Precisionen hos temaanalysen tillåter en form av redovisning, som inte är möjlig med semantiskt mer komplexa enheter av typen artikel eller stycke: temata kan vara bärare av enskilda kategorier från olika variabler samtidigt. Kategorierna kan bindas vid mindre innehållsenheter. Det är viktigt att inse att studier av sådant slag kräver en specifik och entydig bas av tematyp. Om nu temata är definierade på ett subjektivt sätt som kanske leder till att den semantiska helheten blir distorserad eller till att temastruktureringens reliabilitet blir låg, är exakticiteten endast skenbar. Nedanstående temastrukturering, återgiven av Bush (1951), illustrerar svårigheten att komma fram till en minsta enhet (1951, s. 251):

On Jan. 19, 1950, Richard Nixon, despite the pleas of all Democratic members and seven of the eleven Republican members of the House Foreign Affairs Committee, voted again with Mr. Marcantonio, to deny economic aid to Korea.

Meningen struktureras på följande sätt:

1. Representative Nixon voted to deny economic aid to Korea.
2. Representative Nixon lined up with Representative Marcantonio.

3. Representative Nixon disregarded the opinion of most of the members of the committee, including a majority of Republicans.

Enligt min mening vore det fullt rimligt att gå vidare och dela upp tema 3 i två: 1) Representative Nixon disregarded the opinion of most of the members of the committee, 2) Representative Nixon disregarded the opinion of a majority of Republicans.

Det är inte självklart att temat verkligen är en analysenhet i samma bemärkelse som artikeln och stycket. De senare är helt syntaktiskt definierade, medan de förra bestäms av både syntaktiska och semantiska kriterier. Detta är fallet trots att det längre fram skall visa sig att de syntaktiska faktorerna tycks överväga även vid strukturering av en text i mindre temata.

I den följande temaanalysen är partsvariabeln inskränkt till att omfatta två kategorier i stället för tre eller fyra (de båda senare antalen gäller för hel artikel resp. stycke): detta sammanhänger med att endast sådana temata, i vilka någon av parterna förekommer som "identifior", togs med i analysen. Därigenom blir metoden inte helt jämförbar med de båda övriga, där allt innehåll togs med. Syftet bakom förfaringssättet var att pröva om överensstämmelsen i temastrukturering mellan olika mättillfällen skulle bli större för den händelse endast temata med bestämt innehåll - dvs. med referens till någon av parterna - beaktades. För jämförelsens skull har också en del av materialet i sin helhet indelats i temata, alltså utan att särskilda krav på visst innehåll uppställts. Härigenom kan temaindelning av all text kontrasteras mot temaindelning av partsrelaterad text. För det förra ändamålet utvaldes 16 artiklar ur undersökningsmaterialet (jfr ovan, s. 137). Urvalsprincipen var här tidningens datum. Artiklar från följande dagar uttogs alltså för specialstrukturering av all text i temata: 7/10, 10/10, 11/10, 13/10, 16/10, 18/10, 20/10, 21/10. Totalmaterialet avsåg perioden 7/10 - 22/10. Genom urvalsförfarandet garanterades dels att det mindre materialet kom att omfatta såväl nyhets- som analys- och ledartext, dels att antalet specialbearbetade artiklar inte blev alltför stort: 16 utgör en dryg tredjedel av totalantalet 43.

Nedan återges instruktioner för urval av partsrelaterade temata, vilka sedan klassificerats med avseende på de i kapitel IV beskrivna variablerna. Temata går i instruktionerna under benämningarna "sats", "enkel sats" eller "mening". Denna terminologi

är inte lämplig och kommer att undvikas i det följande.

Kodningen i kol. ... bygger på en strukturering av styckena, vilken i viss grad innebär uppdelning i enkla satser. Avsikten är att få en möjlighet att kombinera källa med part, typ av påstående och tendens.
Medtag endast sådana satser som hänför sig till någon av parterna (Israelsidan eller arabsidan) och där dessa parter förekommer som subjekt. Två subjekt kan förekomma i samma sats (om t.ex. parten X meddelar att parten Y handlat på något visst sätt).
Markera ny sats med understrykning och numrering i löpande följd. Ny markering varje gång någon av parterna nämns vid namn och satsen kan uppfattas som fristående. Exempel på namn: Arabstaterna, de arabiska ledarna, arabvärlden, Sadat, Nasser, Egypten, Syrien, även uttryck som "de egyptisk-syriska framgångarna" etc.
Israel, israelerna, Meir, Dayan, även uttryck som "den israeliska totalmobiliseringen" etc.

Ibland kan pronomina, t.ex. "de", fylla motsvarande funktion. Man undersöker då vilken part som avses. Obs. uttryck av typen "Fem broar har förstörts" uppfattas som hänförande sig till den underförstådde eller på annan plats angivne gärningsmannen.
Uttryck som inte hänför sig till någon av parterna eller som hänför sig till båda (utan att någon skarp åtskillnad dem emellan är möjlig) kodas ej.

Exempel (relevanta satser understrukna och numrerade):

Fullt krig rasar på två fronter i Mellanöstern mellan Israel och Egypten-Syrien. Parterna anklagar varandra för att ha inlett striderna.
Striden står dels vid de av Israel ockuperade Golanhöjderna i Syrien och dels på den av Israel ockuperade Sinai-halvön öster om Suezkanalen. Stridsvagnar, flyg, artilleri och krigsfartyg deltar i striderna.
1) Egyptiska trupper och stridsvagnar har tagit sig över kanalen 2) och säger sig nu hålla hela östra kanalstranden.
3) Israels premiärminister Golda Meir säger att Israel ska segra. 4) Samma sak säger försvarsminister Moshe Dayan
5) som dock medger att Egypten och Syrien haft framgångar i de inledande striderna.
6) FN-observatörer uppger att de sett egyptiska och syriska förband krossa stilleståndslinjerna, 7) men att de inte sett Israel försöka göra detsamma.
USA:s sjätte flotta i Medelhavet har satts i larmberedskap. 48 amerikanska krigsfartyg finns i östra Medelhavet, uppger Pentagon.

Rubriker, som ofta i korthet sammanfattar något som utsägs i texten, bedöms med ledning av den övriga texten.

Instruktionerna för strukturering av en hel text i enkla temata, vilka ej blivit föremål för vidare bearbetning, återges nedan.

Syftet med denna indelning är att få fram så enkla satser som möjligt för att inte mer än en kategorisering samtidigt skall vara tillämplig med avseende på källa, part och innehåll.

Numrera meningarna i löpande följd. Obs. samtliga rubriker först.

I. Grundregel:

Ny mening efter punkt, kolon, semikolon, utropstecken, frågetecken och därmed jämförbara skiljetecken. (Avsteg från denna regel kan någon gång vara nödvändiga.)

Exempel:

1) Tidigt på morgonen krävde FN:s säkerhetsråd eld upphör i Mellersta Östern.

2) DN-reportern blr utvisad?

3) Men åtminstone ett förhållande inger enligt observatörer i FN en viss optimism:
4) supermakterna har klart och tydligt bestämt sig för att kriget i Mellersta Östern har varat länge nog.

Undantag:

Mening som enbart uttrycker att någon gör ett uttalande uppfattas inte som fristående utan förs samman med det aktuella uttalandet.

Exempel:

5) Större delen av den syriska armén retirerar mot Damaskus.
6) Andra enheter flyr utan att bjuda motstånd.
Så beskrev försvarsminister Moshe Dayan den israeliska motoffensiven på onsdagen (betraktas ej som separat mening). (Eventuellt kan "den israeliska motoffensiven på onsdagen" uppfattas som en särskild sats.)

Däremot särskils meningar av ovannämnd typ, om de innehåller någon ytterligare information, t.ex. att det är fråga om en "segerrapport" el. dyl.

Exempel:

7) Förtröstan i Kairo:
8) Vi håller hela Suez.

II. Ofta är hela meningar alltför komplicerade för att kunna betraktas som enkla satser. De bör då delas upp i mindre beståndsdelar.

Uttryck som "och", "men", nya huvudsatser samt bisatser, i vilka något nytt omtalas, kan ge viss vägledning, liksom även skiljetecken (tankstreck, komma, parentes). Vidare kan ny delning övervägas vid nytt subjekt eller nytt predikat. (I exempel 10 nedan förekommer två predikat: "kände till" och "var beredda". Någon uppdelning av dessa har ej ansetts motiverad, eftersom att känna till någons planer och att vara beredd i praktiken hör så nära samman. Jfr även nedan, punkt III.)

Exempel:

9) De använde den judiska helgen Jom Kippur för ett överraskningsanfall,
10) men vi kände till deras planer och var beredda, säger israelerna.

11) På fem broar rullade egyptiska stridsvagnar över den 200 meter breda kanalen
12) samtidigt som egyptiskt flyg angrep israeliska ställningar på Sinaihalvön.

13) Då kan vi börja föra krig på egna villkor
14) och då vill jag inte vara i egypternas eller syriernas kläder, sade han.

15) Vid ett motangrepp tog sig egyptiska styrkor över Suezkanalen till Sinaihalvön,
16) som hållits ockuperad av Israel sedan sexdagarskriget i juni 1967.

III. Bestämningar, förtydliganden och upprepningar behöver ej innebära att meningen bör delas. I nedanstående exempel har sådana bestämningar etc. understrukits, vilka inte behöver föranleda ytterligare uppdelning:

17) Samtidigt hävdar syrierna att de kontrollerar "den centrala sektorn" av de strategiskt viktiga Golanhöjderna.

18) Om Kairos och Damaskus uppgifter är riktiga har Israel under de tre första dygnen förlorat 159 plan, d v s en tredjedel av sitt flygvapen.

19) Under lördagen firades helgdagen Yom Kippur, försoningsdagen, som är den viktigaste helgen på året i Israel.

Bestämningens vikt, betydelse eller intresse (t.ex. för sammanhanget eller för bedömningen av tendenser) får avgöra om uppdelning skall ske eller ej. Självfallet måste dessa överväganden till stor del bli godtyckliga.

IV. Ibland kommer en menings innebörd bäst till uttryck om den inte delas; den bör då bibehållas i sin ursprungliga form.

Exempel:

20) Sett ur detta perspektiv framstår kriget mera som ett politiskt påtryckningsmedel på USA än som en sista och avgörande militär uppgörelse med Israel.

V. Problemet med att dela upp en text i enkla satser ligger främst i att det är svårt att ge en klar och uttömmande definition av "enkel sats". Bedömningarna måste ofta ske intuitivt och subjektivt. Nedanstående stycke exemplifierar hur arbetet i praktiken kan gå till (snedstreck mellan de "enkla satserna"):

Fjärde krigsdagen karaktäriserades nästan uteslutande av de massiva pansarslagen på bägge fronterna./ Och i Israel hävdar man att man fått in fler fullträffar/ och kontrollerade mer terräng än tidigare under kriget/ men någon avgörande vändpunkt uppnådde man inte./
Fjärde krigsdagen präglades också av det israeliska flygets operationer på alla fronter, mot fiendens pansar,/ mot militära installationer i och utanför Damaskus/ (inberäknat den syriska arméns och flygvapnets högkvarter), / mot robotbaser och flygflottiljer djupt inne i Egypten./

(Ingen ny mening direkt efter "på alla fronter", eftersom detta uttryck förtydligas genom de följande satserna, vilka sammantagna upprepar dess innebörd.)

Slutligen kan nämnas, att temaanalysen är metodologiskt kvantitativ i bemärkelsen att varje enskild förekomst registrerats. Temat skall alltså i princip vara så enkelt, att endast en käll-, parts-, satskategori etc. är tillämplig. Varje variabel upptar därför endast en kolumn i stansunderlaget och varje tema endast en rad = ett hålkort (se Appendix 1). Exempel på kategoriseringen ges i figur 16:

Figur 16. Exempel på kategorisering av tema

3	1	1	0	4	0	0	4	0	1
Källa	Part	Satstyp	M*	P*	I*	M*	P*	I*	Uttrycksform
			Intern tendens			Accepterad tendens			

* M = moral
P = prestation
I = identifiering

Det hypotetiska exemplet i figur 16 avser alltså ett tema, i vilket tidningen själv (källa 3) utsäger något om Israelsidan (part 1). Påståendet är oproblematiskt (satstyp 1) och har för Israel negativ prestationstendens, dvs. berör ett militärt misslyckande för denna sida (tendenskategori 4). Sändaren accepterar meddelandets sanningshalt: koden 4 kvarstår alltså även i den accepterade tendensen. Moral- och identifieringstendens förekommer ej (kodas 0). Att sändaren för egen del instämmer i den negativa tendensen kan utläsas ur det manifesta innehållet (uttrycksform 1). I klartext kunde det kodade exemplet lyda: "Israel har i dag förlorat 20 stridsplan" el. dyl.

V.3 Bearbetning

Innan de slutliga mätningarna påbörjades hade hela materialet en gång klassificerats efter delvis andra, mer detaljerade kategorier; detta gav vägledning för bestämningen av de definitiva variablerna och skedde med utgångspunkt från de ursprungliga tidningsexemplaren. Vid den slutgiltiga bearbetningen, som byggde på maskinskrivna avskrifter, kategoriserades materialet med avseende på var och en av de tre analysenheterna vid tre olika

tillfällen. Hela materialet har alltså genomgåtts sammanlagt nio gånger. Jag själv har svarat för två av mättillfällena och en medhjälpare för det tredje. Till varje tillfälle knöts också en temastrukturering av all text från en mindre del av materialet - 16 artiklar, se ovan s. 148 - dock utan vidare bearbetning. Vid det första mättillfället användes för detta ändamål temata från den inledningsvis nämnda preliminära genomgången (se ovan s. 152), som skedde mer än en månad före de slutliga mätningarna. Cirka åtta veckor - 57 dagar - förflöt mellan de båda egentliga mättillfällen, för vilka jag själv svarade.

Kategoriseringen var gemensam för alla analysenheter på följande punkter: mättillfälle (i stansunderlaget = "kodningstillfälle"), analysenhetens art (i stansunderlaget = "nivå"), datum för kodningen, tidning (Expressen), tidningsnumrets datum, artikelns nummer (artiklarna i varje tidningsnummer numrerades i löpande följd), artikelns typ (nyhet, analys, ledare), artikelns sidplacering (sidans nummer; förstasidesartiklar uppfattades som både påbörjade och avslutade på sidan 1) samt, som en grov uppgift om artikelns längd, antalet stycken i artikeln. Dessa uppgifter infördes i de 21 första kolumnerna av varje hålkort. Den egentliga kodningen påbörjades alltså i kolumn 22 (se Appendix 1). Varje hel artikel upptog två hålkort. För stycken och temata var ett kort per analysenhet tillräckligt (jfr ovan s. 145 resp. 152). De stycken respektive temata, som hörde till samma artikel, kunde identifieras med hjälp av uppgifterna om tidningens datum och artikelns löpnummer.

Tabellframställningen skedde datamaskinellt med tillägg av vissa manuella bearbetningar. Vid körningarna användes dels specialskrivna Fortranprogram, dels - för korstabulering - standardprogrammet KOTAB01 (Cassel och Jostin, Statistiska Centralbyrån).

Fördelningen av tidsintervall mellan två kategoriseringar av samma artikel vid samma mättillfälle framgår av tabell 1 (s. 154). Här angivna siffror avser intervall i dagar mellan två genomgångar av samma artikel men med olika analysenheter. Sammanställningen omfattar 258 fall, då varje artikel kategoriserats tre gånger per mättillfälle och varje mättillfälle sålunda ger 43 (= antalet artiklar) x 2 intervall = 86 (3 x 86 = 258). Medelvärdet är åtta dagar, medianvärdet en vecka. Omkring hälften av intervallen ligger i storleksordningen 6-10 dagar.

Tabell 1. Intervall i dagar mellan två kategoriseringar av samma artikel vid samma mättillfälle men med olika analysenheter

Antal dagar	Antal intervall med resp. antal dagar	Procentuell fördelning av intervall
2	3	1.2
3	4	1.6
4	47	18.2
5	33	12.8
6	18	7.0
7	47	18.2
8	40	15.5
9	24	9.3
10	12	4.7
12	3	1.2
18	7	2.7
20	2	0.8
21	5	1.9
23	10	3.9
26	3	1.2
Totalt	258	100

Nedan redovisas schematiskt studiens uppläggning med förtydligande av mättillfällenas och metodernas innebörder (figur 17). Mättillfällen kommer i fortsättningen att hänvisas till med romerska siffror: I, II, III. De i figuren uppträdande avvikelserna i antal temata från olika mättillfällen sammanhänger med att temata definierats subjektivt och delvis på semantisk grund, medan artiklar och stycken är syntaktiskt avgränsade och på förhand definierade.

V.4 Reliabilitetens betydelse

Under mätningarnas gång förekom knappast några diskussioner kring kategoriseringen. Instruktionerna var skriftliga. Avsikten med detta var dels att möjliggöra en senare redovisning av tillämpade kriterier, dels att få överensstämmelsemått som inte

Figur 17. Schematisk sammanfattning av studiens uppläggning

Analysenhet	Mättillfälle I	II	III
	Egen mätning första gången	Egen mätning andra gången	Mätning av medhjälpare
Hel artikel			
Material:	43 artiklar	43 artiklar	43 artiklar
"Context unit":	Hel artikel	Hel artikel	Hel artikel
Antal analysenheter:	43	43	43
Stycke			
Material:	43 artiklar	43 artiklar	43 artiklar
"Context unit":	Hel artikel	Hel artikel	Hel artikel
Antal analysenheter:	681	681	681
Tema			
Material:	43 artiklar	43 artiklar	43 artiklar
"Context unit":	Hel artikel	Hel artikel	Hel artikel
Antal analysenheter:	1087	1192	728
Temastrukturering av all text utan vidare kategorisering:			
Material:	16 artiklar	16 artiklar	16 artiklar
Antal temata:	600	652	563

var förskönade av alltför många sammanjämkningar av olika uppfattningar.

Att noggranna instruktioner och övning förbättrar reliabiliteten har framhållits av t.ex. Kaplan och Goldsen (1949, s. 87) resp. Woodward och Franzen (1948, s. 253, 257). Å andra sidan fann Spiegelman, Terwilliger och Fearing (1953, s. 184, 185) att diskussion mellan bedömare inte ledde till högre reliabilitet, men detta berodde här på att man inte så mycket diskuterat innebörden som snarare värdet av kriterierna för bedömningen.

Det kan diskuteras, på vilket undersökningsstadium det är teoretiskt mest lämpligt att försöka diskutera fram överensstämmelser. Barcus skriver (1959, s. 27):

"Judges" or "coders" are to be looked at as extensions of the analyst's hands and mind trained in his approach. When the

judges or coders classify content with little or no instruction or training in the approach or concepts of the analyst, they are essentially part of the audience - - and in effect transform the operation into one of reaction or response analysis rather than of content analysis.

Självfallet bör man på ett så tidigt stadium som möjligt försöka minimera förekomsten av rena missuppfattningar, skrivfel etc. Men är man intresserad av att finna eventuella systematiska skiljaktigheter i olika bedömares tolkningar av observationsvariablerna, skiljaktigheter som också kan ha teoretisk relevans, bör det vara mer lämpligt att inledningsvis undvika diskussioner. Härigenom kan man nämligen i bästa fall utveckla en mer valid variabeluppsättning. Vid alltför omfattande diskussioner kan reliabiliteten inskränkas till att bli ett utslag av att just dessa personer kommit överens om att arbeta på ett bestämt sätt.

Man bör alltså på ett förberedande stadium låta bedömarna arbeta oberoende av varandra för att sedan inarbeta implikationerna av de funna skiljaktigheterna i instruktionernas tillämpningsregler. Man förutsätter då att dessa skiljaktigheter tillför analysen systematiska aspekter av teoretiskt värde. Vid en senare slutgiltig bearbetning, som väl är vad som åsyftas i Barcus' uttalande, bör en god överensstämmelse eftersträvas också genom samarbete och diskussion. Om man i den slutliga undersökningsfasen inte försäkrar sig om att bedömarna arbetar efter likartade regler, förlorar man möjligheten att exakt beskriva och systematisera de överväganden som legat till grund för arbetet.

I den egna studien är ett av syftena att undersöka hur de beskrivna observationsvariablerna uppfattas av två personer och om brister i överensstämmelse pekar på teoretiskt intressanta förhållanden. Undersökningen kan närmast hänföras till det preliminära stadiet och avser att utmynna i en mer generellt orienterad problemdiskussion (kapitel VII).

V.5 Felkällor

Något skall sägas om möjliga felkällor, fem till antalet. Den första av dessa gäller överensstämmelsen mellan olika kategoriseringar av samma artikel vid samma mättillfälle:

1. Som framgår av tabell 1 (s. 154) har intervallen mellan två kategoriseringar av samma artikel vid samma mättillfälle ofta

varit korta, i några fall endast två dagar. Det kan då befaras att reliabiliteten härigenom borde bli otillbörligt hög: bedömaren måste ju minnas sina överväganden från förra gången, om endast ett par dagar förflutit. Detta är en reell felkälla, men det kan å andra sidan vara svårt att helt glömma alla företagna bedömningar även om lång tid står till buds. Vidare är det ett känt psykologiskt faktum, att retentionen - behållningen - av inlärt material minskar snabbast de första dygnen efter inlärningen (se t.ex. Ekman 1959, s. 66-67; av de båda s.k. retentionskurvorna framgår, att större delen av det inlärda försvinner snabbt - under de första dygnen - men att behållningen sedan ligger ganska konstant från och med två resp. sju dagar). Medianvärdet i tabell 1 är också just en vecka.

Om något liknande gäller för minnet av bedömningarna vid mätningen, torde man inte vinna så mycket på att utsträcka tiden mellan två kategoriseringar av samma artikel till mer än i varje fall en vecka. Därför tror jag inte heller att det har haft så mycket att betyda att intervallen inom varje mättillfälle ibland har varit korta. Intervallet åtta veckor mellan de båda egna mättillfällena synes då ej heller vara alltför kort (Woodward och Franzen tillämpade ett intervall om minst tre månader (1948, s. 254), Kaplan och Goldsen tio veckor (1949, s. 85)).

Om resonemanget är riktigt, bör det inte heller ha haft någon större inverkan på överensstämmelserna att gången i arbetet inte har följt samma principer vid de olika mättillfällena; min egen första omgång inleddes med hela artiklar, därefter i tur och ordning temata och stycken. Temastruktureringen av all text - dock ej av partsrelaterad text - övertogs som nämnts från den första, preliminära genomgången (se ovan s. 152, 153). Det andra egna mättillfället började med hela artiklar, varpå följde stycken och temata med den speciella temastruktureringen av 16 artiklar sist. Min medhjälpares bearbetning inleddes med de nyssnämnda 16 artiklarna; därefter kodades hela artiklar, temata och stycken. Dock kategoriserades här inte var och en av analysenheterna i en sammanhängande följd, varför arbete med olika analysenheter kunde pågå omväxlande och samtidigt.

Slutligen skall nämnas, att intervallen är beräknade med ledning av angivet kodningsdatum (kol. 3-8, se Appendix 1). Hänsyn har ej tagits till enstaka återblickar och ändringar, ej heller till att för analysenheten hel artikel ytterligare en variabel - "källa exklusive tidningen själv" - infördes sedan det första och det tredje mättillfället påbörjats, vilket alltså medförde att redan kodat innehåll måste genomgås på nytt. På grund av att tidningen själv så gott som alltid är den dominerande källan, skulle väsentlig information emellertid ha uteslutits om den nya variabeln ej medtagits (variabeln anger alltså dominerande och förekommande källor under uteslutande av "tidningen själv"); båda parterna i konflikten skulle i så fall ofta ha betecknats som "förekommande" oavsett eventuella skillnader i dominans dem emellan.

2. En annan felkälla, som kan drabba interkodarreliabiliteten, är att materialet på grund av den preliminära genomgången inte var nytt för mig vid den första slutliga bearbetningen. Det tycks finnas viss evidens för att fler relevanta innehållsegenskaper och fler temata upptäcks ju bättre texten är känd, åtminstone till en viss gräns. Den skiftande förtrogenheten med materialet kan ha försämrat överensstämmelsen mellan mättillfällena I och III samt även mellan II och III.

   Vanan från den förberedande mätningen - där hela materialet var indelat i temata - att tänka i temata kan ha påverkat min egen kategorisering av hela artiklar, så att denna kommit att baseras på alltför precisa aggregeringar av mindre textdelar snarare än på skattning, trots att mätningens syfte i själva verket varit det senare.

3. En tredje felkälla har att göra med själva stansunderlagets uppbyggnad. För temaanalysen användes ursprungligen - vid mättillfällena I och III, som förlöpte ungefär samtidigt - en blankett vilken förutsatte att samtliga temata härrörande från samma stycke skulle kunna införas på samma hålkort. Detta gav inte utrymme för mer än fyra temata per stycke. Innenöll ett stycke fler än fyra temata, skulle de "viktigaste" väljas. Metoden kom att framstå som mindre lämplig, varför förfaringssättet under arbetets gång ändrades så att överskjutande temata skrevs till på stansunderlagen och så att endast ett tema stansades på varje hålkort. Tekniken att i

förstone begränsa antalet möjliga temata till fyra per stycke kan emellertid ha bidragit till att det sammanlagda antalet temata från tillfällena I och III blev lägre än från tillfälle II, där ett annat stansunderlag användes från början. Vetskapen om att högst fyra temata skulle få tas med kan ha medfört att ett och annat tänkbart snitt i texten ej företagits. Denna felkälla förklarar dock sannolikt endast en mycket liten del av skillnaderna, då diskrepansen trots allt är så stor även mellan mättillfällena I och III med avseende på antalet temata.*

4. Den fjärde felkällan gäller förfarandet att arbeta med artiklar i avskrift. I och med detta har man fjärmat sig från det givna primärmaterialet, vilket kan påverka validiteten om man avser att studera sändarinställning och partsbehandling sådana dessa manifesterar sig i bilder, rubriker av olika storlek etc. Mot detta kunde man hävda att bearbetningen blir mer standardiserad sedan innehållet abstraherats ur de nämnda sammanhangen. Skall dessa betraktas som väsentliga eller inte? Jag tror att det i en metodstudie av detta slag kan vara värdefullt att så mycket som möjligt standardisera materialet, eftersom man då vet att endast själva textinnehållet bedömts. Den förberedande klassificeringen utfördes dock på basen av de ursprungliga tidningsexemplaren (se ovan s. 152), varför något minne av exempelvis en fördelaktig bild kan ha överlevt till den slutliga bearbetningen och möjligen påverkat denna.

5. Den femte felkällan drabbar validiteten: man kan inte undgå att vid läsningen av texterna snart nog få klar för sig mediets inställning till parterna i konflikten. Denna vetskap kan predisponera bedömaren att tolka all information och

---

* Instruktionerna för prioritering bland temata vid fler än fyra per stycke lyder som följer:
Högst fyra satser per stycke kodas (av utrymmesskäl). Om stycket innehåller mer än fyra satser kodas de viktigaste (vilken bedömning måste bli subjektiv). Vikten kan bedömas efter händelsers dramatik eller betydelse för det fortsatta förloppet, efter olika förhållandens betydelse för förståelsen av konflikten etc. Vid lika vikt eller alltför stora bedömningssvårigheter kodas de fyra första satserna.

alla uttalanden i den riktning den kända sändarinställningen ger vid handen. Huruvida detta är en felkälla eller inte kan självfallet diskuteras: det är t.ex. fullt tänkbart att sändaren verkligen avsett att innehållet skall ses i ljuset av den ståndpunkt man förfäktar. Denna problematik skall längre fram diskuteras med utgångspunkt i en mindre pilotundersökning med hjälp av en s.k. jurygrupp (kapitel VII).

Av de angivna felkällorna är möjligen den första och framför allt den sista - om den över huvud taget är en felkälla - allvarlig. Felkällorna 2 och 3 (om förtrogenhet med materialet resp. temastrukturering) innebär närmast att reliabiliteten försämras, vilket inte har så stor betydelse i en studie som söker bestämma minimivärden i detta avseende. Förtrogenheten med materialet kan dock, vilket är allvarligare, ha påverkat intrakodarreliabiliteten - tillfällena I-II - i gynnsam riktning, liksom den också kan ha medfört en alltför stor precision vid kategorisering av hela artiklar. Att materialet föreligger i avskrift (felkälla 4) är endast att konstatera som en betingelse för arbetet.

VI. RESULTAT

Kapitel VI ägnas i huvudsak åt resultatredovisning i form av tabeller och textexempel. I kapitlets första huvudavsnitt behandlas reliabiliteten, dels för olika mätningar av samma bedömare (intrakodarreliabilitet, mättillfällena I och II), dels för mätningar av olika bedömare (interkodarreliabilitet, mättillfällena I och III resp. II och III).

I detta första huvudavsnitt behandlas reliabiliteten under fyra aspekter: 1) numerisk beskrivning, 2) exemplifierande diskussion av systematiska avvikelser, 3) kommentar över möjligheterna att påverka reliabiliteten, 4) slutsatser av principiell betydelse för den prövade metoden eller för innehållsanalys i allmänhet. Denna strukturering kommer dock inte att följas slaviskt, eftersom det ibland kan hända att inte så mycket finns att säga om var och en av de fyra aspekterna.

Textexemplen hör till arbetets väsentliga syfte och får inte betraktas enbart som en beskrivande uppräkning. Avsikten är i stället att försöka ge en åskådlig bild av mångtydigheten och dynamiken hos även den enklaste text och att visa vilka konkreta svårigheter som är förknippade med det innehållsanalytiska hantverket.

Det andra huvudavsnittet exemplifierar sådana kvantitativa resultat som kan fås fram med hjälp av de olika variablerna och analysenheterna. Det är viktigt att observera att tabellerna och figurerna endast visar möjligheter och inte syftar till att beskriva Expressens faktiska rapportering. Principerna för urvalet av artiklar medger inte några slutsatser i den senare frågan.

Följande förhållanden skall noteras:

1. Först och främst bör framhållas att med "reliabilitet" inte avses mätningarnas frihet från slumpmässiga fel utan i stället variablernas "förmåga att ge upphov till samma klassificering vid upprepning av operationerna" (Karlsson 1965, s. 448). Denna innebörd av "reliabilitet" har beskrivits på följande sätt (Anderson 1965, s. 29-30):

   > Antag att två sociologer eller psykologer observerar en grupp och skattar denna med avseende på vissa variabler, graden av samarbete, tillbud till konflikter etc. Eller antag att två sociologer eller antropologer utför deltagande observationer inom ett och samma lilla samhälle. Vid sådana undersökningar

uppskattas "reliabiliteten" ofta genom att de båda forskarna jämför sina skattningar och resultat. Reliabilitet betyder här något annat än frånvaron av slumpfel vid observationerna. Hög korrelation mellan skattningarna och god överensstämmelse mellan observationerna ger oss också anledning att tro att observationerna är ganska fria från slumpfel. Om korrelationen däremot blir låg, eller om observationerna visar låg överensstämmelse, behöver emellertid detta ingalunda bero på att de blivit bemängda med slumpfel. "Systematiska fel" kan ha uppkommit, forskarna kan ha arbetat med olika definitioner av de faktorer de velat observera.

Före den maskinella bearbetningen genomgicks manuellt delar av det kodade materialet. I synnerhet de till omfånget begränsade temata lämpade sig väl för en sådan analys, som syftade till att utesluta obegripligheter i kodningen. Ett mindre antal ändringar skedde i samråd mellan mig och min medhjälpare. Dessa ändringar gällde fall där avvikelserna i klassificering föreföll svårförklarliga och var att tillskriva rena förbiseenden. Härigenom kunde alltså vissa uppenbara slumpfel elimineras. Av detta får man dock inte dra slutsatsen att samtliga slumpmässiga avvikelser och överensstämmelser med säkerhet uteslutits (se punkt 2).

Helt okontroversiella uppgifter - tidningens datum, artikelns nummer och typ, stilart etc. - har rättats med avseende på skrivfel så att total överensstämmelse föreligger. Här är reliabiliteten 100 % och saknar intresse för frågan om teoretiskt relevanta avvikelser.

2. Det skall också nämnas att reliabiliteten genomgående beräknats som procentuell överensstämmelse (antalet överensstämmelser uttryckt som procent av samtliga jämförelser). Detta är en osofistikerad metod, som inte tar hänsyn till att överensstämmelse, liksom brist på sådan, kan uppstå av ren slump:

En möjlighet att korrigera för den slumpmässiga delen av reliabiliteten ges av Scotts (1955) reliabilitetsindex, kallat pi (se även Holsti 1969, s. 140-141; Galtung 1967, s. 227). Funkhouser och Parker (1968) har utvecklat en "Random-Systematic-Error" (RSE)-koefficient, med vilkens hjälp det är möjligt att bestämma huruvida funna skiljaktigheter är att tillskriva slumpmässiga eller systematiska faktorer. Mina egna reliabilitetsberäkningar skiljer alltså inte på detta sätt mellan systematiska och slumpmässiga resultat. Å andra sidan tycks en inte helt obetydlig andel av skiljaktigheterna

ändå vara systematiska, eftersom de visat sig förklarliga vid närmare analys av de konkreta fallen.

Metoden att beräkna procentuella överensstämmelser har bibehållits av två skäl: för det första utgör den trots allt en vedertagen metod, som på grund av sin enkelhet och lättfattlighet inte leder till statistiska äventyrligheter; för det andra förutsätter Funkhousers och Parkers samt även Scotts koefficient att jämförelserna sker kategori för kategori: varje kolumn bedöms alltså för sig. I den följande framställningen ges emellertid reliabilitetssiffror för hela variabler, som vid analysenheterna hel artikel och stycke omfattar flera kolumner; för att full samstämmighet skall råda krävs alltså att variabelns samtliga kategorier stämmer överens (se punkt 3). På grund av att reliabiliteten i de båda angivna fallen redovisas i en sådan strängare form har jag inte funnit de ovannämnda koefficienterna tillämpliga.

Arbetets främsta syfte har inte heller varit att ge reliabiliteten exakt numerisk form utan att beskriva den så åskådligt som möjligt med hjälp av exempel.

3. För det tredje är reliabilitetssiffror från olika analysenheter i allmänhet inte jämförbara. De olika enheternas och kategoriernas särarter medför att exempelvis värdet 80 % inte svarar mot samma grad av överensstämmelse vid analysenheten hel artikel som vid analysenheten stycke. I det förra fallet har man nämligen tre värden att välja bland för varje kolumn - "förekommer ej", "förekommer", "förekommer som dominerande innehåll" - i det senare endast två: "förekommer ej", "förekommer".

Vid mätning med de båda ovannämnda analysenheterna omfattar varje variabel flera kolumner, i regel fyra. Full överensstämmelse föreligger endast då samtliga kolumner markerats lika. För temat som analysenhet gäller däremot att varje variabel inskränker sig till en kolumn. I detta fall blir det därför naturligt att tänka sig att reliabilitetsvärdena i allmänhet blir högre, eftersom endast en kolumn ligger till grund för jämförelsen. Å andra sidan kan denna skenbart goda reliabilitet försämras av att temaanalysen kräver överensstämmelse inte bara i kategorisering utan även i temastruktu-

rering.

Vidare är antalet kategorier inte exakt detsamma för alla variabler vid olika analysenheter (detta gäller för variablerna "part" och "uttrycksform"; se Appendix 1).

Det sagda innebär, att ett bestämt reliabilitetsvärdes innebörd är beroende både av antalet kolumner och antalet kategorier, så att ett och samma värde varierar i "styrka" med antalet kolumner och kategorier jämförelsen omfattat. En acceptabel reliabilitet svarar därför mot olika värden vid olika analysenheter: vid hel artikel kanske 70 %, vid stycken 80 % och vid temata 90 % (Funkhouser och Parker anser ett värde överstigande 85 % som godtagbart (1968, s. 122)).

4. Den följande diskussionen kommer att ge vissa antydningar om i vilka avseenden instruktionerna från kapitlen IV och V bör omarbetas och preciseras. Någon total revision av instruktionerna kommer dock inte att genomföras här. Detta kan knappast betraktas som meningsfullt. Huvudsaken är att vissa riktlinjer ges för hur instruktionerna bör skrivas: den detaljerade utformningen kan lämpligen anstå tills man har ett konkret material att gripa sig an med.

5. Reliabiliteten hos vägningen, den accepterade tendensen och dennas uttrycksform - manifest/latent - erbjuder speciella problem:

   Det ger föga mening att vid analysenheten hel artikel jämföra vägda värden för sig utan hänsyn till hur de ovägda värdena ser ut. Om de förra överensstämmer men inte de senare, kan man knappast tala om reliabilitet hos själva vägningen. Figur 18 åskådliggör ett hypotetiskt fall.

Figur 18. Exempel på ovägd och vägd kodning vid två mättillfällen (I och II)

Tendenskategori	Ovägt		Vägt	
	I	II	I	II
Positiv för Israelsidan	2	1	1	1
Negativ för arabsidan	1	2	2	2
Positiv för arabsidan	1	1	1	1
Negativ för Israelsidan	1	1	1	1

Som framgår av exemplet är de vägda markeringarna lika, de ovägda däremot olika. Vid mättillfälle I har bedömaren låtit stilarternas olika tyngd påverka resultaten så att den för Egypten och Syrien negativa rubrik- eller ingresstendensen blivit "dominerande innehåll" vid den skattade vägningen. Motsvarande kategorisering har dock inte skett vid mättillfälle II: här har den för arabstaterna negativa tendensen angivits som "dominerande" redan från början. Exemplet i figur 18 visar därför inte någon överensstämmelse hos vägningen som sådan.

Vid redovisningen av vägningsreliabilitet har därför endast sådana fall medtagits som är helt lika i ovägd form. Detta innebär att också kategoriseringar av den typ som illustreras i figur 19 uteslutits från beräkningarna.

Figur 19. Exempel på ovägd och vägd kodning vid två mättillfällen (I och II)

Tendenskategori	Ovägt		Vägt	
	I	II	I	II
Positiv för Israelsidan	1	0	1	0
Negativ för arabsidan	1	1	1	1
Positiv för arabsidan	2	2	1	1
Negativ för Israelsidan	1	1	2	2

Här föreligger strängt taget en likartad vägning - i båda fallen har den ursprungligen dominerande kategorin bytts ut på identiskt sätt - men det första mättillfället uppvisar en kategori mer än det andra. Huruvida detta kan ha haft någon betydelse för valet av dominerande kategori låter sig inte sägas. Det är möjligt att den dominerande kategorin i fall II skulle ha blivit en annan om bedömaren observerat den för Israel positiva tendensen som nu markerats med noll.

Självfallet är det inte möjligt att helt gardera sig mot att olika tolkningar av innehållet döljer sig bakom identiska koder. För att hålla denna risk så låg som möjligt har jag emellertid valt att inskränka redovisningen av vägning till att gälla ursprungligen, dvs. ovägt, helt lika fall.

Motsvarande resonemang är tillämpligt även på accepterad ten-

dens och dennas uttrycksform: reliabilitetens meningsfullhet blir här beroende av att de båda mättillfällena överensstämmer i intern tendens, för uttrycksformens del även i accepterad tendens. Reliabiliteten hos den accepterade tendensen beräknas därför endast på sådana fall som är lika i intern tendens; uttrycksformens reliabilitet grundas på analogt sätt uteslutande på sådana observationer som överensstämmer i både intern och accepterad tendens.

Det sagda ger vid handen att antalet fall som ligger till grund för beräkningarna ofta kan utgöra en mycket liten del av det totala antalet analysenheter. I de aktuella tabellerna anges därför både detta totala antal och det antal på vilket reliabilitetsberäkningarna grundar sig.

Eftersom vägningens reliabilitet redovisas i särskilda tabeller, avser alla övriga reliabilitetssiffror för analysenheten hel artikel ovägda värden.

VI.1 Överensstämmelse mellan olika mättillfällen

I detta avsnitt beskrivs, variabel för variabel, mätningarnas reliabilitet. I samband härmed exemplifieras också de systematiska faktorer som kan ha påverkat överensstämmelsen.

I de följande tabellerna förekommer procenttal som beräknats på lägre absoluta tal än 100, vilket inte är lämpligt. Trots att antalet artiklar begränsar sig till 43 har sådana beräkningar ändå gjorts för illustrationens skull. N-värdena finns emellertid alltid utsatta i tabellerna.

VI.1.1 Källa

Tabell 2 visar reliabiliteten, beräknad som procentuell överensstämmelse, hos källvariabeln vid olika analysenheter. Tabellens utformning kräver emellertid ett par kommentarer:

I tabellerna 2 och följande anges för analysenheten hel artikel både full överensstämmelse (rad 3), dvs. andelen fall där samtliga kolumner och koder - "förekommer ej", "förekommer", "dominerar" - är helt lika, och dessutom en mindre kategorisk form av överensstämmelse. Den senare gäller sådana fall, som bedömts på samma sätt med avseende på dominerande kategori (rad 1) men

ej i övriga avseenden, och sådana som fått samma kategorier markerade (rad 2), medan däremot detaljkodningen varierat: en bedömare kan ha uppfattat en viss kategori som "dominerande", en annan kan ha registrerat den som "förekommande". Exempel ges i figur 20.

Figur 20. Exempel på olika grader av överensstämmelse vid analysenheten hel artikel

Samma dominerande kategori		Samma markerade kategorier		Full överensstämmelse	
I	II	I	II	I	II
2	2	2	1	2	2
1	1	1	1	1	1
1	0	1	1	1	1
1	0	1	2	1	1

De i rad 7 angivna n-värdena står för det antal temata som identifierats vid båda de jämförda mättillfällena. Den procentuella andelen samstämmiga val av temata (rad 8) beräknas med detta antal i täljaren och det antal, som identifierats vid åtminstone ett av mättillfällena (ej nödvändigtvis vid båda två), i nämnaren. Dessa tal kan bli olika för olika jämförelser. Därför anges n-värdena på särskilda rader i stället för som vid hela artiklar och stycken i tabelltexten till vänster.

Det något abstrakta resonemanget skall exemplifieras:

I figur 21 illustrerar punktraderna en textmassa, understrykningarna de textdelar som vid två skilda mättillfällen valts ut som relevanta temata (I = mättillfälle I, II = mättillfälle II). Varje tema har tilldelats ett ordningsnummer inom parentes:

Figur 21. Exempel på temaurval vid två olika mättillfällen

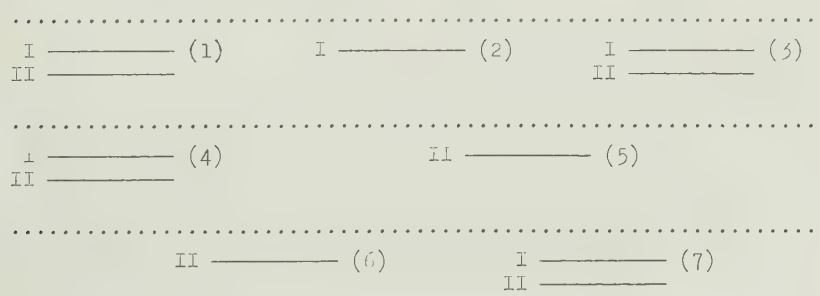

Som figuren visar, finns i denna textmassa sju mindre delar som vid något tillfälle blivit utvalda för temaanalys. De sju temata förutsätts alltså innehålla någon av parterna som "identifior". Endast fyra, dvs. nummer 1, 3, 4 och 7, har emellertid blivit valda vid båda mättillfällena. Temata med numren 2, 5 och 6 har tagits med vid ett enda tillfälle. Beräkning av överensstämmelse i val av temata tillgår på följande sätt:

$$\frac{\text{4 temata från tillfälle I och tillfälle II x 100}}{\text{7 temata från tillfälle I eller tillfälle II}} = 57.1\ \%$$

Motsvarigheten till denna kvot står angiven i rad 8, tabellerna 2 och följande. Man får alltså tänka sig reliabilitetssiffrorna i rad 6, vilka beräknats på identiska temata, reducerade med hänsyn till värdena i rad 8, som visar hur många de identiska temata är i förhållande till samtliga någon gång förekommande. Rad 8 beskriver alltså ett slags reliabilitet i temaurval.

Tabell 2. Procentuell överensstämmelse mellan olika mättillfällen
Variabel: Källa

Analysenhet	Jämförda mättillfällen		
	I–II samma bedömare	I–III olika bedömare	II–III olika bedömare
Hel artikel n = 43			
(1) Samma dominerande kategori	18.6	34.9	34.9
(2) Samma markerade kategorier	-	18.6	18.6
(3) Full överensstämmelse	81.4	46.5	46.5
(4) Totalt 1–3	100	100	100
Stycke n = 681			
(5) Full överensstämmelse	89.4	77.8	74.4
Tema			
(6) Full överensstämmelse	97.4	84.6	84.0
(7) n	1068	693	698
(8) Temaurval, reliabilitet	88.2	61.8	57.1

För intrakodarreliabilitetens vidkommande (samma bedömare, tillfällena I-II) gäller att överensstämmelsen totalt sett är god. (Temaurvalets reliabilitet förbigår jag här för att återkomma till den längre fram i detta kapitel.) Interkodarreliabiliteten (olika bedömare, tillfällena I-III resp. II-III) närmar sig tillfredsställande värden vid analysenheterna stycke och tema. Däremot är den fulla överensstämmelsen vid hel artikel låg. Detta torde sammanhänga med att hela artiklar är alltför komplicerade och svårhanterliga enheter för att garantera både att alla relevanta innehållsegenskaper upptäcks och att vad som är dominerande innehåll blir angivet på ett reliabelt sätt.

Tabell 3 visar överensstämmelsen i registrering av "källa exklusive tidningen själv", dvs. den variabel där källorna "Israelsidan", "arabsidan" och "annan, ospecificerad" graderats med avseende på förekomst sedan "tidningen själv" uteslutits.

Tabell 3. Procentuell överensstämmelse mellan olika mättillfällen
Variabel: Källa exklusive tidningen själv

Analysenhet	Jämförda mättillfällen		
	I-II	I-III	II-III
Hel artikel n = 43			
(1) Samma dominerande kategori	9.3	16.3	16.3
(2) Samma markerade kategorier	4.7	7.0	2.3
(3) Full överensst.: båda = 0	9.3	7.0	4.7
" " båda ≠ 0	67.4	51.2	58.1
(4) Totalt 1-3*	90.7	81.4	81.4

* På grund av avrundning blir totalerna i denna och följande tabeller ej alltid exakt lika med summan av delarna.

I tabellen har tillkommit uppdelningen "båda = 0" - "båda ≠ 0". Härmed åsyftas helt enkelt skillnaden mellan sådan överensstämmelse, som består i att ingen av bedömarna angivit någon källa över huvud (båda = 0), och den som kan föras tillbaka på att båda uppgivit identiska källor (båda ≠ 0). Denna differentiering har principiell betydelse och kommer i fortsättningen att företas i alla relevanta fall, dvs. sådana där kodningen inte förut-

sätter att minst en kategori måste anges.

Av tabell 3 framgår att reliabiliteten blir tillfredsställande om man lägger till den lägre grad av samstämmighet som innebär att samma dominerande källa markerats.

Det är knappast meningsfullt att i detalj gå in på varje enskild avvikelse i bedömningarna. I stället skall pekas på följande principiella skiljaktigheter:

1. Vissa meddelandens innehåll är att någon part eller person gör uttalanden, vilkas adressater - de mottagare till vilka de riktas - inte primärt är identiska med mediet eller någon annan nyhetsförmedlande instans. De är med andra ord inte avsedda som ren nyhetsrapportering och är inte meddelanden om nyheter. I stället fungerar de ofta som länkar i ett resonemang hos mediet och bör därför registreras med tidningen själv som källa. Här har praxis i klassificeringen skiftat. Exempel:

   (1) För alltfler har det tett sig obegripligt och orimligt att Israel med sådan envishet hållit fast vid de ockuperade områdena.

   (2) Med rätta får vi gång på gång höra om de eländiga förhållanden under vilka de arabiska flyktingarna från Israel och de av Israel ockuperade områdena lever.

   Dessa exempel ingår som led i resonemang på ledarsidan. Källan bör vara mediet och inte "annan, ospecificerad" ("för alltfler har det tett sig ...", "med rätta får vi gång på gång höra ...").

   Slutsatsen av detta blir att man måste göra någon form av åtskillnad mellan "rena" nyhetsmeddelanden, riktade till nyhetsförmedlande instanser, och meddelanden som utgör led i en argumentationskedja eller ett resonemang. Det bästa sättet att höja reliabiliteten är sannolikt att avstå från att registrera externa källor, dvs. andra källor än "tidningen själv", i resonerande och argumenterande kontexter. Till sådana kontexter räknas främst ledare. Externa källangivelser skulle då aktualiseras framför allt i rena nyhetsrapporter.

2. I vissa fall har någon av parterna kommit att stå som dominerande källa vid den ena mätningen, tidningen själv vid den andra. Detta sammanhänger med att samma meddelande kan tolkas både som ett direkt referat av någon extern källa och som ett

redaktionellt meddelande.

(3) Enligt den militäre talesmannen i Tel Aviv har kommandoförbanden, som nu börjar omfatta reguljära truppenheter, fortsatt att förstöra robotramper, artilleriställningar och andra militära installationer i Egypten. Israelerna har dessutom bakom fiendens linjer attackerat och nedkämpat egyptiska kommandoposter och infanteriförband.

Källan till den andra meningen i detta exempel kan uppfattas som "den israeliske talesmannen", alternativt "tidningen själv", beroende på hur man läser meddelandet. Det kan ses som fristående eller som en fortsättning av meddelandet i den första meningen.

(4) Enligt israeliska källor var två av de nedskjutna egyptiska planen av typen Mirage - det vill säga sådana som Libyen köpt från Frankrike 1969.

Det andra ledet i denna mening kan betraktas som ett tillägg av tidningen själv. Beroende på läsarten kan källan alltså anges på skilda sätt. Tämligen irrelevanta tolknings- och formuleringaspekter av detta slag kan sålunda spela en roll för klassificeringen.

I viss mån är det säkert möjligt att få bedömningarna mer samstämmiga genom klarare regler: man kan t.ex. arbeta efter regeln att varje ny mening (som i exempel 3) eller varje nytt led i texten efter kolon, tankstreck etc.(som i exempel 4) skall förses med ny källangivelse. Sådana instruktioner skulle visserligen kunna höja reliabiliteten, men ur andra synpunkter framstår de som olämpliga. Man blir i alltför hög grad beroende av formuleringar och interpunktion. Reliabilitetssträvandena tycks alltså kunna stå i en viss motsatsställning till önskan om meningsfullhet.

VI.1.2 Part

Reliabiliteten hos partsvariabeln framgår av tabell 4. Ur denna kan utläsas, att intrakodarreliabiliteten är högre än interkodarreliabiliteten samt att överensstämmelsen tenderar att bli bättre vid mindre analysenheter (stycken och temata). Vid analysenheterna hel artikel och stycke är den fulla överensstämmelsen mellan olika bedömare relativt låg även om man för artiklarnas del lägger till de jämförelser där dominerande part

Tabell 4. Procentuell överensstämmelse mellan olika mättillfällen
Variabel: Part

Analysenhet	Jämförda mättillfällen		
	I-II	I-III	II-III
Hel artikel n = 43			
(1) Samma dominerande kategori	9.3	7.0	9.3
(2) Samma markerade kategorier	9.3	25.6	30.2
(3) Full överensstämmelse	81.4	60.5	51.2
(4) Totalt 1-3	100	93.0	90.7
Stycke n = 681			
(5) Full överensstämmelse	86.8	67.1	67.3
Tema			
(6) Full överensstämmelse	99.2	94.5	94.6
(7) n	1068	693	698
(8) Temaurval, reliabilitet	88.2	61.8	57.1

angivits lika (rad 1). Värdena för hela artiklar förhöjs däremot ganska kraftigt om man lägger till de fall där samma kategorier markerats men på olika sätt (rad 2). Detta antyder ett intressant förhållande:

Vi såg att källvariabelns reliabilitet var god åtminstone med avseende på dominerande kategori. Detta beror sannolikt på att skillnaderna i allmänhet är stora i fråga om källförekomster. När de kvantitativa skillnaderna blir mindre, som i förhållande till olika parter, blir det svårare att entydigt avgöra vilken part som dominerar. Detta ger vid handen att det sannolikt krävs en skillnad av en viss storleksordning - en viss "tröskel"-skillnad - innan den dominerande karaktären hos en viss innehållskategori blir märkbar och kan anges. Därmed blir också möjligheten att reliabelt klassificera dominerande innehåll beroende av innehållets kvantitativa proportioner.

Sannolikt skulle interkodarreliabiliteten komma upp till en tillfredsställande nivå om man bättre kom överens om vart de eventuella parterna Irak, Jordanien och den egyptiska civilbefolkningen skall föras samt vilka som skall betraktas som "övriga"

parter: FN, Sovjet, USA etc. Av större principiellt intresse är innehåll av följande slag:

(5) Israeliska rapporter sade i morse att den egyptiska framryckningen öster om Suezkanalen hejdats.

Här måste man bestämma sig för någon strategi för valet av subjekt. Vem skall lämpligen vara "identifior", det formella subjektet ("den egyptiska framryckningen") eller den handlande, ej nämnda parten (i exemplet israelerna)? Sådana fall bör i princip vara möjliga att komma till rätta med genom mer detaljerade tillämpningsföreskrifter.

Dock kan i anslutning till exemplet ovan noteras att det ingalunda behöver vara någon enkel sak att fastställa hur mycket innehåll som handlar om den ena eller den andra parten. Det kan vara nyttigt att minnas detta när man konfronteras med tabeller över kvantitativ fördelning av utrymme åt olika sidor. Många gånger är det i själva verket svårt att säga vilken part som främst åsyftas i ett meddelande.

VI.1.3 Typ av sats

Den jämförelsevis goda reliabiliteten hos variablerna "källa" och "part" motsvaras inte av någon fullt så god överensstämmelse i vad gäller typ av sats, vilket framgår av tabell 5.

Som synes är intrakodarreliabiliteten i stort tillfredsställande. Interkodarreliabiliteten är däremot sämre. Detta sammanhänger med följande systematiska förhållande, vilket gäller satser som av mig uppfattats som problematiska men av min medhjälpare som oproblematiska:

(6) Vi får Damaskus inom skotthåll redan idag!

Strängt taget innebär detta påstående en hänsyftning på framtiden och bör därför läsas som problematiskt verifierbart, oavsett hur sannolikt dess innehåll i och för sig är. Resultaten visar ofta systematiska skiljaktigheter i tolkningen just vid kategoriskt framställda interpretationer, vilka lätt ger intryck av att vara oproblematiska:

(7) Arabstaterna har denna gång fått det militära initiativet.
(8) Det är inget tvivel om att vi behärskar luftrummet.
(9) Syrien vacklar vid Golanbergen.

Tabell 5. Procentuell överensstämmelse mellan olika mättillfällen
Variabel: Typ av sats

Analysenhet	Jämförda mättillfällen		
	I-II	I-III	II-III
Hel artikel n = 43			
(1) Samma dominerande kategori	18.6	32.6	30.2
(2) Samma markerade kategorier	16.3	20.9	16.3
(3) Full överensstämmelse	65.1	37.2	48.8
(4) Totalt 1-3	100	90.7	95.3
Stycke n = 43			
(5) Full överensstämmelse	82.7	60.8	63.6
Tema			
(6) Full överensstämmelse	93.7	75.5	76.6
(7) n	1068	693	698
(8) Temaurval, reliabilitet	88.2	61.8	57.1

(10) Israel har bästa förhandlingsläget.

De återgivna exemplen 6-10 är i själva verket inga otvetydiga faktapåståenden, även om deras konkreta och kategoriska utformning kan ge ett sådant intryck. Samtliga är interpretationer av faktiska förhållanden. Vore de oproblematiska, skulle detta betyda att de kunde verifieras entydigt och samstämmigt. Efter vad jag kan finna är det inte möjligt att betrakta exemplen på detta sätt. De kan vara sanna respektive falska i olika avseenden, de kan vara sanna i vissa personers ögon men inte i andras osv. Den som sympatiserar med Syrien skulle t.ex. kanske använda ett annat uttryck än "vacklar" om den situation, som beskrivs i exempel 9. Möjligen skulle han inte ens uppfatta situationen på det sättet. Det är viktigt att känna igen meddelanden av den exemplifierade typen och inse att deras innebörd inte är självklar. De kan vara missvisande interpretationer av icke-interpreterande beskrivningar. Det är alltså lämpligt att i alla tveksamma fall fråga: "kan man tänka sig mer än en verklighet bakom detta meddelande?"

Efter den detaljerade genomgång av materialet som undersökningen

medfört är jag dock inte benägen att hävda att ett meddelandes problematiska status i och för sig kan tjäna som indikator på att sändaren givit uttryck åt sympatier eller antipatier. De s.k. "krigsanalyserna" (se ovan s. 138), som till stor del består av problematiska meddelanden, finner jag trots detta ganska neutrala med avseende på sändarinställning: de synes bemöda sig om att verkligen redovisa för- och nackdelar hos båda parter utan att ta parti för eller emot någon. Däremot uttrycker de problematiska påståendena i ledartexterna verkligen i långt större utsträckning sändarsympatier och -antipatier. Det är dock tveksamt om denna verkan åstadkoms genom själva det problematiska elementet. Snarare måste man gå ännu längre i analysen och se till hela resonemangets struktur och dess semantiska innehåll, innan man kan säga något om sändarinställningen. Det tycks alltså inte nödvändigtvis vara genom påståendens problematiska karaktär som sympatier och antipatier kommer till uttryck. Av nedanstående textexempel, som båda består av problematiska satser, uppfattar jag det första som neutralt och det andra som positivt för Israel:

(11) Men samtidigt - även om det syriska flygvapnet fått vidkännas svåra förluster, så är det i n t e helt utslaget, det visade fredagens syriska flygaktivitet.
Utgången vid nordfronten kommer i hög grad att påverkas av stridsmoralen på bägge sidor.
Syriska styrkor har skakats av svåra förluster och tvingas nu retirera - det påverkar rimligen moralen, åtminstone inom de drabbade förbanden.
Men det kan också tänkas att motståndsviljan växer ju mer det syriska hjärtlandet hotas. Trupperna slåss snart med ryggen mot väggen.
Sammanfattningsvis: Israelerna har alldeles klart initiativet på nordfronten. Men det är ingalunda säkert att den syriska krigsmakten står inför ett snart sammanbrott, som den israeliska ledningen hävdar.

(12) Det är också helt felaktigt när Dagens Nyheter påstår att bägge sidorna i konflikten är helt inställda på en militär uppgörelse. Israels militära styrka tjänar uteslutande att värna om landets rätt att överleva. De utvidgade gränserna är till för att skydda mot att ett överraskningsanfall som det i lördags får helt förödande konsekvenser. Ingen hotar Egyptens och Syriens rätt att existera.

Exempel 11 är hämtat från en "krigsanalys", exempel 12 från en ledare. Det är främst det senare stycket som avslöjar sändarens partitagande. Detta är alltså en sak som inte kan utläsas enbart ur förhållandet att texten består av problematiska satser.

Slutsatserna av resonemangen kring satstyp blir följande:

1. Den inte fullt tillfredsställande reliabiliteten kan sannolikt höjas med hjälp av detaljerade exempel på olika typer av oproblematiska och problematiska satser. Det förefaller vidare rimligt att slå ihop retoriska och problematiska satser till en kategori; distinktionen framstår som konstlad. Så kan exempelvis en fråga mycket väl uppfattas både som en retorisk sats utan sanningsvärde och som en omformulering av en problematisk.

2. Det vill synas som om det semantiska innehållet och argumentens struktur vore mer väsentliga för fastställandet av sändarinställning än enbart frekvenser av oproblematiska och problematiska meddelanden.

3. Trots vad som sagts i punkt 2 saknar distinktionen "oproblematisk/problematisk" ingalunda relevans för analysen av sändarinställning; dess värde framträder dock bäst vid en samtidig semantisk penetrering av innehållet.

VI.1.4 Intern tendens

I detta avsnitt beskrivs reliabiliteten hos de tre tendensformerna moral, prestation och identifiering. Var och en av dessa aspekter av tendenskodningen redovisas i en särskild tabell.

Reliabiliteten i tabell 6 över moralisk tendens är genomgående hög: dock sammanhänger detta till allra största delen med att det i så många fall inte funnits någon sådan tendens över huvud att registrera (båda = 0). Överensstämmelsen för hela artiklar förbättras inte nämnvärt om endast delvis lika jämförelser läggs till, dvs. rad 1.

Att prestationstendensen i tabell 7 uppvisar så låg överensstämmelse kan synas egendomligt. Detta sammanhänger med olika förhållanden till vilka vi strax skall återkomma.

I tabell 8 visas identifieringstendensens reliabilitet, som är tillfredsställande vid samtliga jämförelser och analysenheter, för hel artikel redan vid de stränga kriterierna på överensstämmelse (rad 3). Också här får detta emellertid tillskrivas förhållandet att antalet fall där tendensen över huvud taget aktualiserats (båda $\neq$ 0) är lågt. De graderade värdena i raderna 1

Tabell 6. Procentuell överensstämmelse mellan olika mättillfällen
Variabel: Intern moralisk tendens

Analysenhet	Jämförda mättillfällen		
	I-II	I-III	II-III
Hel artikel n = 43			
(1) Samma dominerande kategori	-	2.3	2.3
(2) Samma markerade kategorier	-	-	-
(3) Full överensst.: båda = 0	76.7	65.1	65.1
" " båda ≠ 0	20.9	14.0	16.3
(4) Totalt 1-3	97.7	81.4	83.7
Stycke n = 681			
(5) Full överensst.: båda = 0	96.5	95.3	95.2
" " båda ≠ 0	2.3	1.8	1.9
Tema			
(6) Full överensst.: båda = 0	97.7	94.2	94.3
" " båda ≠ 0	1.7	1.2	1.1
(7) n	1068	693	698
(8) Temaurval, reliabilitet	88.2	61.8	57.1

och 2 förbättrar inte mer än i måttlig utsträckning reliabiliteten.

Följande faktorer kan ha påverkat prestationstendensens bristfälliga samstämmighet:

1. Vid analysenheten hel artikel finns för varje kategori tre möjligheter: "förekommer ej", "förekommer", "förekommer som dominerande innehåll". Detta lämnar utrymme för stora variationer, då antalet kategorier dessutom är så högt som fyra. Att reliabiliteten blir låg kan därför tyckas ganska naturligt: den förbättras märkbart av de svagare, graderade överensstämmelserna från raderna 1 och 2 (se tabell 7).
2. Prestationstendensen aktualiseras betydligt oftare än moral- och identifieringstendenserna. Detta ger större risk för skiljaktiga markeringar.
3. Vidare är det just vid meddelanden om militära framgångar och

Tabell 7. Procentuell överensstämmelse mellan olika mättillfällen
Variabel: Intern prestationstendens

Analysenhet	Jämförda mättillfällen		
	I-II	I-III	II-III
Hel artikel n = 43			
(1) Samma dominerande kategori	11.6	30.2	23.3
(2) Samma markerade kategorier	25.6	18.6	16.3
(3) Full överensst.: båda = 0	7.0	2.3	2.3
" " båda ≠ 0	44.2	11.6	9.3
(4) Totalt 1-3	88.4	62.8	51.2
Stycke n = 681			
(5) Full överensst.: båda = 0	57.1	53.9	53.2
" " båda ≠ 0	33.9	15.0	15.1
Tema			
(6) Full överensst.: båda = 0	59.1	34.2	34.2
" " båda ≠ 0	31.7	25.7	28.2
(7) n	1068	693	698
(8) Temaurval, reliabilitet	88.2	61.8	57.1

motgångar svårare att skilja mellan kategorierna "positiv för A" och "negativ för B" respektive mellan "positiv för B" och "negativ för A" än vid de båda övriga tendenstyperna. En moraliskt negativ handling av en part innebär inte att motparten begår någon positiv handling; avståndstagande från en sida behöver inte vara alldeles detsamma som identifiering med motsidan. Men en militär framgång för en part är däremot ofta nog lika med en militär motgång för den andra parten. Exempel:

(13) Enligt egyptiska uppgifter krävdes många civila offer (moralisk tendens mot Israel, ej för Egypten).

(14) Men skulle de uppnå ens begränsade framgångar ökar hotet om ett nytt storkrig i framtiden (identifieringstendens mot arabstaterna, ej för Israel).

(15) Israel rapporterar också att cirka 150 arabiska stridsflygplan skjutits ned (prestationstendens positiv för Israel eller - likvärdigt - negativ för arabstaterna).

Tabellerna 9 och 10 visar hur mycket reliabiliteten skulle

Tabell 8. Procentuell överensstämmelse mellan olika mättillfällen
Variabel: Intern identifieringstendens

Analysenhet	Jämförda mättillfällen		
	I-II	I-III	II-III
Hel artikel n = 43			
(1) Samma dominerande kategori	4.7	7.0	7.0
(2) Samma markerade kategorier	7.0	7.0	2.3
(3) Full överensst.: båda = 0	69.8	69.8	72.1
" " båda ≠ 0	9.3	2.3	4.7
(4) Totalt 1-3	90.7	86.0	86.0
Stycke n = 681			
(5) Full överensst.: båda = 0	87.7	86.6	89.0
" " båda ≠ 0	7.6	3.7	3.8
Tema			
(6) Full överensst.: båda = 0	89.4	86.7	88.3
" " båda ≠ 0	7.0	6.8	5.4
(7) n	1068	693	698
(8) Temaurval, reliabilitet	88.2	61.8	57.1

öka om kategorierna "positiv för Israelsidan" och "negativ för arabsidan" slogs ihop till en, liksom å andra sidan kategorierna "positiv för arabsidan" och "negativ för Israelsidan". Om alltså t.ex. den ena bedömaren markerat "positiv för Israelsidan" och den andra "negativ för arabsidan", uppfattas detta som lika bedömningar vid sammanslagning av de fyra kategorierna till två. I redovisningen är hela artiklar ej medtagna, då dessa analysenheter tycks vara alltför stora för att tillåta meningsfulla slutsatser.

Som framgår av tabellerna är det främst interkodarreliabiliteten hos prestationstendensen som vinner på att de fyra ursprungliga kategorierna grupperas till två. Man kommer med detta redovisningssätt upp till värden i storleksordningen 70-75 %.

4. Slutligen kan en del av bristerna i interkodarreliabilitet

Tabell 9. Procentuell överensstämmelse mellan olika mättillfällen
Analysenhet: Stycke (n = 681)
Variabel: Intern tendens

Tendenstyp	Jämförda mättillfällen		
	I-II	I-III	II-III
Moral			
Full överensstämmelse:			
vid fyra kategorier	98.8	97.1	97.1
vid två kategorier	98.8	97.1	97.1
Prestation			
Full överensstämmelse:			
vid fyra kategorier	91.0	68.9	68.3
vid två kategorier	91.6	76.1	75.0
Identifiering			
Full överensstämmelse:			
vid fyra kategorier	95.3	90.3	92.8
vid två kategorier	95.7	90.6	93.5

föras tillbaka på att en viss tendenstyp uppfattats som förekommande endast vid det ena av de båda jämförda mättillfällena. Som framgår av tabell 11 (s. 182) är det i särskilt hög grad prestationstendensen som råkat ut för en systematisk avvikelse när det gällt att avgöra vad som är relevant innehåll. Detta sammanhänger med att tendenstypen givits delvis olika innebörd av olika bedömare: till prestationstendensen har hänförts fall som rätteligen borde höra hemma under en "aktivitets"-dimension, om någon sådan funnits. Denna tendensform, som inte beskrivits i instruktionerna (jfr ovan s. 114), har med "handlingskraft", "energi" etc. att göra.*

* Det är rimligt att uppfatta sambandet mellan aktivitetstendens och sändarinställning som starkare än det mellan prestationstendens och identifiering men som svagare än sambandet mellan identifiering och moraltendens: att en part handlar moraliskt, är aktiv och energisk resp. lyckosam tycks vara faktorer vilka i fallande skala kan tänkas appellera till sändares och mottagares gillande.

Tabell 10. Procentuell överensstämmelse mellan olika mättillfällen
Analysenhet: Tema
Variabel: Intern tendens

Tendenstyp	Jämförda mättillfällen		
	I-II	I-III	II-III
Moral			
Full överensstämmelse:			
vid fyra kategorier	99.3	95.4	95.4
vid två kategorier	99.4	95.4	95.6
Prestation			
Full överensstämmelse:			
vid fyra kategorier	90.8	59.9	62.5
vid två kategorier	92.1	70.7	71.9
Identifiering			
Full överensstämmelse:			
vid fyra kategorier	96.4	93.5	93.7
vid två kategorier	96.8	93.5	94.1
n	1068	693	698
Temaurval, reliabilitet	88.2	61.8	57.1

Följande meningar illustrerar vad diskussionen här gäller (de angivna exemplen har alltså av min medhjälpare, men inte av mig, uppfattats som relevanta för prestationstendensen):

(16) Det israeliska flygvapnet sattes in på båda fronterna.
(17) Den israeliska offensiven började dock även i Sinai.
(18) De egyptiska trupperna fortsatte att operera offensivt.

Ovanstående exempel berör inte direkta fram- och motgångar på samma tydliga sätt som de båda följande, på vilka prestationstendensen applicerats vid samtliga mätningar:

(19) Men egypterna har fördel av att de hunnit befästa sig ordentligt och har kraftigt skydd bakifrån av luftvärn och artilleri.
(20) Under den israeliska framryckningen mot Damaskus tidigare på lördagen erövrade man utan motstånd åtta tio syriska byar.

Tabell 11. Procentuell andel jämförelser vid vilka resp. tendenstyp markerats endast vid det ena mättillfället
Variabel: Intern tendens

Analysenhet	Jämförda mättillfällen		
	I-II	I-III	II-III
Stycke n = 681			
Moral	1.2	2.9	2.9
Prestation	5.3	17.9	18.5
Identifiering	2.8	7.9	5.4
Tema			
Moral	0.6	4.6	4.4
Prestation	7.7	28.7	27.5
Identifiering	3.2	6.5	5.9
n	1068	693	698
Temaurval, reliabilitet	88.2	61.8	57.1

Generellt sett kan bristerna i överensstämmelse föras tillbaka på tre grundorsaker:

1. En speciell tendensform registreras som förekommande vid det ena mättillfället men inte vid båda. Detta är vad som visas i tabell 11. Svårigheterna bör kunna överbryggas med hjälp av mer preciserade regler för urval av kategoriserbart innehåll. Exempel på avvikelser av detta slag gavs i punkt 4 ovan och gällde då prestationstendensen. I nedanstående exempel har den moraliska tendensen uppfattats som både tillämplig och ej tillämplig:

   (21) Och det var bara ett av de villkor som han ville ha uppfyllda innan han var beredd att avblåsa striderna.

   Tveksamheten har här gällt huruvida detta exempel verkligen som främsta kännetecken har en tydlig moralisk innebörd: är det i första hand en moralisk fråga om man ställer hårda krav, ger upp striderna osv., eller har det snarare att göra med en rad förhållanden av politiskt och strukturellt slag?

   När den moraliska tendensen framträder i den grundläggande

betydelsen av övervåld mot civilbefolkningen har också bedömningarna varit mer likartade vid alla tre tillfällena, som i nedanstående exempel:

(22) Med straff syftade han på de syriska raketer som träffat civila mål i Israel senast under tisdagen.

Att identifieringstendens ibland kommit att uppfattas som både tillämplig och ej tillämplig på ett bestämt fall kan sammanhänga med att denna tendens ofta utläses ur det helhetsintryck en artikel ger utan att därför alltid vara igenkännbar i mindre textenheter:

(23) Återigen satsar de utan att tveka allt de förfogar över av arméer och stridsmateriel för att tillfoga Israel ett militärt nederlag (negativ för arabstaterna).

(24) Den gången kunde dock Israel välja tidpunkten för krigsutbrottet (positiv för Israel).

2. Samma innehåll betraktas som hänförligt till olika tendensformer. Hit förs sådana fall där t.ex. både identifierings- och moraltendens eller både identifierings- och prestationstendens kan vara tillämpliga. Exempel:

(25) För den osäkra revanschen får alla andra hänsyn vika.

(26) 1967 hotade Egypten, Syrien och Jordanien Israel med utplåning.

(27) Det israeliska samhället är dynamiskt och har klarat svåra påfrestningar förr.

Exemplen 25 och 26 har uppfattats som moraliskt relevanta men samtidigt som uttryck för identifiering. Prestations- och identifieringstendenserna har applicerats på exempel 27.

Dessa illustrationer visar hur meddelanden med ett bestämt semantiskt innehåll samtidigt kan ha den latenta funktionen att uttrycka sändarens inställning. Därför har klassificeringspraxis vacklat mellan identifiering å ena sidan och å den andra sådana tendenser, som svarar mot det manifesta innehållet: det moraliskt klandervärda i att sträva efter revansch till varje pris och i att hota med utplåning resp. det prestationsmässigt positiva i att klara militära påfrestningar.

Av exemplen tycks framgå att det semantiska manifesta innehållet kan aktualisera en form av tendens, det latenta en

annan. I de tre relaterade fallen har identifieringstendensen också angivits som latent, moral- och prestationstendenserna däremot som manifesta. Den latenta funktionen förmedlas via det semantiskà innehållet.

I dessa fall kan det vara svårare att komma åt reliabilitetsproblematiken enbart med hjälp av preciserade regler. I stället måste man dra en gräns mellan olika kontexter, som avgör vilka tendenstyper som är tillämpliga respektive ej tillämpliga (se nedan, avsnitt VI.1.5, "Interna tendenser i skilda kontexter").

3. Den tredje aspekten av tendensreliabilitet gäller sådana fall där samma tendenstyp, men olika kategorier, registrerats. För den moraliska och för identifieringstendensen gäller att sådana avvikelser är få:

(28) Det var inte vi som började kriget (moralisk tendens "positiv för Israelsidan" resp. "negativ för arabsidan").

(29) Det återstår emellertid för Israel att kasta tillbaka angriparna och återställa de stilleståndsgränser som gällt sedan sexdagarskriget (identifiering med Israel resp. mot arabstaterna).

I ett par fall förekommer dock avvikelser som inte tycks vara av ovannämnda oskyldiga slag:

(30) Arabstaternas propaganda om Israels imperialistiska avsikter har fått en orimlig trovärdighet.

(31) Men tänk så oändligt mycket bättre i alla avseenden det hade varit om arabernas naturliga behov av att hävda sig i stället för nya krigsäventyr kunde ha tagit sig uttryck i fredliga ansträngningar.

Avvikelserna visar sig emellertid vara artefakter som beror på att olika aspekter av meningarna lagts till grund för kategoriseringen. Exempel 30 har sålunda uppfattats både som negativt för Israel - "Israels imperialistiska avsikter" - och som negativt för arabstaterna - "orimlig trovärdighet". Exempel 31 har bedömts som positivt för Egypten och Syrien - "naturliga behov av att hävda sig" - men också som negativt - "men tänk så oändligt mycket bättre ...".

Avvikelserna i exemplen 30 och 31 sammanhänger med att det rör sig om komplexa meningar, där mer än ett tema ingår. Nedanstående exempel, där prestationstendensen omväxlande registrerats som positiv och negativ för samma part, ger

ytterligare illustrationer av svårigheten att göra temata så entydiga att inte mer än en enda kategori blir möjlig att tillämpa (för sammanhangets skull återges hela meningarna: de delar som står inom parentes är emellertid utan relevans för den här diskuterade ambivalenta klassificeringen):

(32) (Israelerna behärskar luften), men de förluster som arabsidan råkat ut för är ingenting mot de 387 som israeliska flygvapnet satte ur spel redan första dagen av junikriget 1967.

(33) (Även inom de egyptiska styrkorna har stridsmoralen varit hög): åtskilligt mer imponerande än under t ex junikriget.

Denna form av icke-överensstämmelse bör i någon mån kunna avhjälpas genom att man bemödar sig om att göra temata så entydiga som möjligt.

Sammanfattningsvis kan sägas, att reliabiliteten hos tendenskodningen sannolikt förbättras om de fyra kategorierna slås ihop till två och framför allt om man bättre preciserar vilket innehåll som skall vara relevant för de olika tendensformerna. Ytterligare en möjlig väg skisseras i nästa avsnitt.

VI.1.5 Interna tendenser i skilda kontexter

Vi har hittills förbigått tendensproblematikens funktionella och kontextuella aspekter, som på grund av sin betydelse motiverar ett särskilt avsnitt.

Tidigare har återgivits ett par exempel (s. 183, nr 25-27) på samtidig manifest och latent tendens av olika typer. Vad som där visades var att en latent funktion - identifiering - kan förmedlas via ett semantiskt innehåll som inte handlar om eller i tydliga ordalag uttrycker någon sådan identifiering. Det antyddes också att ett sätt att höja reliabiliteten vore att skilja mellan kontexter med olika implikationer för tendensklassificeringen.

Problemet gäller: i vilka kontexter bör man företrädesvis se meddelanden som "rena" rapporter, och i vilka har man rätt att läsa in latenta identifieringstendenser-funktioner (jfr diskussionen ovan s. 28-34)?

Jag kommer här att argumentera för att nyhetsartiklar och "krigsanalyser" å ena sidan och å den andra ledartexter utgör olika "causal contexts" som påverkar förutsättningarna för tendensanalys:

Att sätta identifieringstendensen i relation till rapporteringen av moraliskt relevanta förhållanden, framgångar och motgångar är inte möjligt såvida inte de tre tendenstyperna görs oberoende av varandra. Ur praktisk synvinkel idealt vore alltså om varje analyserat textavsnitt kunde föras till högst en enda tendenstyp och alla möjligheter därmed vore uttömda. Med tanke på vad Barcus kallar "the 'multi-layered' structure of content" (1959, s. 16), dvs. språkets egenskap att kunna förmedla innehåll från flera skikt eller nivåer, är detta självfallet inte möjligt och enligt min mening heller inte önskvärt. De olika skikten, som kan inplaceras längs hela kontinuet manifest-latent innehåll, erbjuder intressanta möjligheter till penetrerande och nyanserade analyser.

Från tendenskodningens synpunkt vore det emellertid en bekväm förenkling om problemet med de olika tendensernas tillämpningsområden kunde lösas genom att man drog en gräns mellan olika kontexter: å ena sidan huvudsakligen rapporterande - nyheter och i vårt fall även s.k. "krigsanalyser" - å den andra huvudsakligen analyserande, resonerande, kommenterande och ställningstagande, dvs. ledare.

Ett argument för en gränsdragning enligt ovanstående är att man faktiskt förväntar sig olika slag av innehåll inom olika kontexter: identifieringstendens bör alltså analyseras i ledare, därför att dessa bildar en kontext där man förväntar sig att finna latenta och manifesta uttryck för ställningstaganden. Några sådana väntar man sig däremot vanligen inte i nyhetsrapporter, vilkas syfte är ett annat.Här framstår det som mer rimligt att ta meddelandena för vad de manifest utsäger om faktiska händelser och förhållanden. Nyhetsartiklar bör alltså erbjuda en lämplig kontext för analys av moral-, aktivitets- och prestationstendens.

Resultaten av mätningarna pekar också på att identifieringstendens är vanligare i ledartext, de båda övriga tendensformerna i nyhetsartiklar och "krigsanalyser". Detta kan utläsas ur tabell

12, som visar de olika tendenstypernas förekomster inom olika artikeltyper. I tabellen har samtliga mättillfällen och analysenheter slagits samman, så att antalet observationer blir lika med 43 (= antalet artiklar) x 3 (= antalet analysenheter) x 3 (= antalet mättillfällen) = 387. Av de 43 artiklarna är åtta ledare.

Tabell 12. Förekomst av interna tendenstyper i artiklar av olika slag
Samtliga mättillfällen och analysenheter

Artikeltyp	Moral	Prestation	Identifiering
Nyhetsartiklar + "krigsanalyser" n = 315			
Förekommer	49	303	30
Förekommer ej	266	12	285
Ledare n = 72			
Förekommer	53	61	71
Förekommer ej	19	11	1
Totalt n = 387			
Förekommer	102	364	101
Förekommer ej	285	23	286

Som tabellen visar är en majoritet av de artiklar, där identifieringstendens registrerats, av typen ledare (71/101 = 70.3 %). Identifieringstendens förekommer vidare i 98.6 % av ledarna (71 av 72).

Det har ändå inträffat att identifieringstendens påträffats även inom rapporterande kontexter (se tabell 12). Här tycks emellertid sådana tolkningar ha varit mer tillfälliga: de förekommer oftast bara vid en enda mätning av samma textavsnitt. Exempel (nedanstående meningar, vilka hämtats ur en "krigsanalys", har vid endast ett tillfälle betraktats som uttryck för en latent positiv identifiering med Israel):

(34) I så fall får den israeliska ledningen större utrymme att sända förband ned till Sinai.

(35) Men det är inte troligt att den israeliska regeringen kommer att böja sig för hotelser och förmaningar utifrån (så länge egypterna har sina brohuvuden öster om kanalen).

I ledartexterna har bedömarna ofta varit betydligt mer ense i tolkningen, detta just på grund av att man här varit särskilt uppmärksam på identifieringstendenser:

(36) Den israeliska ledningen kommer i detta läge inte att lyssna till förmaningar och hotelser utifrån.

Vid alla tre mättillfällena har exempel 36 uppfattats som en positiv identifiering med Israel, vid ett tillfälle till och med som en manifest sådan. Exemplet bör jämföras med det närmast föregående (nr 35), som vanligen inte blivit klassificerat som en identifiering trots det närmast identiska semantiska innehållet. Den mest rimliga förklaringen till denna skiljaktighet är just att det rör sig om två olika kontexter, i vilka också de omgivande textsammanhangen måste variera.

Den "överlappning" som exemplen 34-35 illustrerar (identifieringstendens inom en rapporterande kontext) bör vara möjlig att komma till rätta med genom att analysen av sympatier och antipatier hänvisas till enbart ledare. Detta förbättrar sannolikt reliabiliteten.

Tabell 12 ger också vid handen att nyhetsrapporter och "krigsanalyser" är den naturliga kontexten för prestationstendensen. Denna tendens har registrerats i 96.2 % av sådana artiklar (303 av 315). Av artiklarna med förekommande prestationstendens är 83.2 % nyhetsartiklar eller "krigsanalyser". Dessa siffror ger en tydlig antydan om att meddelanden om framgångar och motgångar bör studeras i rapporterande kontexter. En närmare analys av "överlappningsfall" (prestationstendens i ledartext) bestyrker denna slutsats:

(37) Israel har ryckt till sig det militära initiativet. Syriska trupper drivs tillbaka i Golanområdet.

I lösryckt skick ser dessa meningar ut som rena nyhetsmeddelanden om det militära läget. Så har de också uppfattats vid samtliga mättillfällen. Men om man läser vad som sägs omedelbart efteråt i artikeln - som alltså är en ledare - blir det klart att meddelandena endast fungerat som inledning till ett följande resonemang:

Och i Sinai väntas nu den avgörande drabbningen.
Även om rapporterna från själva slagfälten är knappa och motstridande, står det klart att förlusterna i liv varit stora. Och fler, många fler, kommer att dödas innan striderna är över.
Det är ett ohyggligt pris för ett krig som ingen - inte heller de attackerande arabregeringarna - har något att vinna av.

Det framstår därför som fullt rimligt att avstå från att registrera prestationstendens i resonerande kontexter. En annan sak är att ett påstående om militära för- eller nackdelar kan ha latent identifieringstendens; det bör då föras till denna variabel oavsett sitt semantiska innehåll. Exempel (från ledartext):

(38) (Den egyptisk-syriska offensiven mot de av Israel ockuperade områdena) tycks nu ha stoppats (bör sättas som positiv identifiering med Israel snarare än som militär framgång).

Resultaten i tabell 12 visar att moralisk tendens är relativt vanlig även i ledare (förekommer i 73.6 % av ledarna men endast i 15.6 % av de övriga artiklarna). Av de tillfällen, vid vilka moralisk tendens över huvud registrerats, kommer 52.0 % på ledare. Överlappningen är alltså ganska kraftig, vilket är olyckligt om man är angelägen om att hålla rapporter och ställningstaganden åtskilda.
Problemet är fundamentalt och svårbemästrat: i själva verket ligger identifieringstendens och moralisk tendens varandra mycket nära i bemärkelsen att sympatier och antipatier ofta uttrycks just via moraliskt relevanta meddelanden. Vid mätningarna har detta framkommit på två sätt:

1. Ett och samma påstående registreras omväxlande som en identifiering och som en moralisk tendens:

   (39) Återigen har arabstaterna oprovocerade börjat ett anfallskrig för att få revansch för tidigare nederlag.

2. Över huvud taget är, som framgår av tabell 12, moralisk tendens vanlig i resonerande och ställningstagande kontexter:

   (40) Det är fullt möjligt att han har rätt. Det är inte alls otroligt att hans ställning i Egypten stärks med kriget - även om detta slutar i ett svidande nederlag.
   Men det sker i så fall till priset av tusentals offrade liv.
   Det utnötningskrig Egypten inledde för ett par år sedan drevs med samma insats. De mänskliga och materiella skadorna var stora. Många dödades. Hundratusentals egypter tvingades flytta och blev flyktingar i eget land.
   Det krig Sadat nu rullat igång är ett lika vidrigt spel med människoliv.

I exemplen 39 och 40 framstår den negativa identifieringen som oupplösligen förenad med det moraliskt negativa semantiska innehållet. Exemplen visar hur moraliskt relevanta påståenden kan tjäna som uttryck för sändarens inställning till olika parter. De aktuella meddelandena bör snarast höra hemma under identifieringstendensen.

Enda sättet att komma till rätta med svårigheterna är att noga skilja mellan de båda kontexterna och dessutom att ställa särskilt rigorösa krav på vad som skall räknas som moraliska tendenser:

För att inte blanda samman moralisk och identifieringstendens bör man enligt min mening till de moraliskt relevanta meddelandena räkna endast på nyhetsplats förekommande rapporter om vissa bestämda förhållanden. Dessa förhållanden bör ha moralisk innebörd i den primära bemärkelsen av övergrepp mot enskilda osv. (se ovan s. 115, mätinstruktioner). Meddelandena bör dessutom sakna latent funktion - möjligen kan detta i någon mån garanteras genom att analysen inskränks till nyhetstext. De skall helst också vara manifesta - de aktuella händelserna och handlingarna skall vara klart utsagda, ej antydda - och oproblematiska: de får inte vara tolkningar i moraliskt positiv eller negativ riktning (jfr exempel 39).

Dessa regler syftar till att möjliggöra en tydlig gränsdragning mellan moralisk tendens och identifiering. Följande meddelanden skulle alltså vara att betrakta som moraliskt relevanta i den stränga bemärkelsen:

(41) Enligt egyptiska uppgifter krävdes många civila offer.
(42) Med straff syftade han på de egyptiska raketer som träffat civila mål i Israel senast under tisdagen.

Å andra sidan: hur man än bestämmer den moraliska tendensens tillämpningsområde, råkar man i svårigheter. Antag att en stor förstasidesrubrik meddelar: "Civila offer i Egypten". Är det då här inte i själva verket fråga om en latent funktion? Är det inte rimligt att tänka sig att just rubriker ofta har instrumentella innebörder? Mister rubrikerna i så fall sin karaktär av "ren" nyhetsrapportering? Hur skall man vidare göra med partsuppgifter? Någon av parterna antyder att motsidan gjort sig skyldig till grymheter: skall detta inte uppfattas som en rap-

port om inträffade händelser, även om rapporten är latent och interpreterande och även om sändaren tagit med den främst för att stödja den uppgiftslämnande sidan?

Det är kanske strängt taget omöjligt att helt skilja mellan moralisk och identifieringstendens enbart genom att hänvisa den förra till nyhetstext och den senare till ledartext. Detta är en slutsats som förefaller mer rimlig ju mer man tränger in i materialet. Om den är riktig, betyder detta att den moraliska dimensionen får offras och i stället föras samman med identifieringsdimensionen - såvida alltså inte uppdelningen i ledar- och nyhetstext garanterar att instrumentella betydelser uteslutande förekommer i den förra.

Om man på detta sätt definierar olika "causal contexts" och låter interpretationen av olika meddelanden bli beroende av de olika kontexterna, bygger man på en premiss som är grov och approximativ men kanske ändå svarar mot vad som är praktiskt möjligt: man förutsätter att alla moraliskt relevanta meddelanden och alla meddelanden om framgångar och motgångar är "rena" nyhetsrapporter och saknar latent funktion endast när de befinner sig på nyhetsplats. Man förutsätter också att de kan ha sådan funktion och alltså uttrycka sändarens identifiering endast i ledartext, där de å andra sidan aldrig är att betrakta som ren rapportering. Denna förutsättning är godtagbar som ett första steg på vägen mot en nödvändig gränsdragning, men den är långt ifrån tillfredsställande, eftersom de båda kontexterna - rapporterande och kommenterande - i stor utsträckning tycks kunna överlappa varandra.

Slutsatsen av resonemanget blir ändå att analysen av identifieringstendens bör förläggas till ledartext, medan rapporteringen bäst studeras på nyhetsplats (eventuellt i text av "krigsanalysernas" typ). Det blir då inte heller möjligt att arbeta med exakt samma variabler inom olika "causal contexts": ett och samma meddelande kan betyda en sak i den ena kontexten och en annan i den andra (jfr ovan s. 188, exemplen 35 och 36). Detta sammanhänger med att man förutsätter att innehållet kan ha instrumentell betydelse endast i den ena kontexten (se ovan s. 34).

Tidigare (s. 170) har talats om att externa källor bör registreras främst i rena nyhetsrapporter, däremot ej i resonemang på le-

darsidan. Med denna distinktion åsyftas just den gränsdragning som här behandlats mer i detalj.

VI.1.6 Accepterad tendens

Beträffande accepterad tendens har tidigare (s. 164-166) framhållits att jämförelsen måste inskränkas till att gälla sådana fall som överensstämmer internt. Värdena i tabellerna 13 och 14 grundas därför uteslutande på jämförelser där intern tendens satts lika vid båda tillfällena (båda $\neq 0$). Likheten har dock tagits i liberal bemärkelse genom att de ursprungligen fyra kategorierna decimerats till två: "positiv för Israelsidan" uppfattas alltså som ekvivalent med "negativ för arabsidan" osv.

I tabellerna anges i kolumn 1 det absoluta antalet fall i vilka interna tendenser inte överensstämmer. Denna kolumn tjänar som en motvikt mot kolumn 2, som visar antalet internt överensstämmande fall. Detta senare antal tjänar som nämnare för de följande kolumnerna 3-6. Kolumnerna 3 och 4 visar de procentuella andelarna av observationerna i kolumn 2 som också är lika i accepterad tendens. Kolumn 3 upptar sådana lika jämförelser vilka inte inneburit någon nollställning av den interna tendensen. Intern och accepterad tendens är här med andra ord identiska och skilda från noll. Kolumn 4, som väl är den intressantaste, redovisar sådana fall där den accepterade tendensen vid båda tillfällena inneburit att den interna tendensen neutraliserats, dvs. satts till noll. I detta senare slag av samstämmighet ligger hela kraften hos den accepterade tendensen: här framträder variabelns förmåga att fånga sändarens uppfattning sådan den kan ta sig uttryck i antydda eller klart utsagda modifieringar av den ursprungliga tendensen. Kolumn 5 utgör totalen av kolumnerna 3 och 4. I kolumn 6 (tabell 13) respektive 6 och 7 (tabell 14) redovisas den andel fall som inte överensstämmer i accepterad tendens.

I tabell 14 upptar kolumn 6 sådana olikheter i accepterad prestationstendens vilka endast beror på olika praxis i förhållande till externa källor. Det hela förklaras av att en systematisk avvikelse kan påvisas mellan min egen och min medhjälpares klassificering av tendenser med externa källor, dvs. andra källor än sändaren själv. Här har jag uppfattat den accepterade

tendensen som identisk med den interna, såvida inga belägg finns för motsatsen; jag har alltså tolkat det hela så att sändaren i princip instämmer i citerade och refererade tendenser. Min medhjälpare har däremot uppfattat förekomsten av en extern källa som ett principiellt skäl för att nollställa den interna tendensen, eftersom det inte är möjligt att med säkerhet veta hur sändaren själv ställer sig till innehållet. Kolumn 6 i tabell 14 visar alltså hur mycket reliabiliteten skulle kunna höjas om reglerna för accepterad tendens vid externa källor varit mer preciserade. Dessa uppgifter avser endast prestationstendens och endast jämförelser mellan olika bedömare.

Hela artiklar är ej medtagna i dessa reliabilitetsberäkningar då det är svårt att få en klar bild av vad lika och olika markeringar av så omfattande och innehållsrika analysenheter betyder. Tabell 13 gäller alltså stycken och tabell 14 temata.

Tabell 13. Procentuell överensstämmelse mellan olika mättillfällen
Analysenhet: Stycke (n = 681)
Variabel: Accepterad tendens

Jämförda mättillfällen	Antal olika i intern tendens	Antal lika i intern tendens båda≠0	Andel lika i accepterad tendens (i % av 2)			Andel olika i accepterad tendens (i % av 2)
			Utan nollst	Med nollst	Tot 3-4	
	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)
I-II						
Moral	8	16	93.8	6.3	100	-
Prestation	57	235	92.8	5.1	97.9	2.1
Identifiering	29	55	96.4	3.6	100	-
I-III						
Moral	20	12	75.0	8.3	83.3	16.7
Prestation	163	151	58.9	4.0	62.9	37.1
Identifiering	64	27	100.0	-	100	-
II-III						
Moral	20	13	69.2	15.4	84.6	15.4
Prestation	170	149	59.1	4.0	63.1	36.9
Identifiering	44	31	100.0	-	100	-

Tabell 14. Procentuell överensstämmelse mellan olika mättillfällen
Analysenhet: Tema*
Variabel: Accepterad tendens

Jämförda mättillfällen	Antal olika i intern tendens	Antal lika i intern tendens båda≠0	Andel lika i accepterad tendens (i % av 2)			Andel olika i accepterad tendens (i % av 2)	
			Utan nollst	Med nollst	Tot 3-4	Pga externa källor	Övriga
	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)
I-II							
Moral	6	19	89.5	5.3	94.7		5.3
Prestation	84	353	91.2	4.8	96.0		4.0
Identifiering	34	79	93.7	6.3	100		-
I-III							
Moral	32	8	87.5	12.5	100		-
Prestation	203	253	53.4	2.8	56.1	38.7	5.1
Identifiering	45	47	97.9	2.1	100		-
II-III							
Moral	31	9	77.8	22.2	100		-
Prestation	196	263	55.5	5.7	61.2	33.5	5.3
Identifiering	41	41	97.6	2.4	100		-

* Obs. den tämligen låga reliabiliteten i temaurval (se t.ex. s. 179, tabell 8, rad 8).

Tabellernas siffror ger inga belägg för att reliabiliteten hos den accepterade tendensen skulle vara god: först och främst krävs överensstämmelse i intern tendens och för temaanalysens del även i temaurval. Redan dessa krav kan sägas reducera värdena. Vidare krävs att framför allt överensstämmelsen i nollställning av intern tendens skall vara hög: häri ligger ju själva poängen hos den accepterade tendensen. Avvikelserna i kolumn 6 resp. 7 är emellertid ofta lika många som eller fler än likheterna i kolumn 4. För de avvikande fallen gäller att bedömaren vid det ena tillfället låtit den interna tendensen kvarstå som accepterad men vid det andra nollställt den interna tendensen. Trots

den korrigering av värdena, som sker i tabell 14 (kolumn 6), kan reliabiliteten inte betraktas som tillfredsställande, även om moral- och identifieringstendensernas absoluta tal är så låga att några säkra slutsatser ej kan dras.

Den bristfälliga reliabiliteten förklaras i huvudsak av följande tre faktorer:

1. Det framhölls tidigare (s. 192-193) att praxis varierat vid citerade och refererade uppgifter. Exempel:

   (43) Från den egyptiska fronten rapporterade israelerna enligt nyhetsbyrån AP att deras flyg sänkt fyra egyptiska trupptransportfartyg.

   Här kan man välja att nollställa tendensen - eftersom det rör sig om en uppgift från en extern källa - eller att uppfatta texten som om sändaren accepterade eller i varje fall inte tog avstånd från uppgiften. Den senare möjligheten framstår som särskilt rimlig med tanke på att det omedelbart efter sägs: "Fem syriska örlogsfartyg har också sänkts". Meddelandena ger intryck av att vara helt accepterade.

   Som kan utläsas ur tabell 14 (kolumn 6) förklarar den olika behandlingen av citat och referat en ganska stor del av skiljaktigheterna. Å andra sidan har det också inträffat att just detta förhållande bidragit till att åstadkomma en överensstämmelse som endast är skenbar:

   (44) Egypten hävdar dock enligt AP att "det fientliga flyget inte lyckats nå sina syften".

   Båda bedömarna har här uppfattat den interna tendensen som negativ för Israel eller positiv för Egypten. Båda är också överens om att den accepterade tendensen skall vara noll. Sändaren anses alltså inte ta de egyptiska uppgifterna för givna. Men det är bara fråga om en ytlig likhet: i det ena fallet har den interna tendensen nollställts på latenta grunder, nämligen citationstecknen och uttrycket "hävdar", vilka ger ett intryck av låg trovärdighet. I det andra fallet har tendensen nollställts enbart på grund av att informationen härrör från en extern källa.

   Det är min uppfattning att citat - åtminstone i detta material - oftast bör betraktas som liggande i linje med sändarens eget sätt att se på händelseförloppet. Liknande syn-

punkter har framförts av andra författare (Merrill 1965, s. 565; Tuchman 1972, s. 668). Högst validitet i analysen uppnås sannolikt om man arbetar utifrån ett sådant antagande. När det gäller citat vilkas innehåll är negativt för källan själv finns oftast ingen anledning att betvivla sanningshalten; man får då anta att sändaren sätter tro till uppgifterna.

Genom mer detaljerade tillämpningsregler i förhållande till externa källor bör den accepterade tendensens reliabilitet alltså kunna höjas i viss utsträckning.

2. Även om mätinstruktionerna korrigeras på ovanstående sätt kvarstår faktum att de konkreta fallen ofta är komplicerade och kan tolkas i skilda riktningar. Just på grund av att det latenta innehållet har betydelse för hur den accepterade tendensen skall tolkas kan det bli svårt att komma åt problematiken med hjälp av exakta regler:

(45) De israeliska myndigheterna hävdar att de slagit tillbaka den egyptiska offensiven efter hårda pansarslag. De egyptiska trupperna "led svåra nederlag".

Exemplet utsäger latent - via citationstecknen och verbet "hävdar" - att sändaren inte sätter tro till uppgiften om egypternas svåra nederlag. Motsvarande kodning förekommer också i materialet. Å andra sidan har det även hänt att den för egypterna negativa interna tendensen inte nollställts. Några klara riktlinjer för interpretationen är knappast möjliga att utarbeta.

En allmän regel skulle kunna vara att frågetecken, citationstecken samt uttryck av typen "hävdar", "påstår" osv. skall ses som kriterier på uppgifter som sändaren inte är beredd att själv svara för. Det är dock tydligt att validiteten hos denna regel kan ifrågasättas: sändaren kan ha använt frågeoch citationstecken utan någon särskild betydelse; olika personer kan uppfatta "hävdar" och "påstår" på olika sätt.

En annan tänkbar möjlighet att höja reliabiliteten vore att helt lämna åsido svårtolkade textavsnitt av den exemplifierade typen. Man skulle i så fall bestämma sig för att nollställa interna tendenser endast när sändarens avvikande uppfattning klart och tydligt anges: då behövde det latenta innehållet aldrig tas till hjälp.

3. Till en del ligger den accepterade tendensens reliabilitetsproblematik i begreppets själva konstruktion: det rör sig om en komplex storhet, som innefattar en viss ambivalens. Sändaren förväntas säga en sak och sedan mer eller mindre ta tillbaka vad som sagts.

Kaplan och Goldsen (1949, s. 96-98, 100) har också funnit lägre reliabilitetssiffror vid klassificering av vad författarna kallar "qualified positive/negative" och "balanced presentation" (40-52 %) än vid "unqualified positive/negative presentation" och "no direction" (75-84 %). Jag återger här Kaplans och Goldsens definitioner för att illustrera kategoriernas ambivalenta karaktär, en ambivalens som påminner om den som finns inbyggd i förhållandet mellan intern och accepterad tendens (1949, s. 97):

1. Unqualified Positive (+ +): Favorable presentation of the symbol, without explicit qualification of its favorable character:
   British advance in Africa

2. Qualified Positive (- +): A basically favorable presentation, with unfavorable aspects clearly involved:
   Marines take Tarawa; casualties high

3. Unqualified Negative (- -): Unqualified unfavorable presentation:
   Plane production in Germany sags

4. Qualified Negative (+ -): Basically unfavorable, with favorable or ameliorating aspects clearly involved:
   Nazis retreat; lines shortened

5. Balanced (B ±): Both favorable and unfavorable presentations clearly and equally involved:
   Reds advance in north; withdraw in south

6. No Direction (0): Presentations involving neither favorable nor unfavorable aspects:
   Congress passes tax bill

I ett konkret material kan det ibland vara svårt att identifiera den accepterade tendensens dubbla innebörd - dels att något sägs, dels att vissa av uppgifterna är osäkra:

(46) Men att israeliska styrkor verkligen gått över kanalen har bekräftats i Kairo, där det sagts att dessa tillintetgjorts.

(47) Egypten hävdar att dess styrkor fortsätter att segra på detta frontavsnitt, uppgifter som Israel förnekar.

Det är knappast möjligt att säkert avgöra om meddelanden av

det slag som exemplifieras här innehåller något ställningstagande från sändarens sida till de refererade uppgifterna, trots att de i exempel 47 motsäger varandra. Det kan också i princip vara fråga om en helt neutral uppräkning av uppgifter. Den enda tolkningsmöjlighet som erbjuder sig går via det osäkra latenta innehållet (jfr ovan s. 124-125).

Ibland kan också motsättningen mellan intern och accepterad tendens vara svår att skilja från ett "balanserat" framställningssätt (jfr ovan s. 197, citatet av Kaplan och Goldsen, punkt 5):

(48) De israeliska framryckningarna mot Syrien har skett till ett högt pris. Ett nytt sovjetiskt anti-tankvapen har skakat de israeliska pansarstyrkorna.

Det har inträffat att tendensen i detta stycke, som ändå inte handlar om någon tveksamhet från sändarens sida inför en faktauppgift, har satts som internt positiv för Israel men nollställts i den accepterade formen.

Med tanke på de komplicerade tolkningsproblemen är det inte troligt att reliabiliteten skulle kunna höjas i speciellt stor utsträckning: man kan precisera reglerna för citat och referat av externa källor, man kan lämna åsido allt latent innehåll och bara ta hänsyn till det klart manifesta, men man kan inte så lätt komma åt flertydigheten och ambivalensen hos den accepterade tendensens innebörd.

Ytterligare två förhållanden finns att nämna:

1. Vid accepterad tendens uppstår en allvarlig risk för feltolkningar i det fall analysenheten är en hel artikel. Vi tänker oss fyra tendenskategorier och en ovägd klassificering av det utseende som illustreras i figur 22:

Figur 22. Exempel på kategorisering av intern och accepterad tendens vid analysenheten hel artikel

Tendenskategori	Intern tendens		Accepterad tendens	
	Antal meddelanden	Koder	Antal meddelanden	Koder
Positiv för Israelsidan	10	1	5	1
Negativ för arabsidan	10	1	10	2
Positiv för arabsidan	8	1	8	1
Negativ för Israelsidan	6	1	6	1

Eftersom två av kategorierna uppvisar identiskt antal meddelanden, blir i den interna tendensen ingen kategori "dominerande" utan samtliga "förekommande". Vi antar nu att kommentarerna i texten ger vid handen att fem av de för Israel positiva meddelandena bör nollställas; de accepteras inte av sändaren. Resultatet blir då som figurens fjärde spalt visar.

Det kan nu se ut som om sändaren favoriserade Israel genom att nollställa några av de för arabstaterna positiva meddelandena. Eftersom det absoluta antalet meddelanden inte framgår av koderna kan siffran 2 - dvs. "negativ för arabsidan som dominerande innehåll" - tolkas i denna riktning. I själva verket ligger saken till på motsatt sätt: det är för Israel positiva meddelanden som neutraliserats av sändaren. Man vet inte vilka kategorier som från början haft lika antal meddelanden och inte heller vilka kategorier som drabbats av nollställningar. Detta kan inte utläsas ur markeringarna; värdena kan tolkas på skilda sätt.

Problemet kan, om endast två parter förekommer, avhjälpas genom att man vid hel artikel inte tillåter mer än två kategorier: 1) för part A eller mot part B, 2) för part B eller mot part A. För att resultaten skall bli entydiga är en sådan sammanslagning i själva verket nödvändig.

2. Det har under arbetets gång kommit att framstå allt klarare att den accepterade tendensens relevans är beroende av den kontext i vilken den analyseras. Accepterad tendens bör därför endast avse rena nyhetsrapporter rörande faktiska förhållanden. Detta inskränker variabelns tillämpningsområde i två avseenden: å ena sidan till nyhetsartiklar och likartad text, å den andra till faktameddelanden, dvs. helst manifesta och oproblematiska påståenden utan latent funktion (jfr ovan s. 186, 190, 191).

Skillnaden mellan intern och accepterad tendens skall ju avspegla skillnaden mellan vad tidningen omnämner eller refererar och vad den betraktar som korrekt. För att denna skillnad skall få en rimlig innebörd krävs att den accepterade dimensionen inskränks till att endast omfatta moral- och prestationstendens (eventuellt även "aktivitet"; se ovan s. 180-181). Det är naturligt att tänka sig dessa manifesterade i

faktarapporter, som sändaren har möjlighet att instämma i eller ta avstånd från. Vid identifieringstendens är saken inte lika enkel: det är just i resonemangen, snarare än i faktarapporteringen, som identifieringen kommer fram. Om man försöker skilja mellan intern och accepterad identifieringstendens kan problem uppstå:

(49) I Sovjet talar man om Israels anfall.

(50) Men att arabstaterna på senare år fått ökad sympati bland de fattiga länderna ...

Dessa exempel, som hämtats från en resonerande kontext (ledare) och vilkas tendens (identifiering) internt registrerats som "negativ för Israel" respektive "positiv för arabstaterna" men därefter nollställts i den accepterade formen, utsäger att andra länder sympatiserar med arabstaterna men också att sändaren för sin del inte instämmer i dessa sympatier. Detta framgår i varje fall av det omgivande textsammanhanget. Det hela blir något annat än ett förnekande av faktum. Själva faktum motsägs inte av sändaren: därför borde egentligen de ursprungliga kategorierna kvarstå. Nollkoderna har satts för att understryka mediets icke-instämmande i Sovjetunionens avståndstagande från Israel och "de fattiga ländernas" sympati för arabstaterna. Den accepterade tendensens innebörd har därmed förskjutits och dess faktaanknytning försvunnit.

När det gäller identifieringstendens bör alltså ingen åtskillnad göras mellan intern och accepterad form: identifieringen skall med andra ord alltid vara den som sändaren själv uttrycker. Detta innebär att det inte är möjligt att registrera någon identifieringstendens i fall av det slag som exemplen 49-50 illustrerar.

Accepterad moral- och prestationstendens bör ej analyseras i resonerande kontexter, dvs. ledare.* Denna senare kontext är reserverad för analysen av identifieringstendens, som å and-

---

* Ovan (s. 122) citeras ett textavsnitt i vilket exemplifieras intern och accepterad prestationstendens. Detta stycke är i själva verket hämtat från en ledare, vilket tycks motsäga vad som här sagts. Dock kunde exemplet i fråga lika väl tänkas vara hämtat från en nyhetsartikel eller åtminstone en "krigsanalys". Fenomenet illustrerar den överlappning om vilken talas ovan s. 191.

ra sidan inte skall studeras i nyhetsartiklar (på dessa punkter är förhållandena analoga med vad som gäller för intern tendens; se ovan s. 191). När sändaren alltså på ledarplats tar ställning till moraliskt relevanta meddelanden eller meddelanden om militära framgångar och motgångar, bör detta primärt betraktas som ett led i resonemanget och inte som någon rapport. Exempel (hämtat från en ledare i vilken Expressen kritiserar Dagens Nyheter):

(51) Ledarskribenten påstår t ex också att Israel är betydligt starkare rustat än arabstaterna.

Av det omgivande sammanhanget framgår tydligt att den skrivande stöder Israel i konflikten. Jag uppfattar exemplet inte som ett meddelande om militär styrka utan som ett sympatiuttalande till förmån för denna sida. Eftersom det rör sig om en resonerande kontext, bör exemplet registreras som en positiv identifiering, uttryckt via sändarens avståndstagande från uppgifterna om Israels militära överlägsenhet. Det hade också varit principiellt möjligt att internt ange en för Israel positiv prestationstendens, vilken nollställts i den accepterade formen (eftersom det är Dagens Nyheter och inte Expressen som anser att Israel är starkare rustat). Enligt min mening är detta slags kodning, som också har förekommit, emellertid inte lämplig och fångar ingalunda vad som verkligen utsägs i texten.

I resonerande kontexter bör alltså endast identifieringstendens komma i fråga: i denna dimension skall intern och accepterad klassificering vara identiska och svara mot sändarens egen uppfattning. Sedan är det en fråga av sekundär vikt vilken exakt utformning identifieringen får i det konkreta fallet (jfr ovan s. 189, exempel 38).

VI.1.7 Den accepterade tendensens uttrycksform

Tabellerna 15 och 16 visar reliabiliteten hos den accepterade tendensens uttrycksform: manifest-latent. Dessa beräkningar har endast kunnat göras på sådana fall där intern och accepterad tendens sammanfaller, åtminstone vid gruppering av de fyra tendenskategorierna till två. För analysenheten stycke gäller dessutom att alla fall där mer än en tendenstyp förekommer, t.ex.

Tabell 15. Procentuell överensstämmelse mellan olika mättillfällen
Analysenhet: Stycke (n = 681)
Variabel: Uttrycksform

Jämförda mättillfällen	Antal olika etc*	Antal lika**	Andel lika i uttrycksform (i % av 2)				Andel olika i uttrycksform (i % av 2)
			Man	Lat	Man + lat	Tot 3-5	
	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)
I-II							
Moral	14	10	90.0	10.0	-	100	-
Prestation	74	218	94.0	0.9	1.4	96.3	3.7
Identifiering	42	42	21.4	47.6	2.4	71.4	28.6
I-III							
Moral	27	5	-	-	-	-	100
Prestation	231	83	55.4	2.4	-	57.8	42.2
Identifiering	70	21	-	61.9	-	61.9	38.1
II-III							
Moral	27	6	16.7	-	-	16.7	83.3
Prestation	233	86	58.1	3.5	-	61.6	38.4
Identifiering	54	21	-	42.9	-	42.9	57.1

* Antal olika i intern och/eller accepterad tendens + antal med mer än en tendenstyp, dvs. för jämförelse ej tillgängliga observationer.

** Antal lika i intern (båda $\neq 0$) och accepterad tendens, dvs. för jämförelse tillgängliga observationer. Dessa observationer fördelas procentuellt i kolumnerna 3-7.

moral och identifiering, uteslutits: det hade annars inte varit möjligt att hänföra rätt tendens till rätt uttrycksform (vid mer än en uttrycksform). Även i enskilda temata förekommer någon gång mer än en tendenstyp samtidigt, trots att plats i stansunderlaget endast finns för sammanlagt en uttrycksform. Här borde man i stället ha reserverat en kolumn per tendenstyp för klassificeringen av manifest eller latent uttrycksform; det är nämligen svårt att garantera att temata blir så entydiga att aldrig mer än en tendenstyp kan komma i fråga. De nämnda temata har emellertid inte uteslutits från tabell 16 eftersom deras

antal är lågt.

Tabellerna är uppbyggda på i princip samma sätt som tabellerna 13 och 14. Hela artiklar är ej medtagna.

Tabell 16. Procentuell överensstämmelse mellan olika mättillfällen
Analysenhet: Tema*
Variabel: Uttrycksform

Jämförda mättillfällen	Antal olika**	Antal lika***	Andel lika i uttrycksform (i % av 2)				Andel olika i uttrycksform (i % av 2)
			Man	Lat	Man + lat	Tot 3-5	
	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)
I-II							
Moral	7	18	83.3	5.6	-	88.9	11.1
Prestation	98	339	91.2	3.2	0.3	94.7	5.3
Identifiering	34	79	21.5	62.0	1.3	84.8	15.2
I-III							
Moral	32	8	25.0	-	-	25.0	75.0
Prestation	314	142	66.2	-	0.7	66.9	33.1
Identifiering	45	47	-	74.5	-	74.5	25.5
II-III							
Moral	31	9	33.3	-	-	33.3	66.7
Prestation	298	161	65.2	0.6	-	65.8	34.2
Identifiering	41	41	-	56.1	2.4	58.5	41.5

* Obs. den tämligen låga reliabiliteten i temaurval (se t.ex. s. 179, tabell 8, rad 8).

** Antal olika i intern och/eller accepterad tendens, dvs. för jämförelse ej tillgängliga observationer.

*** Antal lika i intern (båda $\neq 0$) och accepterad tendens, dvs. för jämförelse tillgängliga observationer. Dessa observationer fördelas procentuellt i kolumnerna 3-7.

Det är knappast möjligt att dra några säkra slutsatser av tabellerna. De absoluta talen i nämnarna är ofta låga. Vidare lägger observationerna i kolumn 1, vilka måste uteslutas från beräkningarna, ytterligare hinder i vägen för en god bild av reliabi-

liteten. I tabell 16 tillkommer problemet att det ursprungliga temaurvalets reliabilitet är låg.

Följande kommentarer kan trots allt göras:

Även om de absoluta talen är alltför låga för att tillåta säkra slutsatser, tycks en systematisk avvikelse kunna konstateras i förhållande till den moraliska tendensens uttrycksform: detta sammanhänger med att min medhjälpare uppfattat sådana fall som latenta, där det inte är helt klart att innehållet verkligen skall betraktas som moraliskt relevant, trots att textens innebörd framträder manifest. I detta avseende skiljer sig bedömningarna. Exempel:

(52) Egypten och Syrien utnyttjade den israeliska helgen Yom Kippur (- försoningsdagen - då total stillhet råder i Israel).

Även prestationstendensen uppvisar markanta avvikelser mellan olika bedömare. Detta får sin förklaring av att tendensens innebörd kan tolkas på skilda sätt:

(53) Men frågan är om inte den arabiska sidan står starkare i den ekonomiska kampen.

Redan av det manifesta innehållet kan utläsas att den ena parten i ett visst avseende är den andra överlägsen. Men det är också möjligt att latent dra slutsatser om ytterligare framgångar fö denna sida, just på grund av den ekonomiska överlägsenheten.

(54) Det israeliska flyget tycks till exempel under de allra senaste dygnen ha varit mindre besvärade av det egyptiska robotförsvaret.

Denna mening har omväxlande uppfattats som manifest positiv för Israel och latent negativ för Egypten. Detta är fullt rimligt: å ena sidan talas manifest om en militär fördel för Israel, å andra sidan antyder exemplet - men utsäger inte klart - att det egyptiska robotförsvaret har försvagats eller förstörts. I sammanhanget kan noteras att registreringen av manifest och latent uttrycksform tydligen skulle bli mer nyanserad om man laborerade med fyra tendenskategorier i stället för som här med två (1: för A eller mot B, 2: för B eller mot A).

Även när analysen gäller latent innehåll är det troligen möjligt att uppnå en viss, om också ganska måttlig, överensstämmelse mellan olika bedömare (se tabellerna 15 och 16, kolumn 4). Detta

gäller i synnerhet för identifieringstendensen, som naturligt nog ofta uttrycks just i latent form:

(55) Med dagens gränser kan Israel räddas (latent positiv identifiering).

De problem som uppstår i samband med den accepterade tendensens uttrycksform kan sammanfattas på följande sätt:

1. Latent innehåll kan vara av skiftande slag. Det är möjligt att tänka sig åtminstone följande tre innebörder hos latent innehåll:

   a. Att något har inträffat:

      (56) Det här är ett krig som inte "stämmer" ur israelisk synvinkel. Ett helt annorlunda krig (latent innehåll: att krigsutvecklingen inte har varit lika gynnsam för Israel som tidigare).

   b. Att sändaren avvisar - eller godtar - ett meddelande:

      (57) Vid en attack mot militära mål i Port Said "vållades svåra förluster för fienden", hävdade israelerna (sändaren ställer sig tvivlande till uppgiften genom citationstecknen och uttrycket "hävdade").

   c. Att sändaren tar parti för eller emot någon sida:

      (58) För Israel är det därför livsnödvändigt att man lyckas slå tillbaka fienden på alla punkter (latent identifiering bakom det semantiska innehållet).

2. Samma innehåll kan få olika betydelser beroende på om det läses som manifest eller som latent (se ovan s. 183-184 och s. 204, exemplen 53-54).

3. Om man över huvud taget skall registrera manifest och latent uttrycksform bör man skilja mellan intern och accepterad tendens i detta avseende. En intern tendens kan vara manifest, men detta hindrar inte att sändarens tvivel inför uppgiften kan vara latent. Analysen bör därför medge separata angivelser av de båda tendensernas respektive uttrycksformer.

4. Ofta är det inte möjligt att avgöra om ett bestämt innehåll är manifest eller latent (jfr ovan s. 25-26). Att förse kodningsinstruktionerna med entydiga exempel på alla tänkbara former av latent innehåll är därför inte möjligt.

   Enklast i förhållande till uttrycksform är prestationstendensen. Framgångar och motgångar beskrivs vanligen genom det manifesta innehållet:

(59) Det israeliska övertaget i luften tycks också bli mer markant.

När analysen kommer in på mindre entydigt manifesta fall närmar man sig småningom det vaga område där manifest och latent innehåll svårligen kan skiljas åt. I följande exempel har identifieringstendensen registrerats med samma kategori - positiv eller negativ - vid olika tillfällen, men uttrycksformen växlar mellan manifest och latent:

(60) Men skulle de uppnå ens begränsade framgångar ökar hotet om ett nytt storkrig i framtiden (negativ för arabstaterna).

(61) Förhoppningarna står nu till att Israel snabbt ska kunna vända krigsutvecklingen ... (positiv för Israel).

(62) För det andra bör det vara lättare att i en fredsuppgörelse få utrymme för Israels säkerhetskrav (positiv för Israel).

Att identifieringstendenserna i dessa exempel kunnat uppfattas som manifesta trots att de egentligen är latenta - de framträder via en tolkning av det semantiska innehållet - sammanhänger troligen med att de framstår som så givna. Det möter inga större svårigheter att av påståendena dra korrekta slutsatser om sändarinställningen. Exemplen befinner sig i det gränsområde, där manifest innehåll övergår i latent.

Med tanke på vad som nu sagts kan det enligt min mening inte kategoriskt hävdas att allt latent innehåll måste utmönstras ur analysen. På grund av den kontinuitet, som dimensionen manifest-latent uppvisar, blir en skarp gränsdragning omöjlig och därmed knappast heller intressant. I stället skulle man kunna hävda att vid ren nyhetsrapportering meddelandena bör vara manifesta, dvs. ligga nära den ena ytterlighetspunkten: man definierar och exemplifierar alltså vissa manifesta innehållsegenskaper som skall betraktas som kriterier på moralisk relevans etc. I resonerande kontexter - ledare - bör man nöja sig med att försöka få både semantiska och instrumentella aspekter, dvs. funktioner, så reliabelt klassificerade som möjligt. Detta är huvudsaken: man bör inte göra det till något problem huruvida innehållet i varje enskilt fall skall uppfattas som manifest eller som latent. Ytterligare preciseringar av definitioner och instruktioner skulle sannolikt inte nämnvärt förbättra reliabiliteten, eftersom det rör sig om en vag distinktion.

Hur man i allmänhet skall ställa sig till latent innehåll vid analys av accepterad tendens, som ju endast aktualiseras i rapporterande kontexter, är en fråga som bör avgöras av den enskilde undersökaren i varje särskilt fall (jfr ovan s. 196).

VI.1.8 Redaktionell betoning: vägning

Den subjektiva vägningen innebar att "förekommande" och "dominerande" kategorier kunde ändras på grundval av skattade vikter hos rubriker och ingresser (se ovan s. 140-142). Den enda analysenhet som här kan komma i fråga är hel artikel, eftersom vägningen inskränkts till att omfatta hela artiklar. Skälet till detta var att flera olika stilarter här förekommer inom en och samma analysenhet. Vid mindre analysenheter har var och en sin särskilda stilart: rubrik, ingress eller brödtext. Någon skattning av stilarternas vikter blir då inte nödvändig. De mindre analysenheterna kan emellertid adderas och tilldelas olika vikter; på så sätt kan en jämförelse ske mellan de resultat som bygger på skattning av hela artikeln med dess olika stilarter och dem som räknats fram på mekanisk väg (se ovan s. 141-142).

Reliabiliteten hos den subjektiva vägningen vid jämförelser mellan olika mättillfällen framgår av tabell 17. I tabellens första rad anges det absoluta antal fall i vilka jämförelse inte varit möjlig, antingen på grund av att de ovägda markeringarna är olika - som tidigare (s. 164-165) framhållits, kan jämförelser av vägning endast göras på observationer som är lika i ovägt skick - eller på grund av att den ena eller båda bedömarna registrerat en enda kategori per variabel: en ensam kategori kan inte vägas utan blir alltid dominerande. Hit förs också samtliga fall där båda bedömarna angivit enbart nollor - sådana kategorier kan av naturliga skäl inte vägas. Rad 1 tjänar som en påminnelse om jämförelsernas partiella karaktär. Den visar storleksordningen hos det antal observationer som inte varit tillgängliga för beräkningar av vägningens reliabilitet.

Rad 2 upptar det absoluta antalet fall där de ovägda markeringarna är lika (samma "dominerande", samma "förekommande", samma "ej förekommande" kategorier). Vidare gäller att minst två kategorier här angivits per variabel. Raderna 3 och 4 bildar en procentuell fördelning av observationerna från rad 2:

På rad 3 a återfinns de fall i vilka vägningen inte föranlett någon ändring av koderna. För dessa observationer gäller med andra ord att de vägda värdena är identiska med de ovägda, förutom att samtliga värden angivits lika vid de jämförda mättillfällena. Även observationerna på rad 3 b överensstämmer i det senare avseendet; här har vägningen dock medfört att koderna ändrats. Denna rad, som representerar den viktigaste formen av reliabilitet, skall jämföras med rad 4, på vilken visas den andel observationer där de ovägda värdena är lika men de vägda olika vid skilda mättillfällen. Vid ungefär lika andelar i raderna 3 b och 4 kan man alltså inte tala om någon tillfredsställande reliabilitet, eftersom de vägda värdena i så fall skiljer sig från varandra ungefär lika ofta som de stämmer överens.

Endast vissa variabler har inkluderats i tabellerna 17-19: källa, källa exklusive tidningen själv, part, satstyp samt de tre interna tendenserna. Skälet härtill är att dessa variabler är oberoende av varandra, medan däremot den accepterade tendensen beror av den interna och uttrycksformen av intern och accepterad tendens. Det är därför knappast korrekt att fastställa de fall, i vilka den accepterade tendensens värden är identiska, utan att samtidigt undersöka huruvida även motsvarande interna tendenskoder överensstämmer. Detsamma gäller för uttrycksformen manifest-latent: ovägda lika värden kan inte utan vidare accepteras som identiska - man måste också försäkra sig om att samtliga tendenskategorier markerats på samma sätt. För att inte ytterligare komplicera redovisningen har jag alltså uteslutit de nämnda variablerna ur tabellerna, även om detta inte ger någon hundraprocentig garanti för att lika ovägda värden i de återstående fallen verkligen svarar mot identisk tolkning av innehållet. Det sammanlagda antalet observationer blir alltså 43 (= antalet artiklar) x 7 (= antalet variabler) = 301, vilket tal utgör summan av raderna 1 och 2.

Tabell 17 visar att den höga reliabiliteten så gott som uteslutande får tillskrivas förhållandet att de vägda värdena så sällan skiljer sig från de ovägda (rad 3 a). Om någon förändring av de ovägda markeringarna över huvud taget skett, har resultatet betydligt oftare blivit skiljaktigt (rad 4) än överensstämmande (rad 3 b). Vid jämförelse mellan olika bedömare kan inte en enda överensstämmelse påvisas. Trots att en stor del av

Tabell 17. Procentuell överensstämmelse mellan olika mättillfällen
Analysenhet: Hel artikel (n = 43)
Variabler: Källa, källa exklusive tidningen själv, part, typ av sats, interna tendenser

	Jämförda mättillfällen		
	I-II	I-III	II-III
(1) Antal för jämförelse ej tillgängliga observationer	175	230	225
(2) Antal med identiska ovägda markeringar (minst 2 angivna kategorier)	126	71	76
(3) Andel med identiska vägda markeringar (i % av 2):			
a. Oförändrade	83.3	85.9	90.8
b. Förändrade	7.1	-	-
(4) Andel med skiljaktiga vägda markeringar (i % av 2)	9.5	14.1	9.2

observationerna i tabell 17 undandrar sig jämförelse, tycks redan de partiella resultaten visa att vägning inte kan betraktas som någon tillförlitlig metod för skattning av redaktionell betoning. Alltför många okontrollerbara faktorer spelar in.

Inte mycket bättre blir resultaten om man jämför de vägda skattningarna med mekaniska beräkningar av mindre analysenheter, där olika stilsorter tilldelats olika numeriska vikter. Tabell 18 visar en sådan jämförelse. Här har de mindre styckena adderats och de så erhållna summorna översatts till de koder som gäller för hela artiklar: "ej förekommande", "förekommande", "dominerande". De "vägda" värdena har erhållits genom multiplicering av rubriker och ingresser med 10 resp. 5. I tabell 18 jämförs sålunda mekaniskt framräknade värden med skattade, medan tabell 17 jämför skattade värden med varandra. Vidare avser jämförelserna i tabell 18 alltid samma mättillfälle: hela artiklar från tillfälle I sätts i relation till stycken från tillfälle I osv. Här visas alltså en form av intrakodarreliabilitet, medan tabell 17 upptar både intra- och interkodarreliabilitet.

Av tabell 18 skulle man kunna dra slutsatsen att det inte är möjligt att reproducera skattade värden med hjälp av mekaniska

Tabell 18. Procentuell överensstämmelse mellan olika analysenheter (hel artikel-stycke)
Variabler: Källa, källa exklusive tidningen själv, part, typ av sats, interna tendenser

	Mättillfällen I	II	III
(1) Antal för jämförelse ej tillgängliga observationer	188	163	170
(2) Antal med identiska ovägda markeringar (minst 2 angivna kategorier)	113	138	131
(3) Andel med identiska vägda markeringar (i % av 2):			
a. Oförändrade	84.1	84.8	87.8
b. Förändrade	4.4	8.0	-
(4) Andel med skiljaktiga vägda markeringar (i % av 2)	11.5	7.2	12.2

beräkningar. Skattningen skulle alltså vara något svårfångat och oförutsebart, eftersom överensstämmelsen blir så låg. Å andra sidan är kanske styckena alltför stora och otympliga för att lämpa sig som enheter vid en beräkning av detta slag. I så fall borde man få högre reliabilitetssiffror vid addition av syntaktiskt mindre omfattande enheter, nämligen temata. En sådan beräkning ger emellertid vid handen att reliabiliteten inte nämnvärt förbättras (tabell 19). Visserligen omfattar temata endast en del av hela materialet, dvs. den del där de båda parterna förekommer som "identifiors", men å andra sidan är det för klassificeringen av variablerna relevanta innehållet ofta knutet just till dessa temata.

Om de partiella jämförelserna i tabell 17 hade visat bättre överensstämmelser, skulle detta ha kunnat ses som en indikator på att subjektiva skattningar av tyngden hos rubrik- och ingressinnehåll borde kunna erbjuda en möjlig väg att klassificera redaktionell betoning. Som resultaten faktiskt förhåller sig verkar en sådan slutsats knappast möjlig. Inte heller kan man förutsätta att subjektiva skattningar är något som entydigt låter sig reduceras till eller beskrivas i termer av mekaniska beräkningar.

Tabell 19. Procentuell överensstämmelse mellan olika analysenheter (hel artikel-tema)
Variabler: Källa, källa exklusive tidningen själv, part, typ av sats, interna tendenser

	Mättillfällen I	II	III
(1) Antal för jämförelse ej tillgängliga observationer	203	196	244
(2) Antal med identiska ovägda markeringar (minst 2 angivna kategorier)	98	105	57
(3) Andel med identiska vägda markeringar (i % av 2):			
a. Oförändrade	84.7	89.5	94.7
b. Förändrade	4.1	7.6	-
(4) Andel med skiljaktiga vägda markeringar (i % av 2)	11.2	2.9	5.3

VI.1.9 Samband mellan analysenheter. Övningseffekter

För fullständighetens skull skall här ytterligare något sägas om intrakodarreliabiliteten vid arbete med olika analysenheter.

I tabell 20 har temata och stycken räknats upp till ovägda hel artikel-värden. För varje mättillfälle anges överensstämmelsen mellan hel artikel och stycke, hel artikel och tema respektive stycke och tema, allt översatt till de koder som gäller för hel artikel (variabler med olika antal kategorier vid olika analysenheter har översatts i tillämpliga delar). Tabellen omfattar samma variabler som tabellerna 17-19, varför det totala antalet jämförelser blir 43 (= antalet artiklar) x 7 (= antalet variabler) = 301. Endast dessa variabler, som är oberoende av varandra, möjliggör meningsfulla jämförelser.

I tabellen kan observeras en tendens till högre reliabilitet vid mättillfälle II än vid tillfälle I. Jag kan i synnerhet vid tillfälle II ha varit alltför benägen att tänka i termer av små innehållsdelar av tematyp i stället för att företa grova skattningar. Detta innebär risk för en alltför god överensstämmelse mellan hela artiklar och temata (jfr ovan s. 158, punkt 2). Det kan också röra sig om en övningseffekt. Slutligen tog

mätningarna vid tillfälle II färre dagar i anspråk än vid tillfälle I. Det är alltså möjligt att den i kapitel V diskuterade felkällan avseende retention och glömska (se ovan s. 156-158) här kan ha haft en viss, om också måttlig, betydelse.

Reliabiliteten i tabell 20 uppvisar oftast tillfredsställande värden och ligger i allmänhet i storleksordningen 70-80 %. Endast vid tillfälle III uppträder en låg överensstämmelse mellan temata och större analysenheter: detta beror på att antalet temata från detta tillfälle är lågt och endast täcker en del av texten (se tabell 21), medan artiklar och stycken omfattar materialet i dess helhet.

Tabell 20. Procentuell överensstämmelse mellan olika analysenheter
Variabler: Källa, källa exklusive tidningen själv, part, typ av sats, interna tendenser

Mättillfällen	Andel fullt överensstämmande observationer (n = 301)
I	
Hel artikel-stycke	68.8
Hel artikel-tema	74.1
Stycke-tema	71.4
II	
Hel artikel-stycke	82.4
Hel artikel-tema	78.4
Stycke-tema	78.1
III	
Hel artikel-stycke	79.7
Hel artikel-tema	54.5
Stycke-tema	58.1

Tabell 21 bygger på antagandet att man möjligen upptäcker mer relevant innehåll vid små analysenheter än vid översiktliga skattningar av hela artiklar. Tabellen redovisar alltså skillnader mellan de sammanlagda antalen registrerade kategorier - med någon av koderna "förekommer" eller "dominerar" - vid analysenheten stycke, uppräknad till hel artikel, jämförd med den

Tabell 21. Skillnader mellan antal markerade kategorier vid analys av stycken jämförda med hela artiklar
Variabler: Källa, part, typ av sats, interna tendenser

Skillnad i antal kategorier: stycke minus hel artikel	Mättillfällen I	II	III
- 2	0	1	2
- 1	8	4	3
0	14	32	24
+ 1	12	6	11
+ 2	7	0	3
+ 3	1	0	0
+ 4	0	0	0
+ 5	1	0	0
Summa artiklar	43	43	43
Antal temata (om parter, 43 artiklar)	1087	1192	728
Antal temata (all text, 16 artiklar)	600	652	563

ursprungliga artikelkodningen. "+ 1" innebär alltså en markering mer när artikeln brutits ned i stycken än när hela artikeln betraktats som en sammanhängande gestalt. Temata omfattas inte av tabellen, eftersom de inte helt kan jämställas med de övriga analysenheterna (en del av innehållet, nämligen sådant där parterna ej är "identifiors", uteslöts ju från temaanalysen). Temata kan dock tänkas ha bidragit till att minska resultatens jämförbarhet: vid tillfällena I och III, men ej II, klassificerades dessa nämligen före styckena. Detta skulle kunna medföra att skillnaderna mellan stycken och hela artiklar vid tillfällena I och III delvis berodde av upptäckter från den mellanliggande temaanalysen. Härigenom påverkas dock knappast det grundläggande antagandet om fler registrerade kategorier vid mindre analysenheter.

Endast vissa variabler är medtagna i tabell 21: källa, part, typ av sats och interna tendenser. "Källa exklusive tidningen själv" är inte med till följd av att denna variabel alltid måste inne-

hålla samma kategorier som den egentliga källvariabeln utom just "tidningen själv". Den medför därigenom ingenting nytt. Accepterad tendens är inte lämplig att räkna med, eftersom nollor här antingen kan ha en reell betydelse eller endast innebära frånvaro av tendens över huvud, vilket har olika implikationer i relation till hur uppmärksamt texten lästs. Inte heller uttrycksform (manifest-latent) togs med, då denna är avhängig förekomsten av tendens. Det maximala antalet kategorier i de medtagna variablerna är 22.

Av tabellen framgår att stycken ger något fler markeringar än hela artiklar. Det tycks alltså kunna inträffa att de mindre analysenheterna stycke och även tema drar uppmärksamheten till specifika innehållsdelar, som kan förbises när hela artikeln skattas. Man kan också tänka sig att det rör sig om en skillnad i förtrogenhet med materialet, eftersom stycken vid varje mättillfälle klassificerats efter hela artiklar. Att döma av de jämnare resultaten från tillfälle II tycks skillnaderna så småningom stabilisera sig, när förtrogenheten med texten ökar. Upptäckten av relevant innehåll framstår alltså som en funktion dels av analysenhetens omfång, dels av bedömarens materialkännedom.

Tabell 21 visar att en artikel fått fem nya kategorier vid analys av stycken jämförd med analys av hel artikel. I just detta fall kan själva metoden ha spelat en viss roll. I följande stycke registrerades både "Israelsidan" och "arabsidan" som källor, trots att detta strängt taget är oegentligt (det rör sig om en resonerande kontext):

(63) För alltfler har det tett sig obegripligt och orimligt att Israel med sådan envishet hållit fast vid de ockuperade områdena. Påståendena om att det skedde av säkerhetsskäl har för många alltmer framstått som hyckleri. Arabstaternas propaganda om Israels imperialistiska avsikter har fått en orimlig trovärdighet.

En oproblematiskt verifierbar sats ("förluster som redan ägt rum") lösrycktes ur ett interpreterande stycke:

(64) Ingen kan säga att detta är en otänkbar utveckling. De väldiga förluster som redan ägt rum och som kommer att äga rum på ömse sidor om fronten innan kriget är över skulle alltså ur alla synpunkter varit meningslösa.

Två kategorier, hänförliga till prestationstendensen, registre-

rades också, bl. a. från följande text:

(65) Myten om Israels förkrossande militära övermakt har varit skadlig på flera sätt (internt positiv för Israel).

(66) Kriget förefaller nu äntligen ha nått sin definitiva vändpunkt. Men den kommer senare och läget är mycket svårare än någon föreställt sig (negativ för Israel).

Av dessa exempel att döma kan det nästan se ut som om man genom en strängt atomistisk teknik riskerar att upptäcka alltför mycket.

De längst ned i tabell 21 återgivna siffrorna över antal temata från olika mättillfällen tyder på att dessa blir fler ju mer välbekant innehållet är: man ser mer och mer. Detta torde få tillskrivas övningseffekten, eftersom proceduren och tekniken här är identiska för alla mättillfällen (övningseffekten kan endast iakttas vid tillfällena I och II, eftersom dessa mätningar utförts av samma person, medan tillfälle III inte erbjudit samma möjligheter till övning).

VI.1.10 Temastrukturering

Temastruktureringen uppträder i två former: dels har hela materialet strukturerats i temata med parterna som "identifiors" (dessa enheter har sedan klassificerats med avseende på variablerna källa, part osv.), dels har en mindre del av materialet - 16 artiklar - styckats upp i temata utan restriktionen att endast innehåll avseende någon av konfliktens båda parter skulle tas med.

Temastruktureringens reliabilitet är föremål för tabellerna 22 och 23, som dock kräver vissa inledande kommentarer. Beräkningarna skiljer sig i följande avseenden från den som tillämpats tidigare (se ovan s. 167-168):

I tabellerna 2 och följande angavs det antal temata, i vilka parterna var "identifiors" och som var gemensamma för båda de jämförda mättillfällena, i procent av det maximala antalet vid dessa tillfällen någon gång identifierade temata. Avsikten med detta var att visa att de funna överensstämmelserna i klassificeringen av variablerna endast gällde en mindre del av den sammanlagda mängden möjliga temata. Vad tabellernas reliabilitetssiffror i själva verket närmast illustrerar är alltså

överensstämmelsen i urvalet av textdelar där någon av parterna förekommer som "identifior". Beräkningsmetoden har följande nackdelar:

1. Den tar inte hänsyn till i vilken utsträckning olika bedömare haft samma uppfattning när det gällt att utesluta visst innehåll, dvs. identifiera icke-relevant text.

2. Den tar inte hänsyn till att olika snitt i texten har olika sannolikhet att anläggas:

   Reglerna för temastrukturering säger att nytt tema skall markeras efter punkt, kolon, semikolon, utropstecken, frågetecken och därmed jämförbara skiljetecken (se ovan s. 150). Reliabiliteten bör i angivna avseenden bli synnerligen hög redan av syntaktiska skäl. I och för sig allvarliga avvikelser inuti sammanhängande meningar kan försvinna bland de syntaktiskt determinerade goda överensstämmelserna. Om reliabiliteten beräknas så att summan av lika snittpunkter divideras med det sammanlagda antalet snittpunkter - anlagda vid minst ett av de jämförda tillfällena - kan reliabiliteten bli otillbörligt hög. Figur 23 illustrerar ett hypotetiskt fall med två meningar (snedstrecken betecknar snittpunkter):

   Figur 23. Exempel på temastrukturering av två meningar vid två tillfällen

   Tillfälle I /_____. /_____.

   Tillfälle II /_____. /____/_____.

   Exemplet i figur 23 ger två lika och en avvikande snittpunkt samt reliabilitetssiffran 2/3 = 66.7 %.

   Om man i stället sätter nämnaren lika med antalet avslutade meningar - en "mening" är alltså ett textavsnitt som kringgärdas av punkt, kolon, semikolon etc. - får man en mening som uppfattats på samma sätt vid båda tillfällena och en som strukturerats på olika sätt. Reliabilitet: 1/2 = 50.0 %. Denna metod har också fördelen att nämnaren blir konstant vid alla jämförelser.

Förhållandet att olika snitt har olika sannolikhet att anläggas (se punkt 2 ovan) kan korrigeras, dels genom att reliabiliteten beräknas på det restriktiva sätt som beskrivits i anslutning

till figur 23, dels genom att man från beräkningarna utesluter alla meningar som vid samtliga mättillfällen uppfattats som ett enda tema, inneslutande hela meningen. Alla sådana "entydiga" meningar kan alltså tas bort, varefter man beräknar reliabilitetssiffror separat för de återstående. Även den första nackdelen (punkt 1 ovan), att icke-relevant innehåll åsidosätts, är möjlig att komma till rätta med genom att en särskild form av reliabilitet beräknas:

$$\frac{\text{Summan av meningar vilka båda bedömarna uppfattat som relevanta eller som icke-relevanta}}{\text{Samtliga meningar}}$$

I anslutning till den datamaskinella bearbetningen stansades hela materialets text på hålkort (en mening per kort) tillsammans med motsvarande artikels identifieringsnummer. Detta genomfördes dels för hela textmassan, dels separat för de 16 artiklar som utvalts för enbart temastrukturering. Långa meningar förkortades för att få plats på ett kort. Sex blanka kolumner lämnades i början av varje kort. Härefter listades de båda kortmassorna, och i de så erhållna maskinlistorna infördes manuellt uppgifter om hur temastruktureringen tillgått vid de olika mättillfällena. Efter denna procedur stansades de antecknade koderna in på korten, vilket underlättades av att kortens och listornas ordningsföljder motsvarade varandra och av att stansningen skedde i de första sex kolumnerna. De så erhållna hålkorten kunde sedan lätt användas för maskinella beräkningar och även för utlistning av sådana meningar som strukturerats på visst sätt, t.ex. olika vid alla tre tillfällena. Detta arbete gav upphov till separata listor över text som uppfattats på skilda sätt; listorna kunde i sin tur vara till hjälp vid efterforskningen av speciella kännetecken hos meningar som givit upphov till särskilda former av strukturering.

Ovanstående redogörelse skall exemplifieras. För totalmaterialet registrerades dels huruvida respektive mening understrukits, dvs. utvalts för temaanalys, dels antalet temata i meningen. Figur 24 visar ett exempel.

Texten stansas från och med kolumn 11. "154" i kolumnerna 7-9 betyder att artikeln, ur vilken meningen är hämtad, är den fjärde i ordningen för dagen den 15 oktober 1973. Ettorna i kolumnerna 1 och 2 anger att denna mening vid tillfälle I utvalts som

Figur 24. Exempel på kodning av temastrukturering vid partsrelaterad text

```
Kolumn
1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11-80
1 1 1 2 0 0 1 5 4    ROBOTVAPNEN KAN VARA SVÅRA ATT SNABB-
                     TRANSPORTERA, DÅ DE ÄR BEROENDE AV RADAR
 I   II  III         FÖR SPANING OCH ELDLEDNING
```

relevant för analysen, dvs. som hänförlig till någon av parterna, och uppfattats som ett enda sammanhängande tema. I kolumnerna 3-4 står "12", vilket betecknar att meningen även vid tillfälle II utvalts som relevant men denna gång uppfattats som två temata (snittpunkt efter "snabbtransportera"). Nollorna i kolumnerna 5 och 6 anger att meningen vid tillfälle III över huvud taget inte utvalts för temaanalys och alltså inte heller betraktats som något tema (noll i kolumn 6).

Den lediga kolumn 10 ger möjlighet att genom specialkoder öronmärka särskilda fall, t.ex. sådana där strukturering skiljer sig mellan två tillfällen trots att antalet temata är detsamma.

För den mindre delen av materialet registrerades antalet temata per mening. Här lämnades utrymme för en decimal, så att halva temata kunde markeras (figur 25):

Figur 25. Exempel på kodning av temastrukturering (all text)

```
Kolumn
1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11-80
0 5 1 0 0 5 1 1 2    STRIDSRAPPORT FRÅN ISRAEL I DAG:
0 5 1 0 0 5 1 1 2    VI HAR GÅTT ÖVER KANALEN
 I   II  III
```

Figurens båda meningar - från artikel nummer 2 den 11 oktober 1973, vilka uppgifter angivits i kolumnerna 7-9 - har vid tillfällena I och III sammantagna lästs som ett enda tema: kolumnerna 1-2 och 5-6 visar 0.5 (ett halvt tema) för var och en av meningarna. Vid tillfälle II har var och en uppfattats som ett helt tema (1.0 i kolumnerna 3-4). Addition av de tvåsiffriga värdena ger det totala antalet temata, samtidigt som strukturerингarna från olika tillfällen kan jämföras.

Tabell 22 visar reliabilitetssiffror för sådana meningar som

valts ut som relevanta för temaanalysen. Jämförelserna gäller alltså hur den text, i vilken vid båda tillfällena någon av parterna igenkänts som "identifior", styckats upp i temata. N-värdena skiftar på grund av att antalet samstämmigt utvalda meningar kan variera från jämförelse till jämförelse. Sist i tabell 22 redovisas överensstämmelsen i uppfattning av relevant och icke-relevant text, beräknad på det sätt som beskrivits tidigare (s. 217).

Tabellerna 22 och 23 korrigerar för att olika snitt i texten har olika sannolikhet att anläggas: siffror redovisas både för all relevant text och för denna text exklusive s.k. "entydiga meningar". Entydiga är sådana meningar som vid alla tre tillfällena uppfattats som ett enda tema. Hålkorten över meningar av detta slag har ettor i kolumnerna 2, 4 och 6 (figur 24) respektive "101010" i kolumnerna 1-6 (figur 25). Entydigheten har alltså bestämts induktivt, med ledning av den faktiska strukturering-en. Detta ger en klar metodologisk regel och lämnar inte fältet fritt för mer eller mindre godtyckliga funderingar kring vad som skall förstås med en entydig mening.

Tabell 22 visar att reliabiliteten i val av relevant och icke-relevant text är otillfredsställande vid jämförelser mellan olika bedömare (I-III och II-III). Beräknad på det sätt som sker i tabell 22 når den visserligen högre värden än tidigare, då nämnaren bestod av temata i stället för av meningar (se ovan s. 168). Ändå är det tydligen inte så alldeles lätt att avgöra om en part i ett bestämt fall förekommer som "identifior" eller inte. Enklast tycks detta vara när parten klart och tydligt nämns vid namn - som i följande fall, där reliabiliteten är hundraprocentig. Meningarna har vid alla tre tillfällena uppfattats som relevanta för temaanalys:

(67) Israel slår tillbaka.

(68) I Sinai fortsätter de egyptiska förbanden att stärka sina befästningar.

Inte heller i följande exempel har det någon gång förelegat svårigheter att identifiera parter, trots att inga namn nämns. Vem som åsyftas framgår av sammanhanget:

(69) Men även flyget har visat en återhållsamhet som förvånat.

(70) Materiellt underlägset (rubrik).

Det är också möjligt att ge exempel på meningar som inte vid

Tabell 22. Procentuell överensstämmelse mellan olika mättillfällen
Temastrukturering av text med någon av parterna som "identifior"

Artikeltyp	Jämförda mättillfällen					
	I-II	n	I-III	n	II-III	n
Inklusive entydiga						
Nyhetsartiklar (26 st)	88.2	441	85.5	337	75.4	338
"Krigsanalyser" (9 st)	91.3	275	82.5	171	76.0	171
Ledare (8 st)	82.4	182	89.0	127	77.2	127
Totalt (43 st)	88.0	898	85.4	635	75.9	636
Exklusive entydiga						
Nyhetsartiklar (25 st)	76.5	221	58.1	117	29.7	118
"Krigsanalyser" (9 st)	85.5	165	50.8	61	32.8	61
Ledare (8 st)	67.3	98	67.4	43	32.6	43
Totalt (42 st)	77.7	484	57.9	221	31.1	222
Reliabilitet i val av relevant och icke-relevant text (n = 1218)	97.0		76.2		74.7	

något tillfälle uppfattats som relevanta. Också här är reliabiliteten fullständig:

(71) För fjärde gången sedan Israels tillkomst är det krig i mellanöstern.

(72) Förutsättningarna för ett eld upphör är nu alltså små.

(73) Samtidigt förbereder USA och Sovjet ett politiskt ingripande.

Trots att Israel alltså nämns vid namn i exempel 71 har ingen av bedömarna här betraktat Israel som "identifior". Meningen handlar i huvudsak om något annat: Israel fungerar närmast i den underordnade rollen av tidskriterium. Detta visar att en part som nämns vid namn kan tjäna som syntaktisk "identifior" utan att samtidigt vara det i semantisk bemärkelse.

I nedanstående meningar exemplifieras fall som vid ett eller två tillfällen utvalts som relevanta, däremot inte vid samtliga. Reliabiliteten är alltså inte fullständig:

(74) Men inget tyder på att den planen är realistisk.

(75) Det var ett hot i den psykologiska krigföringens tecken.

(76) Det öppna landskapet i norra Sinai kan också bli svårt att passera.

(77) Oro i Israel.

(78) Den har inför världsopinionen skadat Israels sak.

Det är svårt att se vad som skiljer exemplen 74-76 från de tidigare återgivna 69-70, där samstämmigheten var total. Att exempel 77 undgått att väljas kan bero på att Israel här inte är formellt subjekt. Sådana skiljaktigheter skulle möjligen kunna avhjälpas genom att det snäva kriteriet "subjekt" ersattes med "identifior" (jfr ovan s. 104-106). Å andra sidan är det inte helt lätt att definiera de avseenden i vilka exempel 78 skiljer sig från exempel 71, där Israel inte vid något tillfälle betraktats som "identifior". Varför är denna part i högre grad att uppfatta som en relevant "identifior" i det ena - nummer 78 - än i det andra? Saken kan förklaras av att exempel 78 lätt skulle kunna omskrivas med ett annat subjekt: "Israels sak har skadats av ...". Ändå kvarstår det allmänna intrycket att urvalet av relevant text kanske beror av rent slumpmässiga och i varje fall mycket komplicerade syntaktiska och semantiska förhållanden, som inte kan systematiseras i enkla tillämpningsinstruktioner. Reliabiliteten kan alltså sannolikt inte höjas mer än i måttlig grad.

Tabell 23 visar hur innehållet i de 16 artiklar, som utvalts för enbart temastrukturering (totalt 504 meningar), delats upp i mindre enheter. N-värdena är här konstanta, eftersom jämförelserna avser samtliga förekommande meningar.

Tabellerna 22 och 23 ger inga belägg för att temastrukturerings ens reliabilitet skulle vara sig höjas eller sänkas om endast innehåll med särskilda parter som "identifiors" togs med i analysen. Denna inskränkning tycks alltså inte påverka själva indelningen av relevant text i temata (jfr ovan s. 148). Däremot medför den en primär risk för skiljaktigheter i urvalet av relevant text (se tabell 22, sista raden).

Man kunde förväntat sig att "krigsanalyser" och ledare skulle vara syntaktiskt mer komplicerade - längre meningar, fler bisatser osv. - än rena nyhetsartiklar och att reliabiliteten hos de förra därför skulle vara lägre än hos de senare. Tabellerna

tycks dock inte entydigt bekräfta en sådan hypotes.

Tabell 23. Procentuell överensstämmelse mellan olika mättillfällen
Temastrukturering av all text från en mindre del av materialet

Artikeltyp	Jämförda mättillfällen			
	I-II	I-III	II-III	n
Inklusive entydiga				
Nyhetsartiklar (10 st)	80.7	85.8	74.3	218
"Krigsanalyser" (5 st)	89.3	87.2	84.0	243
Ledare (1 st)	76.7	90.7	76.7	43
Totalt (16 st)	84.5	86.9	79.2	504
Exklusive entydiga				
Nyhetsartiklar (10 st)	56.3	67.7	41.7	96
"Krigsanalyser" (5 st)	75.0	70.2	62.5	104
Ledare (1 st)	23.1	69.2	23.1	13
Totalt (16 st)	63.4	69.0	50.7	213

Om den språkliga komplexiteten över huvud taget inte påverkade reliabiliteten, skulle denna vara lika hög i förhållande till sådana meningar som kan innehålla flera temata som i förhållande till "entydiga" meningar. Tabellerna visar dock med all önskvärd tydlighet att reliabiliteten sjunker när de entydiga meningarna utesluts. Detta antyder att textens syntaktiska karakteristika inte saknar betydelse för hur struktureringen sker; ett material av enkla huvudsatser skulle måhända ge en god överensstämmelse, men detta rättfärdigar inte att man utan vidare generaliserar sådana reliabilitetssiffror till mer komplexa innehåll.

Vid jämförelser av det slag som visas i tabellerna 22 och 23 måste krävas en nära nog hundraprocentig reliabilitet. Överensstämmelsen är väsentlig dels därför att de identifierade temata kommer att fungera som nämnare och som enhet för frekvenser vid resultatredovisningen, dels också därför att temata i en senare fas riskerar att klassificeras på skilda sätt av olika bedömare och därför åtminstone primärt bör vara identiskt definierade.

Tabellernas värden kan alltså ej betraktas som tillfredsställande.

Det kan emellertid vara av intresse att undersöka vilka speciella faktorer som skulle kunna påverka struktureringen.

För denna diskussion skall anknytas till några försök som gjorts att identifiera faktorer bakom s.k. "readability" (läsbarhet). För att få kvantitativa uttryck för olika texters lättfattlighet och lättlästhet har man konstruerat olika mått, baserade på "objektiva" kriterier av typen ord- och meningslängd, "svåra" och "lätta" ord etc. (För diskussion och kritik av sådana tekniker, se Lorge 1944; Kearl 1948; Taylor 1953; Brinton och Danielson 1958; Coleman 1962.)

Faktorer, som kan vara aktuella här, är följande (Brinton och Danielson 1958, s. 422):

"simple sentences" - "sentences ... characterized by having one independent clause"
"complex sentences" - "sentences ... characterized by having one independent and one or more dependent clauses"
"asides" - "apositives, parenthetical phrases, etc."

Mitt antagande har varit att större delen av överensstämmelsen i temastrukturering skall kunna förklaras i termer av meningarnas formella uppbyggnad, sådan den karakteriseras av t.ex. Brinton och Danielson: förekomst av huvud- och bisatser, inskjutna meningar, uttryck inom parentes osv. Detta innebär att det i stor utsträckning är syntaktiska karakteristika som bestämmer struktureringens reliabilitet: även om denna aldrig kan bli fullständig, bör alltså syntaktiska kriterier erbjuda den mest effektiva metoden till förbättring.

De entydiga meningarna (där en hel mening uppfattats som ett enda tema vid samtliga tillfällen) visar sig också till allra största delen vara "simple sentences". De består alltså av en ensam huvudsats. Exempel:

(79) Israeliska plan agerar fortfarande över bägge fronter.

(80) Kostnaden på den arabiska sidan är knappast lägre.

I de meningar som inte är enkla huvudsatser men ändå strukturerats på samma sätt vid alla tre tillfällena bygger indelningen ofta på syntaktiska kännetecken av ovan refererat slag:

(81) Första bestraffningen kom redan på tisdagen,/ då israeliskt flyg bombade Damaskus.

(82) De har förstörts tidigare/ men åter satts i funktion.

(83) Kriget står inför en vändpunkt/ - till israelernas favör.

Om man alltså strävar efter att få reliabiliteten så hög som möjligt, bör man utesluta alla semantiskt motiverade strukture-ringsregler, t.ex. den som tas upp i instruktionernas punkt III (se ovan s. 151) och som innebär att bestämningar, förtydliganden och upprepningar inte behöver medföra någon ny uppdelning. Reglerna bör i stället göras så syntaktiskt determinerade som möjligt, så att nytt tema anges så snart man stöter på en inskjuten sats, ett parentetiskt uttryck, en fullständig bisats med subjekt och predikat osv.*

När man sedan kommer till meningar, vilka inte strukturerats på samma sätt vid alla tre tillfällena, visar det sig att den semantiska faktorn spelat större roll: syntaktiska regler har alltså inte räckt till för placeringen av snittpunkter, utan bedömaren har vid något tillfälle ansett ytterligare uppdelning motiverad på grund av det semantiska innehållet:

(84) Det är USA:s svar på/ Sovjets luftbro till Egypten.

(85) Stridsmoralen på den arabiska sidan har varit många gånger större/ än under de tidigare krigen.

(86) Dessutom har 20-25 ryska fartyg lossat bl a stridsvagnar i Syrien/ och Egypten.

I ovanstående exempel har alltså praxis skiftat. De semantiska grunderna för uppdelningen ligger här i att exemplen uppenbarligen handlar om två saker trots att dessa inte åtskils av någon klar syntaktisk gräns på samma sätt som sker i exemplen 81-83, där skiljetecknen och den nästan fullständiga satsen i exempel 82 (andra ledet) fyller en sådan funktion.

Struktureringar av ovanstående slag kan emellertid medföra att det ursprungliga semantiska innehållet förvrängs:

---

* I själva verket är gränsen här svår att dra mellan strängt syntaktiska och strängt semantiska kriterier: nytt subjekt och nytt predikat är inte syntaktiska kriterier i bemärkelsen "black-marks-on-white". Å andra sidan är de inte semantiska kriterier i samma mening som kännetecknen hos sådant innehåll som betecknar t.ex. en "händelse", något "betydelsefullt", något som gör det övriga innehållet "begripligt" etc.

I exempel 85 ovan har "än under de tidigare krigen" ingen självständig semantisk mening. Exemplets båda temata måste på något sätt omformuleras, t.ex. till "Stridsmoralen på den arabiska sidan var otillfredsställande under de tidigare krigen. I detta krig har den varit många gånger större". Vid sådana omformuleringar finns risk för att det semantiska innehållet blir ett annat än tidigare. Om man å andra sidan låter temat omfatta hela meningen, riskerar en del information att bli lämnad obeaktad vid kodningen.

Tekniken att välja ut temata med någon av parterna som "identifior" kan leda till att det semantiska innehållet distorseras också på andra sätt, t.ex. genom att en interpretation förvandlas till en beskrivning (jfr ovan s. 75):

(87) Efter 1967 års förkrossande israeliska seger var det omöjligare än någonsin att få effektiva förhandlingar och en verklig fredsuppgörelse som säkrade Israels existens.

Om "1967 års förkrossande israeliska seger" här väljs ut som ett särskilt tema, medan resten av meningen lämnas åsido, kommer denna atomistiska teknik att leda till en förvrängning av det semantiska innehållet. Texten handlar nämligen inte primärt om att Israel vann en förkrossande seger 1967. Detta nämns endast som en bakgrund till vad man egentligen vill ha sagt, nämligen att försöken till förhandling kom att förenas med stora svårigheter till följd av Israels seger. Temat utgör i själva verket en interpretation men får sken av beskrivning så snart det rycks ur sitt sammanhang. Man konfronteras här strängt taget med två former av kontextuell problematik: dels bör varje tema betraktas i relation till den omgivande texten, dels bör prestationstendens inte komma i fråga i en resonerande kontext av detta slag ("förkrossande seger").

Ur kontexten lösryckta temata kan också medföra att mindre betydelsefulla textdelar tillmäts alltför stor vikt (jfr ovan s. 145-146):

(88) Det är också möjligt att den seger för Israel i det nya kriget som är nödvändig för landets överlevande ändå inte behöver fördjupa detta slags känslor i arabvärlden på grund av arabsidans inledande framgångar.

Det som väger semantiskt tyngst i denna mening kommer aldrig att bli registrerat om den understrukna delen extraheras som ett

särskilt tema med Israel som "identifior".

Sammanfattningsvis kan sägas att det knappast tycks vara möjligt att definiera temata med den önskvärda hundraprocentiga reliabiliteten. Till yttermera visso pekar resultaten på att nya relevanta temata kan upptäckas för varje ny genomgång av materialet (se s. 213, tabell 21). Reliabiliteten skulle troligen förbättras om alla semantiska strukturingskriterier uteslöts, t.ex. regeln att bestämningar som inte tillför något nytt av vikt inte behöver föranleda nytt snitt i texten. Vidare skulle överensstämmelsen höjas om man arbetade med enbart huvudsatser. Å andra sidan skulle denna förbättring vinnas på bekostnad av innehållets kanske mer väsentliga semantiska kvaliteter, vilket ur validitetssynpunkt är betänkligt. Undersökaren blir i otillbörligt hög grad beroende av irrelevanta syntaktiska interpunktionskriterier. I dessa förhållanden ligger avgörande metodologiska och teoretiska invändningar mot temaanalys i den här tillämpade formen.

Varken ur reliabilitets- eller validitetssynpunkt kan alltså temastrukturering rekommenderas som någon lämplig analysmetod: de temata som är möjliga att avgränsa reliabelt - syntaktiskt - svarar inte mot sådana semantiska innehållsenheter som man egentligen är intresserad av att undersöka.

VI.2 Exempel på variablernas användning

Efter föregående avsnitts genomgång av reliabiliteten återstår att illustrera de kvantitativa resultatredovisningar som de olika variablerna och analysenheterna möjliggör. På grund av materialets ringa omfattning blir många av nämnarna i de följande tabellerna små, vilket dock i en exemplifierande framställning av detta slag inte behöver tillmätas någon avgörande betydelse. Några säkra slutsatser kan inte dras eftersom materialet är litet och därtill ofullständigt.

Tabellerna och figurerna i detta avsnitt bygger samtliga på resultat från mättillfälle I, som omfattar min egen klassificering. För att inte den löpande framställningen skall belastas med tyngande upprepningar återfinns motsvarande resultat från de båda övriga mättillfällena i Appendix 2.

VI.2.1 Källa

Tabell 24 visar förekomst och redaktionell betoning av olika källor (endast konfliktens båda huvudparter) vid olika analysenheter. För hela artiklar anges endast ovägda värden, eftersom vägningen ju visade sig vara en otillförlitlig metod att mäta redaktionell betoning (jfr ovan s. 210). I annat fall hade den senare kunnat redovisas med hjälp av jämförelser mellan ovägda och vägda värden för respektive kategori.

Det är viktigt att framhålla att de båda värdena - "förekommer", "dominerar" - vid analysenheten hel artikel är beroende av varandra: att vara "dominerande" kategori innebär en bestämd relation till övriga kategorier, inte någon absolut kvantitet. En eller ett par kategorier kan därför inte, om beskrivningen skall vara fullständig och sammanhängande, brytas ut ur helheten. Det förenklade framställningssättet i tabellerna 24 och 25, där "annan" källa resp. "annan" part ej finns med, är alltså teoretiskt otillfredsställande men kan motiveras av utrymmesskäl och av att tabellens uppställning ändå visar hur resultatredovisningen i princip bör ske. Vid hela artiklar är det för övrigt mest lämpligt att inskränka mätningarna till två parter, eftersom man då alltid vet s.a.s. på vems bekostnad en dominerande kategori dominerar. Detta är också nödvändigt med tanke på vägningen, om någon sådan över huvud taget skall förekomma: vägningen kan ju annars gynna en part på

bekostnad både av motparten och av någon annan i sammanhanget icke relevant part.

Tabell 24. De båda parternas förekomst som källor*
Mättillfälle I

Analysenhet	Israel	Arabstaterna
Hel artikel, ovägt n = 43		
Förekomster i % av n:		
(1) Enda	18.6	9.3
(2) Dominerande	34.9	4.7
(3) Förekommande	11.6	30.2
(4) Totalt 1-3	65.1	44.2
Stycke n = 681		
(5) Antal förekomster	137	44
(6) Andel förekomster (5 i % av n)	20.1	6.5
Andel förstasidor (i % av 5):		
(7) Rubriker, ingresser	2.9	4.5
(8) Brödtext	2.2	-
Andel insidor (i % av 5):		
(9) Rubriker, ingresser	15.3	6.8
(10) Brödtext	79.6	88.6
(11) Totalt 7-10	100	100
Tema n = 1087		
(12) Antal förekomster	165	39
(13) Andel förekomster (12 i % av n)	15.2	3.6
Andel förstasidor (i % av 12):		
(14) Rubriker, ingresser	1.8	5.1
(15) Brödtext	3.6	-
Andel insidor (i % av 12):		
(16) Rubriker, ingresser	8.5	10.3
(17) Brödtext	86.1	84.6
(18) Totalt 14-17	100	100

* För analysenheten hel artikel bygger tabellens siffror på variabeln "källa exklusive tidningen själv", som differentierar bättre mellan parterna (se ovan s. 158).

På tabellens första rad visas den andel hela artiklar i vilka

Israel eller arabstaterna förekommer som enda källa. Nämnaren är här 43, dvs. antalet artiklar. På motsvarande sätt beskriver de följande raderna hur stor procentuell andel av analysenheterna som upptar någon av parterna som dominerande men ej enda resp. förekommande men ej dominerande källa. Den fjärde raden summerar andelarna artiklar där vederbörande källa över huvud taget förekommer i någon form.

Beträffande stycken och temata kan noteras följande:

På raderna 5 resp. 12 anges det absoluta antal analysenheter i vilka var och en av parterna registrerats som källa. Raderna 6 och 13 visar hur stor procentuell andel dessa absoluta tal utgör av samtliga analysenheter. De 137 stycken i vilka Israel förekommer motsvarar alltså 20.1 % av samtliga 681 stycken osv. Raderna 7-11 och 14-18 fördelar procentuellt de absoluta talen från raderna 5 och 12 efter redaktionell betoning: förstasidor och insidor uppdelade efter rubrik eller ingress och brödtext. Nämnartalen är här olika för varje kategori (137 stycken resp. 165 temata för Israel, 44 resp. 39 för arabstaterna). Absolut sett förekommer alltså uppgifter från Egypten och Syrien mer sällan än uppgifter från Israel, men relativt sett återfinns de förra oftare i förstasidornas rubriker och ingresser. Detta relativa sätt att beskriva redaktionell betoning finner jag mest meningsfullt, då man härigenom kan undersöka huruvida en absolut sett underrepresenterad källa kompenseras för detta genom att oftare förekomma på redaktionellt betonad plats.

Av tabell 24 kan utläsas att Israel klart dominerar över arabstaterna både totalt och som enda och dominerande källa. I övrigt är att märka att skillnaderna blir mer markanta ju mindre analysenheten är. Israels övervikt över Egypten och Syrien är 47 % vid hel artikel, 211 % vid stycke och 323 % vid tema. Dessa skillnader måste till större del tillskrivas de olika analysenheternas specifika inverkan än avvikelser i själva klassificeringen av källor. Källvariabeln visar alltså i denna tabell på en bestämd preferens för Israel, trots att klassificeringen i huvudsak grundats på innehållets rent formuleringsmässiga aspekter (jfr ovan s. 171).

VI.2.2 Part

Tabell 25 visar andelen analysenheter i vilka parterna är

"identifiors".

Tabell 25. De båda parternas förekomst som "identifiors" Mättillfälle I

Analysenhet	Israel	Arabstaterna
Hel artikel, ovägt n = 43		
Förekomster i % av n:		
(1) Enda	2.3	2.3
(2) Dominerande	48.8	37.2
(3) Förekommande	46.5	58.1
(4) Totalt 1-3	97.7	97.7
Stycke n = 681		
(5) Antal förekomster	415	327
(6) Andel förekomster (5 i % av n)	60.9	48.0
Andel förstasidor (i % av 5):		
(7) Rubriker, ingresser	5.8	5.8
(8) Brödtext	1.0	0.9
Andel insidor (i % av 5):		
(9) Rubriker, ingresser	19.0	18.0
(10) Brödtext	74.2	75.2
(11) Totalt 7-10	100	100
Tema n = 1087		
(12) Antal förekomster	587	500
(13) Andel förekomster (12 i % av n)	54.0	46.0
Andel förstasidor (i % av 12):		
(14) Rubriker, ingresser	4.6	5.2
(15) Brödtext	1.5	0.4
Andel insidor (i % av 12):		
(16) Rubriker, ingresser	16.4	14.6
(17) Brödtext	77.5	79.8
(18) Totalt 14-17	100	100

Av tabell 25 kan konstateras att Israels övervikt över arabstaterna är betydligt blygsammare än vad som var fallet beträffande källvariabeln. Detta stöder antagandet att den kvantitativa för-

delningen av utrymme mellan parter är en sämre indikator på sändarinställning än benägenheten att citera eller referera (jfr ovan s. 106–107, 133). En sådan slutsats är klart förenlig med tabellens resultat, även om de senare inte definitivt verifierar förhållandet. Några mer markanta skillnader i redaktionell betoning kan inte påvisas.

VI.2.3 Typ av sats

Satsvariabeln har kanske störst intresse i kombination med andra variabler och skall därför behandlas mer utförligt i avsnitt VI.2.6, "Särskild redovisning vid temaanalys". Här skall endast med hjälp av en enkel tabell visas hur de olika satstyperna fördelar sig i artiklar av olika slag.

Tabell 26. Procentuell fördelning av analysenheter efter sats- och artikeltyp
Analysenhet: Tema (n = 1087)
Mättillfälle I

Artikeltyp	Typ av sats			n
	Oproblematisk	Problematisk/ retorisk	Totalt	
Nyhetsartiklar	69.5	30.5	100	514
"Krigsanalyser"	37.3	62.7	100	351
Ledare	12.2	87.8	100	222
Totalt	47.4	52.6	100	1087

Tabellen avser endast resultat från temaanalysen. Emellertid visar samtliga analysenheter vid båda tillfällena I och II samma allmänna tendens: andelen oproblematiska meddelanden sjunker i "krigsanalyser" och i synnerhet ledare, medan andelen problematiska ökar (antalet retoriska är få: totalt 29 av 1087). Detsamma gäller även i stort för mättillfälle III, där "krigsanalysernas" problematiska innehåll emellertid inte framträder lika klart. Detta sammanhänger, som tidigare har förklarats (s. 173–174), med en systematisk skiljaktighet i uppfattningen av problematiskt verifierbara påståenden.

Variabeln "typ av sats" avspeglar alltså verkligen förhållandet

att olika slag av artiklar är skrivna på olika sätt (icke-interpreterande/interpreterande). Resultaten ger vid handen att uppdelningen i rapporterande och resonerande kontexter (se ovan s. 186) svarar mot en faktisk differentiering av det föreliggande materialets framställningssätt.

VI.2.4 Intern tendens

I detta avsnitt skall i detalj återges endast de resultat som gäller prestationstendens. Detta sker av två skäl: dels skulle framställningen i hög grad belastas av ett stort antal tabeller och figurer, dels förekommer moral- och identifieringstendenserna i så få fall att det knappast ger mening att beskriva dessa i utförliga tabeller med fördelning efter redaktionell betoning. Vidare har identifieringstendensen analyserats utan hänsyn till att man här inte bör skilja mellan intern och accepterad form. Även klassificeringen av moralisk tendens lämnar åtskilligt övrigt att önska, eftersom denna ibland har varit svår att skilja från identifieringstendens (se ovan s. 189-191).

De interna moral- och identifieringstendenserna pekar dock i en så uppenbar riktning att en summarisk beskrivning av dem skall ges, främst för att visa hur sympatier och antipatier fördelar sig i det studerade materialet. Staplarna i figur 26 visar den procentuella andelen stycken i vilka respektive tendenskategori (för Israel eller mot arabstaterna/för arabstaterna eller mot Israel) förekommer. I figuren är även prestationstendens medtagen. Över respektive stapel anges det exakta procenttalet.

Av figur 26 kan dras två slutsatser:

1. De analyserade artiklarna uppvisar en markant identifiering med Israel mot arabstaterna (i den accepterade formen framträder detta ännu tydligare).

2. Särskilt den moraliska tendensen uppvisar en riktning som påminner om identifieringstendensens. Även om dessa båda tendenser har varit svåra att klart skilja åt vid klassificeringen, ger figuren tydligt vid handen att de tycks understödja varandra. I lägre grad uppvisar också prestationstendensen ett likartat mönster.

Figur 26. De två tendenskategoriernas procentuella andelar av det totala antalet analysenheter
Analysenhet: Stycke (n = 681)
Variabel: Intern tendens
Mättillfälle I

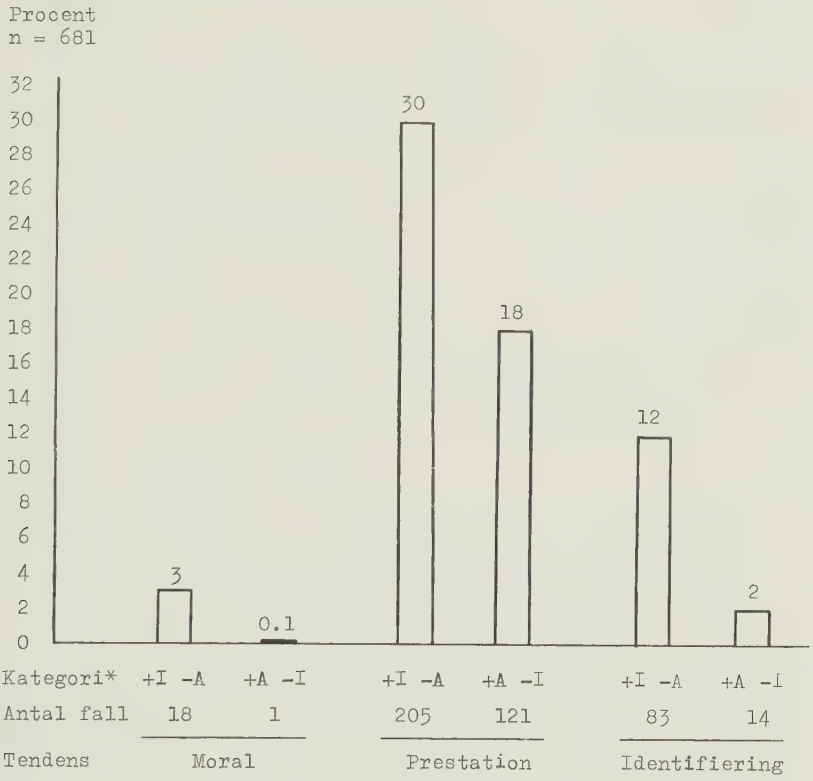

* +I = positiv för Israel
-A = negativ för arabstaterna
+A = positiv för arabstaterna
-I = negativ för Israel

I tabell 27 redovisas i mer detaljerad form den interna prestationstendensens fördelning och redaktionella betoning. Av tabellen framgår att innehåll som är positivt för Israel eller negativt för Syrien-Egypten i stort sett förekommer oftare än innehåll med motsatta tendensriktningar. Generellt sett är gynnsamt innehåll vanligare än ogynnsamt i förhållande till Israel; motsatsen gäller för arabstaterna. Vid hela artiklar är det vanligaste dominerande innehållet till Israels fördel. Därnäst följer innehåll som är negativt för samma part. Här tycks ges exempel

Tabell 27. Förekomst av positiva och negativa meddelanden
Variabel: Intern prestationstendens
Mättillfälle I

Analysenhet	+ I*	- A	+ A	- I
Hel artikel, ovägt n = 43				
Förekomster i % av n:				
(1) Enda	7.0	-	2.3	-
(2) Dominerande	37.2	11.6	7.0	16.3
(3) Förekommande	46.5	65.1	46.5	30.2
(4) Totalt 1-3	90.7	76.7	55.8	46.5
Stycke n = 681				
(5) Antal förekomster	106	99	57	64
(6) Andel förekomster (5 i % av n)	15.6	14.5	8.4	9.4
Andel förstasidor (i % av 5):				
(7) Rubriker, ingresser	6.6	3.0	3.5	-
(8) Brödtext	1.9	1.0	-	3.1
Andel insidor (i % av 5):				
(9) Rubriker, ingresser	22.6	14.1	5.3	31.3
(10) Brödtext	68.9	81.8	91.2	65.6
(11) Totalt 7-10	100	100	100	100
Tema n = 1087				
(12) Antal förekomster	118	122	76	80
(13) Andel förekomster (12 i % av n)	10.9	11.2	7.0	7.4
Andel förstasidor (i % av 12):				
(14) Rubriker, ingresser	6.8	2.5	3.9	-
(15) Brödtext	1.7	0.8	-	2.5
Andel insidor (i % av 12):				
(16) Rubriker, ingresser	16.9	12.3	7.9	27.5
(17) Brödtext	74.6	84.4	88.2	70.0
(18) Totalt 14-17	100	100	100	100

* Symbolerna förklaras i anslutning till figur 26 (s. 233).

på två olika principer: å ena sidan framhävs meddelanden som gynnar den part med vilken man sympatiserar, å andra sidan tycks man också vara benägen att betona motgångar och förluster över huvud

taget. Här har Israel inte behandlats gynnsammare än arabstaterna när det gällt dominerande innehåll. Totalraden (4) visar emellertid att sådana meddelanden som gynnar Israel eller missgynnar Egypten-Syrien totalt sett är vanligare.

Den redaktionella betoningen av stycken och temata är i viss mån till Israels fördel. En relativt större del av de för denna part positiva eller för arabstaterna negativa meddelandena återfinns i förstasidornas rubriker och ingresser (jfr ovan s. 230, tabell 25, där någon motsvarande tendens knappast kan påvisas; jfr även den tidigare diskussionen s. 127). Å andra sidan redovisas också en relativt stor del av de för Israel negativa förhållandena i insidornas rubriker och ingresser snarare än i brödtexten. Här framträder åter tendensen till betoning av negativa meddelanden över huvud. Det måste åter framhållas att procenttalen från olika kolumner inte är additiva, eftersom nämnarna varierar.

VI.2.5 Accepterad tendens

Variabeln "accepterad tendens" beskrivs helt i diagramform, vilket gör resultaten mer åskådliga. Det är för övrigt knappast tillrådligt att redovisa redaktionell betoning av accepterad tendens: om sändaren i brödtexten tar avstånd från en rubrikuppgift, som därför nollställs vid klassificeringen, innebär ju inte detta att den aktuella rubriken försvinner. Den kvarstår som förut och kan därmed fortsätta att spela en roll för mottagareffekter och -reaktioner.

Figur 27 visar prestationstendensens utseende i intern och accepterad form vid olika analysenheter.

Varje stapel symboliserar samtliga analysenheter (= 100 %) i vilka en bestämd intern tendenskategori förekommer. De svarta fälten svarar mot den andel av dessa analysenheter där den interna tendensen kvarstår som accepterad av sändaren. De blanka delarna illustrerar alltså de fall där sändaren inte godtagit den ursprungliga interna tendensen. Om en stapel alltså till 30 % är blank, innebär detta att 30 % av meddelandena nollställts vid klassificeringen av accepterad tendens.

Ju större det svarta fältet är, desto större har sändarens benägenhet varit att själv instämma i uppgifterna. Om man finner att

de blanka fälten blir större i förhållande till sådana tendenser som gynnar den sida med vilken sändaren inte sympatiserar, kan detta vara en indikator på att sändarinställningen möjligen påverkat rapporteringen.

För att de relativa talen skall kunna ses i sina rätta sammanhang återges de absoluta tal, som svarar mot staplarnas 100 %, under figurens x-axel. Som synes är de absoluta talen av skiftande storlek; det är mycket viktigt att hålla detta i minnet, då det intryck figuren ger annars lätt blir missvisande. Att staplarna är lika höga (= 100 %) betyder alltså ingalunda att de absoluta siffrorna är lika stora.

Figur 27. Relationer mellan intern (svart + blankt fält) och accepterad tendens (svart fält) vid olika analysenheter
Variabel: Prestationstendens
Mättillfälle I

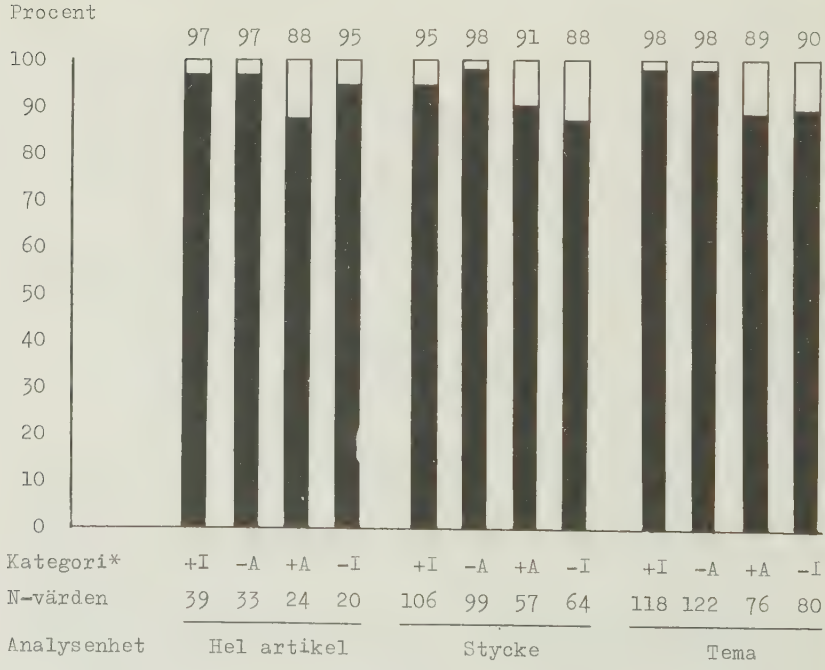

* Symbolerna förklaras i anslutning till figur 26 (s. 233).

Figur 27 visar att tendenser som gynnar Israel accepteras i något större utsträckning än tendenser som är till motsidans för-

del. Detta är självfallet inte något bevis för att accepteranden och avståndstaganden skulle vara missvisande: figuren kan endast antyda ett möjligt samband mellan sändarinställning och rapportering. Vidare kan den eventuella felkälla ha spelat in som innebär att bedömaren påverkas att klassificera accepterad tendens efter den kända sändarinställningens riktning (jfr ovan s. 159-160). Samtliga tre mättillfällen uppvisar emellertid likartade resultat (Appendix 2). Det är alltså möjligt att finna skillnader, som pekar i en bestämd riktning, mellan intern och accepterad tendens, trots att reliabiliteten hos dessa variabler inte var fullt tillfredsställande.

VI.2.6 Särskild redovisning vid temaanalys

I detta avsnitt skall ges några exempel på sådana bearbetningar som temaanalysen tillåter. Beräkningarna bygger på möjligheten att koppla samman enskilda temata med specifika källor, parter, satstyper och tendenskategorier.

Figur 28 är konstruerad på i princip samma sätt som figur 27. Nu avser figuren dock accepterad tendens kombinerad med olika källor och tendenskategorier:

Samtliga temata med någon förekommande kategori (prestationstendens) illustreras av en stapel (= 100 %). Den första av staplarna (nr 1) svarar mot sådant innehåll som är gynnsamt för Israel eller ogynnsamt för arabstaterna, den andra (nr 2) mot sådant som är positivt för de senare eller negativt för Israel. Dessa båda staplar omfattar endast meddelanden till vilka Israel är källa. Stapel 3 är ett genomsnitt av 1 och 2 och avser alltså samtliga meddelanden som har någon tendens och dessutom härrör från Israelsidan. Motsvarande förhållanden som för staplarna 1-3 gäller för 4-6 med den skillnaden att Syrien och Egypten är källor till det innehåll som symboliseras av de senare.

De svarta fälten motsvarar tendenser som accepteras av sändaren, de blanka övre fälten sådana som förkastas. De frågor figuren försöker belysa kan alltså formuleras: i vilken utsträckning sätter sändaren tro till meddelanden från Israel respektive arabstaterna, och i vilken utsträckning varierar detta accepterande efter huruvida meddelandets innehåll är positivt eller negativt för vederbörande uppgiftslämnande part själv?

Det är angeläget att man i figur 28 observerar de låga absoluta antalen analysenheter, i synnerhet för arabstaterna.

Figur 28. Relationer mellan intern (svart + blankt fält) och accepterad tendens (svart fält) vid olika källor och tendenskategorier
Analysenhet: Tema
Variabel: Prestationstendens
Mättillfälle I

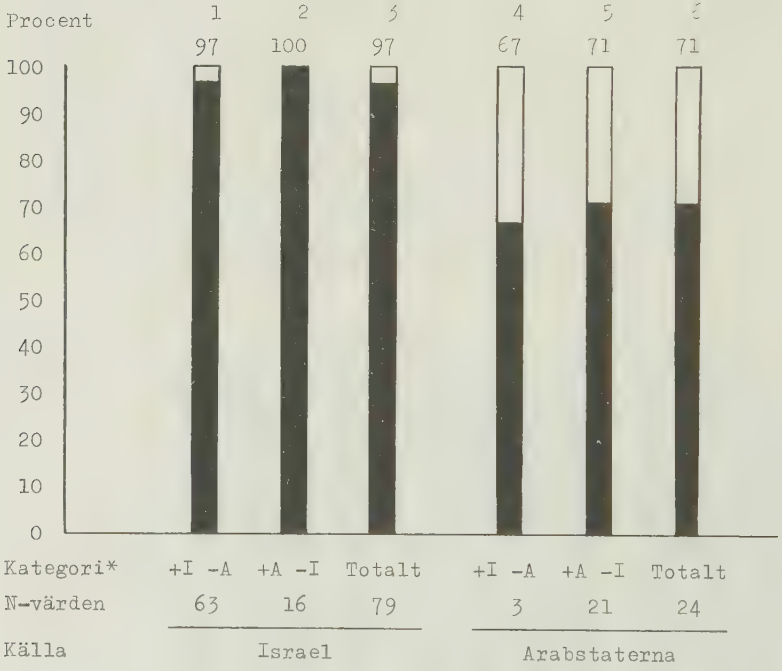

* Symbolerna förklaras i anslutning till figur 26 (s. 233).

Figuren ger vid handen att sändaren totalt sett är mer benägen att avfärda eller inte lita på arabstaternas uppgifter än Israels (staplarna 6 resp. 3). För Israel gäller vidare att man i högre grad accepterar meddelanden som är negativa (nr 2) än sådana som är positiva (nr 1). Detta är fullt naturligt: källans trovärdighet lär kunna sättas mer i fråga vid för vederbörande själv positiva rapporter.

I förhållande till arabstaterna är sändarens tendens att ej acceptera positiva meddelanden (stapel 5) betydligt mer markerad

än i förhållande till Israel (stapel 1). Vid negativa rapporter (nr 4) är det absoluta antalet fall så lågt att försök till slutledningar blir meningslösa.

Tidigare (s. 74-75) har diskuterats möjligheten att en sammanställning av påståendetyp och andra innehållskategorier skulle kunna visa på skiljaktigheter i partsbehandling. I kapitel IV (s. 110-111) sattes denna möjlighet i samband med variablerna källa, part och satstyp.

Figur 29. Relationer mellan oproblematiska (svart fält) och problematiska/retoriska satstyper (blankt fält) vid olika källor och parter
Analysenhet: Tema
Mättillfälle I

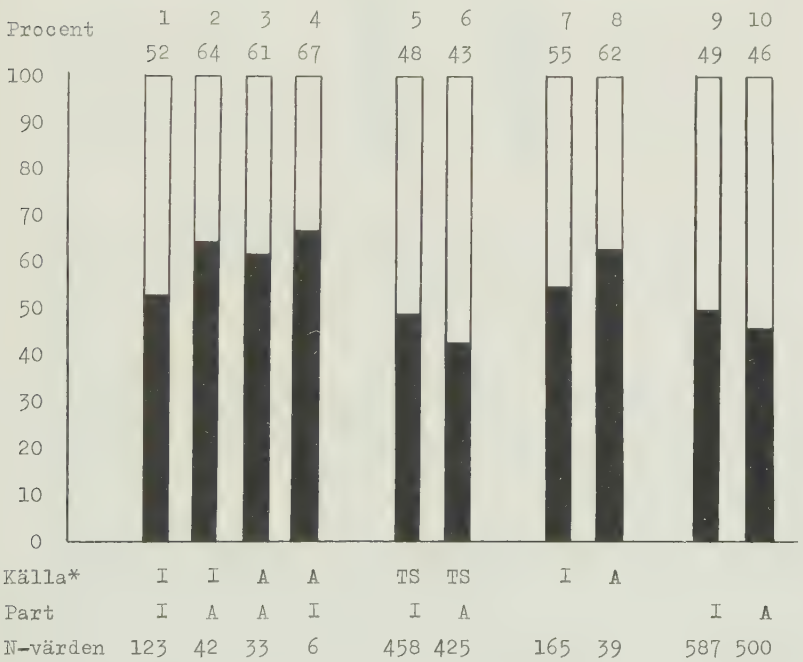

* I = Israel
A = arabstaterna
TS = tidningen själv (denna grupp inkluderar "annan, ospecificerad" källa, som förekommer i sammanlagt 35 fall)

Figur 29 åskådliggör fördelningen av satstyper inom meddelanden från olika källor och avseende olika parter. De svarta fälten

och procenttalen ovanför staplarna avser oproblematiska meddelanden; de blanka fälten visar proportioner av problematiska eller retoriska meddelanden. Staplarna 1-4 symboliserar innehåll som härrör från någon av konfliktens båda parter. Ytterligare differentiering sker efter huruvida meddelandena gäller vederbörande part själv (1 resp. 3) eller motparten (2 resp. 4). Staplarna 5 och 6 visar fördelningen inom meddelanden av tidningen själv (+ den till omfattningen ringa källan "annan, ospecificerad") om var och en av parterna. Slutligen beskriver staplarna 7 och 8 totaler för samtliga meddelanden från Israel respektive arabstaterna, 9 och 10 totaler för samtliga meddelanden om Israel respektive arabstaterna.

Proportionerna av oproblematiska påståenden varierar mellan 43 och 67 %. Inga större skillnader kan påvisas. Man kan därför av dessa resultat inte dra slutsatsen att "tidningen systematiskt lägger värderingar och problematiskt verifierbara meddelanden i munnen på den part man tar avstånd från, medan motparten får tillhandahålla alla handfasta fakta" eller att man formulerar sig olika allt efter vilken part som är "identifior" (jfr ovan s. 110-111).

I kapitel IV (s. 110) nämndes också att tendensriktningar i förhållande till olika parter skulle kunna sammanställas med satstyper vid analys av mindre innehållsenheter. I figur 30 visas fördelningen av oproblematiska och problematiska/retoriska meddelanden inom positivt och negativt innehåll (prestationstendens). Inte heller här framträder någon markerad skillnad: det är inte så att frekvenserna av satstyper i detta material nämnvärt varierar med den part som gynnas av det aktuella innehållet.

I den tidigare framställningen (s. 111-112) har behandlats svårigheterna att tolka funna samband mellan satstyper och övriga innehållskriterier. Till yttermera visso ger resultaten i figurerna 29-30 inte ens några antydningar om sådana samband i detta material. Det är dock inte bara detta faktum som motiverar en viss tveksamhet inför kvantitativa aggregeringar av satstyper: även om skillnader skulle kunna påvisas, är dessa med all sannolikhet så svårtolkade att några meningsfulla slutsatser inte kan dras enbart från frekvenssiffrorna. I varje fall gäller detta så länge skillnaderna inte är extrema - t.ex. så att alla

meddelanden om A, men inte ett enda om B, är oproblematiska. Ytterligare semantisk analys krävs (jfr ovan s. 174-176).

Figur 30. Relationer mellan oproblematiska (svart fält) och problematiska/retoriska satstyper (blankt fält) vid olika tendenskategorier
Analysenhet: Tema
Variabel: Intern prestationstendens
Mättillfälle I

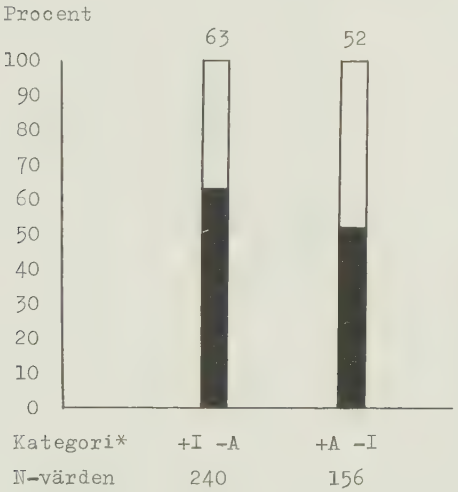

* Symbolerna förklaras i anslutning till figur 26 (s. 233).

Mer differentierande blir resultaten när meddelandetyp sammanställs med tendenstyp. Ovan (s. 72-73) anknöts till en studie av Shepard, i vilken påvisades att frekvensen av värderande uttalanden var högre i det icke-faktuella innehållet ("interpretation and judgment") än i det faktuella ("verifiable circumstance"). I figur 31 illustreras de omvända förhållandena, dvs. frekvenserna av satstyper inom olika tendenstyper.

Figuren visar på ett klargörande sätt hur moral- och identifieringstendens följs åt i satstypsdimensionen. Prestationstendensen uppvisar härvidlag ett avvikande mönster. Resultaten ger ytterligare stöd åt vår slutsats att moraliskt relevanta meddelanden är lätta att sammanblanda med uttryck för identifiering och att man måste utveckla särskilt stränga kriterier för när en moraliskt relevant rapport inte skall vara att betrakta som

Figur 31. Relationer mellan oproblematiska (svart fält) och problematiska/retoriska satstyper (blankt fält) vid olika interna tendenstyper
Analysenhet: Tema
Mättillfälle I

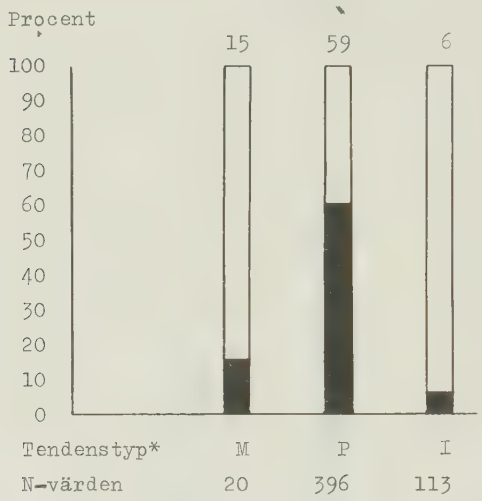

* M = moral
P = prestation
I = identifiering

I figuren inkluderas följande fall av samtidigt förekommande tendenser, dvs. mer än en tendenstyp inom ett och samma tema:

5 fall av samtidig P- och I-tendens
3 fall av samtidig M- och I-tendens
2 fall av samtidig M- och P-tendens

Dessa temata har dubbelräknats, trots att endast en satstyp är möjlig att registrera per tema.

en förtäckt identifiering (jfr ovan s. 189-191). Däremot tycks man inte i lika hög grad löpa risken att förväxla prestationstendens med identifiering, i varje fall inte i rapporterande kontexter (främst nyhetsartiklar, vilka också har visat sig till övervägande delen bestå av oproblematiska satser; se ovan s. 231, tabell 26).

VI.3 Avslutande synpunkter

En sammanfattande bedömning av resultaten i detta kapitel måste innefatta en diskussion av reliabiliteten och användbarheten både hos de tre analysenheterna och hos de olika variablerna.

VI.3.1 För- och nackdelar hos analysenheter

Vid analysenheten hel artikel kan inga svårigheter uppstå att primärt definiera analysenheter. Artiklar är lätta att avgränsa. Däremot visar resultaten i detta kapitels första huvudavsnitt att den fulla överensstämmelsen i klassificering av variabler blir lägre vid hela artiklar än vid stycken och temata. Vidare kunde andra nackdelar konstateras, vilka sammanhänger med värdena "dominerande" och "förekommande" innehåll. Dessa båda är inte absoluta utan beroende av varandra. Detta medför nackdelar i de fall antalet parter eller tendenskategorier är högre än två. Det är heller inte lämpligt att använda samma värde - "dominerande" - vare sig den aktuella kategorin är den enda som förekommer eller den är dominerande utan att fördenskull vara ensam. Problemet kan visserligen lätt avhjälpas genom att man jämför variabelns samtliga kategorier, men praktiskt enklare hade varit att införa ett särskilt värde jämsides med de båda övriga: "förekommer som enda innehåll".

Den skattade vägningen visade sig vara en högst otillförlitlig metod att klassificera redaktionell betoning. Den är också otillfredsställande genom att den inte medger någon särskild markering av enda-kategorier: dessa kan ju inte vägas i förhållande till andra kategorier inom samma variabel. Hela artiklar är också alltför stora och svårhanterliga enheter för att möjliggöra nyanserade resultatredovisningar.

Sammantagna ger dessa resultat vid handen att hela artiklar inte är lämpliga analysenheter om man vill få resultaten så reliabla och detaljerade som möjligt. Om man däremot endast är intresserad av att få fram grova och översiktliga siffror över vilka kategorier som förekommer i ett innehåll, eller över vilken kategori som dominerar, är detta fullt möjligt med utgångspunkt i hela artiklar. Resultaten visade nämligen att de "svagare" överensstämmelserna - samma markerade kategorier resp. samma dominerande kategori (se t.ex. s. 168, tabell 2) - avsevärt förhöjer den totala reliabiliteten. I synnerhet bör denna överensstämmelse kunna förbättras om man samtidigt inskränker antalet parter och tendenskategorier. För att dominerande kategori skall kunna klassificeras med god reliabilitet krävs emellertid en viss kvantitativ diskrepans mellan denna och övriga kategorier (se ovan s. 172). Under förutsättningen att analysens syften

inskränker sig till vad som här sagts kan klassificering av hela artiklar rekommenderas som en snabb och därför praktisk metod.

Analysenheten stycke uppvisar i stort sett betydligt högre intra- och interkodarreliabilitet än hela artiklar. Styckena medger också nyanserade resultatredovisningar av t.ex. skillnader mellan intern och accepterad tendens. De tycks också bättre än hela artiklar kunna differentiera mellan parter (se ovan s. 230, tabell 25). Vidare är styckena teoretiskt tillfredsställande genom att analysen här inte tvingar loss mindre innehållsdelar ur ett semantiskt sammanhang. Styckena är själva semantiska gestalter och analyseras som helheter, vari de skiljer sig från de mindre temata. I förhållande till hela artiklar har de fördelen att inte behöva skattas med avseende på redaktionell betoning: de kan direkt klassificeras efter stilart utan inverkan av subjektiva bedömningar. Inte heller spelar subjektiva faktorer någon roll för avgränsningen av analysenheter.

Även om temata i många fall ger högre reliabilitet i klassificeringen av variabler, innebär detta inte någon obetingad fördel hos temata som analysenheter: dels betecknar samma numeriska värde olika grader av reliabilitet vid olika analysenheter, där antalet kategorier att jämföra är olika, dels tillkommer förhållandet att själva temastruktureringens reliabilitet visade sig vara låg, liksom även reliabiliteten i urvalet av relevant text.

Men inte ens om man kunde komma till rätta med reliabilitetsproblematiken, t.ex. genom att tillämpa strängt syntaktiska struktureringskriterier eller genom att arbeta med material av enbart huvudsatser, skulle svårigheterna därmed vara lösta. Vi har tidigare (s. 224-226) beskrivit hur temastruktureringen kan medföra att det semantiska innehållet snedvrids på olika sätt. Helt syntaktiska regler skulle i särskilt hög grad innebära ökade risker för att det mer väsentliga semantiska innehållet åsidosattes. Även om temastruktureringens reliabilitet alltså kunde göras hundraprocentig, vilket i och för sig är en nödvändig förutsättning för en meningsfull analys, vore temat trots detta en från teoretisk synpunkt olämplig analysenhet.

Sammanfattningsvis kan framhållas att stycket torde vara den analysenhet som möjliggör de mest detaljerade, mest reliabla och teoretiskt mest meningsfulla resultaten. På grund av att stycke-

na klassificeras och redovisas var för sig minskar risken att exempelvis nollställningar av enstaka interna tendenser "drunknar" i det övriga innehållet. Stycken avgränsas lätt och entydigt och medför inga risker för semantisk skevhet. Koderna "förekommer"/"förekommer ej" innebär inte som vid hela artiklar något beroendeförhållande mellan "dominerande" och "förekommande" innehåll.

I avsnitt VI.2.6, "Särskild redovisning vid temaanalys", visades att temat kan tjäna som underlag för ett flertal specifika bearbetningar av olika variabelkombinationer; dessa i och för sig mycket tilltalande redovisningsmöjligheter är å andra sidan inte tillrådliga just på grund av de teoretiska och metodologiska begränsningarna hos analysenheten tema, sådan den här definierats.

VI.3.2 Variablernas användning och reliabilitet

Källvariabeln, de tre interna tendenstyperna och delvis också den redaktionella betoningen differentierar väl mellan parterna i likhet med den accepterade prestationstendensen, satt i relation till den interna. De slutsatser som kan dras härav i förhållande till partsbehandling och sändarinställning är indikatoriska, dvs. de kan endast avse hypotetiska samband mellan identifiering och rapportering. Vad som däremot med säkerhet kan fastställas är mediets ställningstagande i konflikten, dvs. den explicita identifieringen.

Variablerna part och satstyp visade sig i detta material inte nämnvärt differentiera mellan parterna. Redan av teoretiska skäl förefaller det osannolikt att sändarsympatier och -antipatier direkt skulle avspegla sig i tilldelningen av utrymme åt innehåll om olika parter. Skillnader i detta avseende kan troligen inte tolkas som ett utslag av sändarens inställning. Däremot kan de tänkas bidra till att mottagarna får en icke rättvisande bild av den mer styvmoderligt behandlade parten.

Kvantitativa mätningar av olika satstypers proportioner tycks inte möjliggöra några slutsatser om sändarinställning eller partsbehandling: dels visade variabeln inga påtagliga skillnader, dels förefaller den alltför grov; vad man vill komma åt torde bättre framträda genom en fördjupad semantisk analys.

Variabeln accepterad tendens som avslöjare av sändarinställning har framhållits som teoretiskt kvalitativ (se ovan s. 121). Detta hindrar inte att den här redovisats i form av frekvenser. Även om en variabels vikt eller betydelse inte är beroende av frekvens, är den alltså ändå möjlig att beskriva i sådana termer. Som mått på partsbehandling är även accepterad tendens att betrakta som en kvantitativ variabel (se ovan s. 134): det är den samlade bilden av accepterade meddelanden som visar hur en part blivit framställd.

I samband med accepterad tendens kan också nämnas att denna undersökning skilt mellan mellan intern och accepterad form endast när de aktuella meddelandena uppvisat en tendens av något slag. I princip är det självfallet möjligt att för varje meddelande, med eller utan tendens, notera huruvida det accepteras av sändaren eller inte.

Vad gäller manifest och latent uttrycksform hos den accepterade tendensen eller hos innehåll över huvud framstår försök till skarp gränsdragning mellan de båda formerna som mindre fruktbara. Det väsentliga bör i stället vara att försöka göra klassificeringen så reliabel som möjligt, vare sig den baseras på manifesta eller latenta innehållsegenskaper. Det är tveksamt huruvida det är möjligt att utarbeta klara riktlinjer för kategorisering av manifest och latent innehåll annat än i förhållande till sådana fall som ligger nära någon av kontinuets ytterpunkter. Detta behöver dock inte betraktas som något allvarligt problem.

Käll- och partsvariablerna uppvisade generellt sett den högsta reliabiliteten, medan värdena var lägre i förhållande till satstypsvariabeln. Reliabiliteten var god med avseende på intern moralisk och identifieringstendens, visserligen till stor del beroende på att dessa tendenser aktualiserats relativt sällan. Intern prestationstendens, accepterad tendens och uttrycksform gav tämligen låga siffror. Det bör dock noteras att samtliga resultat avser s.k. "primär konsensus". Kraven på den primära överensstämmelse, som det här varit fråga om, behöver inte sättas lika högt som kraven på den "sekundära":

Primär konsensus utmärker sådana bedömningar, där meddelandet omedelbart uppfattas på samma sätt av olika personer utan att detta föregåtts av överläggningar eller diskussion. Sekundär konsensus föreligger när olika personer visserligen tolkar ett inne-

håll på identiskt sätt, men först sedan man kommit överens om en gemensam kategoriseringsstrategi. Med tanke på denna distinktion är det troligt att de reliabilitetsvärden, som framkommit i denna studie, skulle kunna höjas åtminstone i någon mån:

Källvariabelns tillämpningsområde bör preciseras; sannolikt uppnår man den högsta reliabiliteten om externa källor klassificeras efter stränga formuleringskriterier, dvs. endast där det av formuleringen entydigt kan utläsas att meddelandet härrör från en sådan källa. Till och med i denna formuleringsbundna form har källvariabeln visat sig kapabel till differentierande resultat, även om det skulle vara mer värdefullt att kunna föra tillbaka varje meddelande på rätt källa utan hänsyn till innehållets formuleringar eller interpunktion (jfr ovan s. 170-171).

Tillämpningsinstruktionerna bör göras mer preciserade med avseende i synnerhet på satstyper och på vad som skall räknas som relevant innehåll i förhållande till de olika tendenstyperna. Prestationstendensens fyra kategorier kan lämpligen slås samman till två. Vid hela artiklar bör analysen dessutom inskränkas till två parter och generellt till två tendenskategorier, detta främst av teoretiska skäl (se ovan s. 243). Vid analys av accepterad tendens bör man noga överväga hur icke kommenterade citat och referat skall klassificeras, dvs. huruvida dessa i allmänhet skall betraktas som accepterade eller inte. Det är också tillrådligt att man bestämmer sig för i hur hög grad avståndstaganden och neutraliseringar från sändarens sida får vara latenta, dvs. antydda, och ändå godkännas som relevant innehåll.

Slutligen har det visat sig nödvändigt att skilja mellan två konexttyper: rapporterande och resonerande. Inom de förra (nyhetsartiklar, "krigsanalyser") analyseras källa, part, satstyp samt intern och accepterad moral- och prestationstendens. De resonerande kontexterna (ledare) reserveras för variablerna part, satstyp och identifieringstendens; den senare skall vara lika med sändarens egen (ingen åtskillnad görs här mellan intern och accepterad form). Det är också av den största vikt att inte förväxla moraliskt relevanta rapporter med latenta identifieringar, uttryckta genom ett semantiskt innehåll av moralisk art (jfr ovan s. 189-191).

De mest användbara variablerna har i denna studie visat sig vara

källa, interna och accepterade tendenser samt även redaktionell betoning, som är värdefull främst på grund av sin reliabilitet vid mindre analysenheter. Det är fullt möjligt att inskränka analysen till enbart dessa variabler.

Av att de nämnda variablerna i denna undersökning visat sig ge differentierande resultat följer inte att inte också de övriga variablerna (part och satstyp) i princip skulle kunna leda till likartade resultat i ett annat material. Det är dock naturligt att i första hand rekommendera variabler som verkligen visat på skillnader i sändarinställning och partsbehandling. Det skall också framhållas att slutsatserna från bearbetningen av de olika variablerna inte prövats med avseende på statistisk signifikans och inte heller kan generaliseras till att gälla mediets hela rapportering. Den enda slutsats som med säkerhet kan dras är att en del av de tillämpade variablerna faktiskt har kunnat påvisa skiljaktigheter i de undersökta texterna mellan konfliktens båda parter.

Den här utvecklade metoden kan inte karakteriseras som optimal. Den svarar mot vad som är möjligt att uppnå med vissa bestämda variabler och analysenheter utan att faktorer utanför den studerade texten tas till hjälp. I nästa kapitel skall vi ta upp några mer generella innehållsanalytiska problem samt även möjligheten till viss förbättring av metoden.

VII. PROBLEMDISKUSSION OCH SAMMANFATTNING

Detta kapitel kommer att få en något osammanhängande strukturering på grund av att problem som inte direkt berördes i metoddiskussionen i kapitel VI i stället kommer att tas upp här. Å andra sidan kommer också att återknytas till den tidigare diskussionen i samband med att möjliga förbättringar av metoden behandlas.

Framställningen inleds med en genomgång av vissa resultat från klassificeringen av innehållstyp och förklaringsmodell. Denna redovisning är inte statistisk utan söker främst påvisa nödvändiga preciseringar.

VII.1 Reportage, analys och förklaringsmodell

Avsikten med att klassificera innehållstyper (reportage, analys, övrigt) och förklaringsmodeller (se ovan s. 128-131) var att undersöka i vilken utsträckning "beskrivningsrelevans" (jfr ovan s. 83-86) varit för handen i bemärkelsen att man försökt ge en fördjupad beskrivning av determinerande faktorer bakom konfliktens utveckling och den aktuella konfliktyttringen.

VII.1.1 Kontextens betydelse

Den följande redogörelsen bygger på mätningar av stycken (n = 681), vilka ger ett mer preciserat diskussionsunderlag än hela artiklar, som också klassificerades med avseende på de aktuella variablerna (se ovan s. 128).

Det mest påfallande resultatet från registreringen av innehållstyper visade sig vara att huvuddelen - 93 % - av nyhetsartiklarnas 330 stycken av båda bedömarna uppfattats som reportage och en ansenlig del - 44 % - av de 135 ledarstyckena på motsvarande sätt tolkats som analyser. Den naturliga förklaringen till detta är att olika kontexters innehåll faktiskt är olika. Reportage återfinns alltså huvudsakligen i rapporterande kontexter, analyser i resonerande kontexter (ledare).

I förhållande till "krigsanalyserna" kan påvisas ett likartat mönster: 85 % av de 216 styckena har samstämmigt angivits som reportage. Också en annan sak bör emellertid framhållas:

I en del fall har det inträffat att ett bestämt "krigsanalys"-

stycke klassificerats som analys vid det ena mättillfället men inte vid det andra. Detta kan vara ett utslag av att själva artikelbeteckningen påverkat bedömningen. Följande två exempel illustrerar förhållandet. Det första, som vid ett tillfälle uppfattats som analys, är hämtat från en "krigsanalys", det andra härrör från en nyhetsartikel och har konsekvent markerats som reportage. En sådan skiljaktighet i klassificeringen kan alltså uppstå trots att exemplen visar semantisk överensstämmelse. Båda är interpreterande beskrivningar av vissa aspekter av stridsläget, närmare bestämt den ena sidans avsikter samt potentiella riskfaktorer:

(1) Israels ambition begränsas inte till att driva ut de syriska styrkorna från Golanområdet. Målet är att slå sönder den syriska krigsmaskinen så effektivt att nordfronten blir lugn. Med detta skulle två saker uppnås:
   1) Risken för att den jordanska armén kastar sig in i kriget minskar.
   2) En del av de israeliska styrkorna vid norra fronten kan omplaceras och föras ned till Sinai.

(2) Israelerna anser sig nu, vad än rapporterna från arabvärlden säger, ha läget under kontroll även i Sinai. Där nöjer man sig tills vidare med att kämpa ett uppehållande krig i väntan på att kunna sätta in ytterligare stridskrafter.
   Det som nu oroar den israeliska ledningen mest är två ting:
   • Jordanien. Tänker Hussein sätta in sina trupper i "Israels veka liv"? Han har kallat in sina reserver redan.
   • Sovjet. Ryssarna har redan skickat stora förstärkningar till både Egypten och Syrien. Och mer vapen av alla slag och fler flygplan är på väg. Sovjet har en luftbro av stora transportflygplan i funktion.

Det är inte givet att en artikel som kallas "analys" verkligen är någon analys i bemärkelsen tolkning av konfliktens art, ursprung, innebörd osv. Framställningen kan alltså mycket väl vara interpreterande utan att fördenskull bli till analys i de nu nämnda avseendena. Så är förhållandet i "krigsanalysernas" fall. De är till stor del interpreterande (se ovan s. 231, tabell 26, där "krigsanalyserna" visade sig avvika från nyhetsartiklarna i att andelen problematiska/retoriska satser var större än andelen oproblematiska) och kallas analyser, men är i vår bemärkelse reportage: de behandlar huvudsakligen den omedelbara krigsutvecklingen, utsikterna till framgångar och motgångar för respektive part etc. Detta är också deras syfte, vilket tydligt framhålls i anslutning till texten: artiklarna avser att behandla "varför kriget utvecklats så som skett" och "hur den närmaste

framtiden troligen kommer att se ut". Emellertid visar resonemanget att med "analys" kan avses helt olika saker: i vårt fall avsåg termen främst förklaringar av långvariga och omedelbara orsaker bakom konflikten. Till analysen räknades däremot inte själva krigsförloppet.

Det är alltså viktigt att på något sätt avgränsa de fenomen eller företeelser som skall förklaras.

VII.1.2 Ämnen för analysen

Klassificeringsreglerna gav möjlighet att registrera någon av de fyra förklaringsmodellerna kulturell (K), psykologiserande (P), händelse- (H), strukturell (S) eller, alternativt, frånvaro av förklaringsmodell. Denna registrering skedde endast i de fall innehållstypen angivits som analys.

Det stora problemet vid klassificeringen av förklaringsmodeller visade sig vara den låga reliabiliteten: i ledartexten har endast omkring en femtedel av de som analys uppfattade styckena av båda bedömarna tilldelats identiska förklaringsmodeller, ytterligare cirka en sjättedel delvis identiska (dvs. olika antal modeller, av vilka åtminstone en är identisk).

De skiljaktiga resultaten gör ett tämligen förvirrande intryck och måste på något sätt struktureras. Det mest fruktbara sättet har jag funnit vara att grovt gruppera materialet efter ämnesområden:

1. Konfliktens innebörd:

   Israel representerar en annan sorts samhälle än det arabisk-muslimska. Arabstaterna fruktar för en kulturell och ekonomisk dominans från västvärlden, och för detta hot har Israel blivit en symbol.

2. Determinerande faktorer bakom krigsutbrottet:

   Sedan 1967 har världsopinionen tvärtom verkat till förmån för ett nytt krig, genom att i växande grad ge sitt stöd åt de arabiska anspråken gentemot Israel.

3. Hur den framtida utvecklingen kommer att se ut på längre sikt:

   En arabisk framgång skulle inte bara göra arabstaterna bättre rustade för ett nytt krig. Den skulle framför allt skapa ett psykologiskt klimat i arabvärlden som skulle göra detta krig praktiskt taget oundvikligt.

4. Hur den närmaste utvecklingen kommer att gestalta sig:

Om USA och Sovjet ska kunna pressa igenom ett eld upphör måste de vara överens om en sådan plan. Men de senaste dagarna har det kommit allt fler tecken på att relationerna mellan Washington och Moskva försämrats.

5. Tolkning av en politisk situation:

Men att arabstaterna på senare år fått ökad sympati bland de fattiga länderna, och att Israels situation i motsvarande mån blivit svårare, sammanhänger med att just detta slags hot börjat bli allt mer levande för många u-länder.

6. Övrigt:

Det är mycket begärt att Israel frivilligt skulle acceptera ett militärt nederlag bara för att få pröva möjligheten av att arabstaterna kanske därefter skulle få lättare att förhandla.

I vissa enkla fall har ingen tveksamhet förelegat vid klassificeringen av förklaringsmodeller:

(3) Kultur-rädda (rubrik över det stycke där exemplet under 1 ovan, "konfliktens innebörd" återfinns).

Konflikten framställs här klart och tydligt som en motsättning mellan kulturer. En psykologiserande förklaringsmodell är lätt igenkännbar i följande redogörelse för determinerande faktorer bakom krigsutbrottet:

(4) Möjligheten att genom förhandlingar uppnå en för bägge sidor godtagbar fred har arabstaterna aldrig velat pröva. De har genom åren ständigt vägrat att möta Israels representanter vid förhandlingsbordet. Att förhandla efter ett militärt nederlag vore alltför förödmjukande för dem, säger de.

Vissa strukturellt orienterade bedömningar av en möjlig framtida utveckling har också varit lätta att identifiera:

(5) Nyckelfrågan är nu om ett krig som inte har någon stor förlorare är en bättre grund för fredsförhandlingarna än 1967 års blixtkrig.

(6) Med dagens gränser kan Israel räddas.

I exemplen 3-6 har bedömarna alltså varit överens om valet av förklaringsmodell. Följande exempel avser i stället att visa hur klassificeringen sannolikt hade kunnat göras mer reliabel om analysens ämnesområden varit klart formulerade; enbart det abstrakta och mångtydiga uttrycket "analys" ger inte tillräcklig vägledning:

(7) Israeliskt bakslag ger nytt storkrig.

Denna mening har i ett fall uppfattats som reportage, vilket

sannolikt hade kunnat undvikas om ämnet "framtida utveckling" hade preciserats på förhand. På motsvarande sätt har också nedanstående exempel uppfattats som reportage, trots att det egentligen redogör för händelser bakom utbrottet av junikriget 1967:

(8) 1967 hade hotelserna drivits så långt att de måste följas av handling: Egyptens president Nasser skickade iväg FN-trupperna, intog Sharm-el-Scheik och förklarade att israeliska fartyg inte längre skulle få trafikera Akabaviken.

Händelsemodellen bör appliceras på exempel 8, som är en förklaring av determinerande faktorer. Förklaringar kan alltså bestå av till synes oproblematiskt verifierbara påståenden; de är ändå att betrakta som interpreterande just på grund av att de är förklaringar och inte beskrivningar (jfr ovan s. 60, figur 7, cellerna III,1,1 och III:3,1). Å andra sidan kan en beskrivning vara interpreterande utan att fördenskull vara någon förklaring (jfr s. 60, figur 7, kvadrant II):

(9) Men samtidigt står det klart att striderna knappast innebär ett hot mot världsfreden. I det avseendet är läget lugnare än 1967.

Exemplet är en interpreterande beskrivning, om man så vill en tolkning, av en politisk situation. Det handlar om vissa strukturella förhållanden. Men det begagnar sig inte av den strukturella modellen för att förklara några fenomen. Modellen i fråga är därför knappast tillämplig på det citerade exemplet.

I kapitel IV (s. 130) sades att också atypiska fall troligen är vanliga. Härmed avses att ingen speciell förklaringsmodell framstår som typisk:

(10) Men det finns också utrymme för en försiktig optimism att detta vettlösa arabiska krigsäventyr ändå kan föra något gott med sig.

Av sammanhanget kan utläsas tidningens ståndpunkt att kriget och de säkerhetsproblem för Israel som därigenom avslöjats kan medverka till att driva fram en för båda sidor godtagbar kompromisslösning:

(11) Egypten och Syrien kan hämta någon tillfredsställelse av att de visat att Israel faktiskt har säkerhetsproblem. Det kan göra det psykologiskt lättare för dem att vara med om någon sorts kompromiss.

Exemplen 10 och 11 bildar en både strukturellt och psykologiskt orienterad tolkning av den framtida utvecklingen. Klassifice-

ringen försvåras av att ingen av modellerna framträder i renodlad form. Vidare förekommer en psykologiserande anmärkning om drivkrafterna bakom krigsutbrottet ("vettlösa arabiska krigsäventyr"). Två ämnesområden är alltså inflätade i samma exempel. Den senare svårigheten bör i någon mån kunna avhjälpas genom att analysens föremål bättre preciseras.

VII.1.3 Förklaringsmodellers samband och adekvans

Självfallet är det inte möjligt att utifrån ett så litet material som det föreliggande dra allmängiltiga slutsatser. Resonemanget som följer får därför främst karaktären av en redogörelse för nödvändiga preciseringar vid analys av förklaringsmodeller.

Den första preciseringen har redan nämnts: man bör på förhand i detalj bestämma vilka fenomen analysen skall avse. Redan detta kan vara vanskligt, eftersom vissa ämnen, t.ex. tolkning av en politisk situation och förklaring av en konflikts bakgrund, kan vara svåra att i praktiken skilja från varandra.

Nästa precisering innebär att man bör differentiera mellan beskrivningar och förklaringar. Skall analysen inskränkas till de senare eller även omfatta interpreterande beskrivningar? Olika modeller kan nämligen ha olika adekvans beroende på om de tillämpas som förklaringar eller som beskrivningar:

En skildring av händelser eller vissa individers motiv och avsikter kan vara en fullt adekvat beskrivning av en situation. Men om dessa händelser eller motiv ges sken av förklaringar, kan den tillämpade modellen vara inadekvat.

(12) Det är också möjligt att den egyptiske presidenten kallt räknat med risken av ett nytt förkrossande nederlag i Sinai - och att hans avsikt närmast varit att bryta det politiska dödläget och därigenom pressa stormakterna att agera.

Exempel 12 kan i princip vara en korrekt beskrivning av personliga önskemål och förhoppningar. Däremot kan sådana psykologiserande framställningar vara helt inadekvata som förklaringar av varför kriget över huvud taget kommit till stånd:

(13) Tänkbart är också att president Sadat rullat i gång krigsmaskinen för att stärka sin egen position på hemmaplan. Den har varit vacklande alltsedan slutet av 1971, då hans upprepade tal om "avgörandets år" aldrig ledde till något avgörande.

Olika modeller kan också vara adekvata eller inadekvata beroende

på ämnet för analysen. Kultur- och strukturmodellerna bör enligt min mening främst appliceras på långvariga, grundläggande och omfattande företeelser. En händelse och en individ är i relation till sådana "infrastrukturer" tillfälliga och agerar inom ramen för bestämda kulturella och strukturella mönster (jag bortser här för enkelhetens skull från beroendeförhållanden och samband mellan strukturella och kulturella fenomen). Distinktionen grundläggande/tillfällig korsas av Himmelstrands distinktion (1972, s. 31) mellan mer och mindre objektivitetsfrämjande betraktelsesätt: det strukturella betraktelsesättet, kombinerat med händelsemodellen, förutsätts åstadkomma mer adekvat information än de båda övriga modellerna. Vi kan tänka oss förhållandena illustrerade som i figur 32.

Figur 32. Förklaringsmodellers adekvans i skilda dimensioner

I förhållande till olika slags fenomen		I förhållande till informationens relevans: Adekvat	Inadekvat
Tillfälliga	Adekvat	H*	P
	Inadekvat	S	K
Grundläggande	Adekvat	S	K
	Inadekvat	H	P

* H = händelse- P = psykologiserande S = strukturell K = kulturell

Figuren skiljer å ena sidan mellan adekvans i förhållande till informationens väsentlighet eller relevans: här framställs händelse- och strukturmodellerna som överlägsna den psykologiserande och den kulturella modellen. Å andra sidan framgår att de tillfälliga P- och H-modellerna kan vara inadekvata när det gäller att förklara grundläggande och långvariga fenomen, t.ex. den historiska bakgrunden till en konflikt. Här är S- och även K-modellen lämpligare. Psykologiska faktorer och händelser kan däremot tänkas vara adekvata förklaringar av mer omedelbara företeelser av typen krigsutbrott etc.

De tillfälliga modellerna H och P uppfattar jag som beroende av de grundläggande S och K i bemärkelsen att händelser och individers ageranden kan få effekter under förutsättningen att bestämda strukturella eller kulturella förhållanden gäller. Him-

melstrand framhåller (1972, s. 24):

Frågan blir då varför händelsekedjorna ibland får så förödande konsekvenser och varför verkningarna under andra betingelser blir så mycket mindre. Enligt det betraktelsesätt som här skall antydas, så är det strukturella förhållanden som avgör vad som händer med händelsekedjor.

Det sagda ger vid handen att händelser och individer bör betraktas i sina relationer till mer grundläggande strukturella och kulturella mönster, om bilden av ett historiskt förlopp skall bli klar. Det blir då inadekvat att applicera en "tillfällig" förklaringsmodell på ett "grundläggande" fenomen av typen långvarig konflikt:

(14) I åratal har arabstaterna kombinerat de grövsta krigshotelser med försäkringar om sin innerliga fredsvilja. Vad den fredsviljan var värd gav de besked om i går: för fjärde gången sedan Israels tillkomst är det krig i Mellanöstern. För fjärde gången beror kriget på att arabstaterna söker uppnå en militär seger över Israel. Åter kommer troligen tusentals liv att spillas i kampen för revansch. När ska äntligen freden få en chans i detta område?

En särskilt intressant aspekt av partsbehandling aktualiseras i samband med exempel 14. Om man arbetar med en psykologiserande förklaringsmodell, kan det lätt hända att skulden till konflikten helt lokaliseras till den part på vilken modellen i fråga appliceras. Det psykologiserande betraktelsesättet har nämligen visat sig betydligt lättare att relatera till en bestämd part än de övriga (instruktionerna gav möjlighet att anknyta modellerna till Israel, Syrien-Egypten, båda parter eller ingen part; endast i förhållande till den psykologiserande förklaringsmodellen råder en hygglig överensstämmelse mellan olika bedömare i detta avseende). Kulturella och strukturella förhållanden samt även händelser har i större utsträckning relationskaraktär: de kan avse eller omfatta mer än en part samtidigt.

Den intressanta frågan lyder: i vilka termer angrips respektive försvaras de olika sidorna i en konflikt? Av vårt material framgår att arabstaterna oftast angripits på psykologiska grunder (jfr även diskussionen ovan s. 189-191 om det nära sambandet mellan moralisk och identifieringstendens), medan försvaret av motparten skett i strukturella termer:

(15) Vad som skiljer de arabiska staterna från nästan alla andra länder är att dessa frågor totalt överskuggar allt annat. För den osäkra revanschen får alla andra hänsyn vika. I stället för att satsa allt på en fredlig utveckling för

miljoner människor är det ingen som protesterar när president Sadat säger att en seger över Israel tvärtom är värd miljoner människors liv.

(16) De senaste dagarnas händelser har sannerligen så eftertryckligt man kan begära bekräftat klokheten i det israeliska beslutet att inte uppge någon del av de ockuperade områdena förrän en säker fred överenskommits.

Exemplen 15 och 16 visar på en mycket subtilare form av skiljaktig partsbehandling än den som diskuterats tidigare i detta arbete.

Slutsatserna av resonemanget kring förklaringsmodeller blir följande:

1. Ämnen för analysen bör preciseras.
2. Beskrivningar och förklaringar bör hållas åtskilda.
3. Framställningens kvalitet bör bedömas både i relation till modellernas allmänna relevans (S och H att föredra framför K och P) och i relation till olika fenomen (tillfälliga, grundläggande). Man bör också pröva huruvida en skildring är en adekvat förklaring (t.ex. av orsaker) eller endast en adekvat beskrivning.
4. Särskild analys av angrepp och försvar av olika sidor i en konflikt kan tänkas avslöja subtila skiljaktigheter i partsbehandling.

VII.2 Innehållsanalytiska problem av generell natur

Inledningsvis (s. 2) nämndes att i arbetets sista kapitel skulle behandlas mer allmängiltiga innehållsanalytiska problem, som gjort sig påminta under arbetet med metodutvecklingen. Dessa problem sammanfattas här under sex rubriker: det empiriska problemet, det syntaktiska problemet, substansproblemet, fullständighetsproblemet, det semantiska problemet och väsentlighetsproblemet. I ett särskilt avsnitt behandlas en mindre jurygruppsstudie över kontext- och funktionsproblematiken.

VII.2.1 Det empiriska problemet

Ett av de viktigaste påpekandena i detta arbete gäller förhållandet att de olika mätningarna av partsbehandling inte kan ge några säkra bevis för partiskhet eller opartiskhet i Hermeréns bemärkelse (se ovan s. 132-136). Vad som kan påvisas är samband av

indikatorisk karaktär. Detta förhållande är ett utslag av vad som kan kallas "det empiriska problemet", vilket innebär att det är omöjligt att använda ren innehållsanalys - med bortseende från utominnehållsliga faktorer - till att dra slutsatser om huruvida det som sägs i texten är korrekt och icke missvisande. Det empiriska problemet leder till följande distinktion:

Det är viktigt att skilja mellan innehåll som innehåll och innehåll som en avspegling av empiriska förhållanden.

I förhållande till vissa variabler, t.ex. identifieringstendens, är innehållet att betrakta som innehåll enbart. Härmed avses inte att det i detta fall inte skulle avspegla eller uttrycka något; innehåll kan emellertid, när analysen gäller identifieringstendens eller andra besläktade fenomen, betraktas som en adekvat primär informationskälla, vald för sin egen skull och inte av brist på tillgång till bättre material. Innehållet får därmed ett självständigt intresse. Studiet av inträffade händelser och faktiska förhållanden bör å andra sidan helst ske via empiriska observationer och kontroller av framställningens korrekthet. Innehållet som sådant har då inte primär betydelse.

Vi kan här återknyta till vissa av de i kapitel II nämnda studierna, t.ex. Ellsworths (1965), i vilken analyserades argumentationsnivå och -kvalitet (se ovan s. 36), och Westins (1973), som är en inventering av upplevelser och jaguppfattningar avspeglade i ett brevmaterial (se ovan s. 39). I dessa undersökningar har innehållet primär vikt som adekvat uttryck för olika analysvariabler.

I kapitel II (s. 39) beskrevs Westins studie som teoretiskt kvalitativ: den lade vikt vid sådana icke-frekventa innehållsegenskaper som t.ex. brevskrivarnas sätt att presentera sig. Det förefaller nu som om de teoretiskt kvalitativa variablerna främst vore tillämpliga i sådana analyser där innehållet självt har primärt intresse - en kvalitativ variabel är ju ofta avsedd att ge en blixtkarakteristik av ett innehåll eller av de innehållsaspekter som har särskild relevans för den företeelse man vill undersöka.

På motsvarande sätt hör analysen av halvsemantiska-halvpragmatiska latenta kategorier av typen "uttrycker en attityd av ett bestämt slag" hemma i sådana analyser som fokuseras på innehål-

let självt. I dessa studier blir just sådana karakteristika som ordval och formuleringar av väsentligt intresse. Därför är det rimligt att undersöka sändarinställning och uttryck för sympatier och antipatier utan att gå på sidan om innehållet. Det framstår inte som lika självklart att använda innehållet i isolerad form för analys av aspekter med empirisk "sannings"-anknytning. Detta är skälet till att kvantitativa balansmätningar endast är i stånd att ge indikatoriska resultat. De viktiga sanningskriterierna hamnar utanför analysen. Därmed har också den innehållsanalytiska metodens egna förutsättningar och begränsningar påverkat objektivitetsbegreppets ursprungliga innebörd - framställningen sakligt korrekt och icke missvisande - i riktning mot vissa rättvise- och neutralitetsaspekter. Trots att sådana aspekter är av stor vikt både i och för sig och i förhållande till det faktum att obalanserade och icke-neutrala framställningar sannolikt kan påverka mottagarna att dra felaktiga slutsatser, måste ändå kraven på korrekta och rättvisande framställningar anses som fundamentala för en fungerande nyhetsförmedling; avkall på dessa krav kan leda till allvarliga konsekvenser (se t.ex. Himmelstrand 1969, s. 182-202).

VII.2.2 Det syntaktiska problemet

Det syntaktiska problemet anknyter till det empiriska i så måtto att båda uppstår ur en diskrepans mellan inominnehållsliga och utominnehållsliga förhållanden. Det syntaktiska problemet kan illustreras på följande sätt:

Det är inte givet att två media, som båda visar exakt samma proportioner i balanseringen av positiva och negativa tendenser, fördenskull är lika opartiska (eller partiska). Det ena mediet kan ha behandlat lika många positiva som negativa händelser på ett sätt som väl svarar mot verkliga förhållanden (i någon fastställd mening); det andra mediet kanske har tagit upp ett stort antal negativa men bara en enda positiv händelse på ett möjligen missvisande sätt. Den positiva händelsen kan emellertid ha tilldelats lika stort utrymme (stycken, temata) som de negativa tillsammans. Det är uppenbart att det här rör sig om två helt skilda situationer, trots att balansberäkningarna, grundade på frekvenser av syntaktiska enheter, ger identiska utslag.

Det antydda predikamentet utgör en allvarlig kontraindikation

mot att anställa jämförelser mellan olika medias rapportering: sådana jämförelser bör idealt ske i termer av fastställda händelser eller verkliga förhållanden, inte i syntaktiska termer.

Det syntaktiska problemet kan också medföra att källor klassificeras på ett artificiellt sätt (jfr ovan s. 171): om sändaren har råkat sätta punkt efter en uppgift, kan detta tolkas som om nästa mening inte har samma källa som den föregående. Vi har också sett att syntaktisk avgränsning av temata kan förvränga det semantiska innehållet, t.ex. så att en förklaring kommer att se ut som en beskrivning (se ovan s. 225).

Det syntaktiska problemet innebär alltså att syntaktiska enheter av typen stycken, meningar, temata etc. får alltför stor betydelse för analysen. Svårigheterna inskränker sig dock inte till detta: även formuleringar av speciella slag kan få otillbörligt stort inflytande. Om analysens främsta syfte är att fastställa huruvida vissa bestämda fenomen över huvud taget finns omnämnda i ett innehåll, bör frågan om formuleringar - t.ex. oproblematiska och problematiska satstyper - inte tillmätas någon avgörande vikt. Det syntaktiska problemet pekar vidare mot ett formuleringsproblem, som kan uttryckas i följande fråga: för vilka slag av analyser är formuleringar väsentliga kriterier, och för vilka är de av underordnad betydelse i relation till de fenomen man vill studera i innehållet?

Det sagda ger vid handen att det syntaktiska problemet åtminstone ibland är mindre besvärande i de fall analysen gäller innehållet som primär företeelse (se ovan s. 258-259): här kan man nämligen tänka sig att utrymme och även formuleringar har bestämda innebörder av betydelse för analysvariabeln.

Det tycks förhålla sig så att både det empiriska och det syntaktiska problemet ganska lätt kan lösas genom att man på förhand bestämmer sig för vilka företeelser innehållsanalysen skall gälla (jfr ovan s. 257 beträffande förklaringsmodeller). Med andra ord: man utgår från händelser, definierade oberoende av innehållet, i stället för från innehållets rapporter över samma händelser. På detta sätt erhålls två typer av uppgifter, som kan jämföras med varandra (Rosengren 1971, s. 262):

Extra media data: data hämtade från någon av nyhetsmedierna oberoende källa

Intra media data: data hämtade från nyhetsmediernas rapporter om händelserna, skeendena, förhållandena.

Innebörden av och fördelen hos att utgå från extra media data beskrivs på följande sätt (Rosengren 1974 a, s. 5,6):*

... extra media data are used to establish a universe of events, and this universe of events, rather than the universe of news reported during a given time period, provides the starting-point for the investigation.

- - -

This approach results in a different type of tables, which I shall call Type III.

- - -

Tables of Type III can be used to test in a meaningful way the influence of different variables upon the reporting of different types of events. The fact that the event, not the report, is taken as the starting point eliminates a lot of confounding circumstances. (We are relieved from the always problematic procedure of sampling along the dependent variable.)

Av citatet ovan framgår att en händelseorienterad utgångspunkt kan underlätta möjligheterna att t.ex. studera nyhetsförmedlingens samband med vissa oberoende variabler. I anslutning till vårt eget resonemang är det viktigt att framhålla att den nämnda tekniken även har rent innehållsanalytiska fördelar: både det empiriska och det syntaktiska problemet tycks kunna avhjälpas genom att analysen utgår från kända händelser, som är korrekt beskrivna av oberoende källor och därtill ger en god bild av det undersökta förloppet. Genom att händelserna betraktas som primära i förhållande till texten blir man mindre beroende av rent syntaktiska karakteristika av typen temata och meningar. Det vill dessutom synas som om den här antydda utgångspunkten skulle kunna bidra till en lösning av substansproblemet.

VII.2.3 Substansproblemet

Det kan ibland vara problematiskt att försöka binda olika kategorier från flera variabler vid en och samma analysenhet och samtidigt våga lita på "substansen" hos den enhet man på detta sätt lagt till grund för resultatredovisningen. Svarar enheten

---

* Som exempel på studier av denna typ kan nämnas Lagerberg (1970), Rosengren (1974 b), Rosengren, Kindblom-Persson och Nord (1974).

mot någon reell företeelse utanför innehållet eller är den bestämd av själva textens strukturering?

Ett exempel på substansproblemet såg vi i avsnitt VI.2.6, "Särskild redovisning vid temaanalys". De i och för sig tilltalande sammanställningar av kategorier från olika variabler som där genomfördes kan sålunda inte rekommenderas, eftersom bristfälligheterna hos själva analysenheten tema är alltför stora (jfr ovan s. 245).

Det förefaller nu som om substansproblemet kunde lösas genom att analysen får avse på förhand definierade händelser eller företeelser. Händelserna får helt enkelt tjäna som analysenheter, vilka kan karakteriseras på olika sätt, t.ex. med avseende på källor, parter, interna och accepterade tendenser. Händelserna kan också underlätta analysen av förklaringsmodeller, eftersom de utgör väldefinierade och tydliga föremål för de senare. Det torde vidare vara relativt lätt att skilja mellan beskrivningar och förklaringar under förutsättning att fenomenen på angivet sätt är klart preciserade. Den syntaktiska aspekten kan bibehållas genom att man t.ex. registrerar huruvida en viss händelse förekommer i rubrik eller brödtext, upptar stort eller litet utrymme osv.

Substansproblemet avhjälps alltså bättre med utgångspunkt i händelser än i temata, vilka är att betrakta som ett misslyckat försök till lösning. Det problem som i stället aktualiseras kan kallas fullständighetsproblemet.

VII.2.4 Fullständighetsproblemet

Om man bestämmer sig för att inskränka analysen till vissa på förhand givna fenomen, finns risk för att en stor del av innehållet kommer att sakna relevans för det aktuella problemet. Innehållet blir med andra ord inte fullständigt genomgånget. Ett sådant fullständighetsproblem uppstår endast i studier där innehållet tjänar som en avspegling av empiriska förhållanden. När innehållet däremot självt är av primärt intresse för analysen aktualiseras inte heller något problem: allt innehåll är i princip relevant.

Hur stor mängd irrelevant innehåll som skall accepteras, hur urvalet av händelser skall anpassas till det förefintliga ma-

terialet och hur det senare skall väljas med tanke på de händelser man är intresserad av är frågor, som måste avgöras med ledning av analysens speciella syfte och de faktiska begränsningar av tillgängliga uppgifter som kan vara för handen.

Fullständighetsproblemet knyter också an till den vidare frågan om kongruens, dvs. relationerna mellan den verklighet man vill studera och de analyserbara innehåll som står till buds. Kongruensproblemet är aktuellt även i sådana fall där innehållet analyseras som en företeelse av primärt intresse: så kan t.ex. frågan ställas på vilket sätt ett skönlitterärt verk eller resultaten från ett Rorschach-test är kongruenta med karakteristika hos sina upphovsmän. Att här utveckla kongruensproblemet vidare skulle emellertid föra alltför långt.

VII.2.5 Det semantiska problemet

I kapitel VI (s. 174-176) framhölls att enbart frekvenser av oproblematiska och problematiska satser inte tycks kunna avslöja så mycket om sändarens inställning. En mer detaljerad semantisk penetrering skulle krävas. Likaså påpekades ovan (s. 252) att den grova kategorin "analys" inte kan garantera att bestämda föremål för analysen blir identifierade.

Dessa förhållanden är utslag av det semantiska problemet: vissa fenomen är inte möjliga att göra till föremål för en innehållsanalys som arbetar med få och grova kategorier. I stället krävs en semantiskt differentierad kategoriuppsättning, t.ex. av det slag som exemplifierades ovan (s. 251-252), där fem olika ämnesområden för analysen preciserades.

Det semantiska problemet kräver inte att analysen måste vara metodologiskt eller teoretiskt kvalitativ: det är fullt möjligt att registrera varje enskild förekomst och att göra frekvenser till kriterier på variablernas väsentlighet. Däremot kan det semantiska problemet medföra att antalet kategorier blir stort och att klassificeringen riskerar att brista i reliabilitet, både på grund av kategoriernas antal och på grund av de ofta subtila semantiska överväganden som måste göras.

VII.2.6 Väsentlighetsproblemet

I den tidigare framställningen (s. 15) har diskuterats förhållandet att det är något annat än frekvens som har den avgörande betydelsen för teoretiskt kvalitativa variablers relevans och validitet. Ett särskilt innehållskarakteristikum kan vara i någon mening väsentligt utan att fördenskull vara frekvent.

Väsentlighetsproblemet kan sålunda formuleras: vad konstituerar teoretiskt kvalitativa variablers betydelse? Kan detta "något" preciseras och i så fall i vilka avseenden? Finns några möjligheter att beskriva de ofta subjektiva och impressionistiska vägar på vilka selekterade egenskaper hos innehållet identifieras som relevanta för analysvariabeln?

Ovan (s. 121-122) exemplifierades den teoretiskt kvalitativa variabeln accepterad tendens (som uttryck för en sändarinställning). Att penetrera väsentlighetsproblemet skulle här innebära att man försökte precisera relationerna mellan attityder och benägenhet att misstro en part, att framställa denna som mindre trovärdig, inte att lita på etc. Väsentlighetsproblemet inkluderar å andra sidan också de frågor som aktualiseras av det ofta förutsatta sambandet mellan analysvariabel och frekvens. I förlängningen av dessa frågeställningar erbjuder sig rikhaltiga möjligheter till inträngande teoretiska analyser.

Därmed har vi gått igenom samtliga innehållsanalytiska problem som aktualiserats av den föreliggande undersökningen. Trots att de i huvudsak aktualiserats på detta sätt, tycks de ändå ha en mer generell räckvidd: de pekar på frågor som kan vara lämpliga att ställa inför varje planerad innehållsanalytisk studie, oavsett dennas exakta syfte och utformning. I själva verket skulle vart och ett av de här endast antydda problemen kräva en djupgående och fullständig analys med penetrering av tänkbara komplikationer; att genomföra något sådant faller emellertid utom ramen för detta arbete.

VII.3 Kontext- och funktionsproblematiken analyserad med hjälp av jurygrupp

Tidigare i detta arbete (s. 2-3) har hänvisats till den problematik som har att göra med olika slag av kontexter. Tre sådana kontexter nämndes: 1) olika media med skilda uppfattningar i

en fråga, 2) olika artikeltyper med varierande syften samt 3) det skiftande innehållet i sådan text, som omger det för tillfället analyserade stycket eller temat.

När vi tidigare har talat om rapporterande och resonerande kontexter, har med "kontext" avsetts innehåll av det slag som nämns i punkt 2 ovan. Som en illustration av kontextproblematiken har också genomförts en mindre jurygruppsstudie:

Utgångspunkten för denna var förhållandet att ett och samma meddelande kan ha olika innebörd i olika kontexter. Sex meningar valdes från undersökningsmaterialets ledare. Lämpliga meningar var sådana som kunde framstå som neutrala i lösryckt skick men som fick en alldeles bestämd identifieringstendens då de insattes i ett sammanhang. Tanken var sålunda att pröva hur olika kontexter kan framhäva en kortare menings latenta funktion. De sex meningarna lyder som följer:

1. I verkligheten är arabstaternas arméer såväl till numerären som till utrustningen överlägsna Israel.
2. Israels militära styrka tjänar uteslutande att värna om landets rätt att överleva.
3. När det gäller verkligt vitala säkerhetsintressen böjer sig knappast israelerna för påtryckningar ens från Washington.
4. I Israel har säkert övertygelsen varit utbredd att de nya gränserna inte bara gav skydd i händelse av krig utan än mer var en garanti mot ett krig i full skala.
5. Den egyptisk-syriska offensiven mot de av Israel ockuperade områdena tycks nu ha stoppats.
6. För alltfler har det tett sig obegripligt och orimligt att Israel med sådan envishet hållit fast vid de ockuperade områdena.

Tjugo personer ombads att ta ställning till meningarnas identifieringstendens (a) för Israel eller mot arabstaterna, b) för arabstaterna eller mot Israel, c) neutral) under fyra olika förutsättningar (se vidare undersökningsformuläret, Appendix 3):

I. Meningarna i lösryckt skick.
II. Meningarna så naturligt som möjligt insatta i textstycken från "krigsanalyser", där de i själva verket inte hörde hemma.
III. Meningarna insatta i sina rätta sammanhang (dvs. i textstycken från ledare).
IV. Meningarna återgivna i anslutning till en tydlig framställning av sändarens inställning till parterna.

Punkterna I–IV avsågs motsvara en stigande skala av kontextuell identifiering. Därför ålades försökspersonerna att ta ställning till en punkt i taget utan att läsa igenom formuläret i förväg. På detta sätt hoppades jag kunna undvika att svaren påverkades av de tidigare gjorda övervägandena.

Punkterna II och III syftar till att pröva skillnader mellan rapporterande och resonerande kontexter. Punkt IV svarar mot "kontext" i betydelsen "medium med en bestämd uppfattning i en fråga".

Mitt antagande var att meningarna vid I och II skulle bedömas som neutrala men vid III och IV uppfattas vara till Israels förmån. En sådan tendens kan också utläsas ur tabell 28.

Tabell 28. Tjugo försökspersoners bedömningar av identifieringstendens hos meningar i olika kontexter

Mening nr		Kontext			
		Ingen	Rapporterande	Resonerande	Med sändarinställning
		I	II	III	IV
1	+ A*	7	9	7	4
	0	11	7	6	5
	+ I	2	4	7	11
2	+ A	0	0	0	0
	0	0	2	0	0
	+ I	20	18	20	20
3	+ A	1	4	0	2
	0	9	12	5	3
	+ I	10	4	15	15
4	+ A	4	5	1	2
	0	13	13	4	4
	+ I	3	2	15	14
5	+ A	1	1	0	0
	0	17	15	4	6
	+ I	2	4	16	14
6	+ A	14	10	1	3
	0	4	7	3	6
	+ I	2	3	16	11

* + A = positiv för arabstaterna eller negativ för Israel
0 = neutral
+ I = positiv för Israel eller negativ för arabstaterna

Av tabellen framgår att kontexterna III och IV konsekvent ger ett större antal för Israel positiva markeringar än kontexterna I och II. Ett undantag utgör mening 2, "Israels militära styrka tjänar uteslutande att värna om landets rätt att överleva", som i samtliga kontexter uppfattats som positiv för Israel (utom i två fall, där den lästs som neutral). Mening 6, "För alltfler har det tett sig obegripligt och orimligt att Israel med sådan envishet hållit fast vid de ockuperade områdena", visar klart hur tolkningen till och med kan svänga från "positiv för arabstaterna" till "positiv för Israel".

Tabell 28 visar totalsummor för respektive kontext. I tabell 29 redovisas i stället svarsmönstren för enskilda personer. I anslutning till varje mening återges antalet personer vilkas bedömningar varit konsekventa, dvs. beskrivit en skala från 0 till + I, eventuellt från + A till + I eller från + A till 0. Till de konsekventa skalorna räknas även svarsmönster av typen + A, 0, + I, däremot inte t.ex. + I, + A, 0 eller svarsmönster helt utan svängningar, t.ex. + I i samtliga kontexter. I tabell 29 beaktas inte frågan i vilken kontext en omsvängning skett (dvs. om en 0-markering övergått till att bli + I i kontext II, III eller IV).

Tabell 29. Konsekvensen hos tjugo försökspersoners bedömningar av identifieringstendens hos meningar i olika kontexter

Mening nr	Antal konsekventa bedömningar	Antal icke konsekventa bedömningar	Totalt
1	9	11	20
2	0	20	20
3	6	14	20
4	8	12	20
5	12	8	20
6	12	8	20

Med det redovisningssätt som tillämpats i tabell 29 visar sig resultaten mer nedslående än i tabell 28. Det är egentligen bara meningarna 5 och 6 som uppvisar en någorlunda god konsek-

vens. Detta bör ses som ett utslag av att meningarna inte varit optimala (vilket i synnerhet gäller för mening 2) snarare än som ett tecken på att kontexten skulle sakna betydelse för hur ett innehåll tolkas.

I kapitel V (s. 159-160) framhölls som en möjlig felkälla att den kända sändarinställningen kan påverka undersökaren att klassificera allt innehåll i en bestämd riktning. Det sades också att detta inte nödvändigtvis behöver vara någon felkälla: sändaren kan verkligen ha avsett att innehållet skall ses i ljuset av den ståndpunkt man förfäktar. Ett tentativt resultat av den här redovisade jurygruppsstudien skulle kunna vara att man faktiskt har rätt att bedöma innehåll efter den inställning som kan noteras hos sändaren. Resultaten från kontext IV tyder på att denna läsart i varje fall är relativt vanlig. Den tycks kunna rättfärdigas åtminstone inom en och samma artikel, där det totala innehållet tjänar som "context unit". Däremot kan det inte betraktas som korrekt att låta sändarinställningens riktning vara avgörande för hur en annan artikel, som kanske hänför sig till en rapporterande i stället för en resonerande kontext, skall interpreteras. Identifieringstendenser får alltså inte läsas in i exempelvis nyhetsartiklar med ledning av de ställningstaganden som framförs på annan plats i tidningen.

I detta avsnitt har givits exempel på en bestämd aspekt av kontext- och funktionsproblematiken, nämligen den som aktualiseras när kontexten tas till hjälp för analysen av sändarinställning. Resonemanget antyder emellertid att hela problemkomplexet kan ges en vidare betydelse: alltefter undersökningens speciella syfte kan särskilda kontexter tänkas bli relevanta. Man bör därför redan på planeringsstadiet ta ställning till huruvida innebörden hos de meddelanden man tänker analysera kan vara beroende av den kontext där de förekommer och huruvida meddelandena kan antas fylla speciella funktioner - av vilka den att uttrycka sympatier och antipatier egentligen bara är ett särfall - i skiftande sammanhang med varierande syften och innebörder.

VII.4 Sammanfattning

Utgångspunkten för detta arbete har varit sambanden mellan objektivitetsbegreppet, preciserat på bestämda sätt, och resultaten av kvantitativa innehållsanalytiska mätningar.

Diskussionen av innehållsanalysens tillämplighet på olika aspekter av objektivitetsbegreppet ledde till slutsatsen att balans och neutral presentation visserligen är möjliga att göra till föremål för innehållsanalys men å andra sidan inte kan ge några riktlinjer i frågan huruvida framställningen varit sakligt korrekt och icke missvisande. Begränsningen till innehållet enbart medför att empiriska jämförelser, som skulle vara nödvändiga för att pröva den senare frågan, omöjliggörs. Metodens egna förutsättningar leder till att objektivitetsbegreppet får en innebörd av neutralitet och rättvisa.

Sanningsaspekten är, som framgår av ovanstående, inte tillgänglig för innehållsanalys. Relevansaspekten - dvs. innehållets förmåga att uppfylla vissa krav på väsentlighet i förhållande till ett på förhand fastställt syfte - är däremot möjlig att analysera med hjälp av innehållsliga kriterier, t.ex. de betraktelsesätt som tillämpats och de ämnesområden som behandlats (jfr ovan s. 92).

Den stora frågan gäller vilka möjligheter som ändå finns att med hjälp av enbart innehållsanalytisk metodik dra slutsatser om objektivitetsaspekten opartiskhet. Här kan det vara lämpligt att skilja mellan två former av partiskhet:

1. Framställningen är sakligt inkorrekt och missvisande till någon parts nackdel.

2. Framställningen är kvantitativt obalanserad på ett sådant sätt att mottagarna får en felaktig bild (t.ex. genom att uppgifter om den ena parten görs kvantitativt obetydliga eller ges en undanskymd plats eller genom att ordvalet och uttryckssättet ensidigt gynnar den ena parten). Det är att märka att en framställning kan vara partisk i betydelsen 2 utan att vara det i den första bemärkelsen och vice versa.

Det är min uppfattning att balansmått kan möjliggöra indikatoriska slutsatser om opartiskhet i bemärkelsen 2 och även 1. Även om jämförelser sker mellan olika medias rapportering i ba-

lanshänseende blir resultaten dock osäkra, bl.a. till följd av det syntaktiska problemet (se ovan s. 259-261). Om sändarinställning och partsbehandling emellertid konsekvent gynnar en och samma sida, kan detta vara en antydan om att framställningen möjligen är missvisande. Stora skiljaktigheter i redaktionell betoning kan tänkas ge mottagarna felaktiga uppfattningar. För att man med större säkerhet skulle kunna säga något om detta krävs i själva verket empiriska studier över eventuella generella samband mellan framställningssätt och opartiskhet i bemärkelserna 1 och 2. Om sådana samband vore belagda, vore det också möjligt att genom de relativt snabba och därför praktiska balansmätningarna få fram goda approximationer av analysvariabeln opartiskhet.

En metod att mäta vissa balans- och neutralitetsaspekter utvecklades i kapitlen IV-VI. Variabler som hänför sig till informationskällor, positiva och negativa rapporter, implicita och explicita ställningstaganden samt relationer mellan återgivna och accepterade meddelanden visade sig differentiera väl mellan parterna. Jag känner mig dock inte benägen att rekommendera metoden i denna form som någon säker väg att pröva opartiskhet: kanske bör variablerna i första hand betraktas som indicier på sändarsympatier och -antipatier. Att främst lita till den ena partens rapporter (under förutsättning att även andra rapporter finns att tillgå), att betona sådana meddelanden som ställer den ena parten i en särskilt gynnsam dager: kanske är sådana företeelser helt enkelt att betrakta som mer eller mindre latenta uttryck för sändarens identifiering, och kanske säger de mer om denna än om hur rättvisande partsframställningen har varit.

Ur en mer teknisk synvinkel kan framhållas att båda analysenheterna hel artikel och tema visade sig behäftade med vissa brister. I detta material, som till övervägande delen består av korta stycken, visade sig de senare vara överlägsna analysenheter både i reliabilitetshänseende och i fråga om att möjliggöra precision i resultatredovisningen. Som "semantiska gestalter" kan styckena också analyseras i sin helhet utan att brytas ned i mindre beståndsdelar, vilket är en teoretisk fördel.

Arbetet med metodutvecklingen ledde fram till ytterligare problem, som vart och ett skulle kräva en längre utredning:
Vid klassificeringen av förklaringsmodeller visade det sig vara

väsentligt att bättre differentiera mellan olika föremål eller ämnen för förklaring/analys. Det framstod också som nödvändigt att skilja mellan beskrivningar och förklaringar samt mellan olika slag av adekvans hos olika förklaringsmodeller: å ena sidan kan struktur- och händelsemodellerna generellt sett vara mer fruktbara än den psykologiserande och kulturmodellen; å andra sidan påverkar också fenomenens art - tillfälliga och kortvariga eller grundläggande och långvariga - lämpligheten av att applicera en speciell form av förklaring.

Vi fann att innehållsanalyser kan vara av två slag: antingen kan innehållet självt vara av primärt intresse som en adekvat avspegling av den företeelse man vill studera, eller också kan innehållet betraktas främst i sin relation till vissa utominnehållsliga företeelser. I det senare fallet förutsätts inte att innehållet korrekt återger dessa företeelser, utan denna fråga är ofta just vad man vill pröva. Empiriska bedömningar av korrekthet och fullständighet blir då väsentliga. Detta är innebörden av det empiriska problemet.

När undersökaren främst är intresserad av bestämda händelser eller utominnehållsliga fenomen, uppstår problemet att syntaktiska analysenheter kan framstå som inadekvata. Stycken, meningar och temata uppfyller inte de nödvändiga kraven på stringens relativt de utominnehållsliga fenomenen. Detta är det syntaktiska problemet, som också anknyter till formuleringsproblemet: vad som skall vara relevant innehåll för vissa slag av analys måste avgöras med hjälp av andra kriterier än syntaktiska och formuleringsmässiga innehållsegenskaper.

Genom att händelser, som fastställts på förhand, åtminstone i princip på ett naturligt sätt bildar avgränsade enheter, kan substansproblemet avhjälpas: om händelserna görs till analysenheter får man en viss substantialitet hos observationerna, vilka kan karakteriseras i termer av flera olika slag av kategorier samtidigt.

En annan fördel hos att utveckla en oberoende referensram av händelser är att framställningens urval av händelser kan jämföras med ett slags facit. Eventuella skevheter i rapporteringen blir lätta att avslöja. I detta sammanhang kan noteras att relationen intern-accepterad tendens skulle kunna ses som en ofull-

ständig och inominnehållslig motsvarighet till vad som nyss nämnts: de interna tendenserna skulle då vara att jämföra med den yttre referensramen av händelser, de accepterade med sändarens urval av händelser att rapportera. Analogin haltar emellertid något på grund av att man inte på detta sätt kan utarbeta ett säkert facit, dvs. avgöra hur det verkliga beståndet av händelser ter sig.

Om man väljer att utgå från händelser som grund för analysen, kan vissa fullständighetsproblem uppstå: en stor del av innehållet riskerar att falla utom ramen för analysen. I vårt resonemang snuddade vi också vid kongruensproblemet, som mer allmänt gäller relationerna mellan innehåll och de företeelser innehållet förutsätts avspegla eller uttrycka.

Ytterligare ett par allmänna problem berördes:

Det semantiska problemet aktualiseras av att analysens kategorier ibland måste differentieras efter ganska subtila kriterier. Så kan t.ex. vara fallet vid undersökning av förklaringsmodeller och argumentationstyper. Detta kan leda till att antalet kategorier blir stort och till att definitionsproblem och semantiska differentieringssvårigheter uppstår.

Väsentlighetsproblemet hänför sig till teoretiskt kvalitativa studier. Huvudfrågan gäller här på vilka grunder variablernas väsentlighet skall bestämmas. Vad är det som kan åstadkomma att ett kanske lågfrekvent innehållskarakteristikum blir mer viktigt, relevant och avslöjande än allt det övriga innehållet sammantaget?

De problemkomplex, som fått låna sina namn åt detta arbete, gäller kontext och funktion. Vid allt innehållsanalytiskt arbete är det viktigt att inse att meddelanden kan ha olika innebörder i olika sammanhang, t.ex. beroende på vem som framför dem, i vilken omgivande text och i vilket slag av utbud de förekommer.

I detta arbete har vi något undersökt latenta identifieringsfunktioner, dvs. uttryck för sympatier och antipatier, hos påståenden med semantiskt innehåll av annat slag (se t.ex. s. 189). En mindre jurygruppsstudie fick också illustrera problematiken.

En grov och approximativ gräns drogs mellan olika "causal contexts", dvs. olika sammanhang med specifika inflytanden på hur innehållet skall tolkas: rapporterande och resonerande.

I själva verket är det något missvisande att här tala om "causal contexts", eftersom dessa bör uppfattas som strängt individuella och alltså till antal i princip lika många som antalet framställningar. I vårt resonemang är de ju trots allt generaliseringar, men ändå generaliseringar som försöker fånga vissa specifika kontextuella förutsättningar.

Gränsdragningen rapport/resonemang är dessvärre långt ifrån kongruent med gränsdragningen föreställande/instrumentellt innehåll. Självfallet kan latenta identifieringar vara rikligen förekommande även i nyhetsrapporter. De distinktioner som här har preciserats är alltså att betrakta som tentativa och preliminära: de ställer fler frågor än de besvarar. Den grundläggande förutsättningen för detta slags resonemang är emellertid insikten om att innehållsanalysens variabler inte utan vidare kan appliceras på samma sätt på olika slag av innehåll. Så måste man t.ex. skilja mellan tendenser som främst har att göra med faktiska förhållanden (rapporter) och sådana som avser ställningstaganden (resonemang). I ett mer generellt innehållsanalytiskt sammanhang kan kontext- och funktionsproblematiken självfallet utsträckas till att gälla andra funktioner än att uttrycka identifiering och till andra kontexter än skilda artikeltyper.

Ett kontextuellt synsätt, som söker göra varje analysenhet rättvisa i förhållande till innehållets mångtydighet och skiktning, öppnar möjligheter till visserligen komplicerade men sannolikt teoretiskt och praktiskt fruktbara innehållsanalytiska studier.

SUMMARY: CONTRIBUTIONS TO THE THEORY AND METHOD OF CONTENT ANALYSIS

The main issues of this work may be described as follows:

1. To examine the nature of the relations between quantitative content data and inferences about bias in the content studied.
2. To develop and test a content analysis method to measure certain aspects of bias in mass media reports.
3. To identify and analyze different theoretical and methodological problems detected in the process of measuring.

I. Introduction

The general basis of the work has been different content analysis investigations of objectivity and bias in media content conducted by Westerståhl (1972). The first problem consists in analyzing the theoretical fundamentals of inferences from quantitative content analysis results to statements about bias in media content. The important question may be stated thus: are such results capable of proving, or just of indicating, bias of some kind or other in the content under study?

The next problem consists in defining variables which may bear upon certain bias aspects and testing these variables in a given content.

Thirdly, methodological and theoretical problems appearing in the process are to be discussed and related to the method as well as to content analysis in general. Among these problems, which may imply substantial changes in the preliminary design of the method, are the questions of contextuality and the functions of messages.

II. Content analysis: Literature and theoretical discussion

This chapter begins with a general outline of content analysis, its objects, concepts, requirements, etc. Content analysis thus is applied on what may be called the "product" of the communication process, illustrated in the following way:

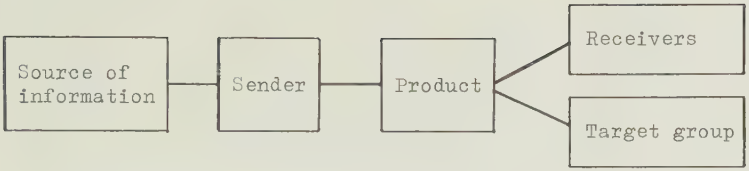

The source of information is a news agency or some other transmitter of messages to the sender, who may be an individual journalist or the staff of a mass medium. The sender transforms messages into products - newspaper articles, radio programs, etc. - intended to reach a more or less well-defined target group. The receivers, generally included in the target group, are those persons who are actually reached by specific messages.

The product, then, is the object of content analysis.

In a following section of this chapter, the fundamental notions of content analysis are explained (Holsti, 1969):

recording unit - "the specific segment of content that is characterized by placing it in a given category"

context unit - "the largest body of content that may be searched to characterize a recording unit"

and the requirements of

objectivity - "that each step in the research process must be carried out on the basis of explicitly formulated rules and procedures"

system - "that the inclusion and exclusion of content or categories is done according to consistently applied rules"

generality - "that the findings must have theoretical relevance"

This section is followed by some quoted definitions of content analysis, selected from about three decades' scientific literature on the subject and reflecting different views on the issues of quantitative vs. qualitative analysis and latent vs. manifest content.

The section on quantitative and qualitative content analysis tries to explain the exact nature of the assumed theoretical incompatibility between these two kinds of study:

It seems to me that there is a fundamental, though nevertheless often overlooked, distinction to be drawn between a methodologically and a theoretically quantitative or qualitative kind of analysis. The incompatibility suggested above will manifest itself only in the latter case.

In methodologically quantitative analysis, each single occurrence of a content characteristic is recorded, whereas the requirement of qualitative analysis is that only "presence" and "absence" of characteristics be recorded, regardless of the exact number of occurrences. No theoretical incompatibility can be discerned between these two recording principles.

In theoretically quantitative analysis, it is assumed that the importance of the variables under analysis is based on frequency. Theoretically qualitative analysis, on the other hand, derives its crucial variables from content aspects of a different kind. A case in point is when a single content characteristic is capable of revealing the entire import of the given content, in spite of the fact that it may occur only once.

If this is so, methodologically qualitative recording - with the scores "present" and "absent" - will not imply that the variables have been defined on theoretically qualitative grounds. There may still be an incompatibility in this respect.

On the other hand, there is no incompatibility in using frequency counts, i.e. applying a quantitative recording principle, on qualitative variables in the theoretical sense.

The next section of this chapter deals with the issue of manifest vs. latent content. Manifest meaning can be described as what is said directly by the content and may be understood without interpretation. Latent meaning, accordingly, is revealed by means of an interpretation.

It is pointed out in this section that there exists no sharp dividing line between manifest and latent content. Since these two should be regarded not as distinct entities but rather as the extremes of a continuum, it will not be possible to eliminate latent content altogether from the analysis. The section relates to the discussions of Janis (1943) and Kaplan (1943) on pragmatical aspects of content, i.e. those that relate to characteristics of the sender or receiver, syntactical aspects, which relate

to the content as an aggregate of signs, and semantical aspects, which relate to the content's significations, or referential meanings.

In this connection a fundamental problem of content analysis is pointed out: whereas the analyst's interest lies often in the semantical aspects of content, the frequencies are based on recordings of syntactical characteristics.

Kaplan introduces the notion of "mixed characteristics", which may be described as semi-pragmatical or semi-semantical: in spite of the fact that they relate to the characteristics of senders, they are closely tied to the semantical meanings of language. An example of this is the expressivity of the word "murderer" (Janis' example). In this word may be discerned a negatively affective disposition of the sender, but this evaluative aspect is related to the semantical meaning in a regular and systematic fashion which justifies the analyst in drawing the conclusion that the word expresses a negative affection, even though the attitudes of the sender in this particular case are not known.

This means that mixed characteristics in Kaplan's sense are to be regarded as proper objects of content analysis, in spite of the fact that such characteristics are actually latent.

A distinction is drawn by Kaplan between "causal context" and "meaning context". Shortly speaking, the meaning context applies to the referential significations of language in general, determined by linguistic rules. The causal context, e.g. emotional states of the speaker or personal idiosyncrasies, may attribute to the content a peculiar and particular meaning in a selected situation.

In a following section, the kind of latent meaning which has been called instrumental is discussed. Instrumental meaning is determined by the causal context and corresponds to the possible private meanings concealed by manifest semantical meanings. The particular aspect of instrumental meaning to be treated in this study is the way in which approvals and disapprovals may appear in the disguised shape of seemingly neutral manifest meanings. One major object of our study is to try to distinguish contexts - i.e. different kinds of texts - where the content can be

expected to have the latent function of expressing approvals or disapprovals, on the one hand, and where primarily only the referential significations, or the representational content, should be analyzed, on the other.

The chapter ends with a brief review of content analysis studies of different designs.

III. The concept of objectivity

The main object of this chapter is to analyze the following items:

1. The kind of inferences possible to draw between content data and statements about bias in media content.
2. Which aspects of the objectivity notion, defined in a certain way, lend themselves to investigation by content analysis.

"Objectivity" has been defined by Westerståhl in a four-fold manner. The component aspects are balance, un-biased presentation, truth, and relevance.

Balance can manifest itself in at least three forms:

1. Quantitative balance between the amounts of messages deriving from different conflicting parties (as sources of information).
2. Quantitative balance between the amounts of messages dealing with different conflicting parties.
3. Quantitative balance in the positive and negative content relating to different conflicting parties.

The bearing of balance upon objectivity has been questioned by Hermerén (1973), who points out that the decisive criterion of objectivity must be defined in terms of truth and non-misleading presentation. A content, accordingly, may be perfectly balanced but still false or misleading.

In my opinion, balance measures may serve as indicators of approvals and disapprovals of the sender and also of a possibly misleading presentation. Quantitative imbalance may also contribute in bringing about a false or skew impression in the receivers. It is important to point out, however, that no proofs can ever be provided by balance measures. Balance thus lends

itself to content analysis, but the inferences which may be drawn are of an indicatory nature.

To prove objectivity in the sense introduced by Hermerén empirical investigations and comparisons between facts and content would be required.

Biased presentation, which includes all forms of latent and manifest approvals and disapprovals, may reveal itself through the sender's emotive-expressive vocabulary. Content analysis methods are well applicable to this aspect of objectivity, though it has to be emphasized that biased or un-biased presentation in this sense has no bearing whatever upon objectivity in Hermerén's sense.

The truth aspect of objectivity is not amenable to content analysis, since it is largely dependent on empirical comparisons. The section relating to truth includes a discussion of the importance and possibility of truth in different kinds of statements. Four distinctions are drawn:

1. Description/explication: statements about empirical facts vs. statements about causes and significances of empirical facts.
2. Non-interpretative/interpretative: statements which do not include, vs. such as do include, judgments or conclusions.
3. Direct/indirect verifiability: statements which may be verified by simple perceptions vs. statements which are too vague, abstract or general to be so verified. Statements of the latter type are verifiable only by means of a "translation" into directly verifiable statements.
4. Easy/difficult verifiability: statements which may be verified without much work or delay of time vs. statements which require much work or time to be verified.

These distinctions have different implications on the importance and possibility of truth: it appears that truth in the direct and simple sense is applicable only to directly verifiable statements, whereas this is not the case for statements of indirect verifiability, which are mediated through some kind of translation. In this case the requirement of truth will be transformed into one of plausibility: it is required that directly verifiable statements be presented which are true in the

simple sense and also seem to be closely related to the more vague or general statement.

The conclusion is that different requirements must be attached to statements of different types:

Truth in the strict sense should be expected in the simpler cases, plausibility in the more complicated ones. The requirement of plausibility may be combined with one of many-sidedness: a large number of translations of a general statement into simple ones may enhance plausibility. This reasoning does not imply that thruth should be considered a less important requirement in the complicated than in the simple cases: the problem only has to do with theoretical possibilities. It is also argued in this section that truth is as important in the easily verifiable cases as in those which bring much work or time delay with them.

Though the aspect of truth does not lend itself to content analysis, the discussion still has a bearing upon content analysis. As a consequence of the possible subjectivity and arbitrariness of interpretative statements, the assumption can be made that the frequency of such statements may be related in some way or other to the approvals or disapprovals of the sender and to the mode of presenting the conflicting parties. Thus the variable "type of statement" was included in the study. The main distinction was drawn between non-interpretative and interpretative statements, in the analysis called "unproblematic" and "problematic", respectively. The questions were of the following type: what are the frequencies of different statement types in the content devoted to each of the parties, in the content deriving from each of the parties as source of information, etc.?

The section on relevance is started by a number of definitions, the most important of which relates to the distinction between external and internal relevance. By external relevance is meant the importance of the content as related to some previously established value standard. Internal relevance is the bearing of one statement on another in the same context: a statement may entail a second statement, or a statement may render intelligible the rest of the exposition.

External relevance is an issue of ideological nature and relates to the ultimate objects of mass media activities. Westerståhl mentions two objects:

1. To make events understandable and to provide bases for predictions.

2. To meet the interests and requirements of the receivers.

The first object, understanding and prediction, has sometimes been presumed to be attainable by application of the so-called "conventions (or principles) of news processing". It is contended in a special section of the chapter that such principles will not be able to secure relevance in any qualified sense. Just recording what subjects are treated in the media will not necessarily give a correct measure of relevance, since relevance is not only a question of what is treated but also one of how the presentation is made.

The following distinctions, proposed by Hedlund, Hellström and Åhnberg (1974), will help to clarify the matter:

Relevance of subject: The subject chosen should be of general interest (or some similar formulation).

Relevance of format: e.g.: the "important" content should be located to the front page, headlines, etc., whereas content of less interest may be placed on jump pages, at the bottom of the page, etc.

Relevance of description: This notion has to do with the choice of aspects to be emphasized. It may be stated that those aspects of an event which contribute to understanding and prediction are more relevant, in the sense here concerned, than for instance the purely sensational aspects of the same event.

Thus relevance of subject and of format may be achieved through the conventions of news processing without there being any relevance of description.

The following four "approaches" have been proposed by Himmelstrand (1972). They may be characterized as an attempt to

visualize the concept of relevance of description:

1. The cultural approach. According to this view, conflicts and historical progress are to be interpreted as struggles between cultures or ideals.

2. The personalistic approach. Events are explained as the results of individual personality traits or of the influence of "national characters".

3. The chain of events approach. Historical development and conflicts are explained in terms of single events, preceded and followed by others in a continuous causal nexus.

4. The structural approach. Conflicts and events are determined by structural circumstances, described in terms of power, economic relations, etc.

Himmelstrand points out that the chain of events and the structural views - especially combined with each other - are most apt to yield relevant information in the sense we have here called "relevance of description". All three forms of relevance - subject, format, description - do lend themselves to content analysis, once the external relevance in the evaluative sense, relating to the objects of mass media, has been settled.

IV. Variables of analysis and observation

This chapter describes the variables studied in the empirical-methodological part of the book.

The purposes of the study can be stated as follows:

1. To test which recording unit can provide the most detailed, most reliable and theoretically most meaningful results. The same content has been analyzed with three different recording units, which gives an opportunity to reveal the pros and cons of the units applied.

2. To discuss theoretical and practical problems associated with measuring.

3. To introduce a distinction between internal and accepted tendency (cf. below) and to differentiate positive and negative messages by the respects in which they can be so characterized. These distinctions bring into the analysis

content aspects which may otherwise be overlooked, e.g. the close relationship between morality and identification (cf. below) and the difference between messages approved by the sender and such as are not but instead are meant to be mere accounts.

4. To test the problem of "causal contexts": the pertinent question is whether there exist different contexts which determine the variables possible to analyze and the way content should be interpreted: instrumentally or representationally.

The study material has been chosen from newspaper content - to be described below - dealing with the Middle East war in October, 1973. Conflicting parties are Israel on one side and Egypt and Syria on the other.

The variables of observation are supposed to reflect different aspects of the two variables of analysis:

1. The presentation of conflicting parties in terms of balance.

2. Approvals and disapprovals of the sender.

The following variables of observation have been measured by content analysis methods:

1. Source (Israel, Egypt-Syria, sender, other): the message under analysis is classified according to where it derives from, i.e. by which party or instance it is transmitted.

2. Identifior (Israel, Egypt-Syria, other, none): this variable relates to which party the content deals with or is about.

3. Type of statement. Three statement types occur: unproblematic, problematic, and "rhetorical" (the latter category, of negligible quantity, consists of exclamations, questions, valuational statements, etc.).

4. Tendency. "Tendencies" refer to messages which are to the advantage or disadvantage of a conflicting party. The study discriminates three different aspects of tendencies:

   a. Morality. Morally relevant content relates to actions of a specific kind: the treatment of civilians and prisoners during warfare, etc.

   b. Achievement. This aspect of tendency includes military

strength, equipment, success and failure, etc.

c. Identification. This evaluative aspect of tendency consists in expressions of approval and disapproval of the two parties.

Four tendency categories have been applied: for Israel, against Egypt or Syria, for Egypt or Syria, and against Israel.

It should be noted that a recording unit may be positive in one respect and negative in another, e.g. a statement about military inferiority in one party may be presented with the latent function of expressing approval of the same party. It may also be noted that the distinctions permit morality and achievement reports to be compared with the identification expressed by the medium. Comparisons of reporting patterns related to identification data may also be made between different media.

5. Internal and accepted tendency. The three aspects of tendencies were further divided according to the dimensions of internality and acceptance. Internal tendency is the direction of the content when considered without attention to possible accompanying hints, remarks or comments by the sender. Thus a negative message, quoted from some external source without the sender's agreement, is internally negative but becomes neutral in the accepted dimension. The sender's non-acceptance is disclosed, for instance, in additional statements of the following import: "this may not be true". The coding - positive and negative internal scores vs. positive, negative and zero accepted scores - is intended to reflect the difference between what the content says and what is compatible with the sender's opinion.

6. Mode of expression of accepted tendency (manifest-latent): this variable distinguishes between the manifest and the latent way of expressing accepted tendencies. Is the sender's opinion conveyed in a clear-cut formulation, comparable to the statement "this may not be true", or is it just hinted at and thus to be interpreted from the latent content?

7. Editorial emphasis. By this variable is meant simply the syntactical mode of presentation of different messages. Per-

tinent factors are page location (front page, jump page) and style: headline, introduction, ordinary text. In the case of whole articles, where different styles are present in one and the same recording unit, emphasis is judged by a kind of subjective weighting, to be explained below.

Finally, it should be mentioned that some of the recording units (whole articles and paragraphs) were also classified according to content type: report, analysis, other. This recording aimed at measuring the extent to which "relevance of description" (= analysis) could be identified in the content. In those cases where "analysis" was recorded, it was further asked whether any of the four approaches developed by Himmelstrand had been applied. This kind of coding, however, turned out to be unexpectedly complicated: it is therefore not accounted for statistically but only discussed in some detail in the last chapter.

V. Material and methods

The study material, selected from the period October 7-22, 1973, consists of 43 articles from the Swedish evening paper "Expressen". The entire material deals with the Middle East conflict during the period mentioned.

The content is of three different kinds: news articles, editorials and so-called "war analyses" (special articles in which the military aspects of the conflict and the future development are analyzed).

The material is not big or representative enough to permit inferences to be drawn about the paper's general reporting. The study's purposes are methodological, not empirical.

Three different recording units were applied:

1. Whole article. In this case, the categories belonging to each variable were classified according to three possibilities: "dominating", "present", "absent". Thus the party which occurred most frequently in an article was scored as "dominating" identifior, etc.

   Editorial emphasis was weighted in the following manner:

   Headlines were given a weight of 10, introductions 5 and ordinary text 1. With these weights, the relations between

dominating and present categories may become different from what was the case with the unweighted scoring. Therefore each category was coded in one unweighted and one weighted version. The subjective component in the weighting procedure consisted in the fact that the instructions did not state what exactly should be weighted: sentences, lines, events, etc.

2. Paragraph. In the paragraph no weighting was made, since each paragraph had its own editorial emphasis (style). Each category was assigned one of two scores: present or absent.

3. Theme. Themes can be defined as simple pieces of content, where only one category per variable is applicable. Thus, while several categories per variable may be recorded in paragraphs and articles, themes ideally are small and unambiguous, e.g. "X is f", where X is the identifior and f some characterizing judgment.

   The themes were defined by the coders independently of each other. Only themes with one of the two parties as identifior were selected and classified according to source, identifior, tendencies, etc. The rest of the content was neglected. Therefore the theme analysis was not quite comparable to the analyses of whole articles and paragraphs, where no content was excluded.

   A smaller part of the material (16 articles), however, was strucured into themes without the restriction introduced by the identifior requirement. Each sentence, thus, was divided into its component themes, though without further classification. The aim of this procedure was to compare the reliability of theme structuring in different cases: a) when the entire text was concerned, and b) when only text related to distinct identifiors was divided into themes.

The measurements were performed twice by myself and once by an assistant. All three recording units were analyzed on each occasion. The following figure will explain in more detail the design of the study:

Recording unit	Occasion of measurement		
	I Own measurement first time	II Own measurement second time	III Measurement by assistant
Whole article			
Material:	43 articles	43 articles	43 articles
Context unit:*	Whole article	Whole article	Whole article
Number of recording units:	43	43	43
Paragraph			
Material:	43 articles	43 articles	43 articles
Context unit:*	Whole article	Whole article	Whole article
Number of recording units:	681	681	681
Theme			
Material:	43 articles	43 articles	43 articles
Context unit:*	Whole article	Whole article	Whole article
Number of recording units:	1087	1192	728
Theme structuring of entire content without further classification:			
Material:	16 articles	16 articles	16 articles
Number of themes:	600	652	563

* "the largest body of content that may be searched to characterize a recording unit" (Holsti, 1969)

VI. Results

The main purpose of chapter VI is to give concrete and detailed examples of the problems encountered during the process of measuring. Crude statistical reliability rates are also given, as well as exemplifying tabulations of quantitative results. The conclusions to be drawn from this chapter may be summarized as follows:

1. On the first occasions of measurement (I and III, which were about simultaneous) the paragraph coding turned out to yield more relevant categories recorded than article coding. These differences seem to stabilize themselves when the coder becomes better acquainted with the text (as on occasion II). The number of themes, however, increases when restructuring is performed by the same person (cf. figure above, p. 287). Thus there seems to be a general tendency to detect more relevant content, at least to a certain point, when the material becomes more known.

2. Whole articles are hard to classify reliably with the scores applied. The latter, "dominating" and "present", are unsatisfactory because they are not independent of each other: a dominating category is dominating relatively to some other category; the coding does not indicate absolute quantities. The subjective weighting of editorial emphasis shows very disappointing reliability figures. Whole articles also seem to be too large units to permit differentiated numerical results. Therefore, the article as recording unit can be recommended only when the analyst is interested in crude frequencies of "present" categories or of the "dominating" category, without attention being paid to the others.

3. The paragraphs give higher reliability figures than the articles and also provide more detailed quantitative results, e.g. on the discrepancies between internal and accepted tendencies. Theoretically they have the advantage of constituting semantical wholes and do not, like the themes, jeopardize the understanding of the overall semantical meaning. Their editorial emphasis need not be weighted but can be reliably classified from the individual type of text occurring.

4. The themes in many cases yield higher reliability in the classification of the different variables: source, identifior, etc. This does not make the themes superior to the paragraphs, since the reliability in theme structuring, which is of primary importance, turned out to be low. This was the case both when only themes relating to the conflicting parties were concerned and when the entire text was divided into themes. Furthermore, the choice of relevant text (where one of the parties was supposed to occur as identifior)

showed unsatisfactory reliability figures.

Theme structuring reliability seems to be possible to enhance by syntactical rules, e.g. implying that new themes should be recorded after commas, when a subordinate clause occurs, etc. From a theoretical point of view this is far from satisfactory since it may lead to semantical awkwardness. Instances from the text reveal how themes extracted from a semantical whole may distort the meaning of a paragraph, e.g. by transforming an explication into a description or a sentence of secondary importance into an emphasized item.

Thus, even if it were possible to make theme structuring entirely reliable, this nevertheless would not justify us, theoretically, in using themes of the kind here concerned.

The conclusion is that the paragraph is the unit which is capable of providing the most detailed, most reliable and theoretically most meaningful results. This is so in spite of the fact that the themes - unlike the other units - permit the analyst to make exact and detailed combinations of source, identifior, tendency, etc. in one and the same recording unit. Such results would have been of major value if only the recording unit had been theoretically acceptable. Since this is not the case, we must refrain from tabulations of this kind.

5. The source variable, the three internal tendencies and to some extent also the editorial emphasis do differentiate well between the two conflicting parties. This is also the case for the internal as compared to the accepted achievement tendency. Thus, the main source of information is Israel; the tendency frequencies are to Israel's advantage. Furthermore, the positive achievements of this same party tend to be reported on front pages. The discrepancies between internal and accepted achievement tendencies are greater in relation to messages disfavouring Israel, i.e. a larger part of these messages are refuted by the sender.

   The corresponding differences do not occur with the variables "identifior" and "type of statement". The frequencies of occurrence of different identifiors thus do not seem to indicate approvals or disapprovals.

It appears that the statement variable should not be analyzed in terms of frequencies but through a more thorough semantical penetration of the content. Frequencies seem too crude to reveal anything, for instance, about the functions and directions of interpretative statements.

The frequencies, nevertheless, show that the proportion of interpretative statements is higher in editorials than in "war analyses" and higher in the latter kind of articles than in news articles. This has a bearing upon the different "causal contexts" to be explained below.

6. The distinction between manifest and latent content is difficult to interpret with complete reliability. The results, however, show that even latent content may sometimes, when approvals and disapprovals are concerned, be classified in the same manner by different coders. The conclusion is that there is no point in trying to make a sharp distinction between manifest and latent content in order to eliminate the latter aspect from the analysis. "Manifest" and "latent" should be regarded as the extremes of a continuum, part of which is vague. Therefore, measurements should be conducted as reliably as possible; this is the important question, not the manifestness or latency of any particular item.

7. The reliability of the different variables is satisfactory with respect to source and identifior, somewhat less in statement type, accepted tendency and mode of expression. Internal morality and identification tendencies show high reliability figures, presumably much because they generally manifest themselves in few cases. Achievement tendency turns out unreliable: this is due to the fact that there has been some difficulty in distinguishing between the four categories (for Israel, against Egypt or Syria, for Egypt or Syria, against Israel) and also some discrepancy in the interpretation of relevant content. In some instances, an aspect which might be called "activity", without mention of genuine achievements, has been included in the concept.

   Reliability may probably be enhanced by more exact and detailed instructions, since the coding instructions applied in this study are preliminary. The four tendency categories

may profitably be restricted to two (1: for Israel or against Egypt or Syria, 2: for Egypt or Syria or against Israel).

These are the methodological results of the investigation. The important theoretical results, though, have wider implications:

The tendency coding in a very clear-cut way discloses the problems of contextuality and function. A fundamental distinction has to be drawn between two causal contexts, which determine the nature of the analysis:

1. Reporting context. The reporting context consists in news articles and, in our case, also in "war analyses". The messages in this context are expected to report upon facts and events; in principle they should be taken at their face meanings, which are manifest and representational.

2. Reasoning context. Reasoning contexts are mainly editorials, where reporting messages are to be seen as chiefly serving the purposes of argumentation, reasoning, supporting a standpoint, etc. Here the content may be expected to have the latent instrumental function of expressing approvals or disapprovals. This may be achieved through the mediation of messages with a semantically different meaning. Therefore, the analysis of instrumental meanings should take into consideration also the seemingly neutral manifest content in the reasoning context.

This has the major implication that different variables cannot be analyzed regardless of the context: thus morality and achievement messages should be taken as such and analyzed in terms of their manifest meanings only when they occur in reporting contexts. In reasoning contexts they should be taken primarily as links of an argument and studied in their possible latent functions - as expressions of approvals or disapprovals, regardless of their exact semantical meanings. This reasoning also has a bearing upon the source variable, which has to be restricted to reporting contexts where it seems appropriate to attach a source to each factual message. In reasoning contexts, on the other hand, sources often just serve the purpose of fitting well into the author's argument.

Sources, identifiors, types of statement, internal and accepted morality and achievement tendencies should be recorded in reporting contexts, identifiors, types of statement and identifi-

cations in reasoning contexts. Furthermore, there appears to be some difficulty in distinguishing between internal and accepted identification tendencies. In this particular dimension, the distinction in question seems unnecessary. Acceptance of tendencies should be restricted to the factual aspects represented by morality and achievement messages. Identification, on the other hand, always should be equivalent to the sender's own opinion (no difference between internal and accepted form).

The study has shown that there may be a risk of confusing moral reports with concealed identifications, disguised by a semantical content dealing with some morally relevant fact or event. This problem may only to some degree be solved by distinguishing between the two contexts mentioned above. The analysis also needs detailed and precise coding instructions, but even so there will still remain ambiguous cases, not easily applicable to the proper categories.

Finally, it may be noted that the proportion of interpretative statements is higher in reasoning than in reporting contexts (cf. above, p. 290).

VII. Discussion of problems

In the last chapter the classification of content type and approaches mentioned earlier (p. 285) is discussed at some length. It was found that the coding of content type - report, analysis - was closely related to the context, i.e. reports were identified in news articles, analyses in editorials. The "analysis" paragraphs were further differentiated according to approach.

The reliability in approach classification turned out to be low. This was found to be due to the fact that there had been no previous listing of possible objects of analysis. It might be difficult to discern particular approaches of explication in a paragraph if no particular phenomenon to be explicated has been defined. In our material, the following five objects could be discerned (+ an additional "other" category):

1. The fundamental nature of the conflict.

2. Immediate factors determining the war outbreak.

3. Hypotheses about the future in a long-term perspective.

4. Hypotheses about the future in a short-term perspective (specifically, the outcome of the present war).

5. Interpretation of a political situation.

The conclusion is that much may be gained in precision and reliability by making the objects of analysis more detailed and conceivable before classification is started.

The discussion proceeds to examine the adequacy in different dimensions of different approaches. According to Himmelstrand (1972) the structural and the chain of events approaches are apt to give the most substantial and relevant information. In another dimension, it may also be contended that different approaches are adequate relative to different phenomena of the kind exemplified above (1-5). The fundamental nature of a conflict will be more adequately described in structural or possibly cultural terms, whereas immediate factors leading to a war outbreak may well be related to individual motives or events. Furthermore, an approach may serve as an adequate description, e.g. of a political situation, but turn out inappropriate and unsatisfactory as an explication.

Our reasoning suggests that there may occur a subtle kind of party discrimination, not easily unveiled: one party may be accused on a personalistic level of being the fundamental cause of the conflict (in terms of morality, striving for power, etc.), whereas the other party may be defended on a structural level; it is contended, for instance, that structural necessities compel this party to act in a particular way.

The seventh chapter ends with a discussion of some general problems of interest to the content analyst. The first is called the empirical problem and is defined in terms of the difficulties to establish the relations between content and facts. A distinction is suggested between content as content, i.e. as an adequate reflection of the phenomenon under study, and content as an account of events. In the latter case the account may be inadequate, and the analysis often aims exactly at answering this question.Such is the case in objectivity studies which aim at drawing inferences about the "truth" of an exposition. When the events are of primary interest, the analysis ideally should not restrict itself to the content as such

but also take into consideration the external events and their relations to the content.

The syntactical problem relates to the definition of adequate recording units. Especially when the analyst's interest lies mainly in extra content events, syntactical units such as the sentence or paragraph will be inappropriate. Furthermore, formulations will seem immaterial to the important question as to which events have been reported, regardless of mode or manner. Therefore, the extra media events in themselves or, more adequately, their actual presentation in the content, may be used as recording units and will thus make the analysis more substantial.

Thus, if extra media events are used as a basis for the analysis, the problem of substance will also be solved. Events, at least in principle, lend themselves to classification according to different variables simultaneously. As has been shown earlier, this kind of tabulations may be performed with the themes as units, but the themes were also shown to be theoretically unsatisfactory units. The events, on the other hand, do not suffer from the same theoretical limitations.

Assuming events as units, the analyst may incur the problem of completeness: a large part of the content might happen to be excluded as irrelevant from the study. In this context we also mention the wider problem of congruence, which has to do with the general relations between phenomena to analyze and content available.

The semantical problem derives from the fact that some content analyses imply detailed semantical categories of a more subtle nature than, e.g., the comprehensive category "analysis" (cf. above, p. 285). As exemplified earlier in this summary (p. 292-293), five different objects of analysis could be identified. This kind of discriminations necessitates semantical tools which may include a large number of categories and hence lead to irreliable classifications.

The problem of importance derives from the nature of theoretically qualitative content analyses (cf. above, p. 276). The question can be formulated thus: what constitutes the importance of certain non-frequent content characteristics with

a decisive bearing upon the variable of analysis?

The problems of contextuality and function were discussed above in connection with different contexts (cf. above, p. 291). As an illustration of identification tendency expressed by different contextual patterns, a pilot study was carried out in the following way:

Six seemingly neutral sentences were selected from the editorial texts. Twenty persons were asked to give their opinions about the identification tendency expressed in each sentence (pro Israel, pro Egypt or Syria, neutral) in different settings:

I. The sentences extracted from any kind of context.

II. The sentences (falsely) inserted in a reporting context, dealing with the development and outcome of the war.

III. The sentences (correctly) inserted in a reasoning context, expressing the sender's opinion.

IV. The sentences presented with an annexed exposition of the sender's opinion.

It was found that the sentences were, on the average, classified as more pro Israel and less neutral (or pro Egypt or Syria) in the two latter settings than in the first two. These results suggest that the context plays a distinct part in determining the direction of a single sentence. The main borderline appeared between contexts II and III, i.e. reporting and reasoning, which supports our general idea:

It is an important contention of this work that different variables should be analyzed in different contexts: reporting and reasoning. This can be seen as a consequence of the fact that latent instrumental meanings may be more frequent in the latter context. The distinction, though, is in fact a blunt one and needs further clarification. In any case, the questions of contexts and possible functions messages may serve in different contexts seem to be pertinent to content analysis studies in general.

Instruktion för gemensam kodning på samtliga nivåer

Kodningen avser kol. 1-21. Ett blad för varje artikel vid kodning på artikelnivå. Upprepa i förekommande fall (vid kodning av stycken och satser) uppgifterna på samtliga fortsättningsblad.

Kol.	Variabel	Koder
1	Kodningstillfälle	1: Egen kodning första gången 2: Egen kodning andra gången 3: Kodning av annan person
2	Nivå	1: Kodning av hel artikel 2: Kodning av stycken 3: Kodning av satser
3-8	Kodningsdatum	År, månad, dag för kodningen
9	Tidning	1: Expressen (Expressenartiklarna föreligger i avskrift)
10-15	Tidningens datum	År, månad, dag. Återfinns för Expressenartiklarnas del i avskriftens övre högra hörn.
16	Artikelns nummer	Aktuella artiklar i varje tidning har numrerats i löpande följd. Expressenartiklarnas nummer återfinns i avskriftens övre högra hörn.
17	Typ av artikel	1: Nyhet (byråmaterial eller redaktion) 2: Nyhet (korrespondent) 3: Analys 4: Ledare Med "ledare" avses kommenterande artiklar på ledarsidan, i allmänhet sid. 2. Övriga artiklar betraktas som nyhetsmaterial, såvida inte särskilt framgår att det rör sig om analys, d.v.s. kommenterande och förklarande redogörelser på annan plats än ledarsidan. Expressenmaterialets analyser återfinns under rubriken "Krigsanalys". Expressenartiklarnas typ återfinns i avskriftens övre högra hörn.
18-19	Sida	Den sida i tidningen, på vilken artikeln börjar. Återfinns för Expressens del i avskriftens övre högra hörn.
20-21	Antal stycken i artikeln	Styckena har på förhand markerats i texten. Antalet anges även vid kodning på artikel -och satsnivå.

Instruktion för kodning av hel artikel

Kodn. fr.o.m. kol. 22. Ett blad för varje artikel.

Kort I

Kol.	Variabel	Kommentar
22-29	Källa	Se instruktion för kodning av satser
30-35	Källa exkl. tidningen själv	Se instruktion för kodning av satser I kol. 30-35 kodas endast Israelsidan, arabsidan och "annan, ospec." som källor. Tidningen själv (redaktion eller korrespondent) lämnas utan avseende.
36-41	Part	Se instruktion för kodning av satser I = Israelsidan A = arabsidan
42-49	Typ av sats	Se instruktioner för kodning av satser Förekommande typer: 1-3, 9
50-73	Intern tendens	Se instruktion för kodning av satser I = Israelsidan A = arabsidan
80	Kortnummer	1

Kort II

Kol.	Variabel	Kommentar
22-45	Kontextuell tendens	Se instruktion för kodning av satser
46-51	Bedömningsgrund (kontextuell tendens)	Se instruktion för kodning av satser M = manifest L = latent Ej kl = ej klassificerbar
80	Kortnummer	2
		Koder 0: Förekommer ej 1: Förekommer i viss (större eller mindre) utsträckning 2: Förekommer som dominerande innehåll

Inga kolumner lämnas blanka. Undantag: bedömningsgrund (om tendens ej förekommer i kol. 50/73, kort I).

Stansunderlag

Kodning av hel artikel

1		Kodningstillfälle
2		Nivå
3-8		Kodningsdatum
9		Tidning
10-15		Tidningens datum

16		Artikelns nummer
17		Typ av artikel
18-19		Sida
20-21		Antal stycken i artikeln

Kort I forts. (kol. 80 stansas 1)

Källa	Övägt	Vägt
I	22	26
A	23	27
Tidn.själv	24	28
Annan,osp.	25	29

Källa exkl. tidn. själv	Övägt	Vägt
I	30	33
A	31	34
Annan,osp.	32	35

Part	Övägt	Vägt
I	36	39
A	37	40
Annan	38	41

Typ av sats	Övägt	Vägt
1	42	46
2	43	47
3	44	48
Ej klass.	45	49

Kort II forts. (kol. 1-21 upprepas, kol. 80 stansas 2)

Intern tendens

	Moral Övägt	Moral Vägt	Prestation Övägt	Prestation Vägt	Identifiering Övägt	Identifiering Vägt
Pos.I	50	54	58	62	66	70
Neg.A	51	55	59	63	67	71
Pos.A	52	56	60	64	68	72
Neg.I	53	57	61	65	69	73

Om ingen tendens kodas 0

Kontextuell tendens

	Moral Övägt	Moral Vägt	Prestation Övägt	Prestation Vägt	Identifiering Övägt	Identifiering Vägt
Pos.I	22	26	30	34	38	42
Neg.A	23	27	31	35	39	43
Pos.A	24	28	32	36	40	44
Neg.I	25	29	33	37	41	45

Om ingen tendens kodas 0

Bed. grund	Övägt	Vägt
M	46	49
L	47	50
Ej kl	48	51

Om ingen tendens lämnas blankt

Koder:
0: förekommer ej
1: förekommer
2: förekommer som dominerande innehåll

Förkortningar:
I: Israelsidan
A: arabsidan
M: manifest
L: latent

Instruktion för kodning av stycken.

Varje stycke redovisas för sig (ett stycke per rad). Förekomst av viss källa, part etc. anges med en etta oavsett antalet förekomster i stycket. Ej aktuella kolumner lämnas blanka. Förekommande koder: 1 och 0. 0 förekommer endast när en intern tendens neutraliseras kontextuellt. I detta fall kodas alltså 0 - för kontextuell tendens - som tecken på att en intern tendens saknar motsvarighet på den kontextuella sidan. Materialet struktureras ej i enskilda meningar. Härigenom ökas flexibiliteten.

Kol.	Variabel	Kommentar
22-23	Stycke nummer	
24	Stilart	1: Stor rubrik 2: Liten rubrik 3: Ingress 4: Brödstil
25-28	Källa	
25	" 1	Israelsidan
26	" 2	Arabsidan
27	" 3	Tidningen själv (redaktion eller korrespondent)
28	" 9	Annan, ospec.
29-32	Part	
29	" 0	Ingen speciell
30	" 1	Israelsidan
31	" 2	Arabsidan
32	" 9	Annan
33-36	Typ av sats	
33	Typ 1	
34	" 2	
35	" 3	
36	" 9	
37-40	I.t.M	Intern tendens (moral)
37	1	Positiv för Israelsidan
38	2	Negativ för arabsidan
39	3	Positiv för arabsidan
40	4	Negativ för Israelsidan
41-44	I.t.P	Intern tendens (prestation) Koder: se ovan kol. 37-40
45-48	I.t.I	Intern tendens (identifiering) Koder: se ovan kol. 37-40
49-52	K.t.M	Kontextuell tendens (moral) 0: intern tendens neutraliserad Övriga koder: se ovan kol. 37-40
53-56	K.t.P	Kontextuell tendens (prestation) Koder: se ovan kol. 49-52

Instruktion för kodning av stycken forts.

Kol.	Variabel	Kommentar
57-60	K.t.I	Kontextuell tendens (identifiering) Koder: se ovan kol. 49-52 Om ingen tendens förekommer lämnas samtliga kolumner blanka. Obs. att tendens för eller emot någon av parterna kan förekomma (latent) utan att vederbörande part omnämns i stycket. Sådana tendenser försvinner vid kodning av enskilda meningar.
61-64	Bedömningsgrund för kontextuell tendens	1: manifest 2: latent 3: manifest och latent 9: ej klassificerbar

Stansunderlag

Kodning av stycken

1
2
3-8
9
10-15

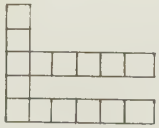

Kodningstillfälle
Nivå
Kodningsdatum
Tidning
Tidningens datum

16
17
18-19
20-21

Artikelns nummer
Typ av artikel
Sida
Antal stycken i artikeln

22-23	24	25-28	29-32	33-36	37-40	41-44	45-48	49-52	53-56	57-60	61-64
St.nr	Stil-art	Källa	Part	Typ av sats	I.t.M	I.t.P	I.t.I	K.t.M	K.t.P	K.t.I	Bed. grund
		1 2 3 9	0 1 2 9	1 2 3 9	1 2 3 4	1 2 3 4	1 2 3 4	1 2 3 4	1 2 3 4	1 2 3 4	1 2 3 9

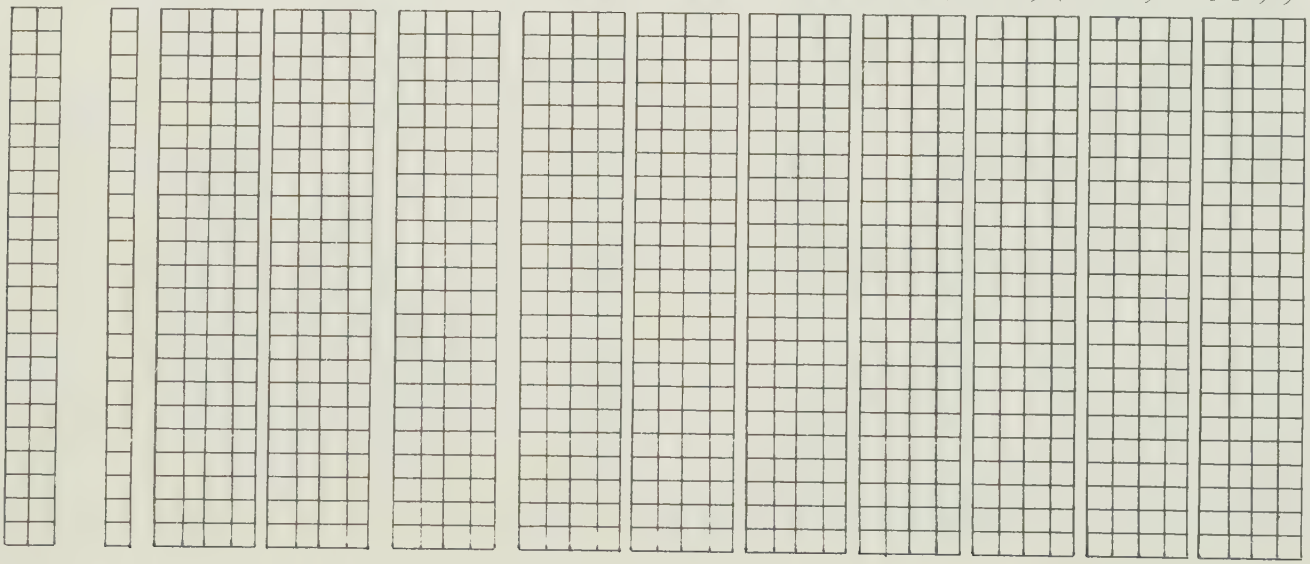

Instruktion för kodning av satser

Kodningen avser kol. 22-35. Minst ett blad för varje artikel. Koda stycken och satser i löpande följd (ev. med fortsättningsblad).

Kol.

22-23 Styckets nummer

Ange det i stycket markerade numret. Obs. varje rubrik uppfattas som ett separat stycke. Samtliga rubriker kodas först.

24 Stilart

1: Stor rubrik (ovanför ingressen, ev. inne i texten men i så fall med stor stil)
2: Liten rubrik (inne i texten, liten stil)
3: Ingress (Expressen: avskrift med 1½ radavstånd)
4: Brödstil (Expressen: avskrift med enkelt radavstånd)

25 Sats nr

Numrering i löpande följd (per stycke)

26 Källa

1: Israelsidan
2: Arabsidan (Egypten och Syrien)
3: Tidningen själv (redaktion eller korrespondent)
4: Annan, ospecificerad

27 Part

1: Israelsidan
2: Arabsidan

28 Typ av sats

1: Oproblematiskt påstående, som är relativt lätt att pröva och som framställs som ett säkert faktum och gäller närvarande eller förfluten tid (konjunktion av fyra delkomponenter, d.v.s. samtliga delkomponenter skall gälla)

2: Problematiskt påstående och/eller påstående som är svårt att pröva och/eller osäkert och/eller avseende tillkommande tid (disjunktion av fyra delkomponenter, d.v.s. minst en delkomponent skall gälla)

3: Sats utan sanningsvärde

9: Ej klassificerbar sats (vid svåra avgöranden)

29 Intern tendens (moral)

0: ingen tendens
1: positiv för Israelsidan
2: negativ för arabsidan
3: positiv för arabsidan
4: negativ för Israelsidan

30 Intern tendens (prestation)

Koder: se ovan kol. 29

Instruktion för kodning av satser forts.

Kol.

31 Intern tendens (identifiering)

Koder: se ovan kol. 29

32 Kontextuell tendens (moral)

Koder: se ovan kol. 29

33 Kontextuell tendens (prestation)

Koder: se ovan kol. 29

34 Kontextuell tendens (identifiering)

Koder: se ovan kol. 29

35 Bedömningsgrund för kontextuell tendens

1: Manifest
2: Latent
3: Manifest och latent
9: Ej klassificerbar (vid svåra avgöranden)

Stansunderlag

Kodning av satser

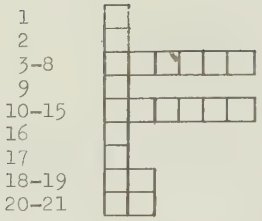

1	Kodningstillfälle
2	Nivå
3-8	Kodningsdatum
9	Tidning
10-15	Tidningens datum
16	Artikelns nummer
17	Typ av artikel
18-19	Sida
20-21	Antal stycken i artikeln

St.nr	Stil-art	Sats nr	Källa	Part	Typ	I.tendens M	I.tendens P	I.tendens I	K.tendens M	K.tendens P	K.tendens I	Bed.gr.
22-23	24	25	26	27	28	29	30	31	32	33	34	35

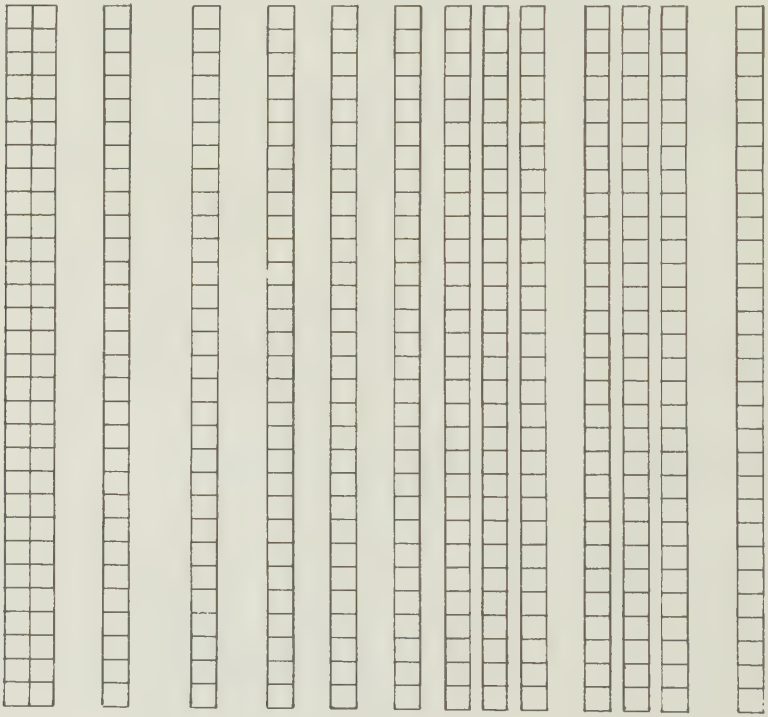

APPENDIX 2. KOMPLETTERANDE TABELLER TILL KAPITEL VI, AVSNITT 2

Tabell A 1.* De båda parternas förekomst som källor**
Mättillfälle II

Analysenhet	Israel	Arabstaterna
Hel artikel, ovägt n = 43		
Förekomster i % av n:		
(1) Enda	23.3	4.7
(2) Dominerande	32.6	4.7
(3) Förekommande	14.0	37.2
(4) Totalt 1-3	69.8	46.5
Stycke n = 681		
(5) Antal förekomster	129	33
(6) Andel förekomster (5 i % av n)	18.9	4.8
Andel förstasidor (i % av 5):		
(7) Rubriker, ingresser	3.1	3.0
(8) Brödtext	2.3	-
Andel insidor (i % av 5):		
(9) Rubriker, ingresser	12.4	6.1
(10) Brödtext	82.2	90.9
(11) Totalt 7-10	100	100
Tema n = 1192		
(12) Antal förekomster	174	35
(13) Andel förekomster (12 i % av n)	14.6	2.9
Andel förstasidor (i % av 12):		
(14) Rubriker, ingresser	2.3	5.7
(15) Brödtext	4.0	-
Andel insidor (i % av 12):		
(16) Rubriker, ingresser	8.6	11.4
(17) Brödtext	85.1	82.9
(18) Totalt 14-17	100	100

* Motsvarar tabell 24, s. 228

** För analysenheten hel artikel bygger tabellens siffror på variabeln "källa exklusive tidningen själv", som differentierar bättre mellan parterna (se ovan s. 158).

Tabell A 2.* De båda parternas förekomst som källor**
Mättillfälle III

Analysenhet	Israel	Arabstaterna
Hel artikel, ovägt n = 43		
Förekomster i % av n:		
(1) Enda	11.6	4.7
(2) Dominerande	41.9	4.7
(3) Förekommande	14.0	41.9
(4) Totalt 1-3	67.4	51.2
Stycke n = 681		
(5) Antal förekomster	163	51
(6) Andel förekomster (5 i % av n)	23.9	7.5
Andel förstasidor (i % av 5):		
(7) Rubriker, ingresser	3.1	3.9
(8) Brödtext	1.8	-
Andel insidor (i % av 5):		
(9) Rubriker, ingresser	14.7	7.8
(10) Brödtext	80.4	88.2
(11) Totalt 7-10	100	100
Tema n = 728		
(12) Antal förekomster	196	52
(13) Andel förekomster (12 i % av n)	26.9	7.1
Andel förstasidor (i % av 12):		
(14) Rubriker, ingresser	3.1	5.8
(15) Brödtext	4.6	-
Andel insidor (i % av 12):		
(16) Rubriker, ingresser	12.8	9.6
(17) Brödtext	79.6	84.6
(18) Totalt 14-17	100	100

* Motsvarar tabell 24, s. 228

** För analysenheten hel artikel bygger tabellens siffror på variabeln "källa exklusive tidningen själv", som differentierar bättre mellan parterna (se ovan s. 158).

Tabell A 3.* De båda parternas förekomst som "identifiors"
Mättillfälle II

Analysenhet	Israel	Arabstaterna
Hel artikel, ovägt n = 43		
Förekomster i % av n:		
(1) Enda	-	2.3
(2) Dominerande	48.8	37.2
(3) Förekommande	48.8	60.5
(4) Totalt 1-3	97.7	100
Stycke n = 681		
(5) Antal förekomster	414	318
(6) Andel förekomster (5 i % av n)	60.8	46.7
Andel förstasidor (i % av 5):		
(7) Rubriker, ingresser	5.3	4.7
(8) Brödtext	1.0	0.9
Andel insidor (i % av 5):		
(9) Rubriker, ingresser	19.6	17.0
(10) Brödtext	74.2	77.4
(11) Totalt 7-10	100	100
Tema n = 1192		
(12) Antal förekomster	645	547
(13) Andel förekomster (12 i % av n)	54.1	45.9
Andel förstasidor (i % av 12):		
(14) Rubriker, ingresser	5.0	4.9
(15) Brödtext	1.4	0.5
Andel insidor (i % av 12):		
(16) Rubriker, ingresser	17.2	14.3
(17) Brödtext	76.4	80.3
(18) Totalt 14-17	100	100

* Motsvarar tabell 25, s. 230

Tabell A 4.* De båda parternas förekomst som "identifiors"
Mättillfälle III

Analysenhet	Israel	Arabstaterna
Hel artikel, övägt n = 43		
Förekomster i % av n:		
(1) Enda	2.3	2.3
(2) Dominerande	39.5	18.6
(3) Förekommande	55.8	74.4
(4) Totalt 1-3	97.7	95.3
Stycke n = 681		
(5) Antal förekomster	371	245
(6) Andel förekomster (5 i % av n)	54.5	36.0
Andel förstasidor (i % av 5):		
(7) Rubriker, ingresser	4.9	4.5
(8) Brödtext	0.8	0.8
Andel insidor (i % av 5):		
(9) Rubriker, ingresser	20.2	16.7
(10) Brödtext	74.1	78.0
(11) Totalt 7-10	100	100
Tema n = 728		
(12) Antal förekomster	415	313
(13) Andel förekomster (12 i % av n)	57.0	43.0
Andel förstasidor (i % av 12):		
(14) Rubriker, ingresser	4.8	4.2
(15) Brödtext	2.2	0.6
Andel insidor (i % av 12):		
(16) Rubriker, ingresser	18.1	15.0
(17) Brödtext	74.9	80.2
(18) Totalt 14-17	100	100

* Motsvarar tabell 25, s. 230

Tabell A 5.* Procentuell fördelning av analysenheter efter sats- och artikeltyp
Analysenhet: Tema
Mättillfällena II och III

Artikeltyp		Typ av sats			n
		Oproblematisk	Problematisk/ retorisk	Totalt	
II	Nyhetsartiklar	71.3	28.7	100	567
	"Krigsanalyser"	38.6	61.4	100	368
	Ledare	21.0	79.0	100	257
	Totalt	50.3	49.7	100	1192
III	Nyhetsartiklar	90.2	9.8	100	368
	"Krigsanalyser"	60.5	39.5	100	205
	Ledare	29.7	70.3	100	155
	Totalt	69.0	31.0	100	728

* Motsvarar tabell 26, s. 231

Tabell A 6.* De två tendenskategoriernas procentuella andelar av det totala antalet analysenheter
Analysenhet: Stycke (n = 681)
Variabel: Intern tendens
Mättillfällena I, II och III

Tendenstyp		Pos. för Israel eller neg. för arabstaterna		Pos. för arabstaterna eller neg. för Israel	
		Antal	% av n	Antal	% av n
I	Moral	18	2.6	1	0.1
	Prestation	205	30.1	121	17.8
	Identifiering	83	12.2	14	2.1
II	Moral	20	2.9	1	0.1
	Prestation	207	30.4	136	20.0
	Identifiering	70	10.3	8	1.2
III	Moral	24	3.5	1	0.1
	Prestation	195	28.6	56	8.2
	Identifiering	46	6.8	-	-

* Tabellen motsvarar figur 26, s. 233

Tabell A 7.* Förekomst av positiva och negativa meddelanden
Variabel: Intern prestationstendens
Mättillfälle II

Analysenhet	+ I**	- A	+ A	- I
Hel artikel, ovägt n = 43				
Förekomster i % av n:				
(1) Enda	7.0	2.3	-	-
(2) Dominerande	27.9	20.9	11.6	7.0
(3) Förekommande	53.5	58.1	44.2	46.5
(4) Totalt 1-3	88.4	81.4	55.8	53.5
Stycke n = 681				
(5) Antal förekomster	109	98	66	70
(6) Andel förekomster (5 i % av n)	16.0	14.4	9.7	10.3
Andel förstasidor (i % av 5):				
(7) Rubriker, ingresser	6.4	3.1	-	-
(8) Brödtext	1.8	1.0	-	2.9
Andel insidor (i % av 5):				
(9) Rubriker, ingresser	22.0	14.3	4.5	31.4
(10) Brödtext	69.7	81.6	95.5	65.7
(11) Totalt 7-10	100	100	100	100
Tema n = 1192				
(12) Antal förekomster	145	113	84	78
(13) Andel förekomster (12 i % av n)	12.2	9.5	7.0	6.5
Andel förstasidor (i % av 12):				
(14) Rubriker, ingresser	6.9	2.7	3.6	-
(15) Brödtext	1.4	0.9	-	2.6
Andel insidor (i % av 12):				
(16) Rubriker, ingresser	19.3	10.6	6.0	37.2
(17) Brödtext	72.4	85.8	90.5	60.3
(18) Totalt 14-17	100	100	100	100

* Motsvarar tabell 27, s. 234

** + I = positiv för Israel
- A = negativ för arabstaterna
+ A = positiv för arabstaterna
- I = negativ för Israel

Tabell A 8.* Förekomst av positiva och negativa meddelanden
Variabel: Intern prestationstendens
Mättillfälle III

Analysenhet	+ I**	- A	+ A	- I
Hel artikel, ovägt n = 43				
Förekomster i % av n:				
(1) Enda	18.6	4.7	2.3	-
(2) Dominerande	44.2	7.0	-	-
(3) Förekommande	25.6	30.2	48.8	14.0
(4) Totalt 1-3	88.4	41.9	51.2	14.0
Stycke n = 681				
(5) Antal förekomster	158	37	38	18
(6) Andel förekomster (5 i % av n)	23.2	5.4	5.6	2.6
Andel förstasidor (i % av 5):				
(7) Rubriker, ingresser	4.4	-	5.3	-
(8) Brödtext	1.9	-	2.6	-
Andel insidor (i % av 5):				
(9) Rubriker, ingresser	18.4	27.0	13.2	33.3
(10) Brödtext	75.3	73.0	78.9	66.7
(11) Totalt 7-10	100	100	100	100
Tema n = 728				
(12) Antal förekomster	258	53	91	35
(13) Andel förekomster (12 i % av n)	35.4	7.3	12.5	4.8
Andel förstasidor (i % av 12):				
(14) Rubriker, ingresser	4.3	-	5.5	-
(15) Brödtext	2.3	1.9	1.1	2.9
Andel insidor (i % av 12):				
(16) Rubriker, ingresser	17.4	17.0	16.5	31.4
(17) Brödtext	76.0	81.1	76.9	65.7
(18) Totalt 14-17	100	100	100	100

* Motsvarar tabell 27, s. 234

** + I = positiv för Israel
- A = negativ för arabstaterna
+ A = positiv för arabstaterna
- I = negativ för Israel

Tabell A 9.* Relationer mellan intern och accepterad tendens vid olika analysenheter
Variabel: Prestationstendens
Mättillfällena I, II och III

Analysenhet			Antal fall med viss intern tendenskategori (1)	Därav kvarstående i accepterad form (i % av 1) (2)
I	Hel artikel	+I**	39	97.4
	n = 43	-A	33	97.0
		+A	24	87.5
		-I	20	95.0
	Stycke	+I	106	95.3
	n = 681	-A	99	98.0
		+A	57	91.2
		-I	64	87.5
	Tema	+I	118	98.3
	n = 1087	-A	122	97.5
		+A	76	89.5
		-I	80	90.0
II	Hel artikel	+I	38	100
	n = 43	-A	35	100
		+A	24	100
		-I	23	87.0
	Stycke	+I	109	97.2
	n = 681	-A	98	95.9
		+A	66	93.9
		-I	70	90.0
	Tema	+I	145	95.9
	n = 1192	-A	113	95.6
		+A	84	86.9
		-I	78	87.2
III	Hel artikel	+I	38	84.2
	n = 43	-A	18	66.7
		+A	22	59.1
		-I	6	50.0
	Stycke	+I	158	59.5
	n = 681	-A	37	78.4
		+A	38	60.5
		-I	18	50.0
	Tema	+I	258	53.5
	n = 728	-A	53	75.5
		+A	91	54.9
		-I	35	57.1

* Motsvarar figur 27, s. 236

** + I = positiv för Israel
- A = negativ för arabstaterna
+ A = positiv för arabstaterna
- I = negativ för Israel

Tabell A 10.* Relationer mellan intern och accepterad tendens vid olika källor och tendenskategorier
Analysenhet: Tema
Variabel: Prestationstendens
Mättillfällena I, II och III

Mättillfällen			Antal fall med viss källa och intern tendenskategori (1)	Därav kvarstående i accepterad form (i % av 1) (2)
I	n = 1087			
	Källa	Tendens		
	Israel	+I, -A**	63	96.8
		+A, -I	16	100
		Totalt	79	97.5
	Arabstaterna	+I, -A	3	66.7
		+A, -I	21	71.4
		Totalt	24	70.8
II	n = 1192			
	Källa	Tendens		
	Israel	+I, -A	70	87.1
		+A, -I	16	100
		Totalt	86	89.5
	Arabstaterna	+I, -A	2	100
		+A, -I	20	45.0
		Totalt	22	50.0
III	n = 728			
	Källa	Tendens		
	Israel	+I, -A	125	14.4
		+A, -I	16	12.5
		Totalt	141	14.2
	Arabstaterna	+I, -A	3	33.3
		+A, -I	23	4.3
		Totalt	26	7.7

* Motsvarar figur 28, s. 238

** +I, -A = positiv för Israel eller negativ för arabstaterna
+A, -I = positiv för arabstaterna eller negativ för Israel

Tabell A 11.* Relationer mellan oproblematiska och problematiska/retoriska satstyper vid olika källor och parter
Analysenhet: Tema
Mättillfällena I, II och III

Mättillfällen	Källa	Part	Typ av sats: Oproblematisk	Problematisk/retorisk	Totalt	n
I n=1087	I**	I	52.0	48.0	100	123
	I	A	64.3	35.7	100	42
	A	A	60.6	39.4	100	33
	A	I	66.7	33.3	100	6
	TS	I	47.8	52.2	100	458
	TS	A	42.6	57.4	100	425
	I		55.2	44.8	100	165
	A		61.5	38.5	100	39
		I	48.9	51.1	100	587
		A	45.6	54.4	100	500
II n=1192	I	I	56.3	43.7	100	126
	I	A	62.5	37.5	100	48
	A	A	70.4	29.6	100	27
	A	I	62.5	37.5	100	8
	TS	I	50.7	49.3	100	511
	TS	A	45.8	54.2	100	472
	I		58.0	42.0	100	174
	A		68.6	31.4	100	35
		I	51.9	48.1	100	645
		A	48.4	51.6	100	547
III n=728	I	I	85.2	14.8	100	149
	I	A	87.2	12.8	100	47
	A	A	86.1	13.9	100	36
	A	I	81.3	18.8	100	16
	TS	I	66.0	34.0	100	250
	TS	A	54.3	45.7	100	230
	I		85.7	14.3	100	196
	A		84.6	15.4	100	52
		I	73.5	26.5	100	415
		A	62.9	37.1	100	313

* Motsvarar figur 29, s. 239

** I = Israel
A = arabstaterna
TS = tidningen själv (denna grupp inkluderar "annan, ospecificerad" källa, som förekommer i 35 fall (tillfälle I), 27 fall (tillfälle II) resp. 25 fall (tillfälle III)).

Tabell A 12.* Relationer mellan oproblematiska och problematiska/retoriska satstyper vid olika tendenskategorier
Analysenhet: Tema
Variabel: Intern prestationstendens
Mättillfällena I, II och III

Mättillfällen	Tendens-kategorier	Typ av sats			n
		Oproblema-tisk	Problema-tisk/ret.	Totalt	
I n = 1087	+I, -A**	63.3	36.7	100	240
	+A, -I	51.9	48.1	100	156
II n = 1192	+I, -A	63.6	36.4	100	258
	+A, -I	53.1	46.9	100	162
III n = 728	+I, -A	81.4	18.6	100	311
	+A, -I	83.3	16.7	100	126

* Motsvarar figur 30, s. 241

** +I, -A = positiv för Israel eller negativ för arabstaterna
+A, -I = positiv för arabstaterna eller negativ för Israel

Tabell A 13.* Relationer mellan oproblematiska och problematiska/retoriska satstyper vid olika interna tendenstyper
Analysenhet: Tema
Mättillfällena I, II och III

Mättillfällen	Tendenstyp	Typ av sats			n
		Oproblema-tisk	Problema-tisk/ret.	Totalt	
I n = 1087	Moral	15.0	85.0	100	20
	Prestation	58.8	41.2	100	396
	Identifiering	6.2	93.8	100	113
II n = 1192	Moral	33.3	66.7	100	27
	Prestation	59.5	40.5	100	420
	Identifiering	12.9	87.1	100	93
III n = 728	Moral	57.5	42.5	100	40
	Prestation	81.9	18.1	100	437
	Identifiering	9.5	90.5	100	74

* Motsvarar figur 31, s. 242

I tabellen inkluderas följande fall av samtidigt förekommande tendenser, dvs. mer än en tendenstyp inom ett och samma tema:

Tillfälle I	Tillfälle II	Tillfälle III
5 st prest.+ ident.	2 st moral + prest.	4 st prest. + ident.
3 st moral + ident.		
2 st moral + prest.		1 st moral + prest.

Dessa fall har dubbelräknats, trots att endast en satstyp är möjlig att registrera per tema.

APPENDIX 3. FORMULÄR FÖR JURYGRUPPSSTUDIE

OBS. LÄS EJ FORMULÄRET I FÖRVÄG. BESVARA EN SIDA I TAGET.

ÄNDRA EJ TIDIGARE SVAR (i annat fall kan resultaten bli meningslösa).

I. Ange för var och en av nedanstående meningar med kryss i tillämplig kolumn (a, b eller c) om Du tycker att meningen ger uttryck för

a) Positiv inställning till Israel och/eller negativ inställning till arabstaterna (Egypten och Syrien)

b) Positiv inställning till arabstaterna och/eller negativ inställning till Israel

c) Neutral inställning till parterna (d.v.s. ingen påvisbar inställning eller ungefär lika positiv-negativ till båda parterna)

Med "inställning" avses den skrivandes egen uppfattning (ej eventuella referat av andras synpunkter).

	a	b	c
1. I verkligheten är arabstaternas arméer såväl till numerären som till utrustningen överlägsna Israel.			
2. Israels militära styrka tjänar uteslutande att värna om landets rätt att överleva.			
3. När det gäller verkligt vitala säkerhetsintressen böjer sig knappast israelerna för påtryckningar ens från Washington.			
4. I Israel har säkert övertygelsen varit utbredd att de nya gränserna inte bara gav skydd i händelse av krig utan än mer var en garanti mot ett krig i full skala.			
5. Den egyptisk-syriska offensiven mot de av Israel ockuperade områdena tycks nu ha stoppats.			
6. För alltfler har det tett sig obegripligt och orimligt att Israel med sådan envishet hållit fast vid de ockuperade områdena.			

II. Ange för var och en av nedanstående understrukna meningar med kryss i tillämplig kolumn (a, b eller c) om Du tycker att meningen,

betraktad i det sammanhang som den anslutande texten utgör,

ger uttryck för

a) Positiv inställning till Israel och/eller negativ inställning till arabstaterna (Egypten och Syrien)

b) Positiv inställning till arabstaterna och/eller negativ inställning till Israel

c) Neutral inställning till parterna (d.v.s. ingen påvisbar inställning eller ungefär lika positiv-negativ till båda parterna)

Med "inställning" avses den skrivandes egen uppfattning (ej eventuella referat av andras synpunkter).

	a	b	c
1. De syriska förbanden retirerar, men är inte slagna. Trots stora förluster beräknas syrierna ha omkring 600 stridsvagnar och stora infanterienheter för fortsatta strider. I verkligheten är arabstaternas arméer såväl till numerären som till utrustningen överlägsna Israel. Och det är främst till Syrien som de sovjetiska vapenleveranserna nu tycks gå. För att hindra den införseln och för att stoppa det syriska flyget har israelerna bombat intensivt mot flygbaserna.			
2. Det rapporteras nu också att en sådan plan är på väg och att den skulle innebära ett stillestånd längs de fronter som råder vid eld upphör. Den upplösningen vore en politisk triumf för Egypten - brohuvudet öster om kanalen skulle permanentas. Samtidigt vore den kännbar för Syrien, som skulle förlora ytterligare mark. För Israel vore det stilleståndet inte alarmerande, militärt sett. Israels militära styrka tjänar uteslutande att värna om landets rätt att överleva. Vad Israel i dag håller i Sinai ger en avsevärd buffert mot nya egyptiska anfall. Men ett sådant krigsslut har också psykologiska och politiska följder. Och i huvudsak till arabsidans fördel.			

Forts. på nästa sida

a	b	c

3. Stormakternås luftbroar k a n ha en positiv effekt. De stridandes ökande beroende till USA och Sovjet kan underlätta för dessa att pressa igenom ett eld-upphör. Men det förutsätter att de två stora är ö v e r e n s om en plan för stillestånd. Det finns nu tecken på störningar i samförståndet mellan Washington och Moskva. Till det har vapenleveranserna bidragit. När det gäller verkligt vitala säkerhetsintressen böjer sig knappast israelerna för påtryckningar ens från Washington. Misslyckas försöken att åstadkomma ett gemensamt stormaktsutspel för vapenvila, finns risk för att tonen mellan USA och Sovjet blir allt frostigare.

4. Golda Meir säger att hennes regering lät arabsidan anfalla först - det skulle då klart framgå för omvärlden vem som var angriparen.
Men allt tyder på att den israeliska ledningen i själva verket togs på sängen. Det är en sak att låta motståndaren slå det första slaget - en helt annan att inte ens lyfta garden. I Israel har säkert övertygelsen varit utbredd att de nya gränserna inte bara gav skydd i händelse av krig utan än mer var en garanti mot ett krig i full skala. De israeliska styrkorna var inte mobiliserade lördagen den 6 oktober. Den berömda Bar Levlinjen vid Suezkanalen var glest bemannad och det var inte svårt för egypterna att gå över till östra stranden.

5. Den egyptisk-syriska offensiven mot de av Israel ockuperade områdena tycks nu ha stoppats. Den israeliska framryckningen i Syrien fortsätter. Svåra sammandrabbningar är nu att vänta.
Ställningskrig i Sinaiöknen: Egypterna biter sig fast allt hårdare.
Jordanien håller sig alltjämt utanför, trots påtryckningar från andra arabstater.

6. För alltfler har det tett sig obegripligt och orimligt att Israel med sådan envishet hållit fast vid de ockuperade områdena. Israelerna kan inte längre förutsätta att de i framtiden kommer att vara militärt överlägsna. Eller att det finns några "säkra gränser".
Och det får rimligen konsekvenser för den israeliska politiken.

III. Ange för var och en av nedanstående understrukna meningar med kryss i tillämplig kolumn (a, b eller c) om Du tycker att meningen,

betraktad i det sammanhang som den anslutande texten utgör,

ger uttryck för

a) Positiv inställning till Israel och/eller negativ inställning till arabstaterna (Egypten och Syrien)

b) Positiv inställning till arabstaterna och/eller negativ inställning till Israel

c) Neutral inställning till parterna (d.v.s. ingen påvisbar inställning eller ungefär lika positiv-negativ till båda parterna)

Med "inställning" avses den skrivandes egen uppfattning (ej eventuella referat av andras synpunkter).

	a	b	c
1. Men det är inte bara på denna punkt som Dagens Nyheter demonstrerar sin totala okunnighet om Mellanöstern-situationen. Ledarskribenten påstår t ex också att Israel är betydligt starkare rustat än arabstaterna. I verkligheten är arabstaternas arméer såväl till numerären som till utrustningen överlägsna Israel. Israels styrka bygger helt på att trupperna är bättre utbildade och har bättre stridsmoral än sina motståndare.			
2. Det är också helt felaktigt när Dagens Nyheter påstår att bägge sidorna i konflikten är helt inställda på en militär uppgörelse. Israels militära styrka tjänar uteslutande att värna om landets rätt att överleva. De utvidgade gränserna är till för att skydda mot att ett överrasknings-anfall som det i lördags får helt förödande konsekvenser. Ingen hotar Egyptens och Syriens rätt att existera.			
3. Visst är den amerikanska regeringen besvärad av de hotelserna. Men Israel är ingen amerikansk lydstat. När det gäller verkligt vitala säkerhetsintressen böjer sig knappast israelerna för påtryckningar ens från Washington. Allra minst efter ett nytt krigsutbrott. Tanken på en p å t v i n g a d freds-uppgörelse är helt enkelt inte realistisk.			

Forts. på nästa sida

a	b	c

4. När Israel valde de säkra gränserna var det förvisso inte för att man räknade med, att så kort efter sexdagarskriget än en gång behöva kämpa för att överleva. I Israel har säkert övertygelsen varit utbredd att de nya gränserna inte bara gav skydd i händelse av krig utan än mer var en garanti mot ett krig i full skala. Denna föreställning är nu sönderslagen.

5. Den egyptisk-syriska offensiven mot de av Israel ockuperade områdena tycks nu ha stoppats. Det återstår emellertid för Israel att kasta tillbaka angriparna och återställa de stilleståndsgränser som gällt sedan sexdagarskriget.

6. Myten om Israels förkrossande militära övermakt har varit skadlig på flera sätt.
Den har inför världsopinionen skadat Israels sak. För alltfler har det tett sig obegripligt och orimligt att Israel med sådan envishet hållit fast vid de ockuperade områdena. Påståendena om att det skedde av säkerhetsskäl har för många alltmer framstått som hyckleri. Arabstaternas propaganda om Israels imperialistiska avsikter har fått en orimlig trovärdighet.

IV. Ange för var och en av nedanstående meningar med kryss i tillämplig kolumn (a, b, c) om Du tycker att meningen, betraktad i relation till nedanstående inledning, ger uttryck för

a) Positiv inställning till Israel och/eller negativ inställning till arabstaterna (Egypten och Syrien)

b) Positiv inställning till arabstaterna och/eller negativ inställning till Israel

c) Neutral inställning till parterna (d.v.s. ingen påvisbar inställning eller ungefär lika positiv-negativ till båda parterna)

Med "inställning" avses den skrivandes egen uppfattning (ej eventuella referat av andras synpunkter)

INLEDNING:

I åratal har arabstaterna kombinerat de grövsta krigshotelser med försäkringar om sin innerliga fredsvilja. Vad den fredsviljan var värd gav de besked om i går: för fjärde gången sedan Israels tillkomst är det krig i Mellanöstern. För fjärde gången beror kriget på att arabstaterna söker uppnå en militär seger över Israel. Åter kommer troligen tusentals människoliv att spillas i kampen för revansch. När ska äntligen freden få en chans i detta område?

Hur läget skulle varit om Israel följt de goda råd man fått, att utan motprestation lämna tillbaka de ockuperade områdena, vågar man inte tänka på.

De senaste dagarnas händelser har sannerligen så eftertryckligt man kan begära bekräftat klokheten i det israeliska beslutet att inte uppge någon del av de ockuperade områdena förrän en säker fred överenskommits.

Det är tragiskt att Israels existens måste bygga på militär överlägsenhet. Men det vore ännu värre om denna överlägsenhet inte existerade.

Forts. på nästa sida

	a	b	c
1. I verkligheten är arabstaternas arméer såväl till numerären som till utrustningen överlägsna Israel.			
2. Israels militära styrka tjänar uteslutande att värna om landets rätt att överleva.			
3. När det gäller verkligt vitala säkerhetsintressen böjer sig knappast israelerna för påtryckningar ens från Washington.			
4. I Israel har säkert övertygelsen varit utbredd att de nya gränserna inte bara gav skydd i händelse av krig utan än mer var en garanti mot ett krig i full skala.			
5. Den egyptisk-syriska offensiven mot de av Israel ockuperade områdena tycks nu ha stoppats.			
6. För alltfler har det tett sig obegripligt och orimligt att Israel med sådan envishet hållit fast vid de ockuperade områdena.			

Anderson, B.: Några metodologiska grundfrågor inom sociologin. Kapitel 2 i Karlsson, G. (red.): Sociologiska metoder, s. 17-32. Norstedts, Stockholm 1965.

Andersson, J., Furberg, M.: Språk och påverkan. Om argumentationens semantik. Femte omarbetade och utökade upplagan. Bonniers, Stockholm 1972.

Andrén, G., Ericsson, L.O., Ohlson, R., Tännsjö, T.: Från Objektivitet till Ökad Genomsnittlighet. Häften för kritiska studier, 5, Nr 6-7, 1972, s. 6-30.

Barcus, F.E.: Communications Content: Analysis of the Research, 1900-1958. Unpublished doctor's dissertation. University of Illinois, 1959.

Berelson, B.: Content Analysis in Communication Research. Glencoe, Illinois 1952.

Bergström, L.: Objektivitet. En undersökning av innebörden, möjligheten och önskvärdheten av objektivitet i samhällsvetenskapen. Prisma, Stockholm 1972.

Brinton, J.E., Danielson, W.A.: A Factor Analysis of Language Elements Affecting Readability. Journalism Quarterly, 35, 1958, s. 420-426.

Bush, C.R.: The Analysis of Political Campaign News. Journalism Quarterly, 28, 1951, s. 250-252.

Bush, C.R.: A System of Categories For General News Content. Journalism Quarterly, 37, 1960, s. 206-210.

Cartwright, D.P.: Analysis of Qualitative Material. I Festinger, L., Katz, D. (eds.): Research Methods in the Behavioral Sciences. The Dryden Press, New York 1953, s. 421-470.

Cassel, P.G., Jostin, G.: KOTABOl - ett standardprogram för korstabulering. Odaterad stencil, Statistiska Centralbyrån, Planerings- och samordningsavdelningen.

Coleman, E.B.: Improving Comprehensibility by Shortening Sentences. Journal of Applied Psychology, 46, 1962, s. 131-134.

Ekman, G.: Psykologi. Fjärde upplagan. Almqvist & Wiksell, Stockholm 1959.

Ellsworth, J.W.: Rationality and Campaigning: A Content Analysis of the 1960 Presidential Campaign Debates. Western Political Quarterly, XVIII, No. 4, December 1965, s. 794-802.

Funkhouser, G.R., Parker, E.B.: Analyzing Coding Reliability: The Random-Systematic-Error Coefficient. Public Opinion Quarterly, 32, 1968, s. 122-128.

Furhoff, L.: Att mäta objektivitet. Statsvetenskaplig tidskrift, 73, 1970, s. 153-162.

Galtung, J.: Theory and Methods of Social Research. Universitetsforlaget, Oslo 1967.

Geller, A., Kaplan, D., Lasswell, H.D.: An Experimental Comparison of Four Ways of Coding Editorial Content. Journalism Quarterly, 19, 1942 a, s. 362-370.

Geller, A., Kaplan, D., Lasswell, H.D.: The Differential Use of Flexible and Rigid Procedures of Content Analysis. Washington, D.C.: Library of Congress, Experimental Division for Study of War-Time Communications, Document No. 12, 1942 b.

George, A.L.: Quantitative and Qualitative Approaches to Content Analysis. I Pool, I. de S. (ed.): Trends in Content Analysis. University of Illinois Press, Urbana 1959, s. 7-32.

Hadenius, S., Weibull, L.: Press radio tv. En bok om massmedia i dagens samhälle. Andra omarbetade upplagan. Aldus/Bonniers, Stockholm 1972.

Hanson, H.: Anders Persson har vrickat foten. En debattbok om bygdejournalistik och returinformation i landsortspressen. Prisma, Oskarshamn 1968.

Hedlund, S., Hellström, L., Åhnberg, L.: Informativ nyhetsförmedling. Förutsättningar och möjligheter för en ideal form av nyhetsförmedling. En explorativ sociologisk studie. Uppsats för tre betyg i sociologi. Sociologiska institutionen, Uppsala 1974.

Hermerén, G.: Värdering och objektivitet. Studentlitteratur, Lund 1972.

Hermerén, G.: Kvantitativ objektivitetsmätning. Statsvetenskaplig tidskrift, 76, 1973, s. 151-163.

Hermerén, G.: Den svårfångade balansen - replik till Jörgen Westerståhl. Statsvetenskaplig tidskrift, 77, 1974, s. 102-104.

Himmelstrand, U.: Verbal Attitudes and Behavior: A Paradigm for the Study of Message Transmission and Transformation. Public Opinion Quarterly, 24, 1960, s. 224-250.

Himmelstrand, U.: Världen, Nigeria och Biafra. Sanningen som kom bort. Aldus/Bonniers, Stockholm 1969.

Himmelstrand, U.: Notes on the Notion of Perspective. Stencil. Sociologiska institutionen, Uppsala 1970.

Himmelstrand, U.: Objektivitet i nyhetsförmedlingen. Världspolitikens dagsfrågor, Nr 4 1972. Utrikespolitiska Institutet, Stockholm 1972.

Holsti, O.R.: Cognitive Dynamics and Images of the Enemy: Dulles and Russia. I Finlay, D.J., Holsti, O.R., Fagen, R.R.: Enemies in Politics. Rand McNally & Company, Chicago, Illinois 1967, s. 25-96.

Holsti, O.R.: Content Analysis for the Social Sciences and Humanities. Addison-Wesley Publishing Company, Massachusetts 1969.

Hyman, H.H., Sheatsley, P.B.: Some Reasons Why Information Campaigns Fail. Public Opinion Quarterly, 11, 1947, s. 412-423.

Janis, I.L.: Meaning and the Study of Symbolic Behavior. Psychiatry, 6, 1943, s. 425-439.

Johansson, F.: Vridet och vinklat i massmedier. Studieförbundet Näringsliv och Samhälle, Stockholm 1972.

Johansson, P.O.: Pressetik i upplösning. "Södertäljemannen". Verdandi-debatt nr 67, Uppsala 1972.

Kaplan, A.: Content Analysis and the Theory of Signs. Philosophy of Science, X, 1943, s. 230-249.

Kaplan, A., Goldsen, J.M.: The Reliability of Content Analysis Categories. I Lasswell, H.D., Leites, N. and Associates (eds.): Language of Politics: studies in quantitative semantics. George W. Stewart, New York 1949, s. 83-112.

Karlsson, G.: Lista på termer. I Karlsson, G. (red.): Sociologiska metoder, s. 446-449. Norstedts, Stockholm 1965.

Katz, E., Blumler, J.G., Gurevitch, M.: Uses and Gratifications Research. Public Opinion Quarterly, 37, 1973, s. 509-523.

Kearl, B.: A Closer Look at Readability Formulas. Journalism Quarterly, 25, 1948, s. 344-348.

Klein, M.W., Maccoby, N.: Newspaper Objectivity In the 1952 Campaign. Journalism Quarterly, 31, No. 3, Summer 1954, s. 285-296.

Kobre, S.: How Florida Dailies Handled the 1952 Presidential Campaign. Journalism Quarterly, 30, 1953, s. 163-169.

Kracauer, S.: The Challenge of Qualitative Content Analysis. Public Opinion Quarterly, 16, Winter 1952-53, s. 631-642.

Lagar och avtal. Grundläggande bestämmelser för Sveriges Radios verksamhet. Sveriges Radio informerar Nr 4, 1967.

Lagerberg, D.: Pressen och olycksfallen. Socialmedicinsk tidskrift, 47, 1970, s. 264-268.

Lasswell, H.D.: The Technique of Symbol Analysis (Content Analysis). Experimental Division for the Study of War Time Communications. Library of Congress, 1941.

Lasswell, H.D.: Why Be Quantitative? I Lasswell, H.D., Leites, N. and Associates (eds.): Language of Politics: studies in quantitative semantics. George W. Stewart, New York 1949, s. 40-52.

Lasswell, H.D., Kaplan, A.: Power and Society. New Haven, Yale University Press, 1950.

Lasswell, H.D., Lerner, D., Pool, I. de S.: The Comparative Study of Symbols. Stanford: Stanford University Press, 1952.

Lazarsfeld, P.F., Barton, A.H.: Qualitative Measurement in the Social Sciences: Classification, Typologies, and Indices. I Lerner, D., Lasswell, H.D. (eds.): The Policy Sciences. Recent Developments in Scope and Method. Stanford: Stanford University Press, 1951, s. 155-192.

Lazarsfeld, P.F., Berelson, B., Gaudet, H.: The People's Choice. How the voter makes up his mind in a presidential campaign. Third Edition. Columbia University Press, New York 1968.

Leites, N.C., Pool, I. de S.: On Content Analysis. Washington, D.C.: Library of Congress, Experimental Division for Study of War-Time Communications, Document No. 26, 1942.

Lewis, H.L.: The Cuban Revolt Story: AP, UPI and 3 Papers. Journalism Quarterly, 37, 1960, s. 573-578.

Lorge, I.: Predicting Readability. Teacher's College Record, 45, 1944, s. 404-419.

Lundberg, D., Hultén, O.: Individen och massmedia. Ekonomiska Forskningsinstitutet vid Handelshögskolan i Stockholm. Norstedts, Stockholm 1968.

Mahl, G.F.: Exploring Emotional States by Content Analysis. I Pool, I. de S. (ed.): Trends in Content Analysis. University of Illinois Press, Urbana 1959, s. 89-130.

Matthews, B.C.: A Study of a New York Daily. Independent, 68, 1910, s. 82-86.

McCombs, M.E., Shaw, D.L.: The Agenda-Setting Function of Mass Media. Public Opinion Quarterly, 36, 1972, s. 176-187.

Merrill, J.C.: How Time Stereotyped Three U.S. Presidents. Journalism Quarterly, 42, 1965, s. 563-570.

Merton, R.K.: Social Theory and Social Structure. Toward the Codification of Theory and Research. The Free Press of Glencoe, Illinois 1951.

Morris, C.W.: Foundations of the Theory of Signs. International Encyclopedia of Unified Science. Volume I. Number 2. The University of Chicago Press. Chicago, Illinois 1938.

Morris, C.W.: Signs, Language and Behavior. Prentice-Hall, Inc., New York 1946.

Nowak, K., Carlman, B., Wärneryd, K.-E.: Masskommunikation och åsiktsförändringar. Ekonomiska Forskningsinstitutet vid Handelshögskolan i Stockholm. Norstedts, Stockholm 1968.

Oscarsson, I., Rydén, P.: Norrköpings Tidningar 1880-98. En innehållsanalytisk pilotstudie. Press & Litteratur 1. Litteraturvetenskapliga institutionen i Lund, Lund 1972.

Osgood, C.E.: The Representational Model and Relevant Research Methods. I Pool, I. de S. (ed.): Trends in Content Analysis. University of Illinois Press, Urbana 1959, s. 33-88.

Osgood, C.E.: Studies on the Generality of Affective Meaning Systems. American Psychologist, 17, 1962, s. 10-28.

Osgood, C.E., Suci, G.J., Tannenbaum, P.H.: The Measurement of Meaning. University of Illinois Press, Urbana 1957.

Parsons, T., Shils, E.A., Olds, J.: Values, Motives, and Systems of Action. I Parsons, T., Shils, E.A.:Toward a General Theory of Action. Harvard University Press, Cambridge 1952.

Pers, A.Y.: Den svenska pressen. Andra upplagan. Wahlström & Widstrand, Stockholm 1967.

Publicistklubbens årsbok: Förslag till nya etiska regler för massmedier. 1974, s. 68-74.

Rosengren, K.E.: Debatt och referat. En metodstudie. Statsvetenskaplig tidskrift, 74, 1971, s. 262-279.

Rosengren, K.E.: International News: Four Types of Tables. Paper Presented to the VIII. Nordic Congress of Sociology. Geilo, Norway, June 16-19, 1974 a.

Rosengren, K.E.: International News: Methods, Data and Theory. Journal of Peace Research, XI, No. 2, 1974 b, s. 145-156.

Rosengren, K.E., Kindblom-Persson, M., Nord, B.-I.: Tidningsstruktur och politisk information: riksdagen i pressens spegel. Statsvetenskaplig tidskrift, 77, 1974, s. 78-90.

Ryding, E.: Att luras utan att ljuga. Gleerups, Lund 1971.

Scott, W.A.: Reliability of Content Analysis: The Case of Nominal Scale Coding. Public Opinion Quarterly, 19, 1955, s. 321-325.

Shannon, C.E., Weaver, W.: The Mathematical Theory of Communication. The University of Illinois Press: Urbana 1949.

Shepard, D.W.: Henry J. Taylor's Radio Talks: A Content Analysis. Journalism Quarterly, 33, 1956, s. 15-22.

Spelregler för pressen. Utgivna av Pressens Samarbetsnämnd. Andra upplagan. TU:s Förlags AB, Stockholm 1970.

Spelregler för press, radio och tv. Utgivna av Pressens Samarbetsnämnd. TU:s Förlags AB, Stockholm 1975.

Spiegelman, M., Terwilliger, C., Fearing, F.: The Reliability of Agreement in Content Analysis. Journal of Social Psychology, 37, 1953, s. 175-187.

Star, S.A., Hughes, H.M.: Report on an Educational Campaign: The Cincinnati Plan for the United Nations. American Journal of Sociology, 55, 1949-50, s. 389-400.

Sterzel, F.: God publicistisk sed. Andra, omarbetade upplagan. Allmänna Förlaget, Stockholm 1971.

Stewart, M.D.: Importance in Content Analysis: A Validity Problem. Journalism Quarterly, 20, 1943, s. 286-293.

Stevenson, C.L.: Ethics and Language. New Haven. Yale University Press 1944.

Tannenbaum, P.H.: The Effect of Headlines on the Interpretation of News Stories. Journalism Quarterly, 30, 1953, s. 189-197.

Taylor, W.L.: "Cloze Procedure": A New Tool For Measuring Readability. Journalism Quarterly, 30, Fall 1953, s. 415-433.

Tuchman, G.: Objectivity as Strategic Ritual: An Examination of Newsmen's Notions of Objectivity. American Journal of Sociology, 77, No. 4, 1972, s. 660-679.

Westerståhl, J.: Objektivitet - något som kan mätas. Sveriges Radios årsbok 1969, s. 18-27.

Westerståhl, J.: Replik till Lars Furhoff. Statsvetenskaplig tidskrift, 73, 1970, s. 162-164.

Westerståhl, J.: Objektiv nyhetsförmedling. Läromedelsförlagen, Norstedts, Stockholm 1972.

Westerståhl, J.: Göran Hermerén om Kvantitativ objektivitetsmätning - ett någorlunda balanserat svar. Statsvetenskaplig tidskrift, 77, 1974, s. 101-102.

Westin, C.: Existens och identitet. Invandrares problem belysta av invandrare i svårigheter. IMFO-gruppen. Forskningsrapport. 1973:1.

Windahl, S.: Kommunikationsmodeller. Studentlitteratur, Lund 1972.

Woodward, J.L., Franzen, R.: A Study of Coding Reliability. Public Opinion Quarterly, 12, 1948, s. 253-257.

Wright, C.R.: Mass Communication. A Sociological Perspective. Random House, New York 1959.

Wright, C.R.: Functional Analysis and Mass Communication. Public Opinion Quarterly, 24, 1960, s. 605-620.

Vängby, S.: Opartiskhet och saklighet. En sammanställning av Radionämndens beslut under tiden den 1 juli 1967-den 31 december 1970 utförd på nämndens uppdrag. Sveriges Radios förlag, Stockholm 1971.

Östgaard, E.: Nyhetsvärdering. Massmedia och nyhetsförmedling. Wahlström & Widstrand, Stockholm 1968.

Distributör:
Sociologiska institutionen
Uppsala

ISBN 91-506-0038-9

FYRIS-TRYCK AB UPPSALA 2008